MATTHIAE DE JANOV

DICTI

MAGISTER PARISIENSIS

REGULAE
VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

PRIMUM IN LUCEM EDIDIT

VLASTIMIL KYBAL.

VOLUMEN II.

SUBSIDIO ACADEMIAE SCIENTIARUM, ARTIUM ET LITTERARUM BOHEMICAE PRAGENSIS.

OENIPONTE.

SUMPTIBUS LIBRARIAE UNIVERSITATIS WAGNERIANAE.

1909.

MATTHIAE DE JANOV

DICTI

MAGISTER PARISIENSIS

REGULAE VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

PRIMUM IN LUCEM EDIDIT

VLASTIMIL KYBAL.

VOLUMEN II.

SUBSIDIO ACADEMIAE SCIENTIARUM, ARTIUM ET LITTERARUM BOHEMICAE PRAGENSIS.

OENIPONTE.

SUMPTIBUS LIBRARIAE UNIVERSITATIS WAGNERIANAE.

1909.

Praefatio.

Volumen secundum editionis huius Regularum Veteris et Novi Testamenti a Magistro Matthia de Janov compositarum, quod nunc in lucem prodit, quattuor tractatus complectitur, qui hunc in modum inscribuntur: I. De regula in se; II. De testibus veritatis; III. Determinationes sanctorum doctorum pro quottidiana vel crebra communione sacramenti altaris a plebibus christianis; IV. De ecclesia.

Deprompti autem sunt hi tractatus ex libro tertio Regularum, qui reliquas totius operis partes et argumenti gravitate et disputationis amplitudine superare videtur; certe enim eis cum sententiarum abundantia, varietate et originalitate, tum summi et primi consilii unitate antecellit. Quod consilium summum et quasi fundamentum omnis argumentationis est „veritas vitae et doctrinae Jhesu Christi“, illa „tertia decima, summa et unica atque singularis regula“ sive „unica lex vitae“, cuius notitia est „regimen efficax et sufficiens omni volenti per virtutes salutem suam adipisci“ (p. 2), simulque adiumentum „aptissimum ad hoc, ut homo per eam seipsum cognoscat, eidem comparatus, et ut cognoscat alios a se, praecipue pseudomagistros, ad ipsam coaequando facta et dicta eorum“ (p. 3, cf. p. 14).

Hanc ergo veritatem auctor explicat primum „quantum ad eius inscriptionem multiplicem et propalationem in mentibus per se et inmediatam in animis hominum“ (= tractatus I.), tum „quoad manifestationem ipsius per eius testes fideles, utpote per Jhesum crucifixum et ipsius discipulos et prophetas“

(tractatus II.). Ac per explicationem hanc proprio Magistri Parisiensis ingenii acumine ornatam et rationibus philosophicis instructam auctorem ad „summam inquisitionis" eniti videmus, puta quod „ipsa veritas vitae et doctrinae Jhesu Christi et veritas vitae et doctrinae ipsius Jhesu discipulorum et doctorum atque totius ecclesiae sanctorum est illa sollemnis regula usque ad finem, quae dicta est esse regula unica, communis, brevis, facilis, manifesta et infallibilis" (p. 68—69). In sequenti parte disputationis regula haec ad gravissimas quaestiones illius temporis in ecclesia christiana applicatur: ad quaestionem de crebra laicorum sacramenti altaris communione (tractatus III.), ad quaestionem de unitate, distinctione et universitate ecclesiae (tractatus IV.), ad quaestionem de Antichristo eiusque tempore et membris (tractatus V.), denique ad communem ecclesiae illis temporibus statum, qui auctori apparet quasi abhominatio desolationis locata in loco sancto per mysticum Antichristum et membra eius (tractatus VI.).

Quaestio de crebra laicorum sacramenti altaris communione in libro hoc non solvitur per propria auctoris argumenta eiusque rationes, quas in libri I. tractatu II. invenire possumus (v. in volumine I. pag. 51—165), quibusque libri IV. et V. destinati sunt; hoc loco auctor acquiescit in testimoniis „tot et tantorum testium fidelium", id est testimoniis „apostolorum et sanctorum praecedentium, doctorum priscorum et modernorum", quae testimonia singula universaque non solum admodum insignem collectionem efficiunt sententiarum de gravissima quaestione praxis ecclesiasticae temporibus antehussiticis in Bohemia, sed etiam documentum clarissimum praebent admirabilis eruditionis Magistri Parisiensis.

Quaestio de unitate, distinctione et universitate ecclesiae, quae tractatu IV. exponitur, gravi ecclesiae discidio, quod anno 1378 accidit, mota est. Ardens autem studium, quo auctor Regularum ad eam ex omnibus partibus acriter et serio excutiendam accedit cum singulari libertate et audacia proponens, quid sit ecclesia, quae eius constitutio, quae ratio intercedat inter eam et rem publicam, qui status morum ecclesiae fuerit illis temporibus, omnia haec summa vi animos legentium tenere possunt.

Et cum status morum ecclesiae illius aetatis potissimum ansam dederit ad studia reformandae religionis in Bohemia, quae in libris Magistri Matthiae de Janov etiam atque etiam manifestantur, non mirabimur, quaestioni huic specialiter postremos duos tractatus libri tertii esse dicatos, quorum alter de Antichristo, alter de abhominatione desolationis in loco sancto posita agit. In his duobus tractatibus simul etiam elementa mystica et eschatologica illius cogitandi rationis, qua Magister Parisiensis omnes res humanas perpendebat, continentur, sicut ex editionis huius volumine III. et IV., quae ad hanc rem pertinebunt, affatim elucebit.

Nunc de primis tantum quattuor tractatibus, quos supra nominavimus, nobis est quaerendum. Itaque nostrum esse arbitramur in sequenti praefatione omnia adferre, quae ad eos ex parte externa, bibliographice-litteraria, cognoscendos necessaria sunt, contra summa sententiarum in iis expressarum in fine voluminis in rerum indice locum invenit, ubi singulae auctoris sententiae, quae in volumine praesenti reperiri possunt, ordine alphabetico et logico digestae adducuntur.

Liber tertius.

Tractatus primus.

(Editionis huius p. 1—39).

1. Insriptio totius libri tertii in margine codicis A his verbis est adnotata: „[Decima] tercia regula principalis" (cf. infra p. 1). In communi Regularum prooemio (cf. vol. I. Prooemium, p. 17) totus liber tertius hoc modo significatur: „Tercius liber includit unicam celeberrimam regulam, que omnium aliarum mater est, et omnibus aliis precedentibus duodecim, scilicet 4or ex libro primo et 8° ex libro secundo, communis est et perfectissima ..." In eodem prooemio etiam inscriptionem tractatus primi his verbis designatam legimus: „Nam in primo tractatu disputatur de regula in se" (l. c.).

2. Argumentum primi tractatus libri tertii ab auctore partim verbis commodum allatis exprimitur, partim enuntiato

in initio tractatus III. posito (cf. infra p. 68): „Inscripcio regule multiplicis et propalacio in mentibus per se et inmediata in animis hominum.“ Ut plane loquamur, tractatus hic disputationem theologicis et philosophicis rationibus confectam continet de inmediata et interna manifestatione Christi, primae veritatis et unicae atque sufficientis regulae et legis vitae christianae in creaturis ratione praeditis.

3. Dispositionem tractatus, quae separatim non adfertur, ex ipso argumento eius colligere possumus; nam post prooemium de Jhesu Christo, summa vitae regula (cap. 1—2), cap. 3—8 de veritate et ratione, quae inter eam et creaturas rationabiles intercedit, agitur, cap. 9—10 de duplici inscriptione eiusdem veritatis disseritur, et cap. 11—14 sententiae ex antecedenti disputatione manantes ad quaestionem de crebra sacramenti altaris communione applicantur.

4. Tractatus incipit verbis: „Postremo investiganda est et prosequenda una generalis regula“, et explicit: „vel ab ipsius cena magnifica digne quis repellatur?“

5. Tempus conscribendi huius tractatus incertum quidem est, sed si rationem habemus, quomodo haec pars cum toto opere cohaereat (v. vol. I, pag. VII, IX, XII), dicere possumus eum circa annum 1389 ortum esse.

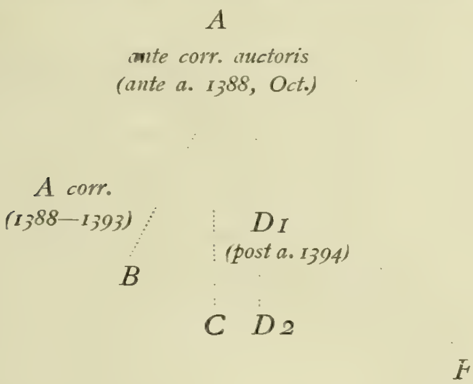
6. Codices, qui tractatum „De regula in se“ ad hos dies conservaverunt, non alii sunt ac, qui totum Regularum opus continent, nempe:

1. *Cod. Musei regni Bohemiae XIII E 13 (= cod. A), f. 68ª—74ᵇ.*
2. *Cod. bibliothecae palat. Vindobonensis 4747 (= cod. B), f. 118ª—133ª.*
3. *Cod. Capit. Prag. O 11 (= cod. C), f. 67ª—80ᵇ.*
4. *Cod. Capit. Prag. D 55 (= cod. D 1), f. 21ª—23ª (excerpta).*
5. *Cod. Gersdorf. (Budissenensis) 8⁰, n. 7 (= cod. D 2), f. 268ᵇ—270ᵇ (excerpta).*

   Tantum unus alius liber manu scriptus specialis ad hos generales accedit, qui est

6. *Cod. Univ. Prag. I. E. 16, f. 35ª—43ª = cod. F (cf. Truhlář, Catal. cod. lat. n. 201).*

Postremus hic codex tres priores tractatus libri tertii continet, sed inter reliquos codices locum singularem tenet non solum aptis correcturis vel variis lectionibus a reliquis discrepans, sed etiam crebris et interdum crassis erroribus, quorum maximam partem efficiunt plurimae, nonnunquam ineptissimae elisiones, quae ortae sunt vel librarii neglegentia vel eius ignorantia, quod auctoris verba male intellexit. — Mutua horum sex codicum ratio ex sequenti tabula cognosci potest:

7. Tractatus hic adhuc nec typis expressus nec in linguam aliam est conversus. Ex scriptis mentionem eius facit editoris liber bohemicus „M. Matěj z Janova" (Pragae 1905) c. III. A) a) § 1., ubi argumentum eius et dispositionem accuratius explicatam invenies.

Tractatus secundus.

(P. 40—67 huius editionis).

1. Titulum ex tractatu ipso conicere possumus; in Prooemio enim legimus (vol. I., p. 17): „In secundo (sc. tractatu) applicatur (sc. regula generalis) ad apostolos et prophetas."

2. Argumentum eius explicat, quomodo regula primae veritatis per testes veritatis manifestetur, et contendit hos testes veritatis, cum conformes sint veritati, ordinate, constanter, virtuose atque utiliter eam manifestare et docere. Porro de

ecclesia sanctorum et de religione christiana, quae est regula vitae christianae, agitur. In capit. 1. tractatus tertii (cf. infra p. 68) argumentum hoc stricte indicatur his verbis: „In secunda distinccione (ostenditur) eadem regula (sc. generalis) quoad manifestacionem ipsius per eius testes fideles, utpote per Jhesum crucifixum et ipsius discipulos et prophetas."

3. Dispositio iterum ex disputatione ipsa haurienda est. Cap. 1—6 exponitur, quales sint testes primae veritatis, quibus virtutibus imbuti sint praecipue in veritate manifestanda et docenda; cap. 7 de manifesta et infallibili veritate vitae et doctrinae Jhesu agens explicationem apte concludit; cap. 8 regula haec ad pseudomagistros applicatur, cap. 9 et 10 de conformitate ecclesiae sanctorum et religionis christianae cum prima veritate disseritur.

4. Incipit tractatus verbis: „Iam loqui restat de eo, qualiter regula notata est manifesta et infallibilis"; explicit: „nec non et illos deprehendendi, qui dicunt, sed non faciunt veritatem."

5. Tempus conscribendi tractatus huius quidem incertum est, sed haud errabimus, si eum eodem fere tempore ac praecedentem (circa a. 1389) ortum esse existimabimus.

6. Codices cum iidem sint ac in tractatu primo, satis est folia adnotare, in quibus hunc tractatum scriptum invenimus:

Cod. A, f. 74b—80a,
Cod. B, f. 133a—144b,
Cod. C, f. 80b—91a,
Cod. D 1, f. 23a—24b (excerpta),
Cod. D 2, f. 270b—272b (excerpta),
Cod. F, f. 43a—48b.

7. Editiones[1]*. Exigua fragmenta huius tractatus edita invenimus in Brunfelsi recensione aliquot scriptorum Ma-*

---

[1] *Vulgo constat Franciscum Palacký in libro: „Die Vorläufer des Hussitenthums in Böhmen", Leipzig 1846, p. 59—81 „eine kleine Auswahl von Stellen aus dem Buche Regulae, die an sich schon ausgezeichnet und für den Verfasser und seine Zeit charakteristisch genug zu sein scheint" edidisse. Loci ex omnibus quinque Regularum libris hausti sunt. Illam egregiam singularum partium operis Magistri Parisiensis editionem hoc loco semel commemorare satis habemus.*

gistri Hus, quae anno 1524 in lucem prodiit (— Br.), ex qua postea in Oppera Mag. Jo. Hus Norimbergae anno 1558 edita sunt translata (= Opp.). Ita edita sunt, quantum scimus, in summa capitula tria, quae in recensionibus istis in uno tractatu sunt coniuncta, qui inscribitur: „De abolendis sectis et traditionibus hominum.“ Capitula haec sunt:

c. 3, ap. Br. f. 73ª—74ª et in Opp. f. 472ᵇ—473ª = Regularum l. III, tr. 2, c. 1; c. 4, ap. Br. 74ª, Opp. 473ª—ᵇ = Reg. l. III, tr. 2, c. 6; c. 5 ap. Br. 74ᵇ, Opp. 473ᵇ = Reg. l. III. tr. 2, c. 8.

8. Versio veterobohemica. Victorinus Anxiginus Scutecius presbyter duos sermones medio aevo sexto decimo ex lingua latina in bohemicam convertit, qui bohemice inscribuntur: „Kázaní dvoje o Antichristu a šelmě, která bojuje proti svatým“ (Sermones duo de Antichristo et de bestia, quae sanctos impugnat). Prodierunt Magdeburgi anno 1554 et inde ab Car. Jar. Erben susceptae sunt ut „dubium scriptum Magistri Hus“ in Collectos libros bohemicos Mag. Jo. Hus (Sebrané spisy české M. J. Husi), vol. III, p. 300—311. Alter horum sermonum, qui bohemice inscribitur „O pravém povolání kazatelův, o boji šelmy proti svatým a o vítězství jejím, o vítězství také svatých“ (De vero praedicatorum munere, de pugna bestiae adversus sanctos et de eius victoria, etiam de sanctorum victoria) et ad verba Apoc. XI, 7—12 (sic) spectat, versionem primi capituli ex tractatu „De testibus veritatis“ continet. Versio paucis exceptis, quae mutata sunt, verba auctoris fideliter bohemice interpretatur.

9. Ex scriptis, quae de tractatu hoc agunt, conf. Kybal, M. Matěj z Janova, p. 58—59 et 87—88.

Tractatus tertius.

(P. 68—139 huius editionis).

1. Titulum recte praebet cod. I: „Determinaciones sanctorum doctorum, que sunt hic collecte, pro cottidiana vel crebra communione sacramenti altaris a plebibus christianis.“ (Cf. infra p. 68, notam b).

2. Argumentum est applicatio regulae primae veritatis ad quaestionem de crebra laicorum sacramenti altaris communione (cf. Prooemium in vol. I, p. 17 et infra p. 69) et sententiarum virorum illustrissimorum de hac re recollectio.

3. Dispositio haec est: Capitulo 1. propositio totius libri tertii atque praecipue huius tractatus adumbratur; capitulo 2. prima regula veritatis cum testimoniis veritatis ad quaestionem propositam applicatur et totius tractatus partitio adiungitur. Deinde secuntur duodetriginta determinationes de crebra laicorum communione, quae hoc modo distribuuntur: a) modernorum dicta magistrorum, quorum nomina haec sunt: Joannes Horleaan, Mag. Franciscus de Vratislavia, Mag. Nicolaus Wendlar, Mag. Matthaeus de Cracovia, Mag. Adalbertus Ranconis, Fr. David O. M., Abbas Aulae Regiae, Milicius, auctor libri „De septem sacramentis", Simon de Cassia, Magistri cuiusdam collegii (c. 3—13); — b) dicta „doctorum virorum, qui in theologia magistri famosi in ecclesia nostram aetatem praecesserunt"; hi sunt: Bonaventura, M. Amandus seu Henricus Suso, auctor libri „Glossa ordinaria", Thomas de Aquino, Bernardus Claraevalensis, Mag. Alanus de Insulis, Innocentius papa III, Joa. Cassianus, s. Anshelmus, Caesarius, episcopus Arelatensis (c. 14 —22); — c) „sanctorum doctorum decreta", nempe s. Joannis Chrysostomi, s. Augustini, s. Ambrosii, s. Hieronymi (c. 23—27); — d) „paparum seu episcoporum apostolicorum dicta et decreta", prout est determinatio Anacleti papae (c. 28); — e) „beati Pauli super hoc in suis epistolis sanccio" (c. 29) et „Actuum apostolorum exercicium" (c. 30); — denique f) „constitutio Jhesu Christi" (c. 31).

4. Incipit tractatus verbis his: „Sic itaque hac regula solempni et deiformi declarata", et explicit: „per hoc ostendens manifeste, quam maxime, quam continue et sepe sit desiderandus et rogandus et cottidie manducandus a fidelibus iste panis celestis, qui dat vitam mundo."

5. Tempus conscribendi incertum est, sed verisimile est aliquo anno ab anno 1389 non longo intervallo disiuncto tractatum hunc ortum esse.

6. Libri manuscripti huius thesauri sententiarum de quaestione illis temporibus tam impensa, sicut erat quaestio de crebra laicorum sacramenti altaris communione, plurima sunt.

Ad hanc editionem conficiendam sequentes codices adhibere potuimus:

a) codices, qui totum opus Regularum continent:

1. Cod. A, f. 80ª—90ᵇ,

1. Cod. B, f. 144ᵇ—167ᵇ,

3. Cod. D 1, f. 24ᵇ—28ᵇ (excerpta, cf. p. 92, n. c),

4. Cod. D 2, f. 272ᵇ—277ª („ „ „ „ „);

b) codices speciales, qui hanc tantum partem praebent:

5. Cod. E = Cod. Univ. Prag. VIII. B 6, f. 165ª—177ᵇ (cf. Truhlář, n. 1441),

6. Cod. F = Cod. Univ. Prag. I. E. 16, f. 48ᵇ—59ᵇ (cf. supra p. VII),

7. Cod. G = Cod. Cap. Prag. O 7, f. 115ᵇ—138ᵇ,

8. Cod. H = Cod. bibl. palat. Vindob. 4334, f. 77ª—100ª,

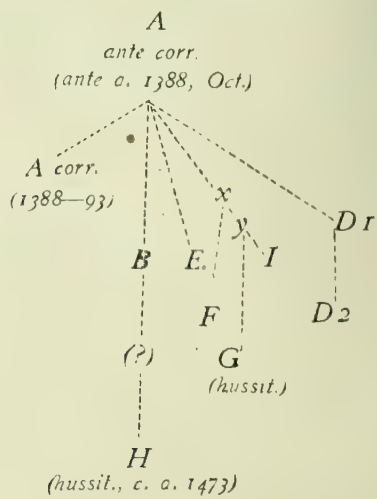
9. Cod. I = Cod. Vratisl. com. 1606, f. 98ᵇ—117ª.

Mutua ratio, quae inter codices A, B, D 1, D 2 et F intercedit, iam supra pag. VII explicata est. Itaque de reliquis tantum pauca commemorabimus: Cod. E satis est dicere ineunte fere saeculo XV ortum esse eumque nonnullis locis cum codice B congruere, quamquam affirmari non potest codicem E ex B esse descriptum; haud dubie vero concedendum est utrumque ex eodem vel saltem simili archetypo originem traxisse. — Codex G satis perspicua vestigia hussiticae originis ostendit, ex quibus exempli gratia unum p. 70 legimus, ubi ad vocem „de manducacione“ adscriptum est vocabulum „et bibicione.“ In reddendis autem verbis auctoris codex hic prae aliis sui iuris esse videtur; varias enim lectiones in eo cum plurimas, tum nonnullas etiam sensu ab aliis codicibus abhorrentes invenimus ita, ut interdum quasi propriam textus, qui dicitur, recognitionem praebere videatur. — Codex H originem hussiticam iam titulo, quem operi Matthiae inscribit, aperte profitetur: „De regulis Veteris et Novi Testamenti pro communione quotidiana, alias frequenti utriusque speciei“ (cf. infra p. 68, n. b.) Id quoque probabiliter affirmari potest scriptorem huius codicis natione Bohemum fuisse; id enim absque dubio demonstrant notae bohemicae in primis postremisque foliis atque etiam glossae, quae inter lineas textus reperiuntur. Ex nota, qua tractatus in hoc codice explicit „Speculum b. Augustini“ f. 75ª: „Finis in vigilia Andreae aᵒ. 1473“, iudicari licet, codicem hunc circa

annum 1474 scriptum esse. Attamen codex hic, in quo prooemium Matthiae est omissum et tantum determinationes aliorum auctorum adferuntur, aeque ac codex B, non multum a codice A differt. — Postremus codicum supra adductorum I ortus est saeculo XIV—XV. Antequam in bibliothecam urbanam Vratislaviae pervenit, erat in bibliotheca s. Bernardini Vratislaviae, quod adnotatio in interna tabula involucri testificatur. Ibi enim legimus: „Iste liber est datus pro loco s. B(er)nari [sic] Wrat. pro usu fratrum minorum ibi existencium, presencium et futurorum" (cf. ibid. f. 1^a supra: „Iste liber pertinet pro loco s. Bernardini extra Wratislaviam" et veterem signaturam: „Bibl. Bernhard. Vratisl. Jur. V. pr. 1, 9"). Hic codex textum eisdem verbis incipit ac codices E et G et imprimis simillimus est codicis G ita, ut uterque ex eodem archetypo fluxisse videatur, quamvis et tempore et loco valde distent.

Mutuam codicum rationem tuto explorare non possumus, et tabula, quam infra adiungimus, non est pro absoluta fide digna existimanda.

7. E d i t i o n e s typis impressas totius huius tractatus et conversiones in aliam linguam nullas novimus. Summam sententiarum priorum octo determinationum H ö f l e r inseruit libro

Script. rer. Hus. II, p. 60—61. Cf. etiam Loserth, Hus und Wiclif, p. 65 sq. et Kybal, l. c. p. 60—61 et p. 292 sq.

Adnotatio. Tractatum hunc aeque ac alias proprias Regularum partes in extenso typis exscribendum curavimus, licet tantum collectionem locorum praebeat, qui ex scriptis aliorum hausti sunt. Sed tota haec collectio cum ipsa non sine pondere suo est (nam etiam determinationes auctorum adhuc ignotorum praebet), tum firmum subsidium repraesentat, quo reliqui tractatus Magistri Matthiae de crebra sacramenti altaris communione nituntur.

Tractatus quartus.

(Editionis huius p. 140—308).

1. Titulus ex argumento p. 140, 195, 220, 268 intellegitur. In pagina 140 inscriptionem cumulatam duarum gravissimarum partium tractatus: „De unitate et universitate ecclesiae" (dist. I) typis excudendam curavimus. Titulus „De universitate ecclesiae" expresse legitur initio V. (recte IV.) distinctionis (cf. infra p. 268): „Incipit rubrica. Distinccio V^a de universitate ecclesiae Jhesu Christi et membrorum eius." Addendum vero est non comprehendi titulo totum hoc argumentum distinctionum II. et III., quae „de ordine et distinctione ecclesiae atque de proportione debita partium eius" agunt. Quare rectius inscriberetur tractatus hic breviter: „De ecclesia."

2. Argumentum stricte ab auctore in Prooemio (v. vol. I., p. 17) his verbis expressum est: „In quarto tractatu adaequatur (sc. regula generalis) ad universitatem pulcerrimam catholice ecclesie." Verba, quae in prooemio tractatus III. libri tertii (cf. infra p. 69) legimus: „Secundo apportabuntur ad regulam notatam status aliqui et precipue hominum devotorum vere vel similium devotis in presenti seculo religionis christiane", negative tantum tractatus huius argumentum exprimunt, praebent enim iudicium auctoris de iis societatis ecclesiasticae membris, quae ecclesiae unitatem corrumpunt et perdunt.

3. Dispositio. Tractatus in quattuor distinctiones dividitur, quarum I. (p. 140—195) de unitate ecclesiae et variis dif-

formitatibus divisionibusque in ecclesia agit, II. (p. 195—220) de ordine et distinctione ecclesiae, III. (p. 220—267) de proportione debita membrorum virginis nuptae Christi, i. e. partium ecclesiae dei, IV. denique (p. 268—308) de universitate ecclesiae et de eius praesenti tempore perditione.

Haec dispositio in codicibus aperte non praebetur, quin etiam in primario codice A singularum distinctionum inscriptiones nec integrae nec omnino recte adducuntur. Itaque cum in editione hac initio divisionem tractatus in duas tantum distinctiones (dist. IV. de unitate, dist. V. de universitate ecclesiae) tenuissemus, expresse tantum has duas distinctiones notavimus (p. 140 et 268, cf. etiam notas in sinistra parte voluminis). Sed illam inscribendi rationem nunc corrigendam putamus et plenam atque rectam totius tractatus dispositionem addimus, eos, qui librum legent, rogantes, ut in editione titulos secundum ea, quae secuntur, corrigant (cf. etiam Conspectum argumenti):

p. 140. „Tractatus quartus. De ecclesia. — Distinccio prima de unitate ecclesie":

p. 195. „Distinccio secunda de ordine et distinccione ecclesie";

p. 220. „Distinccio tertia (pro Distinccio quarta) de proporcione debita membrorum virginis nupte Christi, id est parcium ecclesie";

p. 268. „Distinccio quarta de universitate ecclesie Jhesu Christi et membrorum eius."

4. Incipit tractatus ita: „Nunc ordo exposcit, ut de unitate sancte ecclesie et pulcerrima ipsius distinccione disseramus." Distinctio IV. explicit: „Et ipsa est regula perfecta vite hominum et omnis veritatis et discipline, de qua regula in superioribus per multa est disputatum."

5. Tempus componendi et conscribendi tractatus huius est incertum. Etiam hic ex connexione cum aliis Regularum partibus de tempore iudicantes, ad annum fere 1389 pervenimus. Unicus vero locus, quo ad res illis temporibus gestas alluditur (cf. infra p. 163), admodum est ambiguus.

6. Codices, qui tractatum hunc continent, non alii sunt, ac qui totum opus praebent, quos iam ex nostris adnotationibus de tractatu primo novimus, itaque sufficiet folia adferre, in quibus tractatus hic legitur:

1. Cod. A, f. 94ª—130ᵇ,
2. „ B, f. 167ᵇ—219ᵇ (dist. IV. deest, cf. infra p. 267, notam a),
3. „ C, f. 91ª—154ª,
4. „ D 1, f. 29ª—33ᵇ (excerpta),
5. „ D 2, f. 277ª—284ª (excerpta).

7. *Editiones.* Otto Brunfels et post eum Norimbergienses in scriptis Magistri Jo. Hus sequentia fragmenta tractatus Matthiae de ecclesia addiderunt:

I. De mysterio iniquitatis Antichristi fragmentum.

c. 9. Br. 50ª—ᵇ, Opp. 483ᵇ—484ª = l. III, tr. 4, c. 23.
c. 10. Br. 50ᵇ, Opp. 484ª = l. III, tr. 4, c. 23.
c. 11. Br. 50ᵇ—51ª, Opp. 484ᵇ = l. III, tr. 4, c. 23.
c. 12. Br. 51ª—52ª, Opp. 484ᵇ—485ª = l. III, tr. 4, c. 24.
c. 13. Br. 52ª, Opp. 485ª—ᵇ = III, tr. 4, c. 27.

III. De abolendis sectis et traditionibus hominum.

c. 1. Br. 72ª—ᵇ, Opp. 472ª = l. III, tr. 4, c. 8.

IV. De unitate ecclesiae et schismate.

c. 1. Br. 75ª—ᵇ, Opp. 475ᵇ = ?
c. 2. Br. 75ᵇ—76ᵇ, Opp. 676ª—ᵇ = l. III, tr. 4, c. 2.
c. 3. Br. 76ᵇ—77ª, Opp. 476ᵇ—477ª = l. III, tr. 4, c. 16 et 22.
c. 4. Br. 77ᵇ, Opp. 478ª = l. III, tr. 4, dist. V, c. 33.
c. 5. Br. 77ᵇ—78ª, Opp. 477ª—ᵇ, l. III, tr. 4, c. 34.
c. 6. Br. 78ª—ᵇ, Opp. 477ᵇ—478ª = l. III, tr. 4, c. 34.
c. 6. Br. 78ᵇ—79ª, Opp. 478ª—ᵇ = l. III, tr. 4, c. 35.

8. *Conversio veterobohemica.* Duo fragmenta nobis nota sunt, quae conversionem veterobohemicam tractatus Matthiae de ecclesia praebent. *Victorinus Anxiginus Scutecius* presbyter partem c. 10 dist. IV de veneratione statuarum sanctorum (cf. Erben, l. c., t. III. p. 313—314) convertit, et antea iam Mag. Jo. de *Příbram* in tractatu „O jednotě církve a poslušenství starším (de unitate ecclesiae et obedientia maiorum) [cf. de eo J. Goll in Annal. Societ. scient. bohem. 1878 — et cod. bibl. palat. Vindob. 4314, f. 139—152] cap. 19 distinctionis II. commemorat et singulas eius partes in linguam bohemicam convertit, sed tam parum accurate, ut manifestum

sit eum Matthiae sententias ad propria studia et suas ipsius cogitationes conformare voluisse.

9. Ex scriptis cf. Kybal l. c., p. 61—63 et 69 sq.

Pariter ac in volumine primo edendo etiam hoc secundum volumen typis mandantes gratias sincerissimas agimus imprimis dominis illustribus, quorum tutelae mandatae sunt bibliothecae Musei, Universitatis, Capituli Pragensis, Palatinae Vindobonensis, Budissinensis, quod nobis benigne libros manuscriptos commodaverunt. In quorum seriem nunc etiam honestissimus praefectus bibliothecae Vratislaviensis accedit. In opere ipso conficiendo iterum adiuti sumus singulari studio, diligentia ac insigni rerum peritia virorum praestantissimorum atque doctissimorum domini doctoris VENCESLAI NOVOTNÝ, professoris historiae Bohemicae in Universitate Pragensi, et domini HENRICI NEUDERT, professoris gymnasii Smichoviensis, quorum uterque pro virili parte ad editionem huius admodum difficilis voluminis emendandam contulit.

Pragae, 17. die Januarii 1909.

Vlastimil Kybal.

CONSPECTUS ARGUMENTI.

LIBER TERCIUS

DECIMA TERCIA REGULA PRINCIPALIS.

Pagina

TRACTATUS PRIMUS

Pagina

TRACTATUS SECUNDUS

TRACTATUS TERCIUS

Pagina

TRACTATUS QUARTUS

Pagina

DISTINCCIO SECUNDA

DE ORDINE ET DISTINCCIONE ECCLESIE (p. 195—220).

DISCRECIO QUARTA [RECTE TERCIA]

DE PROPORCIONE DEBITA MEMBRORUM VIRGINIS NUPTE CHRISTI, ID EST PARCIUM ECCLESIE DEI (p. 220—267).

DISTINCCIO QUINTA [RECTE QUARTA]

DE UNIVERSITATE ECCLESIE JHESU CHRISTI ET MEMBRORUM EIUS (p. 268—308).

ADDENDA ET CORRIGENDA.

P. 11, lin. 11 supple supra esse [ei] videatur.
P. 11, lin. 28 lege sequi non possit *pro* sequi non posse, *prout omnes cod. habent.*
P. 15, lin. 24 lege liber . . propositus *pro* liber . . prepositus.
P. 21, inscr. praeceptum charitatis *pro* praeceptum charitas.
P. 25, inscr. inscriptio *pro* incriptio.
P. 26, lin 5 adde vel [nos] magis quam ipsi.
P. 27, lin. 12 ymaginis *pro* ymiginis.
P. 27, lin. 38 adde infra p. 34, l. 29.
P. 28, lin. 6 pro: confortaret[ur], *corr. ab ed., legi potest* confortaret.
P. 28, lin. 26 lege Aperies *pro* Aperis.
P. 43 inscr. lege de ove *pro* de ovi.
P. 52, lin. 14 lege fit *pro* sit.
P. 58, lin. 31 lege intuentes *pro* intentes.
P. 60, lin. 21 lege et quinque lapidibus *pro* ex quinque lapidibus.
P. 75, lin. 37 adde idem [sit] ac.
P. 78, lin. 16 lege Chiisti *pro* Christis.
P. 91, lin. 27, versus hexam. Hostia nos (?) *pro* Hostia spiritus.
P. 93, lin. 23 lege sanguis meus *pro* sanguis mea.
P. 104, lin. 9 lege angustior *pro* augustior *et lin. 10* monemur *pro* movemur.
P. 111, lin. 17 lege remunerator *pro* renumerator.
P. 133, lin 3 lege corpus Christi *pro* corpus Christus.
P. 136, lin. 11 lege sanxit *pro* sanctitati.
P. 146, lin. 19 lege seipsos *pro* seipos.
P. 158, lin. 15 lege adherencia *pro* adherente.
P. 164, lin. 8 rectius uti *pro* ubi.
P. 165, lin. 8 lege ad deum *pro* utque deum.
P. 187, lin. 8 lege diffusionem *pro* diffusione.

P. 188, lin. 6 lege invicem *pro* in vice.
P. 200, lin. 18 lege indagare *pro* indagari.
P. 202, lin. 18 adde ab archidiaconis.
P. 222, lin. 16 lege ministrorum et *pro* et ministrorum.
P. 249, lin. 6 adde [ad] totum corpus per se fulciendum.
P. 246 inscr. lege dist. 4, c. 31 *pro* c. 4, dist. 31.
P. 267 inscr. lege De nociva *pro* De novica.
P. 270, lin. 18 lege sanguinibus *pro* sȧguinibus.
P. 294, lin. 6 et 35 et p. 295, lin. 4 lege ydololatria *pro* ydolatria.
P. 294, lin. 21 lege Jerusalem *pro* Jesusalem.
Adn. — In cod. A „capitolum“ communiter scribitur, sed in editione nostra „capitulum“ typis excudi curavimus.

[f. 68[a]] LIBER TERCIUS[a]).

DECIMA TERCIA REGULA PRINCIPALIS[b]).

TRACTATUS PRIMUS[c]).

De regula in se[c]).

Prooemium[c]).

Postremo investiganda est et prosequenda una generalis regula pro direccione vite hominum et congnicione sui ipsius cuilibet homini et [ad][d]) discernendum spiritus prophetarum et doctorum, an ex deo sint vel non.

Quam regulam generalem merito dixerim, tum quia omnibus communiter convenit[e]), vite puta cuiuslibet etatis hominum, cuiuslibet condicionis, omni virtuti morali, omni studio bono et salubri discipline instruende et formande, tum[f]) quia ab uno communi[g]) generali omnium hominum domino et magistro et ductore est indita, constituta et[g]) promulgata, tum quia regule duodecim precedentes, videlicet quatuor, de quibus in primo tractatu[h]), et octo, de quibus in secundo tractatu[i]) per totum, omnes ab ista tamquam matre communi generantur, moderantur et rectificantur.

Qua de causa hec regula erit merito et ex certo proposito in loco decimo tercio in ordine regularum hic inserta, sin-

---

a) *ita A rubr.; om. BCF.* b) *ita A in m.; om. BCF.* c) *add. ab editore; om. ABC; cod. A false ponit:* Cap.[m] I[m]. *F inscr.:* Preciosissimus tractatus de direccione vite hominum. d) *add. ab ed.* e) conveniet *A.* f) tum — promulgata *om. B et C.* g) *om. F.* h) *recte* in primo libro; *vide libri I. tractatum 1. et 2. in vol. I.* i) *recte* in secundo libro; *vide libri II. tractatum 1. in vol. I.*

gularem tractatum sibi vendicando, ut per hoc numerus gloriosus et famosus commemoretur, videlicet duodecim patriarcharum et dehinc duodecim tribuum et tredecimi ac singulariter super exstantis[a]) dei, qui dedit tribulus principium et incrementa et fuit eorum exemplar in monte[b]) demonstratum et regimen; post hec, ut fiat conformacio numero duodecim apostolorum — (et[c]) qui sunt et fuerunt forma vite omni homini christiano, sicut innuit apostolus, dicens I[a] Thess. 4°[1]): „Videte, fratres, ut caute ambuletis, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram"), — et terciodecimo et singulariter ac deifice desuper existenti domino nostro, Jhesu Christo, qui est et fuit et semper erit illa unica regula omnibus apostolis et cum hoc omni homini venienti in hunc mundum, sola necessaria et sufficiens ad omnia, in omnibus et in omni loco et tempore, non tantum hominum, sed et angelorum, quoniam ipsa est illa sapiencia et veritas[d]), que attingens a fine[e]) usque ad finem fortiter, disposuit[f]) omnia suaviter[2]). Et idcirco nichil est obliqum, quod sibi manet conforme et per ipsam gubernatur[g]), atque nichil est rectum, quod ab ea recedit vel desinit eidem summopere atque continue[c]) et in omnibus conformari.

Hanc igitur regulam hic in proposito intendo pro summa et unica atque singulari investigare et indagatam collocare[h]), et ipsius solius noticiam esse regimen efficax et sufficiens omni volenti per virtutes[i]) salutem suam adipisci. Quinymmo omnis ille et solus talis[k]), qui secundum istam[l]) regulam vivit et ipsi se conformat, potest esse et ipse regula ydonea seu exemplar vite hominum[m]) aliorum et dicere veraciter, veluti apostolus[3]): „Imitatores mei estote, fratres, sicut ego Christi." Et[n]) qui hanc lucem induit, et ipse similiter per hoc efficitur lux in hoc mundo aliorum, quemadmodum ad huiusmodi dictum est[4]): „Vos estis lux mundi."

Quapropter ipsa est unica lex vite, „lex perfecte libertatis, in qua[m] si quis perspexerint[o]), non obliviosus auditor, sed factor

---

[a]) axtantis *B et C;* existentis *F.* [b]) mente *B et C.* [c]) *om. F.* [d]) virtus, veritas *BC.* [e]) affine *scribitur in A.* [f]) disponit *B et C corr. et biblia.* [g]) oblilum . . . gubernetur *F.* [h]) *in marg. add. A.* [i]) voluntati per virtutem *F.* [k]) *post* talis *add.* eciam *C in m.* [l]) *om. C.* [m]) omnium *B;* hominum *A et C; C add. sup. lin.* sui (?). [n]) *om. B.* [o]) perstiterit *F.*

[1]) *recte Philip. III. 17.* [2]) *Cf. Sap. VIII. 1.* [3]) *I. Cor. XI. 1.* [4]) *Matth. V. 14.*

(verbi) beatus in facto suo erit." Jaco. III. g. [1]) „Hic est liber vite mandatorum dei et lex, que est in eternum: qui tenent eam, pervenient ad vitam, qui autem dereliquerint eam, in mortem." Baruch IIII° a. [2]) „Hec est sapiencia sanctorum et intellectus coram populis, ut audientes universi precepta dicant: En populus sapiens et intelligens, gens sancta." Deutero. IIII° b. [3]) „Ipsa est mater pulchre dileccionis et agnicionis et timoris et sancte spei, sapiencie." Eccli. XXX.° [a]) [4]) „Ipsa est omnium virtutum magistra [b]), desursum descendens, primum quidem pudica, pacifica, modesta, suadibilis, bonis consenciens, plena misericordia et fructibus bonis, iudicans sine simulacione." Jac. III.° [5]) „Ipsa est finis loquendi omnium hominum et ad quam et [c]) secundum quam est omnis homo." Ecclesiastes ultimo [6]). „Ipsa via regia et strata publica, a qua nec ad dexteram nec [d]) ad sinistram est declinandum." Num. XX. e. [7]).

Et hec erit aptissima ad hoc, ut homo per eam seipsum congnoscat, eidem comparatus, et ut congnoscat alios a se, precipue pseudomagistros, de quibus sermo, ad ipsam coequando facta et dicta eorum.

Capitulum primum [e]).

Nunc igitur ad ipsam investigandam sic accedetur.

Solus siquidem deus, qui est infallibilis et omniquaque sibi ipsi [f]) sufficiens, non eget gubernaculo extrinseco vel exemplo, sed voluntas sua est lex sua, et sapiencia eius est regula eius, indiminute et inmutabiliter ac sempiterne inmobilis, rectissima, pulcherrima et delectabilissima: que forma vel regula est ipse pater in divinis, quia filius in ea est (unde apostolus Phil. I. [8]): „Qui cum in forma dei esset [c]), et per ipsam est vel ad ipsam,

---

a) *ita A; 29° B; 27° C;* XXIIII° *F.* b) in gracia *(sic) C.* c) *om. C.* d) neque *C.* e) *ita A in marg. dextro, sed in marg. sinistro legitur* Cap.^m 2^m; *ita et F rubr., om. B et C.* f) *om. F.*

1) *recte Jacob. I. 25:* „Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit." 2) *Baruch IV. 1.* 3) *Deuter. IV. 6.* 4) *recte Eccli. XXIV. 24,* sapiencie *omittens.* 5) *Jacob. III. 17.* 6) *Cf. Eccle. XII. 13 (libere allatum).* 7) *Cf. Numer. XX. 17 (libere allatum).* 8) *recte Philip. II. 6.*

quia filius est adequata patris similitudo et ymago, (unde Jo. 14[a])[1]): „Qui videt me, et patrem meum videt"), et secundum ipsam filius operatur (unde Jo. 5[b])[2]): „Usque modo pater operatur, et ego operor"; et iterum[3]): „Sicud pater suscitat mortuos et vivificat[c]), sic et filius, quos wlt, vivificat").

Item simili intelligencia filius est illa forma patris vel regula a patre, quia est verbum patris et in patre et id, quod pater, substancialiter. Et omnia, que pater operatur, per filium suum operatur: unde omnia per ipsum facta sunt et sine[d]) ipso factum est nichil. Et omne, quod facit pater, ad formam et ad similitudinem sui filii, vel que est in filio suo, facit; unde Gen. primo[4]): „Faciamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram". Que imago in divinis est filius; unde apostolus Ro. VIII°[5]): „Conformes fieri ymagini filii sui"; et I[a] Jo. III°[e])[6]): „Scimus, cum apparuerit, quia similes ei erimus." Et proinde[f]) filius est forma vel ydea inmutabilis et eterna omni creature, aut[g]) [f. 68[b]] in filio est supersubstancialiter et vitaliter similitudo vel[h]) forma omnium, que facta sunt. Unde Jo. I.[7]): „Quod factum est, in ipso vita erat", et Boecius in ‚De consolacione'[8]):

„Pulcher pulcherrimus ipse,
Mundum mente gerens, similique ymagine formans."

Et in eadem consideracione spiritus sanctus est rectitudo, pulchritudo, delectabilitas et bonitas ipsius[i]) forme vel regule mirabilis perpetue in divinis, que nequaquam ab ipsa forma sunt distincta in essencia. Qua de re spiritus sanctus est ipsa forma vel regula in divinis. Unde[k]) per ipsum et in ipso forma et ymago in omnia creata derivatur. Unde scriptum est[9]): „Spiritus domini ornavit celos"; et iterum[10]): „Verbo domini celi firmati sunt et spiritu oris eius omnis virtus eorum."

---

18) Nota bene *A.*

[a]) *A m. poster.; om. BC et F.* [b]) *A m. poster.; om. B et C.* [c]) *ita add. B sup. lin., sed om. A et C.* [d]) et sine — in filio suo, facit *om. C.* [e]) III° Jo. primo *false A.* [f]) perinde *F.* [g]) *ita B et C; A habet* dei et, *sed eras.;* que *F.* [h]) et *F.* [i]) istius *BCF.* [k]) dum *B.*

[1]) *Joann. XIV. 9.* [2]) *Joann. V. 17.* [3]) *Joann. V. 21.* [4]) *Gen. I. 26.* [5]) *Rom. VIII. 29.* [6]) *I. Joann. III. 2.* [7]) *Joann. I. 3—4:* et sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat, *etc.* [8]) *Boetii De consolatione philosophiae lib. III, metrum IX, ap. Migne, PL, t. 63, col. 758—759.* [9]) *Job XXVI. 13.* [10]) *Psalm. XXXII. 6.*

Ex quibus colligitur, quod pater est regula vel forma, ex qua vel ad quam omnia. Filius est regula, secundum quam omnia. Spiritus sanctus est regula, in qua omnia, secundum scripturam, que dicit Ro. 11 [a]) [1]): „Quoniam ex ipso, per ipsum et in ipso sunt omnia.“ Et quia ibi est summa idempnitas, summa[b]) equalitas, plena et adequata similitudo, propter quod non tres forme vel regule, sed unica est regula omnibus, de qua scriptum est [2]): „Respice et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.“ Et propter eandem unitatem apostolus, ubi supra, conclusit, dicens [3]): „Ipsi honor et gloria in secula seculorum“[c]).

Capitulum secundum[d]).

Solus itaque deus a seipso et secundum seipsum omnia operatur, nullo indigens aminiculo extrinseco, sui directivo. Omnia vero alia, puta creata, sicuti ab alio sunt[e]) et vivunt, ita ab alio gubernantur et diriguntur in suis motibus et operacionibus et ad suam perfeccionem: et illud est eis hic regula intenta. Deus autem, cuius[f]) perfecta sunt opera [4]), unamquamque rem, postquam in numero et mensura et pondere secundum suam ipsius regulam intrinsecam composuit, indidit a principio et intrinsece eidem rei motum et tendenciam vel inclinacionem ad suum finem ultimatum, ad quem extat eo[g]) ordinata. Hoc est sua perfeccio et ordo, et proinde[h]) perfeccio universi.

Et pro eo ac per hoc[i]) forma uniuscuiusque rei semper et ubique habet suas proprias vires intrinsecas vel naturales motivas ad suas proprias operaciones et penes hoc ad obiecta. Et illud[k]) vocant hii, qui de naturis communem sermonem texuerunt, naturam vel legem naturalem. Unde Aristoteles Phisicorum primo [5]): „Natura est principium motus et quietis, primum per se et non secundum accidens.“ Et hoc est forma naturalis rei.

---

[a]) 11 *om. B et C.* [b]) idemptitas, suprema *F.* [c]) Amen *add. C.* [d]) *ita A manu posteriore; om. B et C et F.* [e]) sunt — alio *om. B;* illo *F.* [f]) *loco* autém, cuius *in cod. C.* autenticus *(sic) ponitur.* [g]) *om. F.* [h]) perinde *F.* [i]) pro hac *F.* [k]) id *C.*

[1]) *Rom. XI. 36.* [2]) *Exod. XXV. 40.* [3]) *Rom. XI. 36.* [4]) *Deuter. XXXII. 4.* [5]) *Aristotelis Naturalis auscult. l. III, c. I, ed. Paris. (Didot) II, p. 273.*

In eadem etenim[a]) consideracione philosophi posuerunt duo principia omnium intrinseca, scilicet actum[b]), et illud est forma, quam ego voco hic regulam, et materiam precise suscipientem illum actum intrinsece, quod placet michi hic nominare corpus rectum. Unde Aristoteles primo de anima[1]): „Anima est actus primus corporis organici phisici, potencia vitam habentis."

Est igitur regula illa[c]), secundum quam res unaquaque regitur, forma intrinseca rei, non tamen illa, que est hic assumpta ad inquirendum, quoniam ista non est aliud ab ipsa re, quoniam est intrinseca et que dat esse[d]) rei secundum philosophum et format ipsam rem ad numerum, pondus et mensuram, et quia illa varia est in rebus et multiplex secundum diversitatem specierum.

Est autem et alia forma vel regula, veluti dictum est, communis, ad quam et secundum quam omnia gubernantur, et quamvis diversis nominibus in scripturis exprimatur, utpote verbum dei, ut in psalmo[2]): „Verbo domini celi firmati sunt et spiritu", etc., voluntas dei, prout idem[3]): „Omnia, quecumque voluit, dominus fecit", filius patris, principium et finis, et sic de aliis: tamen in proposito illam omnem regulam veritatem primam placuit appellare, et cetera[e]).

Capitulum tercium[f]).

Que licet sit regula omnium rerum communis, ad quam et secundum quam diriguntur, tamen modo singulari et proprio[g]) est regula stabilis[h]) omnium intelligenciarum, quoniam omnes res alie a racionabilibus creaturis, quamvis ab hac veritate et secundum eam gubernantur per suam naturam vel formam, tamen eandem non congnoscunt neque habent in suis operacionibus eleccionem; sed creatura intellectualis, existens a veritate et in veritate et per veritatem, congnoscit illam veritatem, quia ab ea est, et quia per ipsam est id, quod est, et quia habet liberam voluntatem et per consequens

---

[a]) eciam *F.* [b]) actum et potenciam *B.* [c]) *om. F.* [d]) essenciam *F.* [e]) et cetera *om. BCF.* [f]) *ita A rubr., om. B et C et F.* [g]) proprie *C.* [h]) infallibilis *F.*

[1]) *recte Aristoteles de animis lib. II, cap. II, ed. Paris. (Didot) III, p. 447.*
[2]) *Psalm. XXXII. 6.* [3]) *Psalm. CXXXIV. 6.*

eleccionem in suis motibus et operacionibus: veritas quoque, a qua et per quam [est], est exemplar suum supremum et regula, ad quam et secundum quam debet moveri et operari penes clariorem vel obscuriorem habitum illius[a]) indite veritatis, quoniam iustum est et veritatis, ut opus suum opificem imitetur et effectus gerat et exprimat similitudinem sue cause. Justum, inquam, et sanctum est, ut ea, que primo et principaliter a veritate et ad veritatem sunt et vivunt, a se autem nichil, ad veritatem eciam et secundum veritatem moveantur seu operentur, quam congnoscunt.

Si itaque et dum et[b]) quamdiu intellectualis creatura huiusmodi, congnoscens veritatem, et secundum veritatem movetur et eligit operari, tunc et tamdiu est in veritate et participat veritatem, et tamdiu est in suo ordine et fruitur bonitate universi.

Sed quam cito eadem ex libertate eleccionis declinat in suo motu a congnita veritate vel ad suum libitum et complacenciam in seipsum, ut fecit primus angelus secundum propriam voluntatem, vel[c]) ad libitum unius alterius, prout fecit primus homo secundum voluntatem sue uxoris vel serpentis, tam cito violat, quantum in se est, et offendit primam veritatem et contempnit permanere in veritate, quia contempsit secundum suam debitam regulam[d]), primam veritatem, moveri et manere. Et tunc mox ex seipso a suo proprio primevo esse et[e]) vita corruit, et ordine universi, quantum est ad se, destructo, deordinacionem incessabilem et infinitam in seipso paciens, a fruicione[f]) pulchritudinis [f. 69[a]] et bonitatis universi felici per veritatem spoliatur et ad tenebras suas dilabitur inmensas et interminatas, id[g]) ipsum exigente iudicio[h]) veritatis, si et quamdiu iterum non redit spontanee ad suam primam veritatem et ad suum ordinem primitivum. Et quia creature intellectuali a suo ordine destitui, delectacione propria privari et lumine veritatis spoliari est sua occisio et mors infausta et pessima, ideo dominus Jhesus crucifixus, Jo[hannis evangelio][i]) ad filios iniquitatis et[k]) de dyabolo loquens, ait[1]): „Vos ex patre dyabolo estis,

---

[a]) *om. F.* [b]) *A sup. lin., om. BCF.* [c]) vel — voluntatem *om. C.* [d]) id est *add. F.* [e]) primevo *et* et — ad se *om. B.* [f]) ad fruicionem *(sic) C.* [g]) *ita B et C;* ad *A;* ad — veritatis *add. A in m.; om. F.* [h]) iudicio proprio *B et C.* [i]) *suppl. ab editore.* [k]) *om. F.*

[1]) *Joann. VIII. 44 (libere allatum).*

ideo opera eius wltis facere, que sunt occisio et mendacium.“ Nam subiungit[1]: „Ille homicida fuit a principio“[a]), subaudis primus suiipsius, dehinc multorum aliorum, etc.[b]).

Capitulum quartum[c]).

Ex istis infertur, quod veritas[d]) est regula omnium, per[e]) quam reguntur singula, et primo et principaliter intelligenciarum. Que est:

1) Unica, et ideo facit hominem recollectum in unum; et pro eo scriptum[f]) Jo. X°[2]): „Martha, Martha, sollicita es et turbaris circa plurima. Porro unum[g]) est necessarium.“

2) Communis[h]), et idcirco facit unitum populum et concordem; propter quod scriptum est[3]): „Credo in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam, sanctorum communionem.“

3) Brevis: quapropter commensuratur[i]) cuiuslibet hominis facultati et etati; unde propheta[4]): „Verbum abreviatum faciet dominus in toto orbe terre.“

4) Facilis: et per illud excludit omnem excusacionem inpotencie vel ignorancie a quolibet christiano; pro quo dicit Jo.[5]): „Et mandata eius gravia non sunt.“

5) Manifesta: propterea quemlibet volentem[k]) faciliter custodit ab errore; unde propheta . . .[6]).

6) Infallibilis: ex eo certificat hominem et privat omni timore; unde Proverbiorum . . .[7]).

Quapropter ipsa erit hominum ydonea, primum ad investigandum et congnoscendum seipsum, quantum ad[l]) suos motus, actus et cogitaciones, ad cognoscendum quoque, quantum est possibile, ad discernendum infideles et falsos doctores et prophetas a[m]) non falsis, sicud scriptum est Jo.[8]): „Si vos

---

4) Nota totum *A*.

[a]) ab inicio *B et biblia*. [b]) *om. BCF*. [c]) *ita A rubr.; om. BC; F rubr.*: Cap. tercium. [d]) *rasura in cod. A*. [e]) *om. C*. [f]) pro ea scr. est *F*. [g]) unum est necessarium *om. B*. [h]) Communis — concordem *om. B*. [i]) commensatur *ABF*. [k]) quamlibet voluntatem *F*. [l]) ad — quantum *om. C*. [m]) ante *C*, an *(sic) B*.

[1]) *Ibidem*. [2]) *recte Luc. X. 41—42*. [3]) *Symboli apostolici artic. IX*. [4]) *Isaiae X. 23*. [5]) *I. Joann. V. 3*. [6]) *dictum prophetae om. omnes cod.; cf. Psalm. XCVI. 10:* „Custodit Dominus animas sanctorum suorum.“ [7]) *locum Proverb. om. omnes cod.; cf. Prov. I. 33:* „Qui autem me audierit, absque timore requiescet et abundantia perfruatur, timore malorum sublato.“ [8]) *Joann. VIII. 31—32*.

in sermone meo manseritis, tunc vere discipuli mei eritis, et congnoscetis veritatem, et veritas liberabit vos."

Ad videndum distinccionem huiusmodi[a]) veritatis: quid est vel que est illa veritas, quantum presenti inquisicioni congruit, est sciendum, quod multipliciter accipitur veritas in scripturis:

Veritas increata, de qua Jo.[1]): „Ego sum via veritatis"[b]).

Veritas creata, et hec[c]) multiplex, secundum quod scriptum est in psalmo[2]): „Diminute sunt veritates." Ecce, pluralitas.

Veritas proposicionis, de qua Jo.[3]): „Si veritatem loquor vobis, quare non creditis michi?"

Veritas essencie. Actuum X[4]): „In veritate reperi, quod non est personarum accepcio apud deum."

Veritas conversacionis seu vite. Psalmus[d])[5]): „Memento, domine, quod in veritate ambulaverim coram te."

Veritas proposicionis mentalis, et hec est[e]) proprie veritas, de qua psalmus[f])[6]): „Qui loquitur veritatem in corde suo."

Veritas[g]) vocalis, de qua Jo.[7]): „Si veritatem locutus sum vobis." Et hec minus principaliter et minus proprie dicitur veritas, nisi analogice[h]) ad primam.

Veritas scripta, de qua . . .[8]).

Veritas increata est verbum in principio apud deum, et deus ipse est veritas.

Veritas creata ipsius intellectus vel proposicionis mentalis est[i]) adequacio intelleccionis[k]) ad verbum vel ad primam veritatem, id est conformis intelleccio prime veritati, aut veritas proposicionis mentalis est adequacio intelleccionis ad rem intellectam, et non differt ab intellectu veritas sic accepta essencialiter, nisi sicut actus ab agente.

Veritas proposicionis vocalis est adequacio oracionis vocalis ad veritatem mentis vel ad proposicionem veram mentalem.

---

3) De veritate n. *A cet. abscissis.*

a) huius *B.* b) et veritas *C et biblia;* via, veritas et vita *F.* c) hec est *B.* d) Ysaie *recte B et F.* e) hec est *BCF;* est *om. A.* f) psalmus — de qua *om. C.* g) *add. in marg. A; om. F.* h) analoyce *B;* analoice *F.* i) id est *sup. lin. A.* k) intellectus *B.*

1) *Joann. XIV. 6, ubi legitur:* via et veritas. 2) *Psalm. XI. 2.* 3) *Joann. VIII. 46.* 4) *Act. X. 34.* 5) *recte Isaiae XXXVIII. 3.* 6) *Psalm. XIV. 3.* 7) *Joann. VIII. 40.* („Qui" sc.) 8) *locus afferendus om. est in omnibus cod.*

Similiter veritas proposicionis scripte est adequacio ipsius ad veritatem in re vel in intellectu.

Veritas essencie est idem, quod essencia rei, et inde dictum est, quod ens et verum convertuntur.

Veritas vite est adequacio conversacionis et morum hominis ad veritatem mentis seu intellectus vel propositi formati secundum veritatem verbi divini.

Unde sequitur, quod veritas prima est origo et regula prima omnium aliarum veritatum[a]).

Est namque vita et lumen veritatis, que est in intellectu; veritas vero in intellectu est vita[b]) et lumen proposicionis vocalis et lumen proposicionis scripte, et hec eadem veritas est lumen et regula veritatis morum vel operacionum virtutis.

De veritate prima dictum est Jo. VI[1]): „Verba, que loquor vobis, spiritus et vita sunt.“ De veritate intellectus dicit Jhesus[2]): „Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit“, scilicet per veritatem. „non habens quidquam tenebrarum, erit lucidum totum“, id est cogitatus, verba et opera.

Et sic apparet ex istis, quod intellectus hominis optime tunc regulatur, quando adherens verbo dei conformat se veritati; dehinc verba et actus hominis optime tunc regulantur, quando reguntur intellectu conformi verbo dei.

Capitulum quintum[c]).

Intelligencie insuper celestes, quia, primam veritatem facie ad faciem adcontemplantes[d]), a principio in veritate perstiterunt, neque ullomodo sunt ab ea aversi, nec in minimo eidem difformati, data [est] eis gracia et inunccio, per quam summe delectantur adherere indeclinabiliter prime veritati et eidem in omnibus et per omnia conformari in tantum, quod nequeunt vel cogitare difformiter prime veritati. Ideoque sunt inobliquabiles a sua regula et per consequens inpeccabiles et inobtenebrabiles.

Apostatici autem spiritus et homines, ut supra dictum est, quia primum sine medio et clare videntes hanc

---

24) Nota de veritate to(tum) *A.*

a) virtutum *B.* b) veritas *F.* c) *ita A et C, om. B.* Sequitur capitulum quartum *F rubr.* d) contemplantes *B et F.*

1) *Joann. VI. 64.* 2) *Luc. XI. 34 et 36.*

veritatem et per eam et in ea existentes, pro suo [f. 69b] libito sunt aversi ab hac sua regula, et in veritate, a qua dependebant, non perstiterunt, eligentes subsistere independenter in semet ipsis contra veritatem: ideo per irregularitatem suam obtenebrati et funditus eversi, non amplius valeant[a] veritatem hanc, eciam si vellent, contemplari, in tantum, ut per oppositum bonis angelis neque eciam cogitare valeant conformiter et[b] adequate veritati prime, secundum quod inquit apostolus[1]), proprie ad modum hominis frenetici, in quo organa et regule intelleccionum in capite sunt cassate et obducte ac perverse, ut illud[c], quod est deorsum, supra esse videatur, et hoc, quod est quies, motum esse[d] iudicet, nullamque[e] possit ordinatam et iustam intelleccionem conbinare. Ista accipe et hic de aliis[f], qui a veritate sunt prolapsi. Et ideo dicit apostolus[2]): „Nos talem fiduciam", etc.

Et quia veritas requirit, ut is, qui delinquit, rediens ad veritatem, condignam satisfaccionem faciat pro delicto, et in eo puniatur, in quo congnoscitur deliquisse, ac per eandem viam ad veritatem redeat, per quam spontanee a veritate deviavit: ideoque[g] deus, reditum indulgens ad suam primam veritatem, instituit, ut homo, qui sibi ipsi placendo recessit a veritate, isdem sibi ipsi displiceat, et studeat — et[h] contra semet — conplacere veritati; et qui dyabolo contra veritatem credidit, iam veritati, convincto[i] dyabolo et semet ipso, fidem plenam adhibeat; et qui veritatem[k] clare conspectam[l] et facile congnitam sequi contempsit, iam veritatem ablatam et absconsam, licet difficulter, inquirens, non nisi dono eiusdem veritatis possit credere et eam solum in enigmate invenire, inventam sequi non posse nisi ex gracia et dono veritatis.

Regula igitur cuilibet homini sue vite ad nosse bonum suum et facere est veritas in suo supremo intellectu. Si namque homo suum contemplativum intellectum, qui aliter dicitur synderesis[m], ad supremam veritatem, que est verbum dei, vigilanter elevet, et quantum sibi conceditur, adequate[n] et eidem com[m]ensuret laboretque magnis conatibus suum intellectum subicere verbo Jhesu Christi (sicud scriptum est Cor.[3]):

---

a) valeant *F.* b) *om. F.* c) id *F.* d) essencie *F.* e) *ita BF;* nullaque *A et C.* f) *post corr. A.* Ita . . de hiis *F.* g) idemque *C.* h) eciam *F.* i) *corr. A in m.;* convicto *F.* k) veritate *B et C.* l) conscriptam *F.* m) sinderesis *BCF.* n) adequet *F.*

1) *Cf. II. Cor. III. 5.* 2) *II. Cor. III. 4.* 3) *II. Cor. X. 5.*

„Captivantes intellectum in obsequium Christi"), semper et in omnibus suum discursum racionis reflectendo primum et principaliter ad ea, que dei sunt, dehinc ad ea, que sunt ad seipsum, depost, si et quantum oportet, ad ea, que sunt extrinseca et que sunt proximorum: idem, inquam, homo facile seipsum poterit dimetiri et esse ydoneus per eandem formam et alios iudicare; dico autem: si in illis, que sunt supradicta, sit exercitatus et provisus. Exinde[a]) enim dictum est[1]): „Spiritualis homo diiudicat omnia"; et Ecclesiasticus[2]): „Sicut in aquis agnoscuntur wltus hominum, sic homo sapiens", etc. ibidem.

Cuius gracia homo volens regulariter vivere et religiose, omnem suum propositum, intellectum et cogitatum studeat summopere veritati divine, quam per spiritum Jhesu continue[b]) docemur intus et ab extra per consilia[c]) sanctorum et scripturas divinitus inspiratas, tamquam infalibili et unice regule coequare. Studeat nichilominus homo motus, desideria, actus, voluntates[d]), sermones et omnem habitudinem corporis extrinsecam secundum intellectum veritate[e]) iam sic illuminatum gubernare et ad ipsum conportare, ita ut incessanter racio veritatem primam in omnibus interroget[f]) et requirat, sensus autem et actus corporis interrogent in singulis et requirant intellectum.

Capitulum sextum.[g])

Illam vero veritatem, quia dixi esse **unicam regulam**, hoc cito persuasum esse poterit, (1) tum ex eo, quia unicum est verbum dei, quod est fons[h]) sapiencie omnis in excelsis, Eccles. primo[3]), quod semel locutus est deus[i])[4]), qui est unicus filius dei et unigenitus, qui est in gloria dei patris, et ipse est, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, et per hoc est ipse via, veritas et vita[5]): veritas[k]) enim est, quam[l])

---

23) (Nota) totum (pul)cherrimum *A*.

[a]) Et exinde *F*. [b]) cottidie *C*. [c]) concilia *F*. [d]) *om. F*. [e]) a veritate *F*. [f]) interrogat *C*. [g]) *ita A rubr.; om. BC; F rubr.:* Cap. quintum. [h]) forma *corr.* fons *A in m.; om. B et C*. [i]) Ps. LXI°. *add. F*. [k]) veritas — vita *om. F*. [l]) a qua *C*.

[1]) *I. Cor. II. 15.* [2]) *hoc dictum in Eccl. reperire non potuimus; cf. Prov. XXVII. 19:* „Quomodo in aquis resplendent vultus prospiciencium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus." [3]) *Eccli. I. 5.* [4]) *Cf. Psalm. LXI. 12.* [5]) *Cf. Joann. XIV. 6.*

congnoscimus, via, quia per eam ad modum eius facimus, vita, quia eam gustamus et diligimus, et hec tria unum sunt, scilicet veritas nostra supradicta, — (2) tum ex eo, quia ipsa est principium et finis omnium veritatum creatarum, sicut scriptum est[1]): „Ego sum alpha et omega, principium et finis“ — (3) tum ex eo, quia ipsa est sola necessaria et utilis cuilibet homini ad salutem, quemadmodum scriptum est Jo.[2]): „Sollicita es et turbaris erga plurima: porro unum est necessarium“, et alibi inquit[a])[3]): „Sine me, inquit, nichil potestis facere.“

Unde quamvis multe sint veritates vel proposiciones vere, tamen nisi sint ab ista veritate vel nisi conducant ad istam, omnes sunt vane et inutiles ad salutem, et per consequens merito opera hominum et fabule poterint nuncupari. Propter quod scriptum est Thym.[4]): „A veritate quidem auditum avertent[b]), ad fabulas autem convertentur.“

Et inde fit, quod quamvis[c]) tres leges, scilicet naturalis, scripta et gracie, fuisse ponuntur, una tamen veritas earum est dicenda, et ita licet decem precepta legis scripte sunt promulgata, tamen unica veritas est ipsorum methafisica[d]), transsumptiva[e]).

Ubi advertendum est, quod proposita regula, scilicet[f]) veritas, ut una et communis omnium esset[g]) regula, tripliciter est descripta et dehinc notificata secundum scripturam, que[h]) dicit Proverb.[5]): „Ecce, descripsi eam tibi tripliciter“[i]). Unde triplex lex[k]) sibi est subordinata, non obstante distinccione infra ponenda de ipsius quadruplici inscripcione. Nam licet concurrant quoad aliquid, tamen in eo differunt hee summe, quia hic agitur de legibus simpliciter voluntariis, in quantum sunt scripte ad homines[l]), sed ibi agetur de lege[m]) naturali et lege gracie dei, in quantum sunt scripte a deo.

Dico itaque, quod veritas[n]) est regula inscripta cui-

---

[a]) *om. CF.* [b]) avertentur *F.* [c]) Et sic quamvis, *hisce vocibus D 1. 2. excerpta sua de tr. 1. libri III. continuant, cf. inferius p. 16, n. m).* [d]) methaphisica et *F.* [e]) *D 1. 2. contin.:* Et sic proposita regula ꝛc. [f]) videlicet *D 1.* [g]) esse *B.* [h]) que dicit Proverb. *om. D 1. 2.* [i]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Si lustres omnia ewangelia ꝛc., *v. infra.* [k]) naturalis, scripta et gracie *add. F.* [l]) ab hominibus *F.* [m]) de lege *om. B.* [n]) *hac voce D 1. 2. tractatum 1. libri III. REGULARUM incipiunt, qui in*

[1]) *Apoc. I. 8.* [2]) *recte Luc. X. 41—42.* [3]) *Joann. XV. 5.* [4]) *II. Tim. IV. 4.* [5]) *Proverb. XXII. 20.*

libet homini in intellectu[b]) naturaliter, secundum quam homo potuit[c]) se sufficienter gubernare et congnoscere, ipse solus seipsum regule inscripte conparatus, et dehinc [f. 70[a]] secundum seipsum et alium iuste iudicare et metiri, sicut scriptum est[1]): „Ex te ipso intellige, que sunt proximi." Et inde dictum est[2]): „Diliges proximum[c]), sicut teipsum." Et hec est lex prima et preclarissima naturalis, que dicit[3]): „Omnia, quecumque wltis, ut faciant vobis homines[d]), et vos facite illis, et quod tibi non vis fieri, minime fac aliis." Per quam homo, si actibus et cogitacionibus suis invigilet, poterit semper in promptu habere, per quod possit suam iusticiam examinare et in equitate iudicare.

Sed cum illa lex intrinsecus fuisset oblitterata et in memoria[e]) hominis tenebrata, addidit deus altera vice suam inscribere veritatem iam ab extra et coram sensu corporis in lapideis tabulis et[f]) ad ipsam homines arcius obligavit, addens transgressoribus penas et ultores, per hoc designans, quod homo, qui[g]) rennuit libere secundum veritatem vivere, et — sicuti erat homini proprium, — voluntarie deo suo[h]) subesse, tandem saltem faciat[i]) iam idem coactus et chamo et freno astrictus, ut insipiens iumentum et solis sensibus agitatum[4]). Et inde iterum sunt famosa decem dei precepta quasi decem gubernacula vite hominis, per que iterum homo manifestius potuit se et alios examinare, quam prope vel longe sit a iusticia, se preceptis adequando, non quod aliquid[k]) sit in preceptis secundo inscriptis additum supra legem nature vel regulam primo inscriptam, sed solum quia magis legem nature exprimunt quasi rudibus pueris et obtusis, et manifestius iudicant vel clarificant unicam et sepe dictam[l]) atque intimam veritatem.

Que iterum lex ita[m]) secundo inscripta non rectificavit[n]) corruptos[o]) homines[p]) intime et delapsos ab intus scripta ve-

D 1. 2. hanc inscriptionem praebent: „Tractatus de frequenti (et) quottidiana communione (sic). Cap. I." (rubr.). a) in intellectum *D 1. 2.* b) potest *D 1. 2*, ponit *(sic) B.* c) tuum *add. D 1. 2. et biblia.* Dilige *F.* d) homines, etc., et quod tibi *D 1. 2.* e) mente *F.* f) *om. C.* g) quod *F.* h) *om. B et C.* i) facit *B;* ut faciat *F.* k) aliud *F.* l) et sepe dictam *om. D. 1. 2. D 2. loco* clarificant *ponit:* declarant. m) sita *A,* ita *B et C, om. D 1. 2.* n) rectificat *D 2.* o) corrumptos *A et C.* p) *add. A in marg.; om. F.*

1) *Eccli. XXXI. 18.* 2) *Matth. XIX. 19.* 3) *Matth. VII. 12.* 4) *Cf. Psalm. XXXI. 9.*

ritate, sed magis fuit occasio amplioris deordinacionis et obturacionis intrinsece per peccatum, quia tunc iam peccatum hominis factum est supra modum peccans, prout deducit apostolus per plura, loquens ad Romanos[a])[1]), nacta sua potestate a precepto. Propter quod Paulos dicit ibidem[2]): „Virtus peccati lex.“ Multo maius enim peccatum peccantis tunc erat, quam prius, cum iam deus intus et foris peccatum prohibebat, primo et secundo peccatum hominis detegens et manifestans per scripturam. Quanto siquidem maior dei diligencia, maior gracia et maior sciencia hominibus adhibentur, tanto maior culpa, si illa per peccatum contempnantur.

Et ecce, tercio deus voluit inscribi suam veritatem[b]) iam ultimo et perfecte, videlicet intus per unccionem sancti spiritus, docens omnem veritatem vitaliter (sicut[c]) scriptum est[3]): „Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam“), et foris in carne per ostensionem verbi caro facti, monens efficaciter et potenter, sicut[d]) scriptum est[4]): „Sermo eius erat potestatem habens.“ Intus per verbum caro factum, quod habitat in nobis[5]), foris per opera iusta et magnifica ac divina. Intus per Christum Jhesum, foris per apostolos Jhesu Christi et dehinc omnes alios conformes[e]) asseclas[f]) Jhesu Christi. Intus per graciam vel caritatem, foris per sacramenta gracie contentiva et effectiva. Et per hoc liber est hominibus prepositus, scriptus totus intus et foris, de quo[g]) paulo post amplius edicetur.

Hec itaque veritatis inscripcio collegit[h]) in se ambas precedentes leges easque vivificavit et reformavit, videlicet legem nature intus per verbum caro factum, quod habitat in nobis[5]), quod eam intrinsece illustravit, et per spiritum sanctum legem scriptam foris, quam ad vitam suscitavit. Itaque

24) Lex vetus *D 1. rubr. et folio inferiore:* De lege triplici: nature, veteri et gracie.

30) Lex nature *D 1. rubr.*

a) loquens Romanos *D 1.*, apostolus ad Rom. *D 2. ceteris om.* b) voluntatem *corr.* veritatem *A; om. F.* c) sicint — quidquam *om. D 1. 2.* d) et sicut *C.* e) *add. A in marg.* f) et asseclas *D 1. 2.*, asseclas Jhesu Christi *om. C.* g) de quo — edicetus *om. D 1. 2.* h) colligit *D 2.*

1) *Cf. Rom. VII. passim.* 2) *Cf. Rom VII. 7 et 8 (libere allatum).* 3) *Joann. VI. 64.* 4) *Cf. Luc. IV. 32:* quia in potestate erat sermo ipsius. 5) *Cf. Luc. I. 14.*

lex gracie tercia leges ambas precedentes ita homini ad bonum deduxit ac salutem, que prius erant homini in culpam et dampnacionem[a]). Propter quod scriptum est[1]): „Litera occidit, spiritus autem vivificat.“

Sola igitur ultima tradicio legis vel tercia inscripcio veritatis est homini perfectissima regula atque sufficientissima ad vivendum[b]) et per quam omnis iusticia plene valet examinari et congnosci, per quam[c]) nmnis iniquitas facile potest deprehendi et evitari, per quam discrecio plena seu noticia potest haberi non tantum iustorum hominum et[d]) iniustorum, vel[e]) prophetarm fidelium et[f]) inpostorum[g]), sed eciam spirituum, an ex deo sint vel non, et omnium virtutum et viciorum in homine christiano, qui est perfecte particeps spiritus Jhesu Christi.

Continet autem hec regula solum unum preceptum ad modum prime legis, videlicet dileccionem, ut per hoc innuat[h]), quod ipsa est plena reformacio prime legis. Nam hoc quod dictum est in lege naturali[2]): „Omnia, quecumque wltis, ut faciant vobis homines“, etc., est prorsus ingratum et inane ac nimis grave, si fiat sine dileccione. Adde igitur[i]) ei dileccionem, puta, quatenus illud inpleatur ex dileccione, tunc plane erit lex perfecta et levis. Et per[k]) idem et secunda inscripcio[l]) est sue vite et gratitudini restituta[m]).

Capitulum septimum[n]).

De articulis fidei[o]).

Sunt eciam hic articuli fidei christiane ad[d]endi, qui omnes sicuti sunt ab unica regula veritatis, ita ad eam dirigunt congnoscendam in credendis, veluti eciam alie omnes artes et scienciarum regule vel principia vel maxime in sciendis.

---

25) Nota totum *A*.

a) ut que . . . iam sunt in graciam et salutem *F*. b) vivendum *A in marg. et F;* videndum *ABC et D 1. et D 2. add.* c) per quam *D 1. 2;* postquam *cet. cod.* d) sed et *D 1. 2.* e) vel — inpostorum *(sic) om. D 1. 2.* f) *sup. lin. add.* g) in posterum *(sic) B et C et F.* h) innratur *F.* i) *om. F.* k) per idem et *om. D 1. 2.* l) legis *add. F.* m) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Et sic quamvis tres leges, *etc. v. supra p. 13, n. c).* n) *ita A rubr.; om. B et C. F rubr.:* Sequitur c. sextum. o) *ita A rubr.; om. BCF.*

1) *II. Cor. III. 6.* 2) *Cf. Matth. VII. 12.*

Nam[a]) licet multiplex sapiencia in hominibus pertranseat [f. 70[b]] vel sit pertransita, non tamen nisi unica veritas resplendet in eadem. Et licet sciencia relativa transmutetur[b]) in eadem anima vel in diversis animabus, sciencia[c]) tamen universalis et abstracta, manens una, non mutatur. Et quamvis experiencia sensitiva et congnicio rerum singularium varietur, sciencia tamen proposicionum universalium necessariarum[d]) perpetue non mutatur. Ad quarum proposicionum universalium scienciam pervenimus per discursum racionis et multorum singularium in unum spirituale conleccionem. Que iterum proposiciones universales sic stabiliter vere ad quasdam proposiciones magis communes in sua sciencia et veritate et pauciores per operacionem iudicii racionis colliguntur, et ille iterum ad pauciora et magis communia rediguntur, donec veniatur[e]) ad primum principium cuilibet[f]) sciencie unicum[g]) et commune, quod secundum perscrutatores talium subiectum attribucionis in sciencia vel genus generalissimum vocatur, et illud esse debere aliquod inconplexum subtiliter descripserunt. Nam si illud principium[h]) composicionem[i]) ex partibus etrogenis acciperet, illud iterum[k]) amplius resolvere in partes contingeret, que partes iterum ad aliquod unum, vel intrinsecum vel extrinsecum, respicerent, suam analogiam vel atribucionem quasi ad suum commune[l]) necessario predicando. Quare illud in resolucione ultimum esset utique primum principium, unicum[m]) et commune. Sic itaque latitudo, longitudo et profundum cuiuslibet artis et sciencie ad unicum primum et principale colliguntur. Et illam placuit hic regulam unam illius artis et sciencie nuncupare.

Atque iterum in consideracione eadem huiusmodi prima principia ac genera generativa[n]) multiplicium et variarum arcium et scienciarum, studiorum, accionum moralium, veluti sunt virtutes, nec non motuum omnium naturalium necesse est utique concurrere ad aliquod unum[o]), quod erit principium[p]) prin-

---

[a]) *om. F.* [b]) transmittetur *C.* [c]) sciencia — mutatur *om. C.* [d]) necessariarum — universalium *om. C.* [e]) veniant *C.* [f]) cuiuslibet *CF.* [g]) unitum *C.* [h]) primum *BF;* primum principium *C.* [i]) compositum *B et C.* [k]) et iterum *B et C.* [l]) commune principium *A, sed postea* principium *del.* [m]) utique *C.* [n]) generalissima *B et C.* [o]) *om. C.* [p]) unum *B et C;* primum *F.*

cipale et commune. Nam inconcussum tenemus, quod puta ab uno solo[a]) omnis multiplicitas rerum et scienciarum est derivata. Igitur eadem via necesse est, ut ad idem unum omnia redeant et colligantur. Et illud erit summe unum, summe[b]) simplex ac principium, et in illa sua simplicitate atque unitate omnem essenciam, virtutem et accionem tocius multitudinis prodite conprehendens. Et proinde de eo dictum est[1]): „In principio creavit deus celum[c]) et terram", et iterum[2]): „Quoniam[d]) ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia."

Et istud tale unam veritatem et summam in proposito pono unicam regulam tocius conversacionis et vite cuiuslibet hominis. Et hic est deus et dominus noster Jhesus crucifixus.

Capitulum octavum[e]).

Ex hiis evidenter infertur[f]), quod nuper[g]) erat assumptum in attribucionibus huius regule nostre unice et communis, puta quod ipsa est brevis et facilis.

Brevis autem, quia omnes leges collegit[h]) in unam legem observandam, sufficientem et perfectam, que continet unicam summam veritatem atque unicam summam virtutem.

1) Veritatem autem, que homini intus et foris est similis[i]), adequata et facta similis (sicut scriptum est Hebr.[3]): „Voluit per omnia assimilari fratribus"), et que intus et foris conprehendit omnem sapienciam et veritatem et docet utilia ad salutem, (sicut scriptum est[4]): „Ego deus docens utilia"), illuminando ad ea, que sunt intus et foris, atque perficiendo hominis intellectum (sicud iterum scriptum est Jo. 1°[5]): „Qui illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum").

---

16) Nota totum pulchrum *A*.

[a]) puta . . . solo *post corr. A*. [b]) unum, summe *om. C*. [c]) *om. B*. [d]) Quoniam — tale unam *om. C*. [e]) *ita A rubr.; om. B et C; F rubr.:* Cap. septimum. [f]) informatur *C*. [g]) nuper *AF;* super *cet. cod.* [h]) omnem legem colligit *C*. [i]) *om. F*.

[1]) *Genes. I. 1.* [2]) *Rom. XI. 36.* [3]) *Hebr. II. 17.* [4]) *Isaiae XLVIII. 17.* [5]) *Joann. I. 9.*

Que veritas est inscripta intus in mente et foris in operacione, et per consequens est in promptu ubique et semper cuilibet homini. E[s]t veritas, que se sola sufficit[a]) ad docendum, dirigendum et salvandum quemque[b]) hominem. Propter quod scriptum est[c]) [1]): „Suscipite insitum verbum", — ecce inscripcio regule compendiosa, — „quod potest salvare animas vestras", — ecce sufficiens ad salutem plene et usquequaque. Propterea scriptum est[2]): „Hiis amplius, fili[d]) mi, non requiras, quia scribendi libros non est finis." Et I. Joh. II[3]): „Scripsi vobis, inquit, de hiis, qui seducunt vos. Et vos unccionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis."

Ecce enim ista unccio est profecto illa sepe dicta inscripcio veritatis hominem perfecte regulantis et docentis. Ideo sequitur[4]): „Et non necesse habetis, quod aliquis doceat vos, sed unccio eius docet vos de omnibus. Et verum est et non est[e]) mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo." Et paulo post idem explicat inscripcionem regule ad ea, que sunt extra, ita dicens[5]): „Si scitis, quia iustus est, scitote, quoniam et omnis, qui facit iusticiam, ex ipso natus est."

2) Ex eo insuper regula hec brevis est et facilis in sua execucione et in captu, quia continet vitam in summa virtute[f]), videlicet, ut dictum est, habet solum unicum[g]) preceptum caritatis, sicut scriptum est Jo.[6]): „Hoc est preceptum meum, ut diligatis invicem"[h]). Nam si[i]) lustres bene[k]) omnia ewangelia, nullibi considerabis Christum ita simpliciter et expresse preceptum aliquod posuisse, nisi hoc de dileccione), quoniam paulo post iterum addidit, dicens[7]): „Hoc mando vobis, ut diligatis invicem." Ex quo[l]) infertur, quod Jhesus non posuit aliud preceptum, legem ferendo, nisi, ut dictum est, preceptum dileccionis, quia hoc et eius apostoli similiter explanarunt. Unde apostolus[m]) Rom.[8]): „Nichil alterutrum de-

---

6) „Quod potest salvare animas vestras" *A.*

a) sufficiens est *F.* b) quemquam *F.* c) Jacobi *add. F rubr.* d) fili *B et biblia;* filii *cet. cod.* e) non est *AF.* f) et summam virtutem *F.* g) unum *corr.* unicum *A.* h) sicut dilexi vos *add. C.* i) *contin. D 1. 2., v. supra p. 13, lin. 22.* k) *om. D 1. 2.;* bene ewangelia *F.* l) Ex quo — Unde *om. D 1. 2.* m) et apostolus: Nichil ɔc. *D 1. 2.*

1) *Jacob. I. 21.* 2) *Eccle. XII. 12.* 3) *I. Joann. II. 26—27.* 4) *I. Joann. II. 27.* 5) *I. Joann. II. 29.* 6) *Joann. XV. 12.* 7) *Joann. XV. 17.* 8) *Rom. XIII. 8 et 10.*

beatis[a]), nisi ut invicem diligatis. Plenitudo[b]) enim legis est dileccio.“ Et iterum[1]): „Diliges dominum[c]) deum tuum ex toto corde tuo et[d]) ex tota anima[e]) et ex omnibus viribus tuis, et proximum tuum sicut teipsum.“ Et ad propositum[2]): „In hiis enim duobus [f. 71[a]] preceptis tota[f]) lex pendet et prophete.“ Licet autem hic duo videntur numerari precepta propter respectum duplicem, tamen unicum est opus quoad ipsius substanciam vel causam formalem, finalem, efficientem et subiectum.

Unicum igitur est preceptum, ad quod unica regula dirigit veritatis. Et illud est facilimum et suavissimum, sicud veritas loquitur, dicens[3]): „Tollite iugum meum super vos[g]). Iugum enim[h]) meum suave est, et onus meum leve.“ Enimvero quid levius et suavius[i]) potest esse[k]) anime racionali, quam diligere et diligere suum conveniens et suum bonum congnitum? Ymmo illa dileccio est sola vita et delectacio anime racionalis. Propter[l]) quod scriptum est I. Jo.[4]): „Nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.“ Et tunc ad propositum: „Qui non diligit, manet in morte.“ Igitur[m]) a sensu contrario: qui diligit, manet in vita. Notanter autem dictum est: ‚diligere suum conveniens et suum bonum‘, quia ad illud solum et tale diligendum et dirigendum in numero, pondere et mensura, id est secundum exigenciam rei seu quantitatem[n]) conveniencie in ea et bonitatis docet et dirigit hec[o]) regula veritatis. Quapropter qui diligunt non suum bonum vel inordinate, non sunt in regula veritatis, et ergo diligunt mortem anime sue, et[p]) per consequens odiunt animam suam, quia illud anime proprie[q]) diligunt adhibere sibi, quod suo inimico odioso vix optarent adhibendum, videlicet tenebras et mortem. Propter quod scriptum est[5]): „Qui autem[r]) diligit iniquitatem, odit animam suam“[s]). Diligere igitur

---

[a]) debeat *C.* [b]) Plenitudo — dileccio *om. D 1. 2.* [c]) dominum (d. t.), etc. *D 1. 2. cet. om., contin.:* In hiis ꝛc. [d]) *om. C.* [e]) anima tua *C et biblia.* [f]) mandatis universa *D 1. 2. et biblia.* [g]) Tollite — super vos *om. D 1. 2.* [h]) *om. D 1. 2.* [i]) suavissius *A.* [k]) dici *B et C.* [l]) Propter — hec regula veritatis *om. D 1. 2.* [m]) Ergo *B.* [n]) qualitatem *B.* [o]) *sup. lin. add. A. om. F.* [p]) et — Propter quod *om. D 1. 2., contin.:* sicut scriptum est . . . [q]) a. p. *om. F.* [r]) *om. D 1. 2.* [s]) *post hanc vocem D 1. 2 contin.:* Hic te volo ꝛc. *v. infra p. 21, lin. 24.*

[1]) *Luc. X. 27.* [2]) *Matth. XXII. 40.* [3]) *Matth. XI. 29 et 30.* [4]) *I. Johann. III. 14.* [5]) *Psalm. X. 6.*

suum conveniens et suum bonum est gaudium[a]) et levissimum anime racionali in tantum, quod dicat[b]) Augustinus: „Anima ibi est plus, ubi amat, quam ubi animat."

Et ipsa dileccio est vita et lumen eius, sicuti est[c]) dulcissimum similiter racio[nal]i anime hominis suscipere et imitari veritatem. Et ipsa[d]) est vita et lumen eius. Vere[e]) dignum ergo et iustum est[f]), equum et salutare, ut homo, qui habet racionem veluti suum summum bonum et in quo omne bonum, summe diligat, simpliciter et propter se et non propter aliud, et diligendo eidem summe inhereat, et inherendo perfruatur, ita eciam, ut credat summe, id est ex toto corde, ex[g]) tota anima et[h]) ex totis suis viribus, prime et summe veritati, et ipsam summe conetur cognoscere secundum mensuram sue fidei, et congnoscendo summe tenere, et tenendo summe imitari imitandoque se[i]) sibi conformari.

Que veritas tunc est intus et foris hominibus inscripta[k]), quando verbum caro factum est et habitavit in nobis. Et ipsa[l]) est vere pius, vere suavissimus et miserator et misericors dominus Jhesus crucifixus.

Et ecce hic est regula illa nostra in principio proposita ad querendum, per quam se homo et alios posset congnoscere et regulare. „Imitatores igitur dei estote, inquit apostolus[1]), sicut filii karissimi."

Hic[m]) te volo animi advertere[n]), si bene faciunt sancte ecclesie hii, qui doctrinas hominum, subaudis obligantes ad observanciam, et adinvenciones, cerimonias et statuta nimis multiplicant auctoritate sua et iam ab antiquo, amplius et amplius addendo honera[o]) inportabilia super humeros hominum et pro regulis necessariis ad salutem ea ponendo et firmando. Per quod faciunt et fecerunt ecclesiam sanctorum nimis obligatam et gravatam, magis quam[p]) quondam fuit gravata gens

---

26) Statuta ecclesie multiplicia *D 1.*

a) gaudiosum *F.* b) dicit *F.* c) eciam est *F.* d) quia ipse *F.* e) Verum *B et C.* f) dignum igitur est *F.* g) et ex *C.* h) *om. C.* i) *om. C;* se sibi summe *F.* k) inscriptam *corr.* inscripta *A;* in scriptura *(sic) B et C.* l) *F:* ipse . . piissimus . . d. noster Jhesus crucifixus. m) *contin. D 1. 2., cf. supra p. 20, lin. 30.* n) animadvertere *D 1. 2. et F.* o) onera *B et D 1. 2.* p) quam — scriptum est *om. B.*

1) *Ephes. V. 1.*

Judeorum, de quo[a]) scriptum est: „Utquid[b]) temptatis deum, imponere [iugum] super cervices discipulorum, quod[c]) neque vos neque patres nostri [neque nos] portare potuimus.“ „Sed per graciam[d]) domini nostri Jhesu Christi credimus salvari.“ Act. XV. c°.[e]) [1]). Et per hoc populum liberum valde christianum servilem[f]) nimis confecerunt[g]), et qui soli Jhesu existens inmediate subiectus, gaudebat de spiritus sancti libertate, hic iam subiectus absque Jhesu multis dominis, non cessat murmurando cedere sub mandatis interminatis. Per quod, ut[h]) infra dicetur[2]), populus christianus quam plurimum gravatus et wlneratus consciencia amare ingemiscit[i]) suspicaturque perinde legem Christi seu iugum esse grave ac difficile ad salvandum[k]). Timent[l]) insuper deum doctrinis huiusmodi et mandatis hominum et hiisdem frustra ipsum colunt[m]), obmissis illis, que graviora sunt legis, id est magis necessaria et salubria, puta preceptis dei, misericordia et iudicio, dileccione et veritate. Verumptamen ista oportuit facere et illa non obmittere. Et de hiis maior disputacio in subsequentibus me prestolatur[2]).

Capitulum nonum[n]).

Ex hiis[o]) igitur palam sequitur, quod ista est regula unica, scilicet ista veritas communis omnium hominum. Nam si omnia, eciam[p]) insensibilia, ab ea et secundum eam sunt et[q]) gubernantur, cur[r]) non homo solus, qui sentit et congnoscit? Sed quia, heu, solus homo ab ea est deformatus et per hoc irregularis effectus, cum alias tamen omnia alia in celo et in terra gaudent et festinant huic regule conformari vel secundum ipsam gubernari, ideo in veritate homini orandum est continue et dicendum est[s]) a veritate institutum[3]): „Fiat voluntas tua, sicut in celo, et in terra.“

---

19) Nota totum *A*.

[a]) de quo — Act. XV. *om. D 1. 2.* [b]) Utquid wultis omnes *corr.* Utquid *A in m.* [c]) *om. A.* [d]) *om. A et B.* [e]) c° *om. A; dictum scripturae om. F; add. A in m.* [f]) servituti *D 1.* [g]) fecerunt *F.* [h]) ut infra dicetur *om. D 1. 2.* [i]) ingemiscat *A.* [k]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Per viam itaque ɔc., *v. infra p. 24, lin. 29.* [l]) Timet *F.* [m]) colit *F.* [n]) *ita A, om. B et C.* Sequitur *add. F rubr.* [o]) ex predictis *F.* [p]) encia *B, om. C.* [q]) ut *C.* [r]) *om. C.* [s]) *om. F.*

[1]) *Act. XV. 10 (voces uncis inclusae ab ed. add. sunt).* [2]) *cf. infra tract. 4 libri III.* [3]) *Matth. VI. 10.*

Et iterum, si ab hac veritate et secundum hanc homo totaliter et ex toto[a]) recipit suum esse et vivere, cur non eciam bona sponte in omnibus et per omnia ad illam veritatem et secundum illam suas operaciones voluntarias deberet regere et totum ambitum sue conversacionis gubernari[b])? Propter quod scriptum est[1]): „Estote sancti, sicut ego sanctus sum", et iterum[2]): „Estote misericordes, sicut pater vester celestis" [f.71 b], et: „Discite a me, quia mitis sum et humilis corde." Et[c]) apostolus[3]): „Imitatores dei estote, sicud filii karissimi."

Et iterum, si omnis homo communiter habet ad id inditam racionem, ut, sapienciam et scienciam imitans, ea[d]) vivat et dirigatur, sicut scriptum est[4]): „Si spiritu vivimus, — dicit Glosa: id est racione, — tunc ad propositum: „spiritu et ambulemus"; in hac autem veritate est omnis sapiencia et sciencia et omnis virtus, sicut scriptum est[5]): „In Christo sunt omnes thesauri sapiencie et sciencie dei": qua excusacione homo in hac et per hanc regulam suam racionem non deberet informare, presertim cum ipsa sit cum illa sapiencia, que quidem attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter[6])? Et hec ipsa est hominibus[e]) incarnata in Jhesu crucifixo et data atque proposita ad imitandum, sicut scriptum est[7]): „Hic est filius meus dilectus, in quo michi complacui[f]). Ipsum audite." Et iterum[8]): „Qui non audierit[g]) prophetam illum, tolletur anima eius de populo."

Ista insuper est sapiencia et veritas, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illuminat autem intus et foris, in omni tempore et in omni loco totum hominem et totaliter, sicut scriptum est[9]): „Sapiencia foris predicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua." Ergo ipsa regula congruentissima omni homini semper et ubique, intus et foris, atque sufficientissima ad gubernandum et vivendum.

Et iterum, si homo quilibet communiter habens liberam voluntatem, per eam semper in suum bonum vel apparens bo-

---

[a]) et ex toto *om. F.* [b]) gubernare, cum tamen *F.* [c]) Item *F.* [d]) secundum eam *F.* [e]) omnibus *F.* [f]) michi bene complacui *C et F.* [g]) audiet *F.*

[1]) *I. Petri I. 10.* [2]) *Luc. VI. 36 et Matth. XI. 29.* [3]) *Ephes. V. 1.* [4]) *Gal. V. 25.* [5]) *Col. II. 3.* [6]) *Matth. XVII. 5.* [7]) *II. Petri I. 17.* [8]) *Cf. Act. apost. III. 23.* [9]) *Proverb. I. 21.*

num[a]) et suum perfectibile ducitur[b]) vel inclinatur, (cum vero in ista veritate sit conditum omne bonum et perfectibile hominis, et ad ipsum summum bonum dirigat et conducat, et sit pro eo et ad hoc homini hec eadem veritas regula certissima constituta): quare iam non relinquitur racio, cur homo per eam non gubernetur[c])?

Quia igitur ista veritas sic accepta est[d]) communis forma omnibus et singulariter proposita, et idcirco, quia omnium est principium, et ideo, quia suam similitudinem et lumen inpressit omni homini, (sicut scriptum est Gen.[e])[1]): „Faciamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram", et psalmista[2]): „Signatum est super nos lumen wltus tui, domine"), et ideo, quia omnem hominem obligat ad se et secundum se vivendum et gubernandum (sicut scriptum est[3]): „Estote sancti, sicut ego sanctus sum"), et ideo, quia convenientissima et sufficientissima[f]) atque summa racio et summa veritas et summum bonum, ad quod inquirendum et assequendum omnis homo est conditus, vestigiaque ipsius homini sunt ostensa et expressa: et ex istis plane colligitur, quia deus omnia voluit et obligavit ad se et secundum seipsum per hanc veritatem vivere et gubernari[g]), et precipue intellectuales creaturas.

Ideoque maxime homini, cui necessarium erat, inscripsit veritatem hanc[h]), communicavit, divulgavit[i]), primum dupliciter, scilicet via nature et iusticie, via gracie et misericordie. Et ita inpletum est, quod dictum est per psalmistam[4]): „Semel[k]) locutus est deus, duo hec audivi, quia[l]) potestas dei est, et tibi, domine, misericordia, et tu reddes unicuique secundum opera sua."

I) Per[m]) viam autem[n]) originalis iusticie vel nature inscripsit[o]) istam veritatem vel regulam dupliciter et hominibus indidit et divulgavit: intus scilicet et foris. Intus in mente et foris in universa creatura. Intus, ut a semet intelligeret, foris ut a[p]) creatura[q]) disceret. Intus, ut dei yma-

---

a) vel apparens bonum *om. B.* b) ducit *(sic) B et C.* c) gubernatur *F.* d) est et *F.* e) Gen I° *B.* f) sanctissima *corr.* sufficientissima *A;* sanctissima et s. *F.* g) per hanc veritatem *F.* h) *add. A in m.;* et per hanc veritatem *F.* i) et divulgavit *F.* k) Solis *A.* l) quod *C.* m) *contin. D 1. 2.* n) itaque *D 1. 2.* o) deus *add. D 2.* p) *om. B et C.* q) creaturam *C.*

1) *Gen. I. 1.* 2) *Psalm. IV. 7.* 3) *I. Petri I. 10.* 4) *Psalm. LI. 12.*

ginem et similitudinem inmediate in se videret, foris, ut per vestigia dei deum investigaret.

1) Intus in intellectu cuiuslibet hominis. Quilibet enim homo naturaliter habet inscriptam et inditam noticiam veritatis[a]. Et hec[b] ipsa est lex naturalis, que ponit homini[c] ad se ipsum et ad proximum nec non ad deum debitam habitudinem et iusticiam. Et exinde emanavit illud preceptum, quod est commune et notorium cuilibet homini et indelebile, in quo dicitur[1]: „Omnia, que wltis, ut faciant vobis[d] homines, et vos facite illis, et quod tibi non vis fieri, minime fac aliis." Et ista est lex scripta primo in[e] cordibus hominum, de qua apostolus Ro. II.[f] [2]: „Cum enim, inquit[g], gentes, que legem non habent[h], naturaliter ea, que legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente ipsis consciencia ipsorum."

Capitulum decimum[i].

Unde luculenter infertur, quod ista lex vel regula naturalis iudicat et corripit ignoranciam et crudelitatem modernorum sacerdotum et prophetarum, quoniam lex nature est[3]: „Omnia, quecumque wltis, ut faciant vobis homines et vos facite illis", utpote[k] est deductum. Nam presbiteri hodie, qui missas frequenter celebrando gaudent se cibari corpore et sanguine Jhesu Christi et grates referunt deo et hominibus, qui eos ipsos ad id promovent et promoverunt: quare ergo non faciunt ita aliis, puta laycis et suis plebeis, similiter ipsos ad sacramentum altaris expediendo et promovendo, simul congaudendo[l] eorum frequenti cibacioni?

Et si respondent, quod videlicet ipsis est[m] traditum et non plebeis, plane illud ignorancia est et mendacium. Nam dominus communis omnibus communiter se tradidit sine [f. 72a] accep-

---

22) De corpore Christi *A*.

[a]) et falsitatis *add. A, sed postea del.; habet F.* [b]) *ita A et D 1. 2.;* hoc *B et C* (hc). [c]) hominem . . et proximum *F.* [d]) vobis, etc. *D 1. 2, cet. om.* [e]) in *A et D 1. 2;* de *B et C.* [f]) Ro. II. *om. D 1. 2.* [g]) *om. D 1. 2.* [h]) non habent, etc. *D 1. 2., cet. om.; contin. v. infra p. 26, lin. 6.* [i]) *ita A; om. BCF.* [k]) utpost *B.* [l]) et congaudens *F.* [m]) *om. B.*

[1]) *Matth. VII. 12.* [2]) *Rom. II. 14—15.* [3]) *Cf. Matth. VII. 12.*

cione personarum, eciam cecis et infirmis, collectis de vicis et plateis. Et dixit[1]): „Accipite, sumite ex hoc omnes.“ Et iterum alia scriptura[a]) dicit[2]): „Bibite ex eo omnes.“

Si autem dicunt: Nos sumus digni et ad hoc ordinati, et non ipsi layci, vel magis quam ipsi: iterum erit hec superbia, et per consequens invidia et inpotencia, quoniam non[b]) officium dignificat quoad manducacionem, sed fides et caritas ac bona vita, et licet sacerdotes precedant plebeios in ordine officii, non tamen in dignitate manducacionis[c]).

Quapropter hii[d]) igitur ministri, qui pascunt dulciter semet ipsos et non gaudent aliis eciam ministrare, aut si tristantur et remurmurant, si alii fratres volunt eciam ipsi sepe[d]) epulari, manifeste „in viam Cayn abierunt vel mercede[e]) Balaam sunt effusi“ [3]), transgrediunturque predictum preceptum naturale, in quo dicitur[4]): „Omnia, que wltis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis.“ Sed ve illis dicit Judas in sua canonica[5]): „Qui in viam Cayn abierunt et errore Balaam mercede sunt effusi, et condradiccione Chore perierunt. Hii sunt, inquit, in epulis suis macule, convivantes“, et tunc multum ad propositum: „sine timore, semet [ipsos] pascentes“. Ad[f]) quod propheta Ezechiel 33° [6]): „Ve pastoribus Israel, qui pascebant semet ipsos. Nonne greges a pastoribus pascuntur“? etc. ibidem.

2) Foris autem inscripta est hec veritas homini et ostensa in omnibus creaturis, que omnes indicant homini et predicant veritatem. Et pro eo superius dictum[g]) est[7]): „Sapiencia foris predicat.“ Et psalmus[8]): „Celi enarrant gloriam dei, et opera manuum eius anuncciat firmamentum. Dies diei indicat verbum et nox nocti indicat scienciam“, etc. ibidem ad propositum. Homini quoque per Salomonem dicitur[9]): „Vade ad formicam, o piger, et disce sapienciam.“ Inde venit manuduccio vel via homini in congnicionem divine veritatis. Propter quod dicit

---

6) Officium non facit digniorem communionis (?). — Contra adversarios. Sacerdos est dignior layco sacramentum (?) Christi preparare (?) *D 2.*

[a]) in alio ewangelio *F.* [b]) *hac voce D 1. contin.* „Cap. 2m. *(rubr.).* [c]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Arguitur cecitas ɔc., *cf. infra p. 27, lin. 14.* [d]) *om. F.* [e]) mercedem *corr.* mercede *A;* mercedem *C.* [f]) Ad quod — pascebant *om. C.* [g]) *loco* superius scriptum *ponit C:* scriptum.

[1]) *Cf. Marc. XIV. 22.* [2]) *Matth. XXVI. 27.* [3]) *Cf. Judae 11.* [4]) *Cf. Matth. VII. 12.* [5]) *Judae 11—12.* [6]) *recte Ezech. XXXIV. 2.* [7]) *Proverb. I. 20.* [8]) *Psalm. XVIII. 1—3.* [9]) *Proverb. VI. 6.*

apostolus Ro. I. ad negligentes et transgressores veritatis[1]: „Revelatur, inquit[a]), ira dei de celo, super omnem inpietatem et iniusticiam hominum eorum, qui veritatem dei in iniusticia[b]) detinent, quia, quod notum est dei[c]), manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit“, et tunc ad propositum: „Invisibilia enim ipsius, a[d]) creatura mundi, per ea, que facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles. Quia cum deum congnovissent, [deum] non sicut deum glorificaverunt neque graciam egerunt[e]); sed evanuerunt in cogitacionibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem ymiginis eorum.“

Hic de directo arguitur[f]) c e c i t a s e t i n i u s t i c i a m o d e r n o r u m s a c e r d o t u m, i l l o r u m, q u i o b s i s t u n t i n p l e b e[g]) C h r i s t i c o t t i d i a n e v e l a l i a s f r e q u e n t i c o m m u n i o n i c o r p o r i s J h e s u C h r i s t i et magnificant quasdam fabulas, veluti ymagines et alias res sine vita, et ita retrahunt populum a gloria ipsorum deificante ipsum[h]) in veritate, scilicet a corpore et sanguine Jhesu crucifixi, et alliciunt ad collendas ymagines corruptibiles vel ossa vel aliqua fabulosa, que[i]) nequaquam sunt in se certa neque[k]) continent in se vim salutarem[l]). Cecitas eorum[m]) dein[n]) in hoc reprehenditur in predicta distinccione. Nam cum videant manifeste in scriptura modo predicta tocius creature, quod puta dei ita perfecta sunt opera, quod omni viventi in celo et in terra ordinavit deus et adiunxit suum proprium alimentum, incipiendo a summis angelis usque ad novissimum vermem et plantam, sicut scriptum est[2]): „Qui dat iumentis escam ipsorum et pullis corvorum“[o]), etc., videant insuper aut possent videre predicti pseudoli, si non excecasset eos ypocrisis, quod idem deus constituit c u i l i b e t c r e a t u r e, quatenus ad continuandum suam vitam intrinsecam necesse habeat cottidie[p]) aut sepe vel continue cibum sibi aptatum[q]) pe-

21) Ymagines. Oscula *D 2*.

[a]) *A post corr.* [b]) iusticia *B, C et A ante corr.;* et in i. *F.* [c]) deo *B.* [d]) *om. C.* [e]) egent *BC.* [f]) *contin. D 1. 2. F:* Per predicta de d. a. ↄc. [g]) lege *(sic) BC.* [h]) ipsos *F.* [i]) vel *B.* [k]) sunt — neque *F.* [l]) *D 1. 2. contin.:* Defectus cibi et potus ↄc., vide *infra.* [m]) eorumdem *BCF.* [n]) *om. BF.* [o]) invocantibus *add. C.* [p]) continue *B et C.* [q]) apportatum *C.*

[1]) *Rom. I. 18—23.* [2]) *Psalm. CXLVI. 9.*

tere, querere et manducare et suam sic vitam prolongare et roborare.

Considerent demum, quod divina sapiencia iam in Christo Jhesu, similiter ut aliis viventibus, ita homini cibum sibi proprium et adequatum prepararet[a]), et qui secundum essenciam hominis proprie ipsum cibaret, et confortaret[ur][b]), videlicet in anima et corpore, et racione et in sensu, et in mente et in carne, sicut scriptum est Deutero.[1]): „Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore dei.“

Cum eciam credant cum hoc prefati, quod hic cibus sit toto[c]) homini totaliter preparatus, ut scriptura dicit[2]): „Parasti cibum illorum, quoniam ita est preparacio eius“, ille est corpus et sanguis domini nostri Jhesu Christi, sicut scriptum est Jo.[3]): „Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus“: est inquam, scilicet[d]) ille cibus homini proprius, dulcissimum et tremendum altaris sacramentum. Sciant dehinc vel scire debent, quod ille cibus mirabilis est hominibus et in tali proprietate datus et constitutus, sicuti cibo conpetit, et hoc est, ut cottidie vel sepe insumatur, et[e]) in tali condicione, sicut aliis viventibus ab homine, puta si volunt vitam suam habere et continuare, quod desiderent, requirant et [f. 72[b]] summant cottidie vel frequenter cibum pro se adaptatum.

Racio autem illius, quare sic deus voluit omnibus ordinare viventibus, ut sue vite sustentamentum extra se in[f]) cibo habeant, qui est in manu dei repositus, iuxta scripturam, que dicit[4]): „Aperis tu manum tuam et inplebis omne animal benediccione“, istius inquam causa in quarto tractatu huius plane est designata[5]). Nunc dico, quod sacerdotes et prophete moderni hii, qui inpediunt in plebeis[g]) cottidianam vel alias crebram communionem panis ipsorum appropriati et celestis vel dissuadent vel qui non promovent et non vocant ad sacramentum, per hec condempnantur, et quod dicentes se[h]) sapientes, stulti esse demonstrantur, quia cum videant omnia vivencia sibi aptatum alimentum cottidie requirere vel frequenter, et neccesse habent pro vita[i])

---

a) *ita B et C;* prepararent *A.* b) *corr. ab ed.;* confortaret *omnes cod.* c) totus *B.* d) *om. F.* e) *om. BCF.* f) id est in *F.* g) plebibus *B et C.* h) se esse *B.* i) prompta *(sic) B et C.*

1) *Deutero. VIII. 3.* 2) *Psalm. LXIV. 10.* 3) *Joann. VI. 56.* 4) *Psalm. CXLIV. 16.* 5) *vide librum IV. art. IV. Regularum.*

sua ipsum manducare: Isti solis hominibus negant cibum sic eis preparatum frequentare, cum idem deus et homo, preparans et tribuens hominibus istum panem primum, in libertate eos posuit, dicens [1]): „Hec quocienscumque feceritis", etc. Dehinc et alibi omni die ipsum querendum [a]) atque manducandum constituit, dicens [2]): „Sic [b]) ergo orabitis: Pater noster, qui es in celis, panem nostrum cottidianum", et [c]) ut expressius necessitatem cottidiane sumpcionis huius cibi edicat, addidit, dicens: „da nobis hodie." Propterea bene sonat ad istos illa beati Job ex[h]ortacio, ubi dicitur [3]): „Interroga iumenta, et dicent tibi", quoniam [d]) secundum prophetam Ysaiam I. [4]): „Cognovit bos possessorem suum et asinus presepe domini sui, Israel autem me non congnovit." In Job eciam dicitur [5]): „Interroga iumenta, et docebunt te."

Itaque cum fuisset sic veritas ostensa homini [e]) via naturali secundum duplicem modum et inscripta, homo tamen non perstitit in veritate, sed omnis caro corrupit viam suam: Et idcirco fuit secundum utrumque modum, scilicet intus et foris, veritas homini obnubilata, et secundum modum superius declaratum homo in duo mala incidit, scilicet cecitatis et infirmitatis vel ignorancie sui boni et inpotencie [f]) dirigendi se ad suum bonum. Ignorancia quoad primum modum scripture, scilicet intus presentis et indite in anima veritatis. Impotencia quoad secundum modum, id est ad inscripcionem veritatis omnibus creaturis [g]), sic [h]) videlicet, quod homo, videns in omnibus creaturis divinam bonitatem et veritatem et sapienciam et potenciam et magnitudinem expressam et ostensam, et tantum vidit in seipso illam eandemque destitutam et offensam et a semet ipso, non posseque per semet reformari ac reordinari ad dignitatem sui status in ordine ad ceteras creaturas et quoad usum earum et dei [i]) fruicionem. Et cum vidit omnia alia a se gratuite voluntatem dei exequi et a veritate suaviter gubernari, semet tantum conspexit moveri contra divinam voluntatem et esse exortem [k]) a regimine regule universi,

---

[a]) et rogandum *add. F.* [b]) Sic — etc. *add. A in marg. et om. BCF.* [c]) *om. B et C.* [d]) quia *F.* [e]) omni *F;* sic *om. F.* [f]) inpotenciam *F.* [g]) in o. c. *F.* [h]) sic — creaturis *om. B.* [i]) *om. C.* [k]) exsortem *F.*

[1]) *cf. I. Cor. XI. 25.* [2]) *Matth. VI. 9.* [3]) *Job. XII. 7, ubi* docebunt *legitur.* [4]) *Isaiae I. 3.* [5]) *Job XII. 7.*

scilicet a conformitate notate[a]) veritatis, et secundum doctrinam apostoli[1]) videt[b]) in se, hoc est in carne sua, non esse bonum, sed malum. Non enim bonum, quod voluit[c]), hoc agere suberat, sed malum, quod noluit, hoc inerat operari, et cetera.

Capitulum undecimum[d]).

II) Deus igitur, miserator et misericors, nolens prorsus perire, quod[e]) condidit, iterum voluit verbum suum, quod semel loquitur et ab eterno est locutus, secundo audiri in mundo ab homine, ac per hoc universa ad vitam reformari, — quemadmodum scriptum est Jo.[2]): „Amen, amen, dico vobis, quia venit hora et nunc est, in qua audient mortui vocem filii dei, et qui audierint[f]), vivent“, — et ut[g]) homo posset cognoscere veritatem et ad congnitam ut posset remeare, sicque omne mendacium, quo erat inbutus, deponere et habundanciam malicie, ac[h]) per hoc, quasi modo genitus infans racionabilis, sine dolo accipere potestatem, filius dei fieri, sicut scriptum est[i])[3]): „Voluntarie genuit nos verbo veritatis, sive ut essemus inicium aliquod creature eius“: idcirco inquam deus, ecce secundo inscripsit patulo suam veritatem, conformiter ut prius, intus et foris, videlicet in carne et spiritu, in[k]) humanitate et divinitate, et hoc per dominum nostrum Jhesum Christum, qui est illa veritas et lex vite et regula omnis veritatis et discipline, liber scriptus[l]) intus et foris, sed signatus[4]). Dedit insuper illud volumen plenum gracia et veritate intus et foris homini non tantum ad videndum et tractandum, sed ad comedendum et potandum, quatenus sic perfecte veritatem et graciam homo sibi incorporaret et uniret[m]) essetque siccine totus homo restauratus et sanatus, intus puta a sua cecitate vel ignorancia, foris vero a sua inpotencia ad bonum; et iuxta istam consideracionem sic pulchre loquitur venerabilis Hugo De sacramentis, dicens[5]): „Sic itaque una creatura erat, cuius sensus totus intus erat, puta angeli sive spiritus. Et alia creatura erat, cuius sensus

---

a) note *F.* b) vide et *A,* et *addens in m.;* et *om. B et C;* vide *F.* c) doluit *BC.* d) *ita A rubr., om. BCF.* e) quem *F.* f) audient *B.* g) *corr. ab ed.;* et non *omnes cod.* h) *om. B.* i) Jacobi II *add. F rubr.* k) in spiritu et h. *F.* l) gracia et veritate *add. F.* m) viveret *F.*

1) *Cf. Rom. VII. 18 sq.* 2) *Joann. V. 25.* 3) *Jacobi I. 18.* 4) *cf. Apoc. V. 1.* 5) *Hugonis de S. Victore De sacr. l. I, p. VI. c. 5, ap. Migne, PL, t. 176, col. 266 et 267.*

totus foris erat, puta animalia irracionabilia. Et positus est in medio homo, ut intus [f. 73a] et foris haberet. Intus ad invisibilia, foris ad visibilia. Intus per sensum racionis, foris per sensum carnis, ut ingrederetur et contemplaretur, egrederetur et contemplaretur: intus[a]) sapienciam, foris opera sapiencie, utrumque contemplaretur et per[b]) utrumque reficeretur, videret et gauderet, et amaret et laudaret. Sapiencia[c]), paschua intus erant. Opus sapiencie, paschua foris erant. Et dimissus est sensus hominis, ut ad utrumque iret et in utroque refeccionem inveniret: iret per congnicionem, reficeretur per dileccionem. Sapiencia liber erat scriptus[d]) intus. Opus sapiencie liber erat scriptus foris. Voluit autem postea adhuc, aliter foris scribi sapienciam, ut manifestius videretur et perfeccius congnosceretur, ut oculus hominis illuminaretur ad scripturam secundam, quoniam[e]) caligaverat ad primam. Fecit opus secundum [post] primum, et illud evidencius erat, quoniam non solum demonstravit, sed illuminavit. Assumpsit carnem non amittens divinitatem. Propositus est liber scriptus intus et foris, foris in humanitate, intus in divinitate, ut foris legeretur per imitacionem, intus per contemplacionem, foris ad salutem, intus ad felicitatem, foris ad meritum, intus ad gaudium[f]). Intus, ut „in principio erat verbum“[g]), foris[h]) „verbum caro factum est, et habitavit in nobis.“ Liber igitur unus semel erat scriptus intus[i]) et bis foris. Foris primum per visibilium condicionem, secundo foris per carnis assumpcionem, primum ad iocunditatem, secundo ad sanitatem, primo ad naturam, secundo contra culpam, primo, ut natura foveretur, secundo ut vicium sanaretur et natura beatificaretur“, etc.

Ex hiis[k]) plene colligitur sufficiens responsio ad illos, qui persuadentibus crebram plebeiorum communionem Christi Jhesu corporis et sanguinis solent dicere: Sufficit ipsis[l]), quod manducant in presencia missarum spiritualiter. Nam forte in Veteri Testamento in tali manducacione, puta spirituali sola[m]), oportebat homines contentari, quia nondum verbum caro factum erat. Juxta quod dictum[n]) est superius[1]): „Non in solo pane vivit homo,

a) intus — contemplaretur *om. B.* b) *add. A sub lin. et in m.;* utoque *F.* c) *post corr. A.* d) libri — scripta *B.* e) *A post corr.;* qui *BC.* f) gaudia *C.* g) *om. C.* h) et *B.* i) *om. C.* k) Ex predictis *F.* l) eis *C;* illis *F.* m) *om. B et C;* spiritualiter *F.* n) erat *F.*

1) *Deutero. VIII. 3.*

sed in omni verbo, quod procedit de ore dei", puta solum spiritualiter. Sed iam in Novo Testamento talis manducacio nequaquam sufficit homini solum[a] spiritualis et per verbum, secundum quod procedit de ore dei, quoniam veritas iam dixit[1]: „Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis", quia iam datum est hominibus verbum[b] caro factum ad manducandum, secundum quod optime congruit homini, qui est conpositus ex carne et intellectu. Ex eisdem enim vivimus, nutrimur et sumus secundum philosophum. Quapropter propheta dicit[2]: „Parasti cibum illorum, quoniam ita est preparacio eius."

Item manducare tantum spiritualiter est solum librum mandatorum dei pretactum[c] intus legere vel audire, quod quidem licet docet hominem ad bonum, non tamen usquequaque confortat ad bonum exequendum. Igitur non ita integre hominem reformat ille modus, neque ita est inscripcio eius[d], scilicet huius libri, sed intus et foris, et ita traditus extat homini ad vorandum et digerendum et incorporandum. Non solum ad audiendum intus vel legendum datum est inquam homini hoc volumen, scilicet verbum caro factum[e] seu nostrum hoc mirabile[f] sacramentum, sed ad legendum intus et extra ad tractandum et ruminandum intime et foris, in anima et in corpore[g], in corde et in ore, quatenus totum hominem sanaret et restauraret, doceret et confortaret in anima et in corpore, in proposito et in opere, in principio et in fine, prout eadem veritas et idem vivus panis protestatur, dicens[3]: „Ego sum alpha et omega, principium et finis." Et iterum[h] ad idem dicit[4]: „Ego veni, ut vitam habeant et habundancius habeant", atque iterum Johannis X°[5]: „Ingredietur et paschua inveniet, et egredietur et paschua inveniet", etc.[i].

---

[a] solum tantum *C.* [b] *om. A et B.* [c] *A corr.,* pretaxatum *F.* [d] inscripcionis *(sic) B et C.* [e] factum est, *sed* est *del. A.* [f] venerabile *C.* [g] in corpore *om. B.* [h] Et iterum *AC et F.* [i] *om. C.*

[1] *Joann. VI. 54.* [2] *Psalm. LXIV. 10.* [3] *Apoc. I. 8.* [4] *Joann. X. 10.* [5] *Cf. Joann. X. 9.*

Capitulum duodecimum[a].

Quapropter quam ordinate et quam pulchre sicut ab inicio proposita est [veritas] omni intellectui[b]) et in celo et in terra, ut per eam existens illuminatus, stabilitus ac confortatus[c]), simili forma continuaret suam vitam, sicut supra est Deutero. allegatum[1]): „Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore dei“, et iterum alia scriptura dicit[2]): „Panem angelorum manducavit homo“: ita conformiter hec ipsa veritas, ut totum cibaret et instrueret hominem, omnibus[d]) communiter proposita est in sacramento altaris[e]). Et quatenus huiusmodi communitati et ministerio res ipse, in quibus hoc sacramentum est institutum, alluderent, idcirco sub speciebus veri panis et vini est confectum et promulgatum, sicut scriptum est[3]): „Accepit Jhesus panem, etc. similiter et calicem, dicens: Sumite ex hoc omnes.“

Sunt namque hec species communissime et inter cibos et quoad usum animalium. Et inde et nomen panis est acceptum, quod „apan“ [in] greco, quod[f]) sonat „omne“ vel „totum“ in latino; similiter et „vinum“ quasi vis omnium aut vis homini[g]) poterit nuncupari. Et quemadmodum in pane et vino fit congregacio in unum multorum granorum, sic in isto sacramento est colleccio omnium perfeccionum optatarum et optabilium ad suum esse vivere et intelligere [f. 73[b]] cuilibet communiter hominum capacium, veluti omnium sustentaculorum substancie, omnium gubernaculorum vite, omnium veritatum intelligencie, et omne bonum, de quo promissum est[h]) ad Moysen Exodi[4]): „Ego, inquit dominus, ostendam tibi omne bonum, et miserebor tui[i]) miseri et clemens ero, in quem michi placuerit.“ Ita[k]) iste panis communis omnium, panis proposicionis in conspectu cuiuslibet hominis[5]) primo est sibi cibus et potus, secundo est regula et magister, tercio est sibi verbum et omnis sapiencia et veritas.

---

[a]) *ita A rubr.; om. BCF.* [b]) intellectu *corr.* intellectui *A.* [c]) *post corr. A.* [d]) hominibus *C.* [e]) altari *C.* [f]) grece sonat *F.* [g]) hominum *C et F.* [h]) *om. C.* [i]) tibi *C.* [k]) Ita quod est *F.*

[1]) *Deutero. VIII. 3.* [2]) *Psalm. LXXVII. 25.* [3]) *Matth. XXVI. 26.* [4]) *Exodi XXXIII. 19.* [5]) *Cf. Matth. XII. 4.*

De primo horum dicit veritas Jo. VI° [1]): „Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus".

De secundo Ysaie [2]): „Et dabit tibi dominus panem artum et aquam brevem", et ad propositum: „et non faciet a te avolare doctorem tuum, et oculi tui videntes [a]) erunt preceptorem tuum et aures tue audient verbum post tergum monentis. Hec via domini, ambulate in ea, neque ad dexteram neque ad sinistram declinabitis."

De tercio Ecclesiastici [b]) [3]): „Cibavit [c]) illum dominus pane vite et intellectus et aqua sapiencie salutaris potavit illum."

Verumptamen aliis obmissis, que homo in sumpcione cibi et potus assequitur, quinque sunt, que cibus et potus in homine operatur [d]), scilicet delectacionem, vegetacionem vel augmentum, prolificacionem, roboracionem, illuminacionem intellectus. Aliis obmissis, quia de se plana sunt, que incidentaliter hic sunt memorata et alibi late pertractata, videlicet in primo tractatu et in ultimo [4]), dicendum est solum de ultimo, puta quomodo cibus et potus illuminant intellectum.

Quoniam naturaliter notum existit, quod sicut cibus et potus confortant membra singula corporis ad exequendum operaciones intentas, sicut [e]) eciam sobrie administrata confortant caput hominis ad formandum, intellecciones suas ad consiliandum et corpus totum gubernandum, et mira operacione naturali reddunt caput magis integrum et ingeniosum, — et inde dicit Boecius De disciplina scolarium [5]): „Acuit ingenium vinum modice sumptum"; ad hoc eciam I. Reg. XIIII°. e. scriptum est porro [6]): „Jonathas extendit summitatem virgule, quam habebat in manu, et intinxit in favum mellis et comedit, et illuminati sunt oculi eius", — defectus [f]) quoque [g]) cibi et potus reddunt hominem ebetem in capite et enervatum: sic in proposito [h]) panis hic vivus in sacramento altaris habet hoc in se maxime proprium illuminare intellectum digne manducantis ad congno-

---

12) Quinque *A.*

[a]) *A post corr.* [b]) XV° *add. F rubr.* [c]) Cibum *B.* Cibabit potabit *biblia.* [d]) operantur *C.* [e]) sicut *AB et C;* sic *F.* [f]) *contin. D 1. 2.* [g]) namque *D 1. 2.* [h]) *om. D 1. 2.*

[1]) *Joann. VI. 56.* [2]) *Isaiae XXX. 20—21.* [3]) *Eccli. XV. 3.* [4]) *vide libri I. tract. II, c. 7—8, (vol. I. p. 68—71) et libri V, dist. VII, c. 11—14.* [5]) *Boetius, De disciplina scholarium, c. 2, ap. Migne, PL, t. 64, col. 1228.* [6]) *I. Reg. XIV. 27.*

scendum veritatem et regulam vite utilem[a]). Et hoc plane descriptum est in discipulis euntibus in Emaus, qui non in collocucione in via, sed in fraccione panis dominum congnoverunt.

Ex quibus liquide colligitur, quod veritas prenotata, que e[s]t sapiencia omnium hominum, est regula vite generalis omnium hominum, et ipsa preparata est et prestita[b]) in communi cibo et potu sub speciebus communissimis, scilicet panis et vini, communiter ab omnibus fidelibus frequentanda et incorporanda. Unde limpide sequitur, quod populus christianus, habens unam et generalem vitam, habet unam et generalem vite sue regulam et legem, et ipsam eandem cottidie insumit, ut per eandem illuminetur ad congnoscendum, quid sit acturus cottidie, et per ipsam confortetur intrinsece ad hoc, quod congnovit, faciendum et exequendum.

Capitulum decimum tercium[c]).

Ex quibus vide, quam necessarium est et utile christiano, qui cupit secundum christianitatis regulam digne vivere, hoc sacramentum altaris cottidie vel sepe frequentare, quoniam inde efficaciter assumit congnicionem veritatis sue vite utilis, accipit inde confirmacionem[d]) ad standum et ambulandum in veritate, et per frequentacionem crebram ipsius continue istorum memoria vivaciter in homine renovatur, sicut loquitur veritas, dicens[1]): „Hoc facite in meam commemoracionem.“ Et in figura huiusmodi[e]) Exodi XVI.° dicitur[2]): „Egrediatur populus et colligat, que sufficiunt per singulos dies“, sequitur ad propositum: „ut temptem eum[f]), utrum ambulet in lege mea an non“, subaudis per continuam memoriam et exercicium eius. Et eidem[g]) facit, quod dicit apostolus I. Cor. V[3]): „Expurgate, inquit, vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azimi. Etenim pascha nostrum ymolatus est Christus.“ Ecce, hic conspersio azimi non videtur aliud esse vel signare quam unccionem gracie per spiritum sanctum, que est lex scripta in cordibus nostris.

---

[a]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Quamdiu enim in ecclesia Christi ɔc., *v. infra p. 37, lin. 29.* [b]) et prestita *om. B.* [c]) *ita A, om. BCF.* [d]) ad confirmacionem *(sic) C.* [e]) huius *F.* [f]) eum *add. AC et F; om. B.* [g]) ad idem *F.*

[1]) *Cf. Lucae XXII. 19.* [2]) *Exodi XVI. 4.* [3]) *I. Cor. V. 7.*

Et hec est sapiencia et veritas, de qua sermo in presenti opere conpilatur. Nam pro eo dicitur I. Jo.[1]: „Et non habetis opus, ut quis vos doceat, sed unccio docebit vos de omnibus.“ Et hec eadem conspersio est et signat sacramentum altaris. Igitur ipsum est, quod illuminat et docet de omnibus sese frequentantes.

Item[a]) spiritus Jhesu est illa regula vel lex seu veritas scripta in cordibus fidelium, et ideo scriptum est[b]) Jo.[2]: „Et ego alium paraclitum mittam vobis, spiritum veritatis, [f. 74[a]] qui docebit vos omnem veritatem.“ Sed hoc sacramentum et in hoc sacramento altaris est redundans spiritus et vita Jhesu Christi, veluti de hoc[c]) sacramento ipsa veritas loquitur, dicens Jo. VI[3]: „Verba, que loqutus sum vobis, spiritus et vita sunt.“ Igitur sacramentum hoc est, quod frequentantem se docet omnem veritatem. Propter quod apostolus, ubi supra, post [quam] dixit[4]: „Ut sitis nova conspersio, sicut estis azimi“, subiunxit: „Itaque epulemur in azimis sinceritatis et veritatis.“

Item hoc sacramentum est proprie liber vite scriptus intus et foris, traditus prophete et ewangeliste[d]), et per consequens omni christiano ad vorandum, — nam scriptum est[5]: „Quod uni dico, omnibus dico“, — ut ipsum ruminando et incorporando, per ipsum intus et extra docti inveniamur, sicut supra paulo ante est introductum, et veritas, loquens de hoc sacramento, adiunxit, dicens[6]: „Et quia scriptum est: Et erunt omnes docibiles dei“, ergo ipsum est gracia et veritas atque sapiencia incarnata, que docet intus et foris et illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Nota igitur hic, quod gracia et veritas per[e]) Jhesum Christum facta est regula ewangelica, quemadmodum Jo. primo dictum est[7]: „Lex per Moysen data est[f]), gracia et veritas per Jhesum Christum facta est.“

Et iste cibus et potus non tantum confortat, sed eciam docet omnem veritatem necessariam ad salutem; qui ibidem[g])[8]: „Verbum caro factum, quod habitat in nobis“, et ex

---

a) Iterum *A.* b) *om. A.* c) *om. C.* d) prophetice et ewangelice (?) *C.* e) per — facta est *om. BCF.* f) *add. A sup. lin.; om. F.* g) quia idem est *F.*

1) *I. Joann. II. 27.* 2) *Joann. XIV. 16.* 3) *Joann. VI. 64.* 4) *I. Cor. V. 7.* 5) *Cf. Hebr. II. 11 (discr.).* 6) *Joann. VI. 45.* 7) *Joann. I. 17.* 8) *Cf. Joann. I. 14.*

hoc apostolus vocat ipsum, ubi supra, azima sinceritatis et veritatis. Et ideo notanter propheta, postquam dixit[1]: „Dabit tibi dominus panem artum et aquam brevem“, sine medio addidit[a]): „Et non faciet a te avolare doctorem tuum, et oculi tui videbunt preceptorem tuum et aures tue audient verbum post tergum monentis. Hec via, ambulate in ea“, acsi aperte dicat, quod ille panis artus, id est cottidianus, similiter aqua brevis erit doctor tuus et preceptor tuus tecum et in te continue manens per manducacionem frequentem, qui docebit te omnia precepta dei et omnem veritatem. Nam pro eo scriptum est[b])[2]): „Qui manducat meam[c]) carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo“, etc.

Capitulum decimum quartum[d]).

Ex quibus sine ulla contradiccione sequitur, quod omnis homo christianus, amans legem ewangelicam et regulam religionis christiane et[e]) zelans non segniter pro ea, libenter amplectitur summam legis christiane et sepissime conatur eandem usitare[f]), sibi eam incorporare, cor suum et animam suam per eam adimplere. Et hoc totum[g]) fit per indefessum exercicium sumpcionis digne huius nostri mirabilis et tremendi sacramenti. Sicut eciam per oppositum is, qui minime suum summum bonum intelligit neque satagit hanc veritatis et gracie regulam usitare[h]) frequenter et sibi omni ad hoc meliori et propinquiori incorporare et intimare seu intimum facere, ille inquam evidens argumentum reportat, quod gracia et veritas ewangelica per Christum facta non sibi redolet neque est sibi menti eam exequi et per eandem gubernari.

Accedit ad hoc, quod quamdiu[i]) in ecclecia Christi fuit fervor caritatis et habundancia virtutis, tam diu communitas christiana cottidie et sepe istud nostrum veritatis azima iterabat. Sed postquam mul-

---

a) adiunxit: Et aures ɔc. *F.* b) Johannis VI° *add. F rubr.* c) *add A in m.; om. F.* d) *ita A rubr., om. BCF.* e) eciam *F.* f) visitare *corr.* usitare *A.* g) idem *C.* h) visitare *corr.* usitare *A;* usitare *B et C;* vivificare *F.* i) Quamdiu enim ɔc. *contin. D 1. 2.*

1) *Isaiae XXX. 20—21.* 2) *Joann. VI. 57.*

torum refriguit caritas et habundavit iniquitas, tunc mox plebs christiana cessavit a frequenti communione huius panis[a].

Ex hiis dogma manifestum[b]) potest extrahi[c]) pro reprobacione pseudoprophetarum, qui in eo ostenduntur, non habere zelum ad legem ewangelicam et graciam et veritatem factam per Jhesum Christum, quod scilicet summam gracie et veritatis christiane non valde videntur adamare, que est hoc venerabile sacramentum altaris, quod apparet in eo, quod effectum[d]) eius atque exercicium inpediunt et[e]) sic maxime et principaliter, prout dictum est, per communionem huius cibi et potus salutaris.

Effectus autem istius sacramenti est, secundum quod[f]) paulo superius est deductum[g]), illuminare vel docere, quid est bonum hominis, et confortare ad id[h]) bonum assequendum et operandum, quod videtur esse omne bonum hominis necessarium ad salutem, utpote velle bonum et posse bonum vel nosse bonum suum, et perficere illud, vel congnoscere suum bonum et assequi illud, vel optare[i]) bonum et saciari illo; et illud[k]) est, quod propheta, loquens de hoc sacramento, innuit, dicens[1]): „Quam magna multitudo dulcedinis tue, domine, quam abscondisti timentibus te.“ Sequitur ad propositum: „Perfecisti eis, qui sperant in te“, id est omnem perfeccionem datam vel dabilem, optatam vel optabilem hominibus fidelibus plene et perfecte conposuisti in isto sacramento, et hoc in conspectu filiorum hominum. Et ad Moysen Exod. fit promissio[2]): „Ego, inquit dominus, ostendam tibi omne bonum, et miserebor tui. Miserebor et clemens ero, in quem michi placuerit.“ Et Zacharias IX[3]): „Quid bonum eius aut quid[l]) pulchrum eius, nisi vinum electorum et triticum germinans virgines?“ Atque Luc. II°[4]) inquit magna Maria atque [f. 74[b]] mater dulcissima Jhesu Christi: „Esurientes inplevit bonis“, etc.

---

12) Nota bene *A.*

[a]) *post hanc vocem D 1. 2. contin,:* Jhesus itaque ɔc., *v. infra p. 52, lin. 3.* [b]) manifeste *C.* [c]) extrahere *F.* [d]) effecti *B et C.* [e]) *F add.:* dissuadent cottidianam videlicet vel crebre *(sic)* influenciam gracie et doctrine in populo christiano, que sit ɔc. [f]) *add. A sup. lin.; om. F.* [g]) deducta *F.* [h]) *om. C.* [i]) optari *C.* [k]) istud *F.* [l]) *add. A sup. lin.; om. F.*

[1]) *Psalm. XXX. 20.* [2]) *Exod. XXXIII. 19.* [3]) *Zachar. IX. 17.* [4]) *recte Luc. I. 53.*

Si igitur predicatores et prophete, qui maxime et principaliter ad hoc ipsum extant legati ad gentes, ut bonum promoveant populo[a]) christiano et bona eidem nunciarent, sicut scriptum est Ys. LII°[b])[1]): „Quam speciosi pedes ewangelizancium pacem, nuncciancium bona“[c]), illi, inquam, si inpediant et dissuadeant hoc bonum in populo christiano, tales profecto[d]) regula[e]) veritatis adequans iniquos et non fideles facile conprobabit. Quemadmodum scriptum est Jo. VII[f])[2]): „Qui autem querit gloriam eius, qui misit illum, hic verax est, et iniusticia in eo non est.“ Ergo a sensu contrario et ad propositum: Qui non querit gloriam et profectum eius, qui misit illum, ille iniquus et mendax est.

Omnis vero minister vel predicator, quia missus est secundum ewangelium Luce XIIII.[3]) ad vocandum et querendum in vicis et plateis, extra civitatem et intus, et[g]) conpellendum ad cenam magnam sui domini, si igitur talis inpedit, disuadet et remurmurat contra communem et cottidianam vel crebram in populis christianis manducacionem corporis et sanguinis Christi Jhesu, hic non querit gloriam et honorem sui patrisfamilias, qui est splendidissimus in panibus, quoniam dicit Thomas IIII°[h]) dist. XII[4]): „Ad maiorem gloriam dei pertinet sepe manducare hoc sacramentum et communiter, quam si obmittatur vel ab ipsius cena magnifica digne quis repellatur[i])?“

---

[a]) in populo *F.* [b]) *om. F.* [c]) bella *A corr. et C;* bona *BF;* bonum *biblia.* [d]) et profecto *B et C.* [e]) *om. B et C.* [f]) *om. F.* [g]) *add. A sup. lin.* [h]) sup. IIII. *F.* [i]) *post hanc vocem F contin.:* Cum igitur ex istis, que dicta sunt, constet regulam tantum unam esse generalem ꝛc.

[1]) *Isaiae LII. 7.* [2]) *Joann. VII. 18.* [3]) *Cf. Luc. XIV. 21.* [4]) *Thomas Aq. in IV. ll. Sent., dist. XII., qu. III, art. II, quaest. III, ed. Parm. VII. 1, p. 668.*

[f. 74[b]] DISTINCCIO SECUNDA[a]).

DE TESTIBUS VERITATIS[b]).

Capitulum primum[1]).

Quod regula generalis est manifesta et infallibilis. Quod veritas dei est et fuit per testes ydoneos manifestata[c]).

Jam loqui restat de eo, qualiter regula notata[d]) est manifesta[e]) et infallibilis.

Pro intelligencia cuius est attendendum, quod licet veritas modis notatis in precedenti tractatu fuerit inscripta, scilicet via nature et via scripture atque via intime unccionis vel gracie, tamen[f]) adhuc modo singulari[g]) manifestata[h]) aut[i]) promulgata est[k]) generaliter omnibus, primum et ab origine mundi per testes fideles, dehinc carne induta per seipsam, post[l]) hoc per suos alios nunccios, per apostolos videlicet et martires ac confessores et doctores.

Ex quibus duo chori splendidi conponuntur [ex] testibus ydoneis[m]) veritatis, videlicet patrum Veteris et Novi Testamenti, vel prophetarum et apostolorum Jhesu Christi, in medio quorum Veritas ipsa incarnata ad Jerusalem supremam usque est deducta per omnia secula huius vite, et hoc

---

1) 2[a] distinccio *A et manu posteriore:* Tractatus secundus *A.*

a) *ita ABF rubr.; om. C.* Tractatus 2[us] *et (rubr.)* 2[a] distinccio *add. A in m.* b) *add. ab ed.; om. omnes cod.* c) *ita A et B rubr.; om. C;* manifeste oc. *F.* d) nota *F.* e) manifestata *C.* f) inde *B et C.* g) *ita A post corr.;* singulariter *BCF.* h) manifesta *BCF.* i) atque *B et C.* k) *sup. lin. add. A;* fuit *F.* l) *post corr. A.* m) celestis et ydoney *(sic) F.*

cum preconiis et testimoniis omnibus seculis fide dignis, sicut scriptum est[1]: „Testimonia tua credibilia facta sunt nimis“, subaudis et racione[a]) manifeste et infallibilis veritatis et racione testium approbatorum, sicut figuratum per exploratores terre promissionis botrum vini uberrimum in medio deportantes[2]) et duos Cherubyn se invicem respicientes super archam domini propiciatorium supportantes[3]), et[b]) per duas turbas Jhesum precedencium atque sequencium et hinc inde[c]) ipsi Jhesu acclamancium laudes et testimonia veritatis[4]), atque per duos testes gloriosos, qui habent celum potestatem[d]) claudendi et apperiendi, qui cum bestia concertant indefesse[5]).

Et isti sunt testes a veritate electi ex[e]) omni carne, ab eterno predestinati, in tempore vocati, iustificati et magnificati, quatenus forent testes veritatis ad omnem carnem fidedigni, ut per hoc esset inexcusabilis omnis homo, qui non credidit[f]) veritati vel qui in[g]) iniusticia[h]) detinet veritatem[6]): propter quod scriptum est[7]): „Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti dei homines.“

Ex istis enim ipsorum ydoneitas ad manifestandum regulam veritatis bene potest deduci. Que dicitur primo, quia non casu, sed preordinati electi, sicut scriptum est Act.[8]): „Quotquot erant preordinati“, ideo scriptum est Ro. VIII°[9]): „Nam quos prescivit et predestinavit, conformes fieri ymaginis[i]) filii[k]) dei, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.“

Item non a semet ipsis, sed vocati, sicut scriptum est Hebr. II[10]): „Nec[l]) quisquam sumit[m]) sibi honorem, sed qui vocatur a deo, tamquam Aaron. Sic nec Christus non[n]) semet ipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum[o]): ‚Filius meus es tu, ego hodie genui te‘, quemadmodum et in alio loco[p]) dicit: ‚Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem

---

a) ra ionis *B et C.* b) *om. F.* c) huic *B et C.* d) celum potestatem *A in m.;* celum *om. F.* e) ab *F.* f) credit *F.* g) *om. B et C.* h) iusticia *corr.* iniusticia *A sup. lin.;* detinerit *add. F.* i) *ita BF et biblia;* ymagines *A et C.* k) *ita CF et biblia;* fili *A et C.* l) *ita AF et biblia.* Ne *B et C.* m) sumat *C.* n) *ita biblia et F; A del.; om. B et C.* o) *deum B et C.* p) alio loco *om. F.*

1) *Psalm. XCII. 5.* 2) *Cf. Numer. XIII.* 3) *Cf. Exodi XXVI. 34.* 4) *Cf. Matth. XXI. 8—9.* 5) *Cf. Apoc. XI. 6.* 6) *Cf. Rom. I. 18.* 7) *II. Petri I. 21.* 8) *Act. XIII. 48.* 9) *Rom. VIII. 29.* 10) *recte Hebr. V. 4—6.*

Melchisedech'". Quapropter in textu assumpto subditur[1]): „Quos autem predestinavit, illos et vocavit."

Item non hos, qui confitentur ore se nosse deum, factis autem negant, seu qui veritatem quidem verbo testantur, sed factis iniquis eam offendunt et destruunt, quemadmodum est superius allegatum[2]): „Eorum, qui veritatem dei [in] iniusticia detinent", et infra ca. II. e.: „Si autem tu christianus[a]) congnominaris, et requiescis in lege[b]) et gloriaris in deo, et nosti voluntatem eius et probas utiliora, instructus per legem, confidis[c]) teipsum ducem cecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditorem insi[f. 75[a]]piencium, magistrum infancium, habentem[d]) formam sciencie et veritatis in lege", et tunc ad propositum: „Quid[e]) ergo alium doces, teipsum non doces? Qui predicas non furandum, furaris. Qui dicis non mechandum, mecharis. Qui abhominaris ydola, sacrilegium facis. Qui gloriaris in lege, per prevaricacionem legis domini inhonoraris[f]). Nomen enim dei per vos blasphematur inter gentes."

Non itaque tales inter testes veritatis conscribuntur, sed qui perfecte verbo et facto pretulerunt et preferunt veritatem, sicut scriptum est M[t]. V. c.[3]): „Qui autem fecerit, sic[g]) et docuerit, hic magnus vocabitur in regno celorum", quemadmodum ipse Jhesus, qui cepit facere et docere, Actuum primo a.[4]). Et ideo additur in litera[5]): „Et quos vocavit, illos et iustificavit."

Item non pusillanimes et effeminatos vel inertes, qui intendentes et mittentes arcum convertuntur[h]) in die belli in[i]) arcum pravum[6]) et qui ad tempus credunt, sed in tempore temptacionis recedunt, sed viros constantes magne et probate virtutis, qui possent[k]) corripere insipientes, sicut scriptum est Act.[7]): „Virtute magna reddebant apostoli testimonium Jhesu Christi domini nostri." Similiter et de Jhesu crucifixo dictum est Luc.[l])[8]): „Qui fuit vir potens in opere et sermone." Propter quod additur in auctoritate[9]): „Quos autem iustificavit, illos et magnificavit."

---

[a]) *ita omnes cod., sed in biblia* Judaeus *legitur.* [b]) in lege *om. B.* [c]) Consideres *F.* [d]) habentes *(sic) BCF.* [e]) Qui *biblia.* [f]) inhonoras *recte F et biblia.* [g]) sicut *C.* [h]) convertunt *C.* [i]) *ita F et biblia;* et *cet. cod.* [k]) possunt *F.* [l]) ultimo *add. F rubr.*

[1]) *Rom. VIII. 30.* [2]) *Rom. I. 18 et II. 17—24.* [3]) *Matth. V. 19.* [4]) *Cf. Act. I. 1.* [5]) *Rom. VIII. 30.* [6]) *Cf. Psalm. LXXVII. 57.* [7]) *Act. IV. 33.* [8]) *Luc. XXIV. 19.* [9]) *Cf. Rom. VIII. 30.*

Capitulum secundum[a].

Quod soli testes electi veritatis sunt conformes veritati[a].

Certus igitur est numerus et insignis testium veritatis, quos veritas sibi ydoneos effecit ministros Veteris et Novi Testamenti, armatura preclara iusticie dei et notabili[b] ex alto indutus, ad que[c] utique falsi testes non valent aspirare. Simulare quidem [possunt] et transformari in similitudinem[d] veracium possunt, ut multos eorum, qui pereunt, valeant seducere, sed quin in ipsis aliquid proprii eorum non coopertum relinquatur, hoc efficere non possunt, per quod a sanctis vigilantibus congnoscantur.

Aliter frustra diceretur[1]: „Attendite vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces“, et post pauca: „A fructibus eorum congnoscetis eos.“ Ubi est notandum, quod aliter ovis sua veste incedit vestita et aliter lupus superinduit sibi vestem ovilem. Nam lana, quia in ove ab intrinseco sua accipit incrementa, habens in natura suam radicem, ideo lana est vestis ovis propria et cum hoc fructus eius proprius et indeficiens. Sed lana in homine vel in lupo, quia non est ex natura, ideo licet vestis[e] eius potest esse, fructus tamen eius non potest esse. Unde lupus lanam comparat et defert cum labore, sed ovis gaudenter sine tedio. Item lupus necesse habet, ut vestem deponat sepius et se in sua pelle exhibeat, presertim cum non offert se occasio agendi suam predam, aut ut plurimum lupo violenter vestis accomoda per leones aut huiusmodi detrahitur, et tunc lupus per suos dentes rapaces facile et infallibiliter denudatur. Sed si ovi lana eius tondetur, ab ea mox nobilior vestis, ab intimis suis emanans, renovatur[f], quia, ut dictum est, sua vestis est fructus eius, habens a sua forma substanciali sua incrementa.

Ita in proposito accipe de testibus fidelibus veritatis, iudicans falsos secundum oppositam qualitatem, quia sub speciebus cum labore et non semper se potest paliare.

---

15) Nota de lupo et de o(vibus) *A*.

a) *ita ABF rubr.; om. C.* Sequitur capitulum *add. F rubr.* b) vocali *(sic) F.* c) quem *F.* d) in similitudine *C.* e) et vestis *F.* f) *om. C.*

1) *Matth. VII. 15—16.*

Stantibus itaque hiis, que de discrecione pseudoprophetarum et veracium et primo et secundo tractatu huius dicta sunt[1]), hic potes colligere congruam regulam generalem, infallibilem et manifestam ad iudicium testium veritatis, notanter ex eo, quod dicit hic[a]) Christus[2]): „A fructibus eorum cognoscetis eos", et explicat[b]), dicens: „Numquid colligunt de spinis uvas aut de tribulis[c]) ficus?"

Pro quo est considerandum, quod veritas suos testes, quos elegit et per quos voluit promulgari, eos per omnia secundum ipsam[d]) formavit, ut essent sibi omnino vel quanto propinquius similes; ideo supra est allegatum[3]): „Nam quos prescivit et predestinavit", et ad propositum: „conformes fieri ymaginis filii[e]) dei." Cuius gracia dictum est, quod ille, qui loquebatur per prophetas sua testimonia, demum astitit in medio et aperuit os suum, discipulos suos secundum se instituens atque dicens[4]): „Discite a me, quia mitis sum et humilis corde." Et iterum[5]): „Hoc est preceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos", et paulo post[6]): „In hoc congnoscent homines[f]), quia mei estis discipuli, si dileccionem habueritis ad invicem." Et sic per multa alia invenies, quod veritas existens in medio, suam formalitatem, id est habitus virtutum omnium, in extrema, id est in suos prophetas ab ante et in apostolos depostea, hinc et inde influxit et dirivavit, et reciproce extrema contendebat summis studiis suo medio similari.

Consonum etenim est veritati, ut testes proprii vel nuncii veritatis essent[g]) perfecte intus et afforis conformes veritati[h]), quatenus omnis[i]), qui diligit veritatem [f. 75[b]], videat in ipsis et audiat ab ipsis circumquaque veritatem, quatenus sic informatus, certam sibi regulam infallibilem et manifestam posset accipere sue vite et sine formidine decepcionis imitari[k]).

---

[a]) *om. C.* [b]) exemplificat *F.* [c]) fructibus *corr.* tribulis *A in m.* [d]) seipsam *C.* [e]) fili *false A.* [f]) discipuli *corr.* homines *A in m.* [g]) essent ut *F.* [h]) *ita A et F;* veritatis *B et C.* [i]) quatenus omnis *om. A.* [k]) etc. *add. C.*

[1]) *v. libri secundi tractatum 1. (et 2.) in vol. I. passim.* [2]) *Matth. VII. 16.* [3]) *Rom. VIII. 29.* [4]) *Matth. XI. 29.* [5]) *Joann. XV. 12.* [6]) *Joann. XIII. 35.*

Capitulum tercium[a]).

Quod testes fideles veritatis manifestant ipsam ordinate et constanter[a]).

Hiis itaque suppositis addendum est, quod eadem veritas, in carne et in medio assistens, ostendit in Jhesu, quod ipse ordinate, constanter, utiliter[b]) manifestavit huic mundo veritatem, utpote dixit ad Pylatum[1]): „Ego, inquit, in hoc natus sum, ut testimonium perhibeam veritati." Tale siquidem solum est testimonium fide dignum ordinate, quia predicavit missus, ut supra dictum est, et suis, ad quos missus[c]), — unde[2]): „Non sum missus, nisi ad oves, que perierunt domus Israel"; et iterum[3]): „In propria venit, et sui eum non receperunt", — in nomine illius, a[d]) quo est missus, vel[e]) querens gloriam illius, puta patris, a quo missus est[f]). Ideo scriptum est Jo. V. f.[4]): „Ego veni in nomine patris mei, et non accepistis me." Et eiusdem VII. c.[5]): „Respondit Jhesus: Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me. Si quis voluerit voluntatem eius facere, congnoscet ex doctrina, utrum ex deo sit, an ego a me ipso loquar. Qui a semet ipso loquitur, gloriam propriam querit. Qui autem querit gloriam eius, qui misit illum, hic verax est et iniusticia in illo non est."

Ita conformes sunt et semper fuerunt huic testes veritatis, quia non sua loquuntur, sed ea, que sunt veritatis, neque a se vel in suo nomine, sed querunt solum gloriam et profectum eius, qui misit illos. Predicant autem suis, non intrudunt se ad alienos. Hec autem ipsa, que dicta sunt, eorum et vestes sunt et fructus, quia non simulate, sed in veritate in ipsis subsistunt et ex intimis surgunt ad incrementa.

Assumens autem istis opposita, poteris pseudulos[g]) denudare. Nam quia se ingerunt non vocati, sua propria loquuntur, suam gloriam amant et secuntur, non suis amplius et[g]) inportune se ingerunt. Et ista sunt fructus proprii eorum, ut[i]) in secundo tractatu lacius est declaratum[6]).

---

a) *ita A et B rubr.; om. C.* Cap. tercium *om. F.* b) et utiliter *F.* c) est *add. C.* d) in *corr.* a *A.* e) et *F.* f) *om. F.* g) pseudolos *F.* h) ad alios *F.* i) *ita CF;* nec *false A et B.*

1) *Joann. XVIII. 37.* 2) *Matth. XV. 24.* 3) *Joann. I. 11.* 4) *Joann. V. 43.* 5) *Joann. VII. 16—18.* 6) *v. libri II, tr. 1, c. 12, in vol. I, p. 229.*

Item[a]) Christus ordinate direxit testimonia veritatis in eo, quia veritatem in corde dilexit (unde in psalmo[1]): „Dilexisti iusticiam et odisti iniquitatem), — ore confessus est, (unde Jo. VIII. e.[2]): „Nunc autem queritis me interficere, hominem, qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a deo“), — opere adinplevit (unde Jo. III[3]): „Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur eius opera, quia in deo sunt facta“).

Similiter[b]) sunt formati fideles[c]) testes veritatis, videlicet quia amant, loquntur et faciunt veritatem. Et ista sunt ipsorum fructus simul et vestimenta[d]). Fructus, quia veniunt ex corde et cum[e]) delectacione et augmento. Vestes, quia veniunt ad lucem, ut videantur ipsorum bona opera, quia in deo sunt facta, et ut glorificetur pater eorum, qui est in celis.

Sic a[f]) contrario sensu poteris nequam prophetas invenire, quia prorsus non diligunt veritatem, eciam illam, quam quandoque loquntur, ut videantur ab hominibus, et quandoque eciam simulant zelare pro veritate, sed quia illa sunt vestes accomode et non fructus, ideo[g]) nequaquam fiunt ab eis cum delectacione et cum continuo incremento, quoniam cito, ut prius dictum est, ille vestes lacerantur[h]), detrahuntur vel atteruntur, obducte squaloribus huius vite vel huius mundi. Propterea scriptum est: „Sed ultra non proficient: insipiencia enim eorum manifesta erit omnibus.“ IIa Thy. IIIIo c.[4]).

Secundo apparet in Jhesu, quod predicavit veritatem constanter. Unde[i]) usque ad mortem, id est propter veritatem, cui testimonium perhibuit, innumera passus est et non abiit retrorsum neque in ullo[k]) fractus terroribus vel flexus blandiciis, et quanto maiores minas et[l]) terrores passus est ob veritatem, tanto magis ardue eam est confessus et adversarios veritatis increpavit, veluti potest luculenter haberi ex textu Mt. XXIII. per totum[5]), ubi acerbius[m]) et acerbius continue scribas et phariseorum ypocritas reprehendit[n]).

a) *om. F.* b) Ideo *corr.* Similiter *A in m.* c) et fideles *add. F.* d) opera *corr.* vestimenta *A.* e) cum *F;* omni *cet. cod.* f) e *F.* g) igitur *C.* h) lacerantur *F;* lucrantur *cet. cod.* i) quoniam *F.* k) nullo *F.* l) *ras. A.* m) et acerbius *om. B et C.* n) *F add.:* et in Jo. ewangelio: Et ad extremum morte confirmant testimonium veritatis.

1) *Psalm. XLIV. 8.* 2) *Joann. VIII. 40.* 3) *Joann. III. 21.* 4) *II. Tim. III. 9.* 5) *Matth. XXIII. per totum.*

Similiter autem sunt instituti[a]) confessores veritatis, quemadmodum potest patere, quasi per omnes prophetas, apostolos et martires percurrendo, qui quia fuerunt fideles veritati, in nullo acquieverunt carni et sanguini[1]), sed cum dilexissent veritatem usque ad mortem[b]), in nulloque cesserunt minis vel terroribus, blandiciis vel favori, ut[c]) offenderent aut ut minus dicerent veritatem; ymmo ad modum Christi Jhesu, quanto magis inpediebantur loqui veritatem, tanto magis et zelo maiori ipsam declarabant, quemadmodum scriptum est Actu.[2]): „Quanto autem amplius ipsis precipiebant, ut tacerent[d]), tanto amplius [f. 76[a]] affirmant[e]) et predicant Jhesum et quod ipse est Christus. Et ita morte concluserunt sua testimonia veritati.“ Est namque istud fructus ipsorum simul et vestis, ideo[f]) gaudenter pro veritate paciuntur et cum continuis incrementis, sicut[g]) scriptum est, ubi supra[3]): „Ibant apostoli gaudentes a conspectu[h]) concilii, quoniam digni habiti sunt[i]) pro nomine Jhesu contumeliam pati“, — amplius et amplius pati, pati[k]) pro sua, quam fideliter dilexerunt[l]), veritate. Unde quia istud est proprie proprium solis fidelibus testibus veritatis, ideo dicit proverbium Salomonis[4]): „Doctrina viri per pacienciam congnoscitur.“

Et[m]) ad hoc nequit aspirare simulata iusticia pseudolorum magistrorum, qui amplius amant seipsos et sua, quam regulam veritatis. Propter quod scriptum est[5]): „Confidebitur[n]) tibi, cum benefeceris illi“[o]), et alibi iterum propter istos scriptum est[6]): „In miseriis non subsistent.“

Capitulum quartum[p]).

Quod testes veritatis manifestant ipsam[q]) virtuose et utiliter[r]).

Dehinc tercio Jhesus manifestavit veritatem utiliter, quod ex eo relucet, quod solum ea operabatur et est

---

a) constituti *F.* b) *F add.:* ipsam dilexerunt et tradiderunt corpora sua pro testamento veritatis ad mortem. c) ut ut *(sic) A; melius esset* aut ut. d) tacent *F.* e) affirmabant *F.* f) èt ideo *F.* g) ut *F.* h) conventu *(sic) A.* i) fuerunt *F.* k) parati pati *C.* l) diligente *omnes cod.* diligente veritate mentis *F.* m) *om. F.* n) Confitebuntur *F.* o) *om. A.* p) *ita ABF rubr., om. C.* q) ipsam *BF;* ipsa *A et C.* r) *ita ABF rubr.; om. C.*

1) *Cf. Galat. I. 16.* 2) *non reperitur in Act. apost.; ex aliquibus Act. mart. probabiliter allatum est.* 3) *Act. V. 41.* 4) *Proverb. XIX. 11.* 5) *Psalm. XLVIII. 19.* 6) *Psalm. CXXXIX. 11.*

locutus, que erant plena salute et presentibus atque preteritis et futuris valde utilia, veluti sibi soli est illud in propheta proprium, in quo dicitur [1]): „Ego sum deus, docens te[a]) utilia.', Propterea verba ipsius fuerunt compendiosa, simplicia et succincta, quemadmodum apparet[b]) in illis, que ad nos usque sancti ewangeliste transmiserunt. Et facta ipsius omnia et miracula et alia non fuerunt nisi[c]) ea, que et illis, pro quibus fiebant, ad literam erant utilia et dehinc futuris et toti mundo plena salute, intus et foris, in corporibus et in suo intellectu. Propter quod quidam curiosi Judei, quibus inerat signa petere et in curiositatibus delectari, fuerunt repulsi ab eo, qui[d]) rogabant inutilia quedam sibi portenta demonstrari, puta ignem mitti de celo vel huiusmodi. Unde dixit [2]): „Generacio prava et adultera signum a me petit, et signum non dabitur ei aliud, nisi signum Jone prophete", subaudis signum utile toti mundo ad salutem. Et iterum[e]) dum Herodes curiosus gavisus est Jhesum videre, credens se ab eo aliqua videndo delectari, sed Jhesus nullum verbum, nullum[f]) signum exhibuit homini[g]) curioso, qui non utilitatem salubrem, sed vanitatem sequebatur [3]). Et ideo de Jhesu crucifixo David prophetasse est vulgatum, ubi dicitur [4]): „Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet, et omnia, quecumque faciet, semper prosperabuntur."

In hoc eciam conformes sunt sibi testes predicti veritatis, quoniam non in levitate animi nunciant veritatem neque indifferenter ubicumque[h]) cuicumque, sed utiliter attendentes[i]), quod[k]) veritas est virtus vel fundamentum omnium virtutum, ideoque wlt administrari virtuose, videlicet ubi, quando, quibus, propter quid[l]), quomodo, quibus auxiliis, et sic de aliis. Et iterum non ambages[m]) fabulas, non questiones inexplicabiles, non sompnia sua, — sicut scriptum

---

4) Deus docuit verba utilia *A*.

[a]) *om. C.* [b]) apparuit *F.* [c]) alia nisi *corr.* nisi *A.* [d]) *ita omnes cod.; quia rectius esset.* [e]) dicit *add. A, sed del.* [f]) *om. C.* [g]) et nullum *F.* [h]) coram *F.* [i]) et *add. F.* [k]) intendenfes *F.* [l]) quod *C.* [m]) aniles *corr.* ambages *A in m.;* aniles *F.*

[1]) *Isaiae XLVIII. 17.* [2]) *Matth. XII. 39.* [3]) *Cf. Lucae XXIII. 8.* [4]) *Psalm. I. 3.*

est Jere. 23[a])[1]): „Qui habet sompnia, loquatur sompnia, sed qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum[b]) vere. Quid paleis ad triticum? dicit dominus. Numquid non verba mea tamquam ignis et malleus conterens petras"?, — non sapienciam huius mundi vel principum[c]) huius mundi, que destruuntur, sed sapienciam, que ex deo est, et scripturam divinitus inspiratam, que est utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iusticia, ut perfectus homo dei ad omne opus bonum instructus. Omnia enim sua ad id exquirunt et ordinant, ut proficiant saluti proximorum, quia in nullo querunt, que sua sunt, sed que Jhesu Christi, et ut sibi conformentur. Et ideo in omnibus fiunt suo domino et proximis fructuosi. Et tunc inpletur in eis sermo, qui scriptus est Jo.[2]): „Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum."

Nunc iterum hic patulo poteris simulatores[d]) dimetiri, qui veluti adultera non ad hoc, ut fructum bonum in paciencia afferant, respiciunt, sed ut libidinem expleant sue optate voluptatis. Et querunt, que sua sunt, non que Jesu Christi, tota die, et ideo, quia placent hominibus et amplius nituntur conplacere et[e]) non ex corde amant veritatem, habent speciem pietatis, sed virtutem ipsius negant. Propterea in viam Balaan de Bosor[f]) abierunt et mercedem reputant pietatem[3]). Sibi enim satagunt solum esse utiles, ideo variis modis et excogitatis lucra sua inquirunt miranturque personas[g]) questus causa, id est divitum huius seculi magni sunt amici et obsequiosi eisdem, qui habent dare, pauperibus vero plebis[h]) spretis et neglectis. Hii, qui vident vana, loquuntur sompnia, docent fabulas, doctrinas et adinvenciones hominum magnificant, sapienciam huius seculi et principum huius mundi appreciant, subtilia inquirunt, novitates [f. 76[b]] excogitant, per ista cupientes ad id pervenire, ut homines alliciant et placeant eisdem, et ut honorentur ab hominibus et vocentur rabi, quia amant salutaciones in foro et primas cathedras in cenis et in synagogis[4]). Et isti sunt propter[i])

---

[a]) 23 *A manu poster., om. BCF.* [b]) *om. ACF.* [c]) *post corr. A.* [d]) *A corr. et F.* [e]) *om. B.* [f]) Bozor *B et C.* [g]) personis *B et C.* [h]) pauperibus plebeis *F.* [i]) proprii *F.*

[1]) *Jerem. XXIII. 28—29.* [2]) *Cf. Joann. XII. 25.* [3]) *Cf. II. Petri II. 15.* [4]) *Cf. Matth. XXIII. 6—7.*

fructus ipsorum, de quibus superius est allegatum [1]: „A fructibus ergo eorum congnoscetis eos, quorum degustacio est corrumpcio [a]) ypocrisis, quorum deus venter est [b]) et gloria [c]) in confusione [d]) eorum, qui terrena sapiunt [2]), et per ista sunt inimici crucis Jesu Christi, quia faciunt, ut crux Jhesu evacuetur et quasi stulticia reputetur, et faciunt, quod christiani a simplicitate Jhesu excidentes, inquirant similiter et ipsi curiosa [e]) et inutilia ad salutem et constituant suas iustificaciones in fabulis et [f]) rebus incertis, que eis non proderunt in die abduccionis, eis, que viciniora sunt saluti, obmissis, oblitis et neglectis, puta exercicio continuo sacramentorum utilium et saluberrimorum, scilicet frequentacione comescionis corporis et sanguinis Jhesu Christi et crebre confessionis.

Capitulum quintum [g]).

Quod Jhesus, fidelis testis veritatis, usquequaque utiliter predicavit veritatem [g]).

Hec ita breviter volui [h]) hic de pseudolis perstringere, quia alias in tractatu primo et secundo lacius est de ipsis disputatum [3]). In presenti enim principaliter inquisicio habet locum de testibus fidelibus, qui habent palam facere veritatem.

Ubi advertendum, quod preter ea, que dicta sunt, Jhesus Christus in hoc congnitus est utiliter predicasse veritatem, quia fecit hoc non tantum ideo, quia dilexit usque ad mortem veritatem, sed propter utilitatem proximorum, quos [i]) eciam usque ad mortem dilexit, sicut scriptum est Jo. [4]): „Qui cum dilexisset suos, usque ad finem dilexit“, et iterum ibidem [5]): „Caritatem maiorem nemo habet, quam ut ponat quis animam pro amicis suis.“

Manifestavit veritatem huic mundo idem [k]) solum vel maxime, quia eum venit salvare et quia eum deus dilexit, prout [l]) dicit scriptura Jo. III° [6]): „Sic enim deus dilexit mundum, ut

---

a) corrupcio *C.* b) *A in m.; om F.* c) gula *A.* d) confusionem *A et C.* e) curiositates *F.* f) in *F.* g) *ita ABF rubr.; om. C.* h) *ita F;* voluit *cet. cod.* i) *om. B.* k) ideo *AF.* l) ut *B.*

1) *Matth. VII. 20.* 2) *Cf. Philipp. III. 19.* 3) *v. libri secundi tract. 1 (et 2) in vol. I. passim.* 4) *Joann. XIII. 1.* 5) *Joann. XV. 13.* 6) *Joann. III. 16—17.*

filium suum unigenitum mitteret in hunc mundum, non ut iudicet mundum, sed ut mundus salvetur per ipsum." Propter que Jhesus totus datus est deditque seipsum et exposuit et disposuit ad utilitatem et salutem huic mundo, ita quod a primo[a]) usque ad ultimum totum, quid est[b]) vel fuit in Jhesu, cessit ad utilitatem, et donavit[c]) hominibus ex gracia suum totum velle, suum nosse, suum posse, suum nasci, suum mori, suum vivere, suum pati; sua cogitacio, sua omnis locucio et omnis operacio, omnia inquam[d]) data sunt et ordinata suis proximis et solum pro expediencia[e]) huius mundi. Propter quod maxime proprie agnus dictus est et per agnum designatus, quod animal inter omnia alia magis videtur cedere possessoris ad profectum. Jhesus namque cum totum seipsum[f]) expendit pro nobis, puta totam vitam et totam passionem et mortem, demum suum corpus et sanguinem pro nobis sic in laboribus et passionibus expensatum et traditum reliquit nobis et dedit perpetue ad comedendum et bibendum, ut siccine modo perfectissimo esset totus noster et nobis datus totus[g]) et totaliter redactus ad nostram utilitatem et profectum, cuius extensiorem declaracionem habes in tractatu V. huius, dist. [V.], c° [1.] [1]). Et ut perfeccius esset noster et intimus[h]), vel ut hoc[i]) exprimatur limpidius, quomodo Jhesus est valde noster[k]), memorandum est, quod eciam spiritum suum, quem stans in cruce emisit propter nos et in manus patris commendavit, dum resurgens per ascensionem venit ad patrem suum, eundem spiritum de manu patris nobis misit et dedit[l]), ut nobiscum maneat in eternum, et[m]) per hoc dans nobis potestatem, ut sicut ipse est, sic et nos simus[n]) filii dei dilectissimi, sicut scriptum est Jo. [2]): „Ego alium paraclitum dabo vobis, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum nec scit eum. Vos autem congnoscetis eum, quia vobiscum manebit et in vobis erit." Et alia scriptura dicit Rom.[o]) [3]): „Misit, inquit

---

[a]) principio *F.* [b]) quid quid *F.* [c]) *ita C;* donativum *A,* donavum *(sic) B;* domatim *(sic) F.* [d]) inquit *B et C.* [e]) expediendo *B et C.* [f]) se *B.* [g]) *om. C.* [h]) *ita B et C;* intimus *corr.* intimius *A.* [i]) *om. C.* [k]) est noster *A superflue.* [l]) dedit nobis *C.* [m]) *om. F.* [n]) *ita AF;* sumus *C;* huius *(sic) B.* [o]) Gal. *F.*

[1]) *libri V. „De corpore Christi" dist. IV, c. 1; cf. etiam l. V, dist. IV, c. 4.* [2]) *Joann. XIV. 16 et 17.* [3]) *recte Galat. IV. 6.*

apostolus, spiritum filii sui in corda vestra[a], in quo clamamus: Abba, pater."

Itaque Jhesus[b] crucifixus, ut esset totus noster et nos sui, corpus[c] et sanguinem pro nobis datum, pro nobis expensatum dedit nobis ad manducandum et potandum, panem nostrum cottidianum, ut sic continue in nobis maneret et nos in illo, duo in carne una, videlicet quod ipse in nobis et nos in illo simus, una caro mistice et secundum interiorem et novum hominem, qui secundum deum creatus est, sicut scriptum est[1]: „Qui manducat meam carnem[d] et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo." Similiter dedit nobis suum spiritum, ut in nobis maneret et nos in illo secundum eundem spiritum, et quod ita spiritus suus et noster spiritus sit unus spiritus, sicut scriptum est[2]: „Qui adheret deo, unus spiritus sit [f. 77a] cum illo."

Sicut igitur Jhesus Christus, fidelis testis veritatis, totus se inpendit servicio veritatis et ita utiliter, quod sua et seipsum superinpendit ad utilitatem illorum, quibus predicavit veritatem, nichil sui sibi ipsi relinquendo, vel sic, quod primum se totum obtulit et destinavit, secundum humanitatem suam veritati subiciens se sibi, et prestolans, quid veritas vellet fieri, eum vel[le] facere: ac[e] veritas totum eum induit fecitque ipsum totum utilem, ut sicut ipsa est, sic eciam sit et ipse vera utilitas et utilis veritas, nullum prorsus participium habens cum falsa vanitate et cum vana falsitate. Et dehinc eadem veritas Jhesum sic perfectum misit ipsum et dedit illis et pro illis, qui eius testimonium veritatis susceperunt, ut ita esset superhabundanter[f] utilis et fructuosus, veluti ipsa dei veritas est inmense fructuosa, utpote scriptum est, ubi supra[3]: „Qui habet sompnia, loquatur sompia, qui autem habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere", et ad propositum: „Quid paleis ad triticum, dicit dominus?" Propter quod eciam Jhesus et grano tritici seipsum conparavit, dicens Jo.[4]: „Amen, amen dico vo-

---

[a] *sup. lin. A.* [b] Jhesus itaque *contin. D 1. 2.* [c] corpus suum *C, D 1. 2 et F.* [d] carnem, etc. *D 1. 2. continuantes p. 53, lin. 20:* Habent hoc proprie &c. [e] at *B et C.* [f] superhabundans *corr.* superhabundanter *A;* superhabundans *BCF.*

[1] *Joann. VI. 57.* [2] *I. Cor. VI, 17,* ubi domino *et* est *legitur.* [3] *Jerem. XXIII. 28.* [4] *Joann. XII. 24—25.*

bis, nisi granum tritici cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum affert[a] fructum."

Capitulum sextum[b].

Quod testes veritatis docent utiliter eandem, quia perfecte se[c] veritati contulerunt[b].

Conformiter eciam Christus Jhesus veritas suos testes formavit et adaptavit illos, qui se sibi soli[d]) obtulerunt et ad hoc destinarunt, ut propalarent huic mundo veritatem, iam non sua inquirentes[e]), sed que Jhesu Christi. Fecit enim eos primum[f]) in se refertos in iusticia et fructibus bonis, de quibus Gal. V.[1]): „Fructus autem spiritus est: caritas, gaudium, pax, paciencia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continencia, castitas." Dehinc tamen hiis thezauris [refertos] misit eos utilem veritatem utiliter predicare, et ut omnino seipsos inpendant[g]) veritati, [et] superinpendant pro veritate seipsos, sicut ipse preostendit, veluti execucio illius[h]) in Paulo est preostensa, qui dixit de seipso[2]): „Ego autem libenter inpendam[i]) et superinpendar pro animabus vestris."

Habent[k]) igitur[l]) hoc proprie proprium fideles nunccii veritatis: primum quod seipsos ex toto obtulerunt veritati et transformant se ad veritatem, dehinc quod predicando utiliter veritatem solum utilem, ut[m]) supra dictum est, totaliter satagunt fructum afferre, non sibi, sed veritati. Propter quod cum[n]) plurimos filios per verbum veritatis generant, non sibi ascribunt nec sibi ipsis in eis[o]) conplacent, sed domino Jhesu Christo. Et quales sunt ipsi, tales et filios generant veritatis. Et hii, qui fructum multum afferunt, per[p]) hoc congnoscuntur esse filii[q]) Jhesu Christi seu

---

20) Nunccii habent hec proprie *A rubr.*

a) *in m. add. A.* b) *ita ABF rubr.; om. C.* c) *om. B.* d) *om. F.* e) querentes *B.* f) *om. F.* g) inpendunt *B et C.* h) *om. F.* i) inpendar *A.* k) *contin. D 1. 2.* l) *om. D 1. 2.* m) ut s. d. est *om. D 1. 2.* n) cum *A et D 1. 2;* tamen *false B et C.* o) in eisdem *F.* p) et per *F.* q) *om. F.*

1) *Galat. V. 22—23.* 2) *II. Cor. XII. 15.*

testes fideles veritatis et quod manent in Jhesu Christo, veluti scriptum est [1]: „Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum [a]), quia sine me nichil potestis facere", et paulo post [2]: „In hoc clarificatus est pater meus, ut fructum plurimum afferatis et efficiamini mei discipuli." Et in tantum sunt utiles per spiritum Jhesu Christi, ut quidquid [b]) agunt vel quocumque transferuntur vel ubicumque et cum quibuscumque conversantur, ubique edificant virtutes et manifestant utiliter Jhesu [c]) veritatem et non habent opus ardue literature [d]) vel allegacionibus scripturarum [e]) aut conposicione et splendore in verbis, neque multis libris indigent pro attestacione sue fixe veritatis, tum quia continentes sunt verbum vite, quod est in eis „fons sapiencie in excelsis", Eccli. I° [3]), — tum quia spiritus est in eis, qui per unccionem docet eos de omnibus, subaudis [f]) utilem veritatem, — tum quia honesta vita ipsorum et tota conformis veritati comparat auctoritatem verbis ipsorum et facit [g]) autenticos ita, quod auditores eorum amplius ab ipsis non exquirunt, quoniam audiunt eos non sicut homines, sed quemadmodum angelos dei et ipsum dominum Jhesum Christum, prout dicit de se ipso [h]) apostolus Gal. IIII.° e. [i]) [4]): „Sicut angelum dei suscepistis me, sicud Jhesum Christum", et dominus in ewangelio [k]) [5]): „Qui vos audit, me audit." Cum etenim homines ipsorum fidelitatem contemplantur ad seipsos et pudicam simplicitatem ac virtutes stabiles, ad credendum et ad [l]) imitandum veritatem potenter inclinantur, nec est, qui talibus contradicat (sicut scriptum est Petri [m]) [6]): „Et quis est, qui vobis noceat, si boni emulatores fueritis"), nisi illi, qui ipsos non congnoscunt et qui non probaverunt deum habere in noticia, hii soli audent talibus et tantis viris adversari [n]), sicut scriptum est [7]): „Hec autem facient [o]) vobis, quia non noverunt patrem neque me" [p]).

---

[a]) etc. *add. D 1. 2., contin.:* Et in tantum ꝛc. [b]) quicquid *D. 1. 2.* [c]) Jhesu Christi *C.* [d]) de liberatura *B.* [e]) *om. F.* [f]) subaudi *B D 2.* [g]) facit eos *F.* [h]) de seipso *om. D 1. 2.* [i]) e. — et dominus *om. D 1. 2.* [k]) et in ewangelio dicens *D 1. 2.* [l]) *sup. lin. A.* [m]) sicut dicit Petrus *D 1. 2.* [n]) *om. C.* [o]) faciem *(sic) B.* [p]) *D 1. 2. contin.:* Quicumque autem ingerunt se ꝛc., *v. infra p. 59, lin. 25.*

[1]) *Joann. XV. 5.* [2]) *Joann. XV. 8.* [3]) *Eccli. I. 5.* [4]) *Galat. IV. 14.* [5]) *Lucae X. 16.* [7]) *I. Petri III. 13.* [7]) *Joann. XVI. 3.*

Hec autem, scilicet adversarios veritatis necesse est fieri [f. 77b], ut sic testimonium veritatis conpleatur et veritas perinde[a]) dilucidetur et divulgetur et dei iudicium conpleatur in illis, qui nolunt credere veritati. Propterea scriptum est[1]): „Inicient vobis manus suas et persequentur[b]), tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et presides propter nomen meum“[c]). Et sequitur ad propositum: „Continget autem vobis in testimonium.“

Ex quibus illud eciam ad propositum est advertendum, quod omnes tales viri secundum veritatem formati, ut essent testes ydoney veritatis, latere umquam non potuerunt, tum quia ex parte sui tacere veritatem nequeunt, quin modo et honestate debita observatis, testimonium perhibeant veritati (caritas enim dei urget eos in id ipsum, secundum quod dicit apostolus[d])[2]), — tum quia ex intimo appetunt generare et fructum afferre veritati, quodam spiritu eos mirabiliter inpellente racione status iam virilis perfeccionis vel perfecte virtutis, que[e]) cupit generare sibi similem, — bene[f]) concordat ad hoc philosophus dicens: „Naturalissimum operum est generare sibi similem“, et ad hoc figura[g]) accedit de Rachel, que dixit ad maritum[3]): „Da michi, inquit, filium, alioquin moriar.“ Vacuum etenim ubique exhorretur, similiter et in homine virtuoso, sicut scriptum est[4]): „Videte, fratres, ne graciam dei accipiatis in vacuum.“ Et iterum[5]): „Non appareas in conspectu domini dei[h]) tui vacuus“, — tum eciam ex parte agentis veritatis, que wlt suos testes sic illustrare (sicut scriptum est Mt. V. b.[6]): „Nemo accendit lucernam et eam sub modio ponit, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt“), et hoc et[i]) propter seipsam et propter ipsos testes et propter eos[k]), quibus testimonium veritatis promulgatur. Propter se, inquam, quia veritas ista divina de natura sui, ut dictum est, est[l]) fecundissime[m]) fructuosa et communicativa sui ipsius. Propter testes,

---

a) proinde *F.* b) *ita BC et biblia;* persequuntur *A.* c) *add. A in m.* d) *lacuna sequitur in cod. A.* e) que *F;* qui *cet. cod.* f) unde *B et C.* g) *om. B.* h) *add. A in m.; om. F.* i) *om. B et C.* k) ipsos *F.* l) *om. B et C.* m) *ita A;* fecundissima *B et C.*

1) *Lucae XXI. 12—13.* 2) *II. Cor. V. 14.* 3) *Gen. XXX. 1, ubi loco* filium: liberos *legitur.* 4) *Cf. II. Cor. VI. 1.* 5) *Eccli. XXX. 6* (apparebis). 6) *Matth. V. 15.*

quia wlt eos facere fructuosos et per consequens sue glorie participes. Propter eos, ad quos et propter quos accio, quia wlt exercere misericordiam in[a]) bonis et resurreccionem, et iudicium in ingratis et ruinam, sicut scriptum est Luc.[b]) [1]): „Ecce, positus est hic in ruinam et in resurreccionem multorum in Israel", eo quod excusacionem non habentes sue ignorancie, veritatem caritatis non susceperunt. Propter quod dictum est apostolis [2]): „Si autem non susceperint vos in civitate, exeuntes[c]), eciam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium contra illos." Et[d]) sequitur: „Amen, dico vobis, remissius erit terre Sodomorum et Gomoreorum[e]) quam illi civitati." Et Jo. [4]): „Si non venissem et eis locutus non fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem et viderunt me et audierunt, peccatum eorum manet."

Et perinde[f]) eciam fit, quod huiusmodi testes veritatis non in occulto, non in angulis, sed manifeste querunt nuncciare veritatem, et illud[g]) acceperunt a veritate in mandatis. Et ad hoc est eciam, quod dicitur M^t^. X. [5]): „Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; quod in aure auditis, predicate super tecta."

Capitulum septimum[h]).

Que est regula manifesta et infallibilis omnibus hominibus communiter ad vivendum[h]).

Nunc ad propositum principale stilum reflectendo, ex hiis, que dicta sunt a principio hac[i]) distinccione usque modo, colligitur regula manifesta et infallibilis, ydonea cuilibet homini, ut, se et alios, et precipue suos consiliarios et doctores, eidem commensurans, possit congnoscere secundum huius status, puta presentis, exigenciam, quo quis spiritu agitatur. Et illa est veritas vite et doctrine Jhesu Christi et eius apostolorum et prophetarum et omnium aliorum

24) Nota bene totum *A*.

[a]) in bonis — ruinam *om. B et C.* [b]) II° cap.° *add. F rubr.* [c]) existentes *F.* [d]) *om. F.* [e]) Gomorre *C.* [f]) proinde *B et C.* Et perinde — super tecta *om. F.* [g]) illuc *C.* [h]) *ita ABF rubr., om. C.* [i]) ab hac *F.*

[1]) *Lucae II. 34.* [2]) *Lucae IX. 5.* [3]) *Cf. Lucae X. 12.* [4]) *Joann. XV. 22 et 24.* [5]) *Matth. X. 27.*

testium approbatorum et electorum veritatis, ad quam regulam dominus Jhesus et prophete, apostoli et doctores electos dei se conparare et alios, qui seducunt a veritate, docuerunt et per multa persuaserunt.

Ex quibus multis unus est in promptu, videlicet apostolus, qui istam eandem regulam in locis pluribus notificari et inprimi christianis voluit et ad illum se et alios[a]) coequare[b]) et imitari ad evitandum Sathane deceptores. Unde dicit Phil. III.° f.[1]): „Imitatores mei estote, fratres, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sepe dicebam vobis (nunc autem et flens dico) inimicos crucis Christi.“ Et alibi[2]): „Capite nos, neminem lesimus“, etc. et ad Hebr. XIII.° b.[3]): „Mementote prepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum dei, quorum intuentes exitum conversacionis, imitamini fidem.“

Manifestissima ergo est ista regula et infallibilis, conveniens cuilibet homini, qui non negligit supra seipsum vigilare, principaliter[c]) valens plebeis simplicibus ad suos predicatores, considerantes[d]), qui inter eos sunt fideles in[e]) casu, quo contingit eos ad invicem sentire diversa et contraria docere sanctos simplices distrahendo. Propterea dicit Crisostomus: „Fides [f. 78[a]] et vita maiorum, subaudis Jhesu et apostolorum ipsius, est argumentum fidei et conversacionis minorum. Confirmatur enim, dicit, fides et conversacio in minoribus per hoc, quod eam tot et tam sancti homines tenuerunt.“

Et idcirco hec regula merito est via regia atque[f]) strata publica nuncupanda, de qua significandum est Numer. XX. e.[4]): „Gradiemur[g]) via publica, nec ad dextram nec ad sinistram declinantes“, et infra eiusdem XXI°[5]): „Via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos.“

Ipsa quoque propter sui efficaciam salutarem dicta est sanitas hominum orbis. Scriptum est Sapiencie[6]): „Multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum.“ Dicta est[h]) eciam

---

a) ad illos *corr.* et alios *A*; ad alios *C.* b) coequari *B et C.* c) et principaliter *B et C.* d) *ita omnes cod., loco* considerantibus. e) *om. C.* f) ac via *B et C.* g) Gradientur *(sic) B et C.* h) *om. BCF.*

1) *Philipp III. 17.* 2) *II. Cor. VII. 2.* 3) *Hebr. XIII. 7.* 4) *Numer. XX. 17.* 5) *Numer. XXI. 22.* 6) *Sapientiae VI. 26.*

sal terre, lux mundi et civitas supra montem posita, que abscondi non valet. Unde dominus ad apostolos Mt. V°[1]: „Vos estis lux mundi, vos estis sal terre", etc.

Manifesta est autem hec regula cuilibet homini et via nature et via raciocinacionis et via scripture et via legis et precepti. Via nature dico, quia naturaliter inditum est omni animali, ut matrem sequatur sua proles, et effectus sue cause conformetur, et quodlibet ut secundum genus suum ad finem suum dirigatur. Et via racionis, quia omnis racio dictat, quatenus discipuli suos magistros sequantur, filii quoque suos patres et inexperti expertos suos seniores. Propter quod dicit Boecius in 4° De consolacione[2], quod hoc unum bonum contineat generositas huius mundi, quod filii suos probos patres intuentes in virtutibus precessisse festinant in eisdem ipsis[a] imitari, degenerare ab eorum vestigiis horrescentes. Manifesta est eciam per scripturam, ut patet ex supra dictis. Et scriptum est[3]: „Ne transcendas terminos, quos posuerunt patres tui." Et Proverbiorum primo[4]: „Audi, fili mi, disciplinam patris tui et ne dimittas legem matris tue."

Ex istis colligitur eciam et preceptum, secundum quod scriptum est[5]: „Honora patrem tuum et matrem tuam et eris longevus super terram." Honor vero parentibus gracior et magis debitus a filiis nequit exhiberi, quam si in bonis filii suos parentes imitentur. Propter quod dicit apostolus[6]: „Filii, obedite parentibus vestris."

Si[b]) igitur filii suos patres et discipuli suos magistros necesse[c]) habent audire et intueri, audire[d]) precepta et doctrinam, intueri conversacionem et virtutes, prout innuit apostolus Hebr. dicens, ubi supra[7]: „Mementote prepositorum vestrorum, qui vobiscum locuti sunt verbum", ecce primum, scilicet audire precepta, „quorum exitum conversacionis intentes, imitamini[e]) fidem"[8]), ecce secundum, videlicet intueri exemplum: ita[f]) eciam patres et magistri necesse habent suis

---

a) *ita omnes cod. loco* ipsos. b) *ita A.* Sed *B et C.* Sicud *F.* Sic *optime staret.* c) necesse — et *om. B.* d) audire — intueri *om. B.* e) imitari *(sic) B et C.* f) Item *B et C.*

1) *Matth. V. 14.* 2) *Cf. Boetii De consolatione philosophiae, l. III, prosa VI, ap. Migne, PL, l. 63, col. 746.* 3) *Proverb. XXII. 28.* 4) *Proverb. I. 8.* 5) *Cf. Exodi XX. 12.* 6) *Coloss. III. 20.* 7) *Hebr. XIII. 7.* 8) *Hebr. XIII. 7.*

posteris demonstrare correspondenter duo et[a] relinquere, scilicet sanam doctrinam et bonam conversacionem, bonum verbum et bonum exemplum. Tales autem fuerunt et soli tales atque perfecte tales, primum dulcissimus Jhesus crucifixus in tota vita sua et doctrina, qui cepit facere et docere, dehinc gloriosus apostolorum chorus et doctorum, prophetarum quoque laudabilis numerus. Propter quod soli Christo Jhesu bene et perfecte convenit dicere[1]: „Discite a me, quia mitis sum et humilis corde“ et „exemplum enim dedi vobis, ut et vos similiter faciatis“[2], et „diligite invicem, sicut ego dilexi vos“[3], et ipsis apostolis, utpote Paulo, qui dixit[4]: „Imitatores[b] mei estote, sicut et ego Christi“, et iterum[5]: „Imitatores mei estote et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram“, ubi supra.

Capitulum octavum[c].

Quod omnes, qui sunt isti regule difformes, et precipue doctores, in vita vel doctrina, quantum est de se, sunt inutiles[c].

Illum autem modum loquendi non Aristoteles, non Plato neque ulli alii poterant iuste observare, qui sedentes super cathedram suam vel aliter super cathedram Moysi, dixerunt multa discipulis, sed non fecerunt, bene docuerunt, sed non bene vel non tam bene vixerunt. Propter quod Jhesus dicit[6]: „Super cathedram Moysi sederunt scribe et pharisei. Omnia, que dicunt, facite; que autem faciunt, facere nolite. Dicunt enim, et non faciunt.“ Et isti tales, quicumque[d] sunt, cum[e] ingerunt se ad docendum[f], sunt magistri solum pro medietate et pro parte exiliori, quia sunt doctores solum de dicere, sed non de facere, et per consequens, quantum in se, magis sunt destructores quam instructores[g], quoniam magis possunt mali mores destruere beatas virtutes, quam sola verba

---

[a] *om. B.* [b] Imitatores — iterum *om. B.* [c] *ita ABF rubr., om C.* [d] Quicumque autem &c. *contin. D 1. 2.* [e] sunt, cum *om. D 1. 2.* [f] et bene docent, sed non tam bene vivunt *add. D 1. 2.* [g] quam instructores *om. B et C.*

[1] *Matth. XI. 29.* [2] *Joann. XIII. 15.* [3] *Joann. XIII. 34.* [4] *I. Cor. IV. 16.* [5] *Philipp. III. 17.* [6] *Matth. XXIII. 2 (libere allatum).*

instruere, et quidquid mores instruunt, sola verba destruere facile nequaquam possunt.

Tales igitur nos sumus in evo presenti. Propterea omnes, heu, fere[a] declinamus, simul inutiles facti sumus: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum[1]. Ed idcirco quia nostra vita communis et exilis nos minime facit autenticos populis, ymmo scurilitas nostra et levitas disposuit nos, ut vix nobis credatur, eciam tunc, cum scripturas solidas in doctrinis nostris pronunciamus. Et hec est causa, quare nostra predicacio est hodie laboriosa et nequaquam [f. 78[b]] autentica; laboriosa dico, quia oportet, quod solum scripturas personarum autenticarum cum labore exquiramus et ordinemus et memorie commendemus, nullaque nostra verba in medium producamus, quia alias nobis minime crederetur propter levitatem et abieccionem nostre vite. Sed oportet, ut in dei ecclesia[b] solum[c] nunc iam[d] linguis[e] aliorum multa verba et cum labore loquamur et inepte, quasi gladio alterius et in armis nobis inhabilibus[f] et ineptis dimicando, minime per ipsa et in ipsis contra hostes valituri, sicud figuratum est bene in David, qui in armis ipsius Saul[g] sibi inusitatis et ineptis duellare non valens, pocius cum sua capsula pastorali ex quinque lapidibus limpidis de torrente referta contra Golliam, inmensum gygantem, processit, sibi baculo in manibus sociato, et sic bellum in suam victoriam et dei laudem est conclusum[2]. Sed non fecerunt hoc lapides neque baculus, sed quia erat[h] manu fortis secundum nomen eius et in solum deum Israel confidebat[i].

Sed quia nobis hec non sunt in promptu, sed sumus heu manci[k] et ceci super muros Jerusalem expositi modo, quo prius dictum est, puta quia opera solida et integra in nostra vita non habemus, ideo alienis linguis[l] tamquam gladiis satis nobis inusitatis et ineptis multum laboriose[m] et finaliter sine victoria nos oportet concertare.

Ex quibus luculenter infertur, quod sapiencia et predicacio ypocritarum modernorum et studium elo-

---

a) dicit David *F*. b) *add. in m. A*. c) *rasura sequitur in cod. A*. d) pronunciemus *D 1. 2*. e) liguis *C et D 1*. f) inabilibus *C*. g) Salul *corr* Saul *A*. h) erat — eius et *om. D 1. 2*. i) *post hanc vocem D 1. 2. continuant:* Ex quibus luculenter infertur ɔc. k) muti *CF*. l) liguis *C*. m) *corr. ab ed.;* laboriosa *omnes cod.*

1) *Cf. Rom. III. 12.* 2) *Cf. I. Reg. XVII. passim.*

quencie et copia scripturarum et facesia[a]) et ostentacio mansuete faciei non fructus fiunt[b]) ipsorum, sed solum sunt arma aliorum vestesque ovium accomode, quia illa non procedunt ex propriis, neque de fonte vitali intrinsecus, neque sunt illa propria arma ipsorum, sed omnia furata et mendicata, non ut faciant gnarum et aptum pugillem, sed ut conponant purpuratam meretricem, abhominaciones suas propinantem de calice deaurato[c]) secundum Apoc. Johannis[1]); de qua scribit Salomon, dicens Proverb. IX[2]): „Mulier, inquit, stulta et clamosa plenaque illecebris, nichil omnino sciens, sedit in foribus domus sue super sellam in excelso urbis loco, ut vocaret transeuntes per viam et pergentes in itinere suo", et de ipsa in sequentibus lacius disseretur[3]).

Hii[d]) sunt, quos vocat apostolus, dicens[4]): „Non sumus adulterantes verbum dei", sicut quidam ex illis. Et veraciter ita est, quia non sic est instituta, non sic multitudo sapientum prenotata, videlicet beati apostoli, prophete et doctores, fideles testes veritatis et insignes, sed induti et repleti a veritate, ex propriis sapienciam loquentes, deo dante ipsis fontale incrementum, per pauca verba reportant multam victoriam cum fructu multo salutis animarum, sicut scriptum est[5]): „In paucis vexati, in multis bene disponentur", nequaquam mente habentes unus quisque a suo proximo verba furari secundum propheciam Jeremie[6]), neque aliorum linguis in dei ecclesia secundum apostolum predicare[7]), neque[e]) secundum Lucam[8]) fodere et mendicare cum rubore, sed solum intima bona sui domini et thezauros suos de vasis fictilibus cum novis et veteribus effundere et dispensare fideliter et prudenter[9]).

Ex quibus bene ad propositum unus eorum, Paulus videlicet audenter I. Cor. XIIII.° inquiebat[10]): „Sed in ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam X milia verborum", in lingua scilicet aliorum. Sane igitur hec

---

a) facesia *omnes cod.* b) sumitur *C.* c) *hac voce expliciunt excerpta cod. D 1. 2. ex l. III, tr. 2.* d) Hiis *corr.* Hii *A.* e) *corr. ab ed.;* e. (sed *B om. C)* secundum Lucam neque *AB et C.*

1) *Cf. Apoc. XVII. 4.* 2) *Prov. IX. 13—15.* 3) *v. libri III. tr. 6: „De abhominacione in loco sancto", c. 12 et sq.* 4) *II. Cor. II. 17.* 5) *Sap. III. 5.* 6) *Cf. Jerem. XXIII. 30.* 7) *Cf. Rom. III. 13.* 8) *Cf. Luc. XVI. 3.* 9) *Cf. II. Cor. IV. 7.* 10) *I. Cor. XIV. 19.*

doctrina et vita antiquorum testium fidelium veritatis est electa ut sol, pulchra ut luna, terribilis ut castrorum acies ordinata[1]), turris David mille clypeis communita[2]), LX armati, qui ambiunt lectulum Salomonis, et cuiuslibet ensis super femur suum propter timores nocturnos[3]).

Hec est inquam illa regula, videlicet veritas vite et doctrine Jhesu Christi et eius apostolorum, martirum et prophetarum, unica, communis, brevis, facilis, manifesta et infallibilis, ostensa et proposita cuilibet christiano, ut possit per eam se et alios dimetiri et sic seipsum et suos consultores et doctores mensurare et scrutari.

Capitulum nonum[a]).

Quod ecclesia sanctorum et solum ipsa ideo est perfecte ordinata et valde commendabilis, quia est intus et foris isti regule conformata[a].)

Cum igitur ex istis[b]), que dicta sunt, constet regulam[c]) unam esse[d]) generalem, que paulo ante veritas unica et communis est diffinita, et omnia alia in tantum sunt vera, in quantum sunt isti regule conformia, et in tantum falsa, in quantum sunt ab hac regula obliquata: ex quibus inficiabiliter sequitur s o l u m u n a m e s s e r e l i g i o n e m v e r a m, communionem, que alias wlgo dicitur a p o s t o l i c a et grece e c c l e s i a c a t h o l i c a, que, huic regule existens inmediata et conformis, in veritate ambulat, sicut scriptum est II. Jo. I°[4]): „Senior electe [domine] et natis eius, quos ego diligo in veritate et non ego solus, sed omnes, qui congnoverunt[e]) veritatem propter veritatem, que permanet in nobis et nobiscum [f. 79a] erit in eternum. Sit vobiscum pax, gracia et misericordia a deo patre et a Jhesu Christo, filio patris. in veritate et caritate. Gavisus sum valde", et tunc ad propositum: „quoniam, inquit, inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a patre."

---

15) De religionibus *A*.

a) *ita ABF rubr.; om. C.* b) *om. B.* c) ad regulam *omnes cod.* d) *om. B et C.* e) omnes . . cognoverunt *BC et biblia;* omnis . . cognoverit *A*.

1) *Cf. Cant. VI. 9.* 2) *Cf. Cant. IV. 4.* 3) *Cf. Cant. III. 7 et 8.* 4) *II. Joann. 1—4.*

Quid namque religio potest aliud magis proprie dici vel interpretari, quam regulata vel regularis[a] legio[b], id est populus per aliquam regulam restrictus et per regulam gubernatus? Nulla autem legio et nullus populus est vel fuit vel erit, qui esset[c] innixus totus et totaliter ac inmediate prime veritati et virtuti nisi populus christianus, neque est vel fuit secta[d] vel populus, qui evidencius et plenius veritate sit regulatus et virtute gubernatus, quam idem populus christianus. Et omne, quod aliqua sana dictat racio esse virtuosum, et omne, quod unquam lex quecumque equum esse adinvenit et honestum, hoc totum collegit in se et tenet ac docet religio christiana. Atque omnem veritatem, sapienciam et virtutem, quam umquam philosophi et sapientes gencium fecerunt et docuerunt, et omnia precepta divina et cerimonie et sacrificia, que continuit lex israelitica, et omnia bona, que umquam deus gloriosus generi humano contulit vel spopondit se daturum, omnia, inquam[e], ista plene et perfecte secundum spiritum et veritatem includit et comprehendit religio christiana.

Propter quod non est, neque fuit gens aut populus, qui nichil prorsus admisceret falsitatis et alicuius inhonesti vel corporalis ruditatis, preterquam religio christiana, ubi omnino et per omnia omne turpe excutitur, abhominatur et punitur, omne iniquum et falsum per regulam veritatis mox deprehenditur, culpatur et condempnatur.

Cuius gracia merito de religione hac unica christiana loquitur, dicens Jacobi I° [1]: „Qui autem perspexit in lege perfecte libertatis et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam“, subaudis per regulam veritatis „sed seducens cor suum, huius vana est religio.“ Sequitur maxime ad propositum: „Religio munda et inmaculata aput deum patrem, hoc est: visitare infirmos, pupillos et viduas in tribulacione eorum et inmaculatum se custodire ab hoc seculo.“

---

a) regulata vel regulata vel regularis *(sic) A.* b) religio *corr.* legio *A;* religio *C.* c) fuit *B et C.* d) ficta *(sic) C.* e) inquit *C.*

1) *Jacobi I. 25–27:* Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis ɔc.

Propter quod dignitatem et splendorem populi christiani, siccine per veritatem regulati et ordinati nullus prophetarum, nullus patriarcharum, nullus apostolorum vel sapientum valuit[a] sufficienter extollere et laudare, quamvis multa de claritate eius et preconiis sunt orditi. Unde primus Moyses Deutero. IIII°[1]: „Hec est, inquit, vestra sapiencia et intellectus coram populis, ut audientes universa[b] precepta hec, dicant: En, populus sapiens et intelligens, gens sancta, magna, nec est alia nacio tam grandis, que habeat deos apropinquantes sibi, sicut deus noster adest cunctis obsecracionibus nostris. Que est alia gens tam inclita, ut habeat cerimonias iustaque iudicia et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? Custodi igitur temet ipsum et animam tuam sollicite, et ne obliviscaris verborum, que viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vite tue.“

Quis vero digne poterit prophetas et alios ex deo et secundum deum sapientes digne hic proponere, quomodo puta et quantum populum christianum[c] laudibus extullerunt? Sufficit ad presens Paulus, qui dicit[2]: „Fratres, iam non estis hospites et advene, sed estis cives sanctorum et domestici dei, superedificati ipsi summo angulari lapidi, qui est Christus Jhesus“: ipse est veritas illa et regula unica et communis populi[d] christiani. Item Petrus[3]: „Vos estis, inquit, genus electum, regale sacerdocium, gens sancta, populus acquisicionis, ut virtutes eius anuncietis, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus dei, nunc autem populus dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.“ Johannes quoque enigmatibus fulgorem religionis christiane operiens, dicit Apoc. c. XXI[4]: „Et ego Johannes vidi civitatem sanctam novam descendentem de celo a deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de trono dicentem: Ecce thabernaculam dei cum[e] hominibus, et habitabit in eis. Et ipsi populus eius erunt, et ipse deus cum eis[f] erit eorum deus.“

---

a) noluit *B.* b) universi *A.* c) *om. A.* d) proprii *(sic) A et B.* e) *om. A et B.* f) ipso *B et C.*

1) *Deuter. IV. 6—9.* 2) *Ephes. II. 19—20.* 3) *II. Petri II. 9.* 4) *Apoc. XXI. 2.*

Capitulum decimum[a]).

De modo, quo conformata est ecclesia regule veritatis[a]).

Et quia igitur populus christianus est[b]) illa religio secundum prenotatam nominis accepcionem, id est regulata legio vel recte ligatus populus per legem veritatis, ideoque specialiter adhuc et magis proprie ad propositum visus est a Joanne Apoc.[c])[1]) in similitudine mulieris in celo[d]), que erat sole amicta, XII stellas habens in capite, et luna sub pedibus eius.

Nam mulier ibi, ut notum est, per expositores primum et principaliter [f. 79[b]] designat ecclesiam sanctorum, que est in celo, quia adhuc degens in carne, iam in celis secundum mentem vel cor altum conversatur, prout scriptum est[2]): „Fratres, nostra conversacio in celis est.“ Et iterum[3]): „Si consurrexistis cum Christo, que sursum sunt, querite, non que super terram; que sursum sunt, facite, ubi Christus est in dextera dei patris.“

Sol autem, quo esse mulier induta dicitur, non aliud signat nisi veritatem[e]) vite et doctrine secundum Jhesum Christum. Propter quod dictum est[4]): „Non in commessacionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et[f]) inpudiciciis: sed induimini dominum nostrum Jhesum Christum.“ Ipse enim Jesus est virtus dei et sapiencia secundum apostolum[5]): „Dicimus, inquit, Christum esse dei virtutem et dei sapienciam.“ Apostolis vero dictum est et toti ecclesie sanctorum[6]): „Vos autem sedete hic, donec induamini virtute ex alto“, et ipse Christus est sol iusticie, qui ortus est timentibus deum[g]) in hoc mundo[7]). Enimvero ipse Jhesus est veritas illa, que est unica regula manifesta et infallibilis sepe dicta, secundum quam necesse est[h]) omnem hominem gubernari, qui per virtutes cupit vitam invenire.

Ex quibus colligitur, quod quia populus christianus in veritate et secundum veritatem ambulat a veritate regulatus,

---

10) De ecclesia *A ad calc. fol. super. in marg.*

a) *ita ABF rubr.; om. C.* Sequitur *add. F.* b) *om. C.* c) XII° *add. F.* d) *om. F.* e) veritatem *F;* veritas *cet. cod.* f) *om. C.* g) *om. F.* h) *ita B et C; del. A.*

1) *Apoc. XII. 1.* 2) *Philipp. III. 20.* 3) *Coloss. III. 1—2. (libere ordin.).* 4) *Rom. XIII. 13—14.* 5) *I. Cor. I. 24.* 6) *Lucae XXIV. 49.* 7) *Cf. Malac. IV. 2.*

ideo dictus est pulcherrima mulierum, que supersplendide[a] rutilat sole amicta divine veritatis[1]. Amicta autem existit non tantum sicut homo suo palio, parata[b] afforis tantum, sed intrinsecus sicut aliqua mundissima res et dyaphana, prout est vitrum vel cristallus[c], dum radiis solis adimpletur. Ita ecclesia[d] sanctorum est intus et foris, in animo[e] et in vita, in corde, opere et sermone inpleta et amicta soliformi lapide veritatis, in omnibus festinans similari Jhesu Christo, suo unico et dilecto[f], de claritate in claritatem, tanquam a domini spiritu transformata[2].

„Et luna sub pedibus eius", quia in celis iam animo stabilita, gaudens de solis plenitudine inmutabili, conculcat omnem vanitatem, que cuncta, id est tota est sub sole, que rotatur continue veluti luna[g] in defectu. Nichil nempe homini christiano pulchrum in hoc mundo, nichil sapiens, nichil delectabile vel iocundum, nisi ille, quo induitur, dominus[h] Jhesus Christus, cui psallit, dicens[3]: „Quid enim michi in celo et a te quid volui super terram?" „Tibi dixit cor meum: Exquisivit te facies mea. Faciem tuam, domine, requiram." Qui, inquam, Jhesus est factus dei virtus et dei sapiencia, veritas, via et vita.

„Et corona duodecim stellarum in capite eius", quia duodecim apostoli ambiunt dominum Jhesum Christum, quibus ipse quasi vestimento amicitur, quoniam[i] Christus est caput sue ecclesie secundum apostolum[4].

Hec itaque ecclesia sanctorum sic modo perpetue[k] admirabili adornata[l] et iterum est bene commendata a Salomone inquiente[5]: „An ignoras te, o pulcherrima mulierum?" Iterum infra[6]: „Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum", „electa ut sol, pulchra ut luna, terribilis ut castrorum acies ordinata?" „Electa, inquit, ut sol", quia soli similima et per solem adimpleta; pulchra ut luna, quia regulata a veritate recteque de virtute in virtutem ambulans, varietatibus virtutum circumquaque amicitur[m], sciens secundum veritatem ordinate deficere et ordinate habundare, in omnibus a Christo bene instituta, et

[a]) semper splendide *F.* [b]) palliata *F.* [c]) cristallum *C.* [d]) *add. A in m.* [e]) anima *C.* [f]) suo et unico dilecto *B.* [g]) rota *C.* [h]) *om. B et C.* [i]) qui *F.* [k]) perpetuo et *F.* [l]) adhornata *F.* [m]) armatur *F.*

[1]) *Cf. Judic. V. 31 et Apoc. XII. 1.* [2]) *Cf. II. Cor. III. 18.* [3]) *Psalm. LXXII. 25 et XXVI. 8.* [4]) *Cf. Ephes. V. 23.* [5]) *Cant. I. 7.* [6]) *Cant. V. 17. et VI. 9.*

scit deficere usque in nichilum per humanitatem[a]) dicendo cum psalmista [1]): „Substancia mea tamquam nichilum ante te“, pie Jhesu, id est in comparacione tui, quia sine te nichil possum facere neque eciam bonum cogitare, sed per te et in te omnis mea[b]) sufficiencia a deo est [2]). Et ibi in deo suo et[b]) Christo Jhesu iterum scit habundare dicens [3]): „Omnia possum in eo, qui me confortat“, quia potens est deus facere me in omnibus habundare, eciam supra id, quod petimus [4]). Sicque est pulchra ut luna, quia scit in se deficere et in Christo Jhesu plenitudinem sui luminis haurire in gaudio de fontibus sui Salvatoris, dicens cum Paulo [5]): „Cum autem infirmus sum, potens sum.“ „Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.“

Terribilis esse ut castrorum acies ordinata dicitur propter duodecim stellas in capite, id est chorum apostolorum et prophetarum et beatorum virorum in virtute probatorum, qui [erant][c]) continentes Jhesum in sui medio, virtutem dei et dei sapienciam. Propter quod viri potentes virtute confidenter egerunt, memorantes, quia maior est [deus][c]) in nobis quam in mundo (et hic[d]) dixit [6]): „Confidite, quia ego vici mundum“), omnes pariter ordinate et potenter Sathan sub suis pedibus contriverunt[e]), per hoc huius mundi victoriam, que est fides in Christum Jhesum, omnibus seculis futuris confirmantes[f]).

Quapropter merito et quam pulchre, ut supra est assumptum, veritas vite et doctrine Jhesu Christi et dehinc veritas vite et [f. 80[a]] doctrine omnium, qui Christum Jhesum intus et foris, in animo et in moribus[g]) induti, splendide et[h]) potenter manifestant omnibus regulam veritatis et ostendunt, hii, inquam, sunt optima regula vivendi et[i]) seipsum congnoscendi cuilibet christiano nec non et illos deprehendendi, qui dicunt, sed non faciunt veritatem, etc.[k]).

---

[a]) humilitatem *F.* [b]) *om. F.* [c]) *add. ab ed.* [d]) hinc (huic) *C.* [e]) conterruerunt *B et C.* [f]) *om. F.* [g]) in moribus *AF.* [h]) *om. C.* [i]) in *F.* [k]) Skopecz *add. C.*

[1]) *Psalm. XXXVIII. 6.* [2]) *Cf. II. Cor. III. 5.* [3]) *Philipp. IV. 13.* [4]) *Cf. Ephes. III. 20.* [5]) *II. Cor. XII. 10 et 9.* [6]) *Joann. XVI. 33.*

TRACTATUS TERCIUS[a].

DETERMINACIONES SANCTORUM DOCTORUM PRO COTTIDIANA VEL CREBRA COMMUNIONE SACRAMENTI ALTARIS A PLEBIBUS CHRISTIANIS[b].

Capitulum primum[c].

Recapitulacio predictorum[d].

Sic itaque hac regula solempni et deiformi declarata, et puta unica, manifesta veritate, discussaque in prima distinccione[e][1], quantum ad eius inscripcionem multiplicem et propalacionem in mentibus per se et inmediatam in animis hominum, ostensa nichilominus in secunda distinccione[e][2] eadem[f] regula quoad manifestacionem ipsius per eius testes fideles, utpote per Jhesum crucifixum et ipsius discipulos et prophetas, tandem ad illam summam inquisicionis est devolutum, puta quod ipsa veritas vite et doctrine Jhesu Christi et veritas vite et doctrine ipsius Jhesu discipulorum et doctorum atque tocius ecclesie

---

[a]) *ita A in m.; om. cet. cod., cf. notam c).* [b]) *ita I addens:* que sunt hic collecte; *om. cet. cod., cf. infra notam d). Cod. H hanc inscr. praebet:* Iste determinaciones scripte sunt ex libro Magistri Mathie Parisiensis, quem intitulavit „De regulis Veteris et Novi Testamenti pro communione quotidiana, alias frequenti utriusque speciei“ *(sic, rubr.). Ipse etiam cod. H. hanc notam marg. manu posteriore adfert:* „Mateas iste erat canonicus in Pragensi castro et supremus eorum.“ *Sed incipit codex hic demum capitulo tertio, determinacione Mag. Jo. Horleaan.* [c]) *ita ABF rubr.* [d]) *ita AB et F rubr., add.* „Distinccio tercia.“ [e]) *om. F.* [f]) de eadem *F.*

[1]) *vide supra libri III. tract. 1. „De regula in se.“* [2]) *vide supra libri III. tract. 2. „De testibus veritatis.“*

sanctorum est[a]) illa solempnis regula a principio usque [ad] finem[b]), que dicta est esse regula unica, communis, brevis, facilis, manifesta et infallibilis.

Nunc sequitur eam ad propositum principale applicandum, et primo adducendi erunt disceptantes de crebra communione a plebeis vel tarda corporis et sanguinis Jhesu Christi et ad hanc sic stabilitam applicandi, si forte sic possint discerni homines in sua opinione[c]) fallaces de septem quoad hoc et veraces in sua autentica assercione[1]).

Secundo apportabuntur ad regulam notatam status aliqui et precipue hominum devotorum vere[d]) vel similium devotis in presenti seculo religionis christiane[2]).

Tercio loquendum erit de Antichristo et temporibus Antichristi membrisque ipsius vel apostolis simulatis, et illud fiet eciam per comparacionem ad regulam illam regiam sepe dictam[3]).

Dehinc eciam, in fine huius tractatus agetur per multa et late de abhominacione desolacionis locata in sancto loco per mysticum Antichristum et membra eius[4]).

Ista[e]) itaque erit aptissima regula ad propositum principale, puta ad demonstrandum, quod hii, qui, inquirentes[f]) utilitatem plebis christiane salutarem, communicant cottidie[g]) vel frequenter Christi Jhesu corpori et sanguini[h]) et docent, suadent et hortantur alios omnes, eciam plebeios, ad idem faciendum tamquam licitum et expediens saluti animarum, iuste, inquam, et sancte id[i]) faciunt secunturque[k]) vestigia Christi Jhesu et eius discipulorum, doctorum et prophetarum,

[a]) est — regula *add. A in m.* [b]) in finem *F.* [c]) id est errone . . . *add. A, sed postea del.;* fallaces *in m. alia m.* [d]) *om. B.* [e]) *hac voce inc. cod. EGI: E sine ulla inscriptione; cod G hanc inscriptionem praebet:* Incipit prologus Magistri Mathie super XXVIII doctores pro quottidiana vel crebra communione corporis et sanguinis Jhesu Christi a plebeis christianis, que sic incedit. *De cod. I vide supra p. 68, n. b); cuius lapsus evidentes in subsequentibus ab ed. om. sunt.* [f]) inquirendo *G.* [g]) *G (etiam D 1. 2.) ubique ponunt* quottidie, quottidia nus ɔc.; *in subsequentibus om.* [h]) corpore et sanguine *G.* [i]) illud *GI.* [k]) *ita EFGI;* quod . . . secuntur *A, sed add. in m. alia manu.*

[1]) *hisce verbis auctor revocat ad praesentem seu 3. tractatum libri III.* [2]) *vide infra libri III. tr. 4. „De unitate ecclesiae."* [3]) *vide infra libri III. tr. 5. „De Antichristo."* [4]) *vide infra libri III. tr. 6. et ultimum „De abominatione in loco sancto."*

nichil novum, inusitatum aut exorbitans[a]) a regula veritatis admittentes[b]). Et quia in primo tractatu huius in regulis Veteris Testamenti[1]) est disputatum de scripturis legis et prophetarum, que figuris[c]), presagiis et doctrinis cottidianam vel alias crebram oblacionem nostri iugis sacrificii a plebeis legittime fiendam[d]) nuncciaverunt[e]), posuerunt[f]) et annuerunt[g]), nunc studui colligere ad hanc materiam facientes manifestissime et quod inficiari nequeat[h]), scilicet scripturas Novi Testamenti.

Sciendum[i]) quippe est, quod in temporibus, que nunc currunt, questio multum invaluit, saltem inter communes et simplices, de manducacione[k]) cottidiana vel crebra a plebeis corporis et sanguinis Jhesu Christi. Et quidam doctores vel predicatores concedunt[l]), ut dictum est, et[m]) invitant populos ad cottidianam vel crebram sacramenti[n]) altaris percepcionem[o]) corporalem[p]) cum preparacione previa optima et vita condigna. Alii[q]) sunt, qui ex adverso reclamant et contrarium nituntur summis[r]) connatibus inducere et persuadere, videlicet quod nequaquam sit bonum sepe[s]) laycos Christi[t]) corpore et sanguine saciari.

Capitulum secundum[u]).

Ad videndum igitur, qui horum predicatorum spiritu Christi Jhesu[v]) aguntur, aut qui sunt conformiores[w]) testibus superius expressis divine veritatis, utrumne[x]) illi, qui dissuadent plebibus christianis frequentem Christi corporis[y]) communionem, anne illi, qui ex adverso in id ipsum monent, invitant[z]) et exhortan-

8) Probatur per Novum Testamentum *A*.

a) *post corr. A.* b) fit ad admittentes *E.* c) et *add. F.* d) vigendam *(sic) F.* e) *om. E.* f) *om. B.* g) invenerunt *GI.* h) denegant *(sic) E*; nequeant *false G.* i) *hanc paragraphum F inscr. rubr. (post corr.)*: Capitulum duodecimum. k) et bibicione *add. G.* l) excedunt *corr.* concedunt *A*; excedunt *G.* m) eciam *FG.* n) sacri *F.* o) participium *corr.* percepcionem *A in m.*; cottidianum vel crebrum . . participium corporale *EF.* p) id idipsum *add. A, sed postea del.* q) autem *add. GI.* r) suis *I.* s) semper *G.* t) *om. G.* u) *ita A rubr., om. BEFGI.* v) Jhesu *BH*; Christi *GI.* w) conformes *BG.* x) ne *om. G.* y) *om. F.* z) et invitant *F*; *cod. E post vocem* invitant *incipit novam paragraphum*

1) *vide libri I, tr. 2. „De communione corporis Christi“ in vol. I.*

tur[a]), [pono ultimam istam regulam discrecionis falsorum prophetarum a non falsis][b]); et hanc dixi conformitatem ac imitacionem veritatis[c]) vite et doctrine Jhesu Christi et eius apostolorum[d]), martirum et[e]) cum multitudine omnium sanctorum precedencium et doctorum, quinymo et modernorum virorum probatorum; quam regulam dixi famosam et viam[f]) regiam, familiarem plebi christiane atque favorabilem, que secundum scripturas predicatores suos recensere[g]) inpotens[h]), eosdem[i]) secundum dicta et facta sanctorum precedencium dimetitur[k]). Et hec michi fuit a principio ad hanc materiam principalis: valde enim michi ad propositum comportabit.

Nam pro certo et inconcussum[l]) teneo[m]), quod omnis, qui sequencia pensabit, in nullo cottidiane vel crebre communioni divini sacramenti christianorum populorum iam amplius poterit contraire, sed[n]) nisi forte sit ex contencione[o]): alias[p]) prorsus manifeste veritati tot et tantorum testium fidelium testimoniis approbate necesse[q]) est, ut cedat[r]) racione et effectu ad partem epulancium frequenter pascha nostrum, corpus scilicet et sanguinem Jhesu Christi.

Quoniam siquidem dignum est et populo exemplare, ut quilibet [f. 80[b]], qui plebem dei in viam[s]) pacis dirigit, novitates omnes evitans, studeat scienciam sanctorum plebi eius dare vestigiaque sanctorum patrum in omnibus commitetur, Veteris Testamenti scripturis et Novi dicta sua roborando, et[t]) [is], qui audet ascendere cathedram Moysi et[u]) auctoritative dei populos edocere, ita ut, quecumque dicit, quatenus sine formidine de opposito populus ea[v]) faciat, sive ipse sit in se bonus, sive malus: de necessitate sibi incumbit, ut sufficienti approbacione et canonica missione presupposita se exhibeat in regno celorum doctum scribam, similem patrifamilias de thezauro suo

---

hisce verbis: Nunc pones ultimam istam regulam discrecionis falsorum prophetarum a non falsis. Est videndum, qui predicatores spiritu dei aguntur, utrumne illi sc. a) exortantur *B;* hortantur *F.* b) *quod uncis incl., add. est ab ed., quia alias tota phrasis mente comprehendi non posset.* c) veritati *EF.* d) discipulorum et *G.* e) *om. G.* f) omnino *I.* g) recensetur *G.* h) est potens *F.* i) eos *B.* k) dimetiri *B;* dimittitur *I.* l) inconcusse *F;* inconcusso *GI.* m) tene *G.* n) *om. G.* o) intencione tendens prorsus *G.* p) alias prorsus *om. EF;* tendens *GI.* q) approbante necessarium *I.* r) accedat *G;* ad partem *add. E.* s) in via *F;* . . . diligit *I.* t) ut *false G.* u) *om. G.* v) *add. A sup. lin.; om. EFG;* populos faciat *I.*

nova et vetera proferentem, et ut doctores antiquos[a]) et dicta eorum, quantum sue vite studia sibi possunt conferre, non ignoret, determinaciones insuper theologorum presentis seculi, priscorum et modernorum sibi notas efficiat per frequenciam studiorum, ne aberret et exeat terminos, quos posuerunt patres sui, faciatque plurimos secum errare, tamquam cecus cecis ducatum prestando, parvulos in Christo non paucos scandalis confundendo. Nam si veritas determinat ve illi inminere, qui[b]) unum de pusillis hiis Christi[c]) verbo vel facto scandalizat, ita ut dicat[1]): „Expedit ei magis[d]), ut mola azinaria alligata[e]) collo eius, in mare profundum demergatur“[f]), quanta putas ve predicanti indiscrete inminere, qui non tantum unum pusillum scandalizat, sed totum[g]) populum et totam ecclesiam replet erroribus et sinistra opinione? Ideo non inmerito dictum est[h]) Jere. XXIII. ad prophetas[2]): „A prophetis enim Jerusalem est egressa pollucio super omnem terram. Hec dicit dominus deus: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis et decipiunt[i]) vos: visionem cordis sui locuntur, non[k]) de ore domini.“ Et paulo post[3]): „Non mittebam prophetas, et ipsi currebant[l]). Non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant.“ „Ecce turbo dominice indignacionis egredietur et tempestas erumpens[m]) super caput impiorum veniet“[4]). Et Sapiencie[n])[5]): „Durissimum iudicium cum hiis, qui presunt, fiet.“ Dominus[o]) Jhesus M^t. XXIII° b.[6]): „Nolite vocari rabi[p]) et magistri super terram.“ Et Jacobus in sua canonica[7]): „Nolite plures magistri effici, scientes, quod gravius iudicium accipietis.“ Gregorius quoque Naz[i]ansenus[q]) in suo Appologetico inquit[r])[8]): „Perdifficile

18) Pertinet ad predicatores *G ad calc. fol. super. alia manu.*
27) Nazarenus *(sic) B.* Gregorius Nazanzenus *G.*

a) *om. I.* b) *sup. lin. A.* c) qui Christo credunt *F.* d) *sup. lin. add. A, om. EFGI et biblia.* e) appensa *G; om. I.* f) mergatur *G.* g) totum populum et *om. E.* h) *om. G.* i) decipiant *G.* k) et non *F.* l) currebant — ipsi *om. G librarii incuria; quae omissa in subsequentibus tam frequenter occurrunt, ut ea annotare superfluum nobis visum sit.* m) *om. FG.* n) VI°. b. *add. F.* o) Et dominus *EFGI.* p) magistri rabi *E.* q) Nazauzenus *FG.* Nazanzenus *I.* r) *add. A sup. lin., om. BEF.*

1) *Matth. XVIII. 6.* 2) *Jerem. XXIII. 15—16.* 3) *Jerem. XXIII. 21.* 4) *Cf. Jerem. XXX. 23 (libere allatum).* 5) *Sap. VI. 6.* 6) *Matth. XXIII. 8.* 7) *Jacobi III. 1.* 8) *Gregorius Nazianzenus, Oratio II, Apologetica c. 39, ap. Migne PG, t. 35, col. 447.*

negocium est in multitudine permixta atque diversa, ubi etas et institucio varia est, de talibus disputantem et velud multarum cordarum quandam cytaram ferientem, invenire ad omnes predicaciones verbum et ita velud plectrum singulis admonere, ut nullius sonus offendat auditum.“ Hec ille.

Dura sunt hec michi et meis similibus, qui[a]) nondum satismet edocti docere plebes festinamus et ipsi a spiritu Jhesu expertes alios spiritu discipline nobis sompniamur inspirasse. Et idcirco non sine causa veteres se mitti ad docendum alios eciam ipsi deo magnopere reluctarunt. Et precipue magnum extat periculum et dampnosum, illa affirmare publico[b]) in sermone et[c]) de rebus divinis, que nec ex revelacione quis[d]) intelligit, nec ex scripturis vel doctoribus est cum certitudine edoctus: nichilominus tamen sic[e]) sibi dubia et ignota animose asserere et inpudice proclamare ac[f]) sine moderamine zelari, eciam non sine contencione defendendo proprias asserciones usque ad aurium[g]) piarum[h]) conturbacionem[i]). Non hoc nempe docet suos precones a superno[k]) cardine delapsa[l]) magistra omnium virtutum, sapiencia, prout canon edisserit, dicens: „Quod si amarum zelum habetis[m]) et contenciones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari et mendaces esse[n]) adversus veritatem. Non est enim hoc[o]) sapiencia[p]). desursum descendens, sed terrena[q]), animalis, dyabolica. Que[r]) autem desursum descendens sapiencia[s]), primum quidem pudica, deinde pacifica, modesta, swadibilis“, etc. Jac. III. g.[1]).

Ut igitur appareat[t]) evidenter, qui sunt illi, qui de frequentacione[u]) corporis Christi a communi populo dissident[v]) et disceptant, qui[w]) magis concordant[x]) dictis et factis apostolorum et sanctorum precedencium, doctorum[y]) priscorum et

---

[a]) quoniam *GI.* [b]) publice *G.* [c]) *om. F.* [d]) *add. A sup. lin. et in m., om. EFGI.* [e]) tamen sic *AF;* cum sit *G;* tamen sit *I.* [f]) sit *AB.* Ne *EF;* ac *GI.* [g]) *A post corr. et G;* amaram *BF,* arroram *(sic) E.* [h]) *A add. in m. et G;* animi *BEF.* [i]) turbacionem *BEFGI.* [k]) supere *EF;* summo *G.* [l]) delapsum *E.* [m]) amarum *superflue repetunt ABEG.* [n]) *A corr. et BF;* mendaci *E;* menturi *G;* mentire *I.* [o]) hec *EFGI;* ista *biblia.* [p]) scilicet *add. A.* [q]) terre, animal et d. *F.* [r]) Que — Jac. III. g. *add. A in m. et B, sed om. EFGI.* [s]) est sapiencia *B.* [t]) apparet *I.* [u]) frequentacionem *G*, de *omittens.* [v]) desident *EG.* [w]) et qui *G.* [x]) concordanter *AB.* [y]) et doctorum *EFGI.*

[1]) *Jacobi III. 14. 15. 17.*

modernorum[a]), hic[b]) dicta eorum collegi[c]) de[d]) materia eadem loquencium, in talem ordinem redigendo, ita ut primo modernorum dicta magistrorum hic studuerim[e]) inserere, dehinc doctorum virorum, qui in theologia magistri famosi in ecclesia nostram etatem precesserunt, deinceps sanctorum[f]) doctorum decreta in hac materia, puta Crisostomi, Augustini[g]), Jeronimi, Ambrosii, ex ipsorum[h]) libris recollegi, consequenter[i]) paparum seu episcoporum[k]) dicta et decreta addidi apostolicorum, post hoc[l]) beati Pauli super[m]) hoc[n]) in suis epistolis sanccionem[o]) et Actuum apostolorum exercicium[p]), et postremum[q]) constitucionem Jhesu Christi de hac communione benedicta sui corporis et sanguinis[r]) preciosi, qui sua auctoritate incomparabili[s]) ac divina assistens, pontifex necnon concinnator singularis omnibus dissensionibus finem inponens, stabilivit conclusionem[t]), ut omnes pariter fine[u]) loquendi[v]) audito[w]), digito[x]) ori suo[y]) apposito non amplius contra stimulum audeant recalcitrare[z]), ne deo reluctari suis infrenatis[aa]) ausibus videantur, etc.[bb]).

---

[a]) magistrorum *add. B.* [b]) hec *I.* [c]) colligere *G.* [d]) de — loquencium (loquencia *B*) *A in m. et B; om. EFGI.* [e]) studui *corr.* studuerunt *A;* studui *EFGI;* studencium serere *B.* [f]) subiectorum *(sic) G.* [g]) Crisostomus, Augustinus *E.* [h]) eorum *G.* [i]) et consequenter *B;* consequenter — apostolicorum *add. A in m., om. EFGI.* [k]) paparum dominorum *B.* [l]) post hec *EFGI.* [m]) insuper *EFGI.* [n]) hec *E; om. G;* sui *cet. cod.* [o]) sanctitate *(sic) G;* sanccienti *I.* [p]) Act. ap. exercicium *add. A in m., om. EFGI.* [q]) illud postremo *G;* postremo *I.* [r]) Jhesu *add. F.* [s]) incorporali *(sic) F.* [t]) inclusione *I.* [u]) sine *EI;* ipsum *G.* [v]) loquendi *F;* loquentem *G.* [w]) audientes *G.* [x]) digitum *F.* [y]) sui *ABEHI.* [z]) calcitrare *A ante corr. et EF* (calcitrari) *et GI.* [aa]) infrunitis *(sic) A,* infinitis *G.* [bb]) etc. *om. EFG;* videantur *om I. Post hanc vocem cod. G continuat hisce verbis:* Magister Mathias in libro, quem edidit de sacramento Jhesu Christi, dicit, quod fideli christiano et plebeio expedit per nullam rem temporalem impediri aut retrahi a frequenti manducacione corporis et sanguinis Jhesu Christi ꝫc. *Quae excerpta in ff. 117ª—118ᵇ sequentia ex libri I. tract. II. maxima ex parte sumpta sunt.*

Capitulum tercium[a]).

Venerabilis vir Johannes Horleaan[b]), *predicator*[c]) *eximius et doctus et magnus doctor in theologia et in*[d]) *iure canonico, prout hic relucet ex dictis suis, facit questionem, dicens*[e])[1]).

[f. 81[a]] Queritur, an persona layca possit singulis septimanis suscipere corpus Christi?

Dimissis argumentis[f]) pro et[g]) contra, videtur, quod sic[h]).

Primo facit duodecim distincciones. Illa vero, ubi[i]) dicit: „Alia vero, que per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est, quod aliquando[k]) alii ieiunant sabbata, alii non, alii[l]) communicant cottidie[k]) corpori et sanguini domini, alii certis diebus accipiunt, et si quid aliud huiusmodi animadverti[m]) potest, totum hoc genus rerum liberas habet observaciones. Quod neque contra fidem neque contra bonos mores esse convincitur, indiferenter est tenendum."

Item facit De consecracione dist. II[a] „Peracta"[n]), ubi dicit: „Peracta consecracione omnes communicent." Facit eciam Glossa ibidem.

Item facit c. e. dist. II[a][o]), ubi dicit: „Eucaristiam cottidie accipere[p]) nec laudo nec vitupero, omnibus tamen diebus dominicis[q]) comunicandum[r]) hortor."

---

13) Liberas habet observaciones *A rubr. et E.*

17) Peracta consecracione (omnes communicent *E*) *A rubr. et E.*

[a]) *ita A rubr.; om. cet. cod.* [b]) Horleaan *AFG;* Hoylean *(sic) B;* Horlean *EI;* Horlewan *H.* [c]) predicator eximius et doctus *add. A in m., om. BEFGI, qui ponunt voces:* et magnus doctor, *quae vero in cod. A deletae sunt; non ponit H.* [d]) *om. GI.* [e]) *ita ABEFGH rubr. et I. In cod. A etiam haec inscriptio f. 81[a] legitur:* „Venerabilis (vir Jo. et — *del.*) presbyter Johannes Horlewan, predicator eximius et doctor *(sic)* vir in theologia et iure canonico, prout hic relucet ex dictis suis, facit subscriptam questionem, dicens." [f]) articulis *BE.* [g]) pro *corr. et* et *add. in m. A; om. BEGHI.* [h]) *om. F.* [i]) una *GI;* dicit — aliquando *om. E et G.* [k]) *om. G.* [l]) an non alii *E.* [m]) animam adverti *F;* adverti *H.* [n]) *om. GI;* dist. I[a] *E.* [o]) Item — II[a] *om. G.* [p]) recipere *G.* [q]) *A in m., om. E.* [r]) ad c *E;* communicare *FG* (c. ortor.).

[1]) *De hoc auctore nil omnino nobis constat. Haud scimus, an his Johannes Horleaan idem ac Johannes de Polonia, cuius nomen Matthias de Janov in libro V, dist. II, c. 14 Regularum inducit. Cf. editoris librum bohemicum de Mag. Mat-*

Item faciunt multa c. e.[a] d., maxime c. „Non iste"[b], ubi dicit: „Non iste est panis, qui vadit in corpus, sed panis vite eterne, qui anime nostre substanciam fulcit[c]. Iste panis cottidianus est; accipe cottidie, quod[d] tibi cottidie prosit."

Item facit e. d. c. „Si per negligenciam" Glossa super verbo „neglicenciam", ubi dicit: „Solet queri, quare instituta sunt sacramenta." Respondet[e]: „Tribus de causis: propter humilitatem[f], erudicionem et exercitacionem. Igitur[g] nonne semper debemus esse humiles, eruditi sive sapientes et exercitati in bono? Unde Paulus[1]: „Gloria et honor et pax omni operanti bonum." Unde Jeronimus: „Semper aliquid facito operis, subaudi boni[h], ut[i] dyabolus inveniat te occupatum."

Item has tres ponit Magister Senteciarum libro 4°, ubi dicit: „Albertus Magnus, querens specialiter, quibus ex causis sacramentum[k] eucaristie sit institutum, respondendo dicit tres esse: Primo propter dominice passionis precordialem rememoracionem, secundo propter actualis devocionis singularem exercitacionem, tercio propter corporalis absencie Christi[l] spiritalem[m] et specialem consolacionem."

Item facit, quod scribit idem Albertus in Laude beate Virginis, ubi dicit, quod omnes virtutes insunt[n] naturaliter sacramentis. Si quis igitur frequentat hoc eucaristie sacramentum[o], virtuosior et perfeccior redditur. Unde psalmus[p] [2]: „Cum sancto sanctus"[q], etc.

thia de Janov, p. 60, 273, 293, 309. Quaestio doctoris Johannis Horleaan de communione laicorum etiam in cod. Univ. Prag. IV. D. 18, f. 80b—83a legitur (cf. Truhlář, Cat. cod. lat., n. 672 add).

9) Semper debemus esse in exercicio sacramentorum *A rubr.*

16) Memoria passionis. Exercicium actualis devocionis. Consolacio absencie Christi *A rubr.*

22) Si quis frequentat, virtuosior et ocius perfectus efficitur *A rubr.*

[a] c. e. *om. G.* [b] est *add. F; om. G.* [c] fulcet *I.* [d] qui *F.* [e] *ita FG;* respondit *cet. cod.* [f] humiliacionem *F.* [g] *ita F.* Unde *G.* Ibi *cet. cod.* [h] subaudis boni *F;* subaudi bone *G;* swadendi boni *I.* [i] et . . inveniet *G;* semper *add. I.* [k] sacrum *corr.* sacramentum *A;* sacrum *E.* [l] *add. A in m., om. BEFGI;* essencie *loco* absencie *I.* [m] spiritualem *H.* [n] *om. I.* [o] sacrum *corr.* sacramentum *A;* sacrum *E.* [p] psalmista *I.* [q] eris *add. BEFGI.*

[1] *Rom. II. 10.* [2] *Psalm. XVII. 26.*

Item facit Mt. V°[a])[1]): „Panem nostrum cottidianum da nobis hodie.“ Super quo[b]) Bernhardus: „Non dicit cras nec postcras, sed hodie, quia sicut cottidie peccamus, cottidie indigemus medicina.“

Item facit, quod scribit Lucas in Actibus apostolorum[2]), quod Christi[c]) fideles cottidie communicabant corpori et sanguini[d]) Christi[e]), et forte nunc esset magis necessarium quam in ecclesia primitiva.

Ymmo hodie[f]) mulieres Rome cottidie communicant.

Item facit Clementina „Ne in agro“, de statu monachorum; hec sane in Glossa super verbo „Mensibus artantur“[g]): „Ergo monachi singulis mensibus, ad[h]) quod fideles artantur[g]) singulis annis de pena et remissione. Omnis[i]) non[k]) ergo prohibetur, quin pluries sit communicandum, sed artantur christiani ad minus[l]), quod semel in anno communicent.“

Item consilio[m]) Hugonis, Richardi et aliorum doctorum multorum dicencium: „Ad cottidianam communionem moneat te, ut maxime amici tui et fidelissimi presenciam continuam habeas et tuam sibi necessitatem exponas, non quod ipse nesciat, nisi sibi exponas, sed ut per hoc tuam devocionem et desiderium excites et ipsum semper presentem pre oculis habeas“[n]).

Item ut wlnera anime tue[o]) ex peccatis illata perfecte sanentur per hanc medicinam[p]), quia si sunt indulta quoad culpam (de quo tamen non es omnino securus: Ecclesiastes IX[3]): „Nescit homo, si sit odio vel amore dignus“), indiges tamen[q]) domini nostri medicina, ut eciam tibi pena debita remittatur et ut fomes peccati, qui est inclinacio ad malum, debilitetur et, quantum possibile est, extingwatur.

---

3) Quia cottidie peccamus *A rubr.*
18) Continua dulcissimi amici presencia *A rubr.*
22) Ut peccata perfecte expurgentur *A rubr.*
27) Ut fomes debilitetur *A rubr.*

a) VII° *FI,* VIII *G false.* b) quos *corr.* quo *A.* c) *om. G.* d) corpore et sanguine *GI.* e) *om. F.* f) *om. E.* Ymmo hodie boni communicant *tantum I.* g) hortantur *false I.* h) ad — annis *om. B.* i) c. Omnis utriusque homines ... prohibentur *G.* k) *sup. lin. A.* l) *om. B.* m) consilia *EGI.* n) habeas *AGI.* o) per te *add. F.* p) salutarem m. *G.* q) dicti *add. F,* dicta *add. GI.*

1) *Matth. VI. 11* („supersubstantialem“). 2) *Cf. Act. apost. II. 46.* 3) *Eccle. IX. 1.*

Item moneat te tua cottidiana indigencia. Cottidie enim peccas et sic in virtute et gracia infirmaris, ideoque indiges iuvamento ad amissum restaurandum, medicina ad sanandum et gracia ad dirigendum, que omnia sunt in sacramento.

Item ut semper armatus incedas[a] contra inimicum continue[b] circumvenientem[c] et convenientem[d], ut te devoret, et laqueos tendentem.

Item si hodie non sumpseris corpus Christi, forte cras et[e] postcras minus aptus eris, sicut docet experiencia, et sic non[f] ex causa racionabili obmiseris bonum, quod hodie[g] neglexisti, quando recuperabis, forte numquam.

Item Actuum X°[1] et[h] Johannes VI°[2]: „Nisi manducaveritis", etc.

Item sicut cottidie debemus esse memores Christi, sic cottidie[i] communicare, quia ayt apostolus[3]: „Hoc quociens[k] feceritis", etc. Et Bernhardus: „Corpus Christis manducare est Christi[l] passionibus communicare."

Item legitur in vitis patrum[m], quod multi layci solitarii non consueverunt sumere cibum, nisi prius communicarent, nec alicubi alibi[n] invenitur nunc prohibitum[o], quod layci non communicent[p] singulis diebus dominicis.

Item Hugo, Bernhardus, Richardus: „Nichil in hoc mundo tantum placat deum, quantum zelus animarum. Ergo[q] quilibet hoc suadere debet, quod est pro salute animarum, ut deum habeant[r] placatum", etc.[s].

---

1) Ut robur ad bonum de . . . ditis recuperetur *A rubr.; mutil.*
4) Ut semper armatus incedas contra dyabolum *A rubr.*
8) Quia si non sumis, minus aptus efficieris *A rubr.*
10) Quia bonum obmitt[as] *A rubr.*
16) Quia per hoc communicamus passionibus Christi et efficimur *A rubr.*
18) Quia layci quidam fec[erunt] *A rubr.*
20) Quia allicubi [non] prohibetur *A rubr.*

[a]) incedes *EG.* [b]) quottidie *GH; om. F.* [c]) *corr. A sup. lin.* [d]) querentem *FG.* [e]) vel *G.* [f]) *om. F.* [g]) hoc *corr.* hodie *A sup. lin.;* hoc *BE.* [h]) Act. IIII° *BFGI;* et *FGI, cet. cod. om.* [i]) *om. H.* [k]) quocies *E;* quociescumque etc. Bernardus *G.* [l]) eius *G.* [m]) vitaspatrum *FG;* vita patrum *I.* [n]) alicubi *om. BE,* alibi *om. F.* [o]) est *add. H.* [p]) communicant *I.* [q]) Ideo *G.* [r]) habeant *corr.* habeat *A;* habeat *BEF.* [s]) *om. EFGI.*

[1]) *Cf. Act. apost. X. 41.* [2]) *Joann. VI. 54.* [3]) *I. Cor. XI. 25.*

Capitulum quartum[a].

Sequntur dicta pro cottidiana vel[b] *alias frequenti sanctorum*[c] *laycorum communione cum sacramento dominico venerabilis viri Magistri Francisci, canonici in ecclesia*[d] *Sancte Crucis et rectoris*[e] *parochialis ecclesie in Wratislavia*[f]*, etc.*[g] [1].

„Ad probandum laycum non tantum diebus dominicis, sed eciam aliis diebus privatis speciali gracia dei tactum [f. 81[b]] posse sumere eucaristie sacramentum, Augustinus et Ambrosius evidenter ostendunt. Dicit enim Augustinus De con. dist. II. in canone[h]: „Cottidie eucaristiam accipere[i] nec laudo nec vitupero, omnibus tamen diebus dominicis communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit", et cetera[k] circa finem istius[l] auctoritatis." — Et cum hoc[m] alia dicta Augustini et Ambrosii, que hic doctor pro se adduxit, invenies[n] infra in determinacionibus ipsorum in[o] locis suis.

Et infra idem[p]: „Non obstant[q] predictis canonibus Decretale „Omnis utriusque"[r] et Clementina „Ne in agro"[s], quia Decretale „Omnis utriusque" astringit[t] quemlibet christianum recipere sacramentum corporis Christi saltem semel in anno, et dicta Clementis[u] monachum nigrum ad confessionem et sacramenti percepcionem saltem semel in mense; per hoc tamen non prohibentur[v] Christi fideles vel nigri monachi eciam cottidie vel pluries in septimana[w], quando habent graciam huiusmodi sacramentum percipere. Que quidem percepcio in dictis canonibus expresse conceditur."

Nota hec, que iste[x] doctor in iure canonico affirmat[y] de crebra vel cottidiana plebeiorum communicacione[z], et quis au-

---

16) Non obstant, quod semel in anno, etc. *A rubr.*

[a] *ita A rubr.; om. cet. cod.* [b] vel — sanctorum *add. A in m., om. BEF.* [c] *add. A in m., om. HI.* [d] *om. FGI.* [e] et rectoris *om. B.* [f] Wratisslawia *F.* [g] *ita ABFH rubr., et EI.* [h] *om. G.* [i] recipere *G.* [k] *om. BEFGI.* [l] illius *GI;* huius *H.* [m] *A in m.* [n] invenias *I.* [o] et *F.* [p] ibidem *BG.* [q] obstat *G.* [r] sexus *add. G.* [s] dominico *add. G.* [t] abstringit *E.* [u] Clementina *FI.* [v] prohibetur *E;* proibentur *F.* [w] *add. A in m., om. EFGI.* [x] *A sup. lin.,* dicit *FGI.* [y] *A in m., om. EFGI.* [z] communione *G.*

[1] *De dictis Mag. Francisci de Vratislavia pro frequenti communione laicorum aliud, ac quod Mag. Matthias indicavit, dicere nescimus.*

debit iam peritorum hiis, que iuris periti evidenter posuerunt, obviare[a])? Nam subdit[b]) idem doctor: „Unde bene[c]) mirandum est de hiis, qui prohibent contra dictos canones devotas[d]) personas percipere sacramentum corporis Christi sepius et pluries in[e]) ebdomade[f]). Et quociens dicunt se habere graciam et devocionem ad huiusmodi sacramentum, tum[g]) in hoc casu quilibet relinquitur consciencie sue, nisi discretus confessor ex confessione sibi confitentis iudicaret[h]) personam confitentem indignam ad percipiendum ipsum sacramentum; tunc in confessione posset prohibere confitentem, ne perciperet; vel[i]) si tam assidue perciperet, quod forte videret et intelligeret[k]) confitentem habere conscienciam erroneam, quam non informaret secundum sacras scripturas“[l]).

Capitulum quintum[m]).

Sequitur[n]) *determinacio Magistri Nicolai*[o]) *Wendlar*[p]), *decani ecclesie Sancte Crucis in Wratislavia*[q]), *viri illustris et devoti. Unde*[r]) *subdit, etc.*[s])[1]).

„Mirum videtur, quomodo nos peccatores audemus reprehendere, cui[t]) sancti patres non[u]) fuerunt ausi[v]) contradicere. Dicit enim Augustinus: „Omni die corpus Christi sumere nec laudo nec vitupero.“ Si ipse, qui fuit plenus spiritu sancto, non fuit ausus vituperare, quomodo nos audemus temere reprehendere et iudicare?“

---

2) Unde mirandum *A rubr.*

10) Sufficeret sacerdos arbiter et iudex, (et iudex) et ipse debet videre suam dispensacionem *A rubr.*

a) *add. A in m. et B; om. E;* obmittere *F,* contradicere *GI.* b) enim *add. I.* c) *om. E.* d) *om. H et* recipere. e) *in m. A, om. EGI.* f) ebdomada *BH, om. I.* g) *om. GH.* h) iudicat *G;* i. p. sibi confitentem *H.* i) vel — perciperet *om. BI.* k) et per *add. F.* l) sacram scripturam *H;* et cetera *add. EF.* m) *ita ABF rubr., om. cet. cod.* n) *om. BH.* o) *om. GI.* p) Wendlari *B.* Wendelar *G;* Wandelar *I.* q) Wratislawia *E,* Wratisslawia *F.* r) Unde — etc. *om. E,* etc. *om. BFG.* Unde scribit, etc. *I.* s) *ita ABF rubr. et EGH.* t) quod *EFGI.* u) *sup. lin. A.* v) fuerint *E;* ausi *om. B.*

1) *Neque de auctore huius determinationis aliquid amplius dicere valemus.*

„Legitur de sancto Apolonio[a] in vitis patrum[b], quod ipse monuit heremitas, quod, quantum possibile esset, ipsi cottidie communicarent misteriis corporis et sanguinis Jhesu[c] Christi, ne forte, qui se longe facit ab hiis, longe fiat a deo, qui autem frequencius hec suscipit, frequencius ipsum suscipere videatur[d] Salvatorem, quia dicit ipse[e] [1]: „Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo.“ Prodest[f] enim reparacio[g] dominice passionis ad exemplum[h] paciencie et peccatorum remissionem, et ut quis ad transitum[i] semper paratus inveniatur.“ Hec ille[k].

Ecce hic[l] habes fortissimas persuasiones pro eis, qui ex plebeis curant cottidie corpus et sanguinem Christi manducare. Nam hec verba non faciunt mencionem de sacerdotibus, sed nude notant laycos.

Unde[m] subdit idem doctor juris: „Item[n] legitur de sancto Hor[o], layco[p] heremita, et de multis aliis quasi per totum librum, quod consuetudo erat eis non prius corporalem cibum sumere, quam spiritualem Christi communionem acciperent.“

„Item in Collacionibus patrum, ca° XX° collacionis sancti Ysaac super verbo isto „Panem nostrum cottidianum“ dicit[ur]: Cum dicat[q] ‚cottidianum‘, ostendit, quod sine ipso nullo modo spiritualem vitam capere valemus[r], et cum dicat[s] ‚hodie‘, ostendit eum[t] cottidie esse sumendum et[u] hesternam eius prebicionem non sufficere[v], nisi nobis hodie quoque similiter fuerit tributus, omnique tempore[w] nos debere sumere indigencia

---

1) De sancto Apolonio, qui monuit dicens, ne forte a deo sic obmittendo elongetur *A rubr.* Appolinius *G alia manu.*

8) Ut posset esse paciens consciencie — Pasci in conspectu meo [per] mensuram *A rubr.*

9) Paratus sum ad mortem et periculum mortis *A rubr.*

16) De Hor et multis aliis *A rubr.* Orlaycus *(sic) G alia manu.*

19) Collacio sancti Ysaac. Nota totum *A rubr.*

a) Ambrosio *B;* Appolonio *GH;* Apollonio *I.* b) vitaspatrum *GI.* c) *om. H.* d) videtur *GI.* e) Salvator *add. GI,* Salvatorem *omitt. G et I;* dicit etc. *G cet. om.* f) Est *GI.* g) *corr. sup. lin. in cod. A;* recepcio *F.* h) *om. GI et inferius:* remissio. i) transeat *B.* k) inquit *add. G.* l) *om. GI.* m) Inde *I.* n) doctor — Item *om. G.* o) Hor *ABH;* Or *EF;* Orlayco *(sic) GI.* p) layco et *H.* q) dicit *G et infra:* valeamus. r) valeamus *GI.* s) dicit *AFGI.* t) deum *I.* u) eciam *GI.* v) sumere *corr.* sufficere *A.* w) *A sup. lin.*

1) *Joann. VI. 57.*

eius cottidiana[a]) commoneat, quia non est dies, quo non sit opus huius esce percepcione[b]) cor nostri[c]) interioris hominis confirmare."

Capitulum sextum.[d])

Determinacio[e]) Magistri Mathei de Cracovia[f]), doctoris in theologia sancte universitatis Pragensis[g])[1]).

„*Racio:* Aliud est habere desiderium, aliud desiderii percepcionem. Equidem nemo debet sine desiderio accedere[h]). Cum autem christianum sic vivere deceat, ut semper mereatur[i]) accipere, numquam debet esse sine desiderio tunc[k]) et tociens sumendi[l]), quando et[m]) quociens convenienter poterit et crediderit expedire." Et infra: „Quia magis indignus fit, si iuxta ammoventis[n]) et promoventis gracie donum preparare se negligit. Quando autem adest testimonium consciencie et securitas, que hic potest haberi, tunc cercior fit homo de talibus signis devocionis et verius consolatur ac per ea ad argumentum gracie promovetur."

Item infra[o]): „*Consciencia:* Si bene [f. 82[a]] cupio[p]) abstinere a communione, nichil prodest, quantum est de se. Si[q]) enim quandoque[r]) videtur prodesse[s]), hoc est valde per accidens et per occasionem inpertinentem. Vellem eciam scire, si

---

9) Christianus semper in desiderio *A rubr.*
12) (Qui) negligit amoventem graciam, fit indignus *A rubr.*
19) Consciencia: quantum de se, nichil prodest *A rubr.*
21) Abstinencia nocet. Exemplum *A rubr.*

[a]) nos *add. GI.* [b]) *A post corr.* [c]) cor nostrum *F;* cordis n. *G*. [d]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [e]) Sequitur determinacio *GI.* [f]) Krakowia *E.* Cracowia *F.* [g]) *ita ABF (rubr.) et GHI* (sancte *om.*). [h]) accipere *H.* [i]) meremur *F;* mereat *H.* [k]) tuo *G.* [l]) sumendum *corr* sumendi *A,* sumendum *H.* [m]) quando et *om. G.* [n]) imminentis *G*, siquis *I.* [o]) contra conscienciam *(sic) G.* [p]) capio *(sic) BH.* [q]) Sed *F* [r]) quandocumque *F.* [s]) prodest *I.*

[1]) *De Mag. Matthaeo de Cracovia v. Wetzer-Welte, KL², t. VIII, p. 1039 ubi et alia scripta ad ipsum spectantia annotata sunt. Cuius tractactus seu Dialogus vel etiam Duellum, Certamen* ɔc. *rationis et conscientiae de frequenti communione crebris in codicibus occurrit (ex. g. in bibl. Univ. Prag. 14 codices ipsum continent) et postea etiam typis excusus est. Brevis analysis eius argumenti in libro bohemico editoris de Mag. Matthia de Janov, p. 308—309 reperitur. Cf. etiam Höfler, Conc. Prag., p. LV.*

aliquo modo noceat. — *Racio:* Numquid non ex abstinencia longa a cibis homo perdit appetitum edendi, ita ut non[a]) oporteat aliquando contra appetitum revocare? — *Consciencia:* Ita[b]) scio esse in corporalibus[c]). — *Racio:* Plus est[d]) in spiritualibus quam in illis. Nam, ut ait[e]) Gregorius in omelia: ‚Carnales[f]) delicie, cum non habentur, grave in se desiderium accendunt. Cum vero habentur[g]), protinus in fastidium per sacietatem vertuntur. Ac contra[h]) spirituales, cum non habentur, fastidio sunt, cum vero habentur, desiderio[i]). Et hoc est, quod per sapientem dicitur[1]): ‚Qui me edunt, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sicient.' Igitur sicut hoc sacramentum ordinate sumenti, nisi obicem ponat, auget desiderium spiritualium, sic diu vel multum abstinendo sapor interius perditur."

Et paulo post[k]): „Qui quidem sapor, postquam perditus fuerit, propriissime per hoc sacramentum reformatur, quia enim sacramenta nove legis efficiunt, quod figurant. Quid[l]) est enim, quod sic convenienter gustum reformare et cordis pallato possit sapere, sicut corpus et sanguis Christi, que sola sub forma visibili gustari[m]) preponuntur? — *Consciencia:* Juxta hec, que predicta[n]) sunt, elicio, quod sine proporcione melius est communicare quam abstinere. — *Racio:* Multipliciter melius est: 1) tum[o]) ex genere facti, quia melius est bonum per se, quam per accidens[p]); nunc autem communicare, quantum est de se, non potest nocere, sed semper prodest, si suscipiens capax fuerit; abstinere vero nichil[q]) boni habet, utpote quedam privacio, nisi homo ex virtute eligat abstinere, et tunc magis ellecio abstinencie, quam ipsa abstinencia est laudanda." Et paulo post[k]): „Quia abstinens, licet quandoque possit[r]) se ad bona convincere[s]), per hoc tamen, quod abstinet, ad nichil boni di-

---

4) Differencia inter desiderium spiritualium et corporalium *A rubr.*
22) Sine proporcione melius est communicare ex genere facti *A rubr.*

a) *ita A, om. cet. cod.* b) Itaque *G.* c) incorporibus incorporalibus *F;* incomparabilibus *G.* d) quam *G.* e) *om. G;* in illis, ut ait Augustinus *H.* f) Corporales *FGH.* g) habeantur *H.* h) e contra *G.* i) sumuntur *add. I.* k) Et paulo post *om. GI.* l) Quod *FG.* m) gustare *G.* n) dicta *FGI.* o) tum *rasura A;* tamen *false EFG.* p) actus *E.* q) nil *G.* r) posset *G.* s) convertere *EFGI.*

1) *Eccli. XXIV. 29.*

sponitur[a]), sed ut communiter magis indispositus redditur, iuxta illud poeticum:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

2) Tum[b]) eciam melius est communicare, quam abstinere, ex parte effectus, quia duplex bonum preeminet simplici, maxime, ubi unum includitur in duobus. Nunc vero ita est, quod accedens[c]) non indigne recipit effectum sacramenti et habet utilitatem ex opere operante, videlicet ex desiderio, studio[d]), labore, devocione et reverencia, quam exhibere conatur. Abstinens autem non habet meritum, nisi de quanto ex reverencia, etc. 3) Item melius est accedere ex parte habitus inclinantis et cause[e]) moventis. Quis enim dubitat, quin amor dei et fiducia de pietate eius, desiderium percipiende gracie et dulcedinis[f]), habendi memoriam passionis dominice, etc.[g]), que ad communicandum inclinant et movent, meliora multo sint[h]) illis, que solent a communione retrahere, ut est timor consciencie, indignitas vite, ignorancia beneplaciti dei, pusillanimitas et alia huiusmodi?"

Et infra: „*Consciencia:* Video[i]) me per raciones ad hoc[k]) deductam, quod[l]), bona oportunitate habita, abstinere non debeo. nisi ex racionabili speciali motivo. — *Racio:* Gracias deo, quod ad hoc devenimus. Nunc ergo dic[m]), quid te retrahit? — *Consciencia:* Indigna[n]) me esse iudico et horreo rea fieri corporis et sanguinis[o]) domini nostri Jhesu Christi." Et infra: „*Racio:* Dignam[p]) in hac vita te[q]) iudicare non debes." Et paulo post: „Indignam[r]) quoque te esse timere quidem debes et potes, sed nullatenus diffinitive iudicare, nisi hoc scias." Et infra: „*Consciencia:* Cum igitur nec dignum nec indignum iudicare se quis debeat, dic queso, nonne in tali dubio melius est dimittere?

---

5) Propter effectus, quia duplex bonum super simplex *A rubr.*

11) Ex parte habitus inclinantis vel cause moventis *A rubr.*

25) Debet timere homo, ne sit indignus, sed diffinire (?), nisi sciat hoc propter actuale peccatum *A rubr.*

a) disponi possit . . . ut magis *E.* b) *rasura sequitur in cod. A;* tum eciam *om. F.* c) accidens *(sic) B.* d) et *add. G.* e) *A post corr.;* causa *EFGI.* f) eius *add. G;* eius et *add. I.* g) eciam *G;* passionis eius dominice, etc. *add. I.* h) fiunt *B,* sunt *FGI;* multo *add. G.* i) In deo *corr.* Video *A.* k) adhuc *I.* l) ut *G.* m) dicit *F;* . . . ab hoc retrahat *H.* n) Indignam *GI.* o) *add. A in m., om. BEF.* p) Digna *G.* q) om. *B.* r) Indignam *BEFGI.*

Abstinere enim videtur esse[a]) humilitatis, sed accedere presumpcionis. — *Racio:* Si bonum vel[b]) virtuosum est ex humilitate dimittere, multo virtuosius et melius est cum humilitate accedere." Et infra: „*Racio:* Quoniam si melius esset[c]) abstinere, male consolati essent[d]) omnes devoti, qui frequenter communicant, ymmo omnes communicantes magis periculosam partem eligerent." Et infra: „Nonne[e]) igitur magis periculosum est eum[f]) abstinere quam accedere, qui plura signa habet?"[g]).

Et paulo post: „*Racio:* Eciam[h]) si certa peccata haberes[i]), nonne magis dignum esset, ut dimitteres peccata propter sacramentum, quam propter peccata communionem dimitteres? — *Consciencia:* Nam et peccata essent dimittenda, eciam[k]) si sacramentum non esset institutum. — *Racio:* Quanto magis ergo dimittenda sunt pro asecucione[l]) tanti boni. Si vero[m]) habes scrupulum vel dubium[n]) iterum habes[o]), quid facias, ut videlicet te[p]) doleas, de[q]) quanto hoc est ex culpa tua, confitearis saltem ad cautelam, etc.[r]). Si autem credis aut[s]) times te esse indispositam[t]), iterum habes[u]), quid facias, ut videlicet te quantocius disponere studiose coneris. Si times de negligencia committenda[v]), adhibe diligenciam et comitte te[w]) gracie dei. Unde cum in omnibus, que te possunt retrahere[x]), habeas, quid agendum sit, et si quidem illa feceris[y]), pro posse tuo sufficit, nec est aliquod periculum salutis. Etenim[z]) qui crederet[aa]) [f. 82[b]] se contritum de peccatis, quia tamen faceret, quod in se est, nec[bb]) indigne sumeret nec de novo peccaret mortaliter acce-

---

2) Si bonum ex humilitate dimittere, multum melius cum humilitate [accedere] *A rubr.*

10) Si peccata sunt, certo melius dimittere peccata, etc. *A rubr.*

14) Si habes scrupulum *A rubr.*

17) Si credis te indispositum *A rubr.*

19) Si times negligenciam *A rubr.*

a) *post corr. A.* b) et *G.* c) est *H.* d) erunt *H.* e) ne *add. A sup. lin.* Non *B. Racio:* Nonne ɔc. *I.* f) *om. GI.* g) *G add.:* „Consciencia: Retrahit me remorsus consciencie peccatorum, negligenter vivens, timeo de novo peccare accedendo. *I om.:* Qui — hahet. h) *om. G.* i) habes *B,* fratres *(sic) F.* k) et *GI.* l) a persecucione *H.* m) non *G.* n) habes *add. A, sed postea del.; legitur vero in E et F.* o) habeas *I.* p) *om. I.* q) ex *corr.* de *A;* ex *BH.* r) *om. EGHI.* s) vel *I;* et *H.* t) indispositum . . . habe *GH.* u) habeas *I.* v) committendi *G.* w) *om. EG.* x) trahere *corr.* retrahere *A sup. lin.;* trahere *BEFH.* y) fateris *(sic) E.* z) Unde etenim *GI.* aa) crediderit *G.* bb) non *G.*

dendo. Igitur manifestum est, quod quandocumque[a]) huic officio vel huic operi comode et oportune[b]) vacare potes[c]) nec aliquod canonicum[d]) obstet, nullam poteris causam dimittendi habere vel fingere[e]) nisi maliciam[f]), negligenciam aut pigriciam tuam, que[g]) sunt cause irracionabiles et dampnose, etc.[h]) — *Consciencia:* Quia dicis[i]), quod si[k]) sum indisposita, debeo me disponere, queso, ut[l]) eciam, quomodo illud agere debeam, exponas[m]), et per[n]) quid mens se dispositam possit agnoscere. — *Racio:* Non est omnium unus disponendi modus; sed alius incipiencium, alius perficiencium[o]), alius perfectorum. Incipiens[p]) est de novo conversus ad deum: probet seipsum, utrum peccasse se doleat, et confessus, si[q]) peccata saltem, quantum in ipso est, paratus confiteri, penitenciam[r]) subire et satisfacere, et utrum habeat bonam voluntatem vitandi peccata et serviendi deo, an faciat ad hoc diligenciam suam pro oportunitate loci et temporis et virium", etc.

Capitulum septimum[s]).

Determinacio[t]) venerabilis viri[u]) Magistri Adalberti Ranconis[v]), magistri in artibus et doctoris in theologia Parysiensis[w])[1]).

„Dilecto suo Martino, plebano ad Sanctum Martinum prope hospitale Civitatis Maioris Pragensis, Adalbertus Ranconis, magister in sacra theologia et in artibus Parisyensis[x]), licet[y]) in-

3) Nulla causa dimittendi nisi negligencia, pigricia, malicia *A rubr.*

[a]) quandoque *F;* quantumcumque *G.* [b]) optime *BE.* [c]) potest *I.* [d]) impedimentum c. *G.* [e]) *om. F.* [f]) vel pigriciam *sequitur in G;* aut (vel) negligenciam oc. *FHI;* pigriciam *om. I.* [g]) tunc *GI.* [h]) *om. GI.* [i]) dicitis *G.* [k]) quando *GI.* [l]) *om. F.* [m]) michi exponas *G.* [n]) *om. B.* [o]) proficiencium *BGHI;* alius *om. F.* [p]) Incipiencium *B;* id est *loco* est *G;* enim *I.* [q]) sit vel si *GI; om. H.* [r]) et p. *GI.* [s]) *ita AF rubr.;* Capitulum VI *(sic) B rubr.; om. EGI.* [t]) Sequitur determinacio *G.* [u]) *om. F.* [v]) Cantoris *(sic)* scolastici Pragensis *B;* scolastici Pragensis *F.* [w]) Parisiensis *BFGHI.* Parysyensis *E. Incriptio haec legitur in ABF rubr. et in GHI.* [x]) Parisiensis *BGHI;* Parysyensis *E;* et in artibus *om. H.* [y]) licet — Pragensis *om. G.*

[1]) *De Mag. Adalberto Ranconis et eius tractatu de communione laicorum v. nostrum librum bohemicum de Mag. Matthia de Janov, p. 306—307. Alia scripta ad hunc auctorem spectantia annotata sunt in Zibrt, Bibliografie české historie II, p. 1122; cf. praesertim dissertationem Ferd. Tadra in Annalibus Musei Regni Bohemiae, 1879, p. 537—572 (bohemice).*

dignus, scolasticus ecclesie Pragensis. Salutem in domino et[a] sacrarum intelligenciam scripturarum.

Instanter et inportune petisti, ut tibi scribam aliquid, quo et frequenter communicancium devocio posset[b] firmari et huic contraria opinio posset[b] per scripturas catholicas confutari.“ Et post pauca: „Quesivisti igitur a me, utrum usus sacramenti debeat frequentari et sine peccato possit[c] aliqua persona, puta vir vel mulier, frequenter accipere sacre eucaristie sacramentum.

Circa quam questionem primo est notandum, quod sacramentum eucaristie est sacramentum unionis et amoris, et ideo in suscipiente requirit fervorem in desiderio, ut semper desideret ampliorem et intimiorem coniunccionem[d] ad Christum et cum Christo. Et est sacramentum dignacionis et honoris[e], quia essencialiter continet[f] sanctum sanctorum. Et ideo in suscipiente requirit reverenciam in suscipiendo. Si ergo homo[g] experimentaliter[h] in se[i] cognoscit, quod ex frequenti sumpcione huius sacramenti fervor caritatis augetur in ipso et reverencia erga sacramentum, frequenter debet communicare, non tamen in die pluries quam semel — argumentum ad[k] hoc De conse. dist. II. „Sufficit“, — nisi[l] in racione officii, ut[m] in casu aliquo licet sacerdoti pluries celebrare, quia tunc pluries tenetur[n] communicare[o], quia[p] quocienscumque conficit, tenetur communicare. De conse. dist. II. „Relatum.“ Et racio est, quia gerit sacerdos typum actoris et mediatoris, quia[q] pro aliis sicut pro se debet sumere. Ad Hebr. V°[1]: „Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in hiis, que sunt ad deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.“ Quod[r] Christus utrumque fecit, accepit et dedit discipulis, M^t^. XXVI° et Mar. XIIII° et[s] I^a^ ad Chor. 11[2]. — Item racione necessitatis, quando plurime hostie consecrate remanent post populi

---

14) Dignacionis et honoris *A rubr.*

a) *om. G;* in domino *om. I.* b) possit *G.* c) posset *GI.* d) communionem *GH.* e) amoris *GI.* f) *corr. A.* g) in se *add. GI.* h) experiencialiter *BE.* i) in se *om. G.* k) de *H.* l) illud *false G.* m) nec *E,* vel *FG;* et *H.* n) qui — tenetur *I.* o) concertare *B.* p) quia — communicare *A in m.; om. I.* q) qui *GI.* r) quia *F.* s) et I.^a^ ad Chor. II° *om. GI.*

1) *Hebr. V. 1.* 2) *Cf. Matth. XXVI. 26, Marc. XIV. 22—23 et I. Cor. XI. 23.*

communionem, si ieiunus est sacerdos, potest pluries communicare, id est post primam communionem iterum communicare. Quando autem reverencia ad sacramentum[a]) minuitur et fervor non multum augetur, interdum debet a communione abstinere, ut cum maiori reverencia et desiderio devocionis post modum accedat[b]). Hoc enim sanctissimum sacramentum maxime abhominatur fastidium, et sic dicitur De conse. dist. c.[c]) „Cottidie“. Et sunt[d]) verba beati[e]) Augustini in libro de eccles. dogmatibus c. 23: „Eucaristie communionem percipere cottidie nec laudo nec vitupero, omnibus tamen diebus dominicis“[f]), etc.

Sed dato, quod aliquis vir vel mulier velit[g]) omni die dominico communicare, numquid tenetur ei presbyter[h]) suus sacramentum eucaristie ministrare? — Hic respondeo, salvo iudicio meliori, quod si sacerdos proprius, puta curatus, habet aliquem talem[i]) vel aliquam talem, que wlt omni die dominico communicare, credo, quod debet sacerdos se informare per se vel per alios, quantum sibi est possibile, de vita sic frequenter communicare volentis. Et ita[k]) poterit sibi secreto[l]) dicere, quod accedat aut[m]) non accedat, si viderit aliquid, propter quod non esset[n]) ad communionem admittendus vel admittenda, quia ad hoc generalis regula non est data, sed relinquitur prudencie et circumspeccioni[o]) sacerdotis, nec hoc[p]) eciam potest bene[q]) discuti per confessionis actum, quia et mali quandoque confitentur et se fingunt contritos, nam iuxta dictum apostoli I. Chor. 2.[1]): „Quis enim scit hominum, que sunt hominum, nisi spiritus hominis, qui est in ipso?“ Credo tamen, si constet[r]) sacerdoti verisimiliter per quedam iudicia de bona vita aut per longum convictum in moribus approbatum, non[s]) potest racionabiliter denegare[t]) sacerdos persone devote communionem in octo diebus.“

---

4) Interdum abstinere *A rubr.*
6) Maxime abhominatur fastidium *A rubr.*
16) Debet se informare de persona *A rubr.*
28) (Presbyt)er non potest racionabiliter negare *A rubr.*

a) *om. H.* b) accedit *B.* c) cap.º *I.* d) et est *F.* e) sancti A. libro *I.* f) hortor *add. GI,* etc. *om. EGI.* g) wlt *I.* h) plebanus *GI,* suus *om.* i) talem . . talem *om. H.* k) *A post ras., om. G.* Et infra *EFI.* l) secrete *GHI.* m) vel *I.* n) est *F.* o) circumspectu *B.* p) *om. B;* ut hoc *G.* q) *om. G;* plene *I.* r) constat *GI;* sacerdoti *om. H.* s) *A post corr.,* nec *F.* t) bene denegari *I.*

1) *I. Cor. II. 11.*

Et post pauca: „Si quis tamen moleste ferret[a]), quod non possit[b]) omni die dominico aut eciam omni die communicare, ut dicit beatus Augustinus [f. 83[a]] in libro ad Januarium[c]) in secundo folio: ‚Nemo est, nisi propter gravia peccata, a communione repellendus': unde sicut[d]) Augustinus inquit: ‚Nam[e]) arbitrio suo quilibet[f]) auferat se communioni vel reddat. Ceterum si peccata talia non sunt, ut excommunicatus quisque iudicetur, non se debere[g]) a cottidiana medicina dominici corporis separare. Contemptum solum[h]) non wlt iste cibus, sicut[i]) manna fastidium, et ideo apostolus I. Chor. 11.[1]): ‚Probet autem seipsum, et sic de pane illo edat', etc.

Sed forte dices: Cum communicantem tanta pericula commitantur et tanto discrimini mortalis peccati se exponant[k]), forsitan tucius esset se semper abstinere a communione quam accedere. Ad hoc respondeo, salvo semper iudicio sentencie[l]) melioris, quod laudabilius sit ad hoc sacramentum accedere, quam se abstinere. Cuius racio est ista[m]), quia in talibus, que ex suo genere sunt bona, peccatum non accidit, nisi ex aliquo accidenti. Et oppositum eius non est bonum nisi racione accidentis. Accipere autem eucaristiam est bonum per se et non est malum nec peccatum nisi ex accidenti, in quantum videlicet cum diminucione fervoris et reverencie sumitur. Abstinere autem malum est de se et non bonum, nisi per accidens, in quantum videlicet per abstinenciam fervor et reverencia ad sacramentum vigorantur[n]). Unde[o]) nil probat[p]) melius abstinere quam sumere: simpliciter tamen loquendo illud[q]), quod est per se, preiudicat ei, quod est per accidens. Unde sumpcio eucaristię videtur simpliciter loquendo prevalere, tum[r]) racione effectus,

---

4) Nisi forte propter peccatum mortale debet se quis ammoveri *A rubr.*
9) Non wlt contemptum tantummodo *A rubr.*
12) Quando melius est accedere *A rubr.*

a) fieret *ABEH.* b) posset *FGI.* c) Damyanum *F.* d) sicut *F;* sic *cet. cod.* e) Non *EF,* quod *G.* Vero *I.* f) *A post corr.;* cum libet *E,* cum talibus *F;* vel *add. A, sed postea del.; legitur vero in EFGI.* g) *om. I;* a *om. G.* h) *om. H.* i) sed *E.* k) discrimine . . . ɔc. exponat *GI.* l) saniori *F.* m) *om. GH.* Huius racio ɔc. *I.* n) vigoratur *G.* o) Unde in Canticis *EFGI.* p) Unde probat esse *F.* Unde non potest esse *GI;* melius *om. H.* q) id *G;* illud, quod per se *I.* r) tam . . . quam *G.*

1) *I. Cor. XI. 28.*

tum racione caritatis elicientis. Prevalet enim[a]) caritas humilitati et humilitatis[b]) est abstinere, caritatis autem frequentare. Caritas deo nos unit, humilitas autem ad illam unionem nos disponit. Item amor prevalet timori, timoris est abstinere, amoris[c]) frequentare. Item si in die abstinencie indevocior[d]) fuerit quis minus orando, minus a levitatibus abstinendo, quam in die[e]) communionis, non video, quomodo laudabilius sit abstinere, cum per negligenciam nullus ad graciam dei suscipiendam se preparet[f]) vel disponat; propter quod quidam doctores dicunt, quod sacramentum eucaristie, etsi non auget graciam, quantumcumque[g]) ad gracie essenciam, auget tamen, quantum ad eius fervorem. Aliis autem aliud videtur, et illi opinioni concordat nominis proprietas, quia dicitur eucaristia anthonomastice a gracia, nec magis eucaristia sic debet[h]) nominari, quam quodcumque aliud sacramentum, nisi graciam eciam secundum essenciam et non[i]) tantum secundum[k]) fervorem augeret.

Hoc eciam testatur continencia[l]) dignitatis. Quomodo enim posset esse, ut nobis non conferat graciam, qui tam ineffabilem in eucaristia exhibet sue magestatis[m]) presenciam, maxime cum facies eius plena sit graciarum? „Si enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo omnia nobis cum illo non[n]) donavit?“ Ad Roma. VIII.[1]).

Auget igitur graciam probabiliter loquendo, quantum ad essenciam et quantum ad firmiorem[o]) inherenciam et quantum ad dileccionis[p]) fervorem, quia est sicut carbo ignitus secundum Magistrum 2° Sentenciarum. Auget eciam quantum ad mentis vigorem et virtutem, scilicet[q]) in agendo[r]), in sufferendo, in resistendo. In agendo contra accidiam, quia allicit[s]) per dulce-

---

5) Si in die abstinencie negligencior quis fuerit et incredencior *A rubr.* 11) Ad essenciam *A rubr.* 13) Qualiter dicitur eukaristia *G rubr.* 23) Eukaristie effectus multi (?) *G rubr.* 23) Auget graciam, quantum [ad] firmiorem inherenciam, fervorem, vigorem mentis, virtutem sustinencie. Propter suavitatem spiritus contra accidiam *A rubr.*

a) autem *H.* b) *A post corr.* c) caritatis autem *H.* d) *A post corr.;* indevocione *G.* e) *A post corr.;* inde *B.* f) preparat *BG.* g) quantum *GI.* h) deberet *G.* i) et non *FGHI;* non *om. AE.* k) *om. E.* l) ex continenti *EF;* ex continenti dignitate *GI.* m) maiestatis *BEFGI.* n) non omnia cum illo nobis *G.* o) *A post corr.;* infirmioris *F.* p) dileccionem *B.* q) *om. F.* r) augendo *I,* inresistendo *om.* s) abicit *E.*

1) *Rom. VIII. 32.*

dinem. Sap. XV[1]): „Panem de celo prestitisti eis, habentem in se omne delectamentum.“ Ex huius panis fructu filii Israel laboraverunt XL annis in deserto, ut patet Exo. XXI.[2]) Item in sufferendo contra molestiam et inpacienciam, Ps. CIII.°[3]): „Panis cor hominis confirmat“[a]). Unde idem[b]) vidua fecit prophete subcinericium panem, quo[c]) liberatur[d]) ab opprobriis[e]) mortis et famis, III. Reg. XVI.[4]). Item resistendo contra petulanciam carnis, Matth. XXVI[f])[5]): „Accepit Jhesus panem et gracias egit“, et cetera. Ubi Glossa: „Felix ebrietas, salutaris sacietas, que quanto amplius sumitur, tanto ampliorem sobrietatem mentibus operari dignatur[g]).

Est eciam alius effectus huius sacramenti, scilicet virtutum augmentacio. Unde Innocencius in libro de sacramentis, parte III^a^, ca° ultimo dicit, quod huius[h]) sacramenti efficacia omnes virtutes augentur et gracie exuberantur[i]). Quia enim caritas forma est aliarum virtutum, ideo[k]) per augmentum caritatis alie virtutes augentur, vel quantum ad essenciam[l]), vel quantum ad perfectum modum essendi in subiecto[m]), vel quantum ad perfeccionem actus, vel quantum ad omnia simul.

Sunt eciam alii effectus insignes huius sacratissimi sacramenti et vocantur a doctoribus duodecim fructus ligni vite dum quis sacramentum[n]) hoc percipit digne et in gracia, prout debet, et cooperantur[o]) illis fructibus duodecim, de quibus habetur Apok. ultimo[6]), et vocantur[p]) illi duodecim fructus istis[q]) versibus:

Inflammat, memorat, sustentat, roborat[r]), auget,
Hostia spiritus purgat, reficit, vitam dat et unit[s])
Confirmatque fidem, munit, fomitemque remittit.

---

2) De manna in deserto et pane subcinericio ab angelo. 5) De pane a vidua prophete *A rubr.* 7) Contra petulanciam *A rubr.* 15) Omnes virtutes augentur *A rubr.* 21) Fructus duodecim *A rubr.* Duodecim fructus ligni vite *G rubr.*

[a]) confirmet *GI et biblia.* [b]) ibidem *G; om. I.* [c]) *add. A in marg., om. BEFH.* [d]) liberabatur *G;* liberator *I.* [e]) propriis *(sic) E.* [f]) Cor XI. *G.* [g]) operari *om. EF;* dare designatur *G;* dare dignatur *I.* [h]) huiusmodi *G.* [i]) exuberant *ABEFI.* [k]) nam *F.* [l]) de essencia *I.* [m]) *A post corr.;* seculo *EFGI.* [n]) sacrum *corr.* sacramentum *A in m.;* sacrum *E.* [o]) cooperatur *F;* conparantur *GI.* [p]) bene vocatur *GI.* [q]) in illis *I.* [r]) corroborat *G.* [s]) vivit *corr.* unit *A;* vivit *EF.*

[1]) *Sap. XVI. 20.* [2]) *recte Exod. XVI. 35.* [3]) *Psalm. CIII. 16.* [4]) *III. Reg. XVII. 13.* [5]) *Matth. XXVI. 26.* [6]) *Apoc. XXII. 1—2.*

Qui versus sic sunt intelligendi: Inflammat ad caritatem, memorat, id est[a]) ad memoriam reducit passionem Christi. Sustentat circa casum provenientem ex propria fragilitate, roborat ad operacionem boni, auget spem salutis, purgat veniale peccatum et quandoque eciam mortale, reficit interna consolacione, vitam dat gracie, unit[b]) Christo confirmatque fidem, munit contradiccionis inpulsum fomitemque remittit, scilicet carnalis concupiscencie."

Capitulum octavum[c]).

Determinacio fratris David de Ordine Minorum, professoris sacre scripture, in libello suo De septem processibus religionis[d])[1]).

[f. 83[b]] „Si[e]) desiderat aliquis experiri, utrum sit melius sepius an tardius corporis Christi sumere sacramentum, videtur michi, quod non possit super hoc omnibus dari regula uniformis[f]). Varia[g]) sunt hominum merita, diversa operum studia et diversa[h]) desideria et multiplices sancti spiritus operaciones, eciam singuli et diversi status in religione[i]). Et ideo sicut[k]) in egrotantibus non una potest servari forma in dandis medicinis corporis[l]) sive propter diversitates[m]) conplexionum aut virium aut loci aut temporis aut diete aut aliarum consideracionum, pro quibus aut rarius aut sepius aut in maiori vel[n]) minori quantitate eciam eadem medicina datur: ita est de medicina spirituali, que est corpus Christi, intelligenda[o]). Mundialibus enim curis occupati rarius se possunt ad illud suscipiendum expedire, quam qui tantum spiritualibus sunt intenti. Et alii magis, alii minus sunt circumspecti in custodia[p]) vite sue et morum

15) Diversa merita, studia, desideria spiritus sancti operaciones *A rubr.*
17) Exempla de medicina *A rubr.*

[a]) *A sup. lin.; om. H.* [b]) vivit *F.* [c]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [d]) *ita ABF rubr. et EGHI.* [e]) *hac voce incipiunt D 1. 2. excerpta ex l. III. tract. 3. Regularum, sed dicta sequencia afferunt sine ulla indicatione auctorum, acsi ipsius Mag. Matthiae essent.* [f]) veriformis *G.* [g]) enim *add. D 1. 2.* [h]) *ita D 1. 2;* divina *cet. cod.;* differentia *editio.* [i]) sunt *add. H.* [k]) *om. FH.* [l]) *om. D 1. 2.* [m]) diversitatem *H et ed.* [n]) aut in *BGI.* [o]) intelligendum *D 1. 2. GI.* [p]) custodiam *A ante corr. et B;* et *add. G.*

[1]) *Fr. David de Augusta, O. M., De septem processibus religiosi, c. 43, Aug. Vind. 1596, p. 434—439.*

et consciencie sue puritate. Alii eciam ardenciori desiderio trahuntur ad illius salutaris cibi percepcionem. Alii vero[a] quodam modo terrentur, cum debent[b] accedere; nisi consciencia urgeret et consuetudo religionis indiceret[c] vel timor maioris elongacionis a deo impelleret, valde raro accederent ad illud terrificum sacramentum[d]. Vix tamen aliquis[e] ita religiosus esse[e] videtur, ita sanctus, exceptis sacerdotibus, quin semel in ebdomada sufficiat[f] ei ex[g] consuetudine communicare, nisi specialis causa quandoque raro[h] plus suadeat, ut in infirmitatibus et superveniens singulariter[i] solempnis festivitas vel in usitate devocionis intemporata desiderii sitis pro illius suscepcione, qui solus sufficiat[k] ardorem se amantis refrigerare; et quia talis ardoris impetus non nisi a spiritu sancto infunditur, ideo legibus humane consuetudinis et statutis mortalium non artatur, sicut aliquos quandoque vidimus[l], licet paucos, quibus Christus vivere erat[m], ita ut si frequencius pane vite non reficerentur sacramentaliter, videbantur[n], quasi[o] vita corporis iam velle deficere patentibus indiciis prodentibus hunc defectum, et qui[p] iam ante debiles erant[q], quod nec incessum directum habere poterant, post percepcionem illius sacramenti tantum[r] confortabantur, quasi nullam antesenserint[s] debilitatem, manifesta apparente illius sentencie veritate [1]: „Caro mea vere est cibus et sanguis mea vere est potus“, quia[t] nullus cibus[u] materialis[v] posset[w] sic[x] celeriter et efficaciter non solum corpus, sed et animam recreare. Salubre[y] est tamen et utile, quod homo sepe

---

6) Vix ita religiosus *A rubr.* 10) Nota: (?) intemporata desiderii sitis non nisi a spiritu sancto infunditur. Non artatur consuetudine [et] statutis hominum *A rubr.* 17) Qui percipiunt robur spiritus, eciam in corpus redundare *A rubr.* 22) Experiencia illius verbi: „Caro mea vere est cibus“ *A rubr.* 25) Salubre et utile sepe *A rubr.*

a) *om. I.* b) dicunt *F;* deberent *G.* c) induceret *ABEF D 1. 2.* interdiceret *H.* d) *post hanc vocem D 1. 2. cont.:* Salubre est etc. *v. infra lin. 25.* e) *om. G;* ita r. et ita sanctus *H.* f) *A corr.;* sufficit *GHI.* g) *om. F.* h) et raro *FG.* i) singularis *I;* supereminens s. *omnes cod. praeter H.* k) suscipit *B;* sufficit *EFGI.* l) videmus *I.* m) est *GI.* n) videantur *GI.* o) quia *E.* p) quia *F.* q) fuerant *G.* r) in tantum *GI.* s) se senserant *G;* ante nullam senserint *I.* t) quia cum *GI;* qui *H.* u) cibus est *A ante corr. et E.* v) naturalis *G.* w) est, qui possit *F;* possit *A ante corr. et BFGI.* x) hic *G.* y) *contin. D 1. 2.*

1) *Joann. VI. 56.*

ad illius sacramenti suscepcionem se prepararet[a]), et quanto devocius valeat illud percipere, studeat, et post percepcionem in studio devocionis se conservet attencius, maxime religiosi, qui se obtulerunt deo ad perpetue serviendum, sicut[b]) enim in maiori custodia vite sue et consciencie, dum et ante et post eucaristie sumpcionem ob reverenciam eius student magis innocencius vivere et studio devocionis frequencius[c]) intendere. Et licet aliquando quis tepide, tamen confidens de misericordia dei, fiducialiter[d]) accedat[e]), quia si se indignum reputat, cogittet, quod tanto[f]) magis eger, necesse habet requirere medicum, quanto magis se sentit egrotum. Non enim[g]) opus est valentibus medico[h]), sed male habentibus. Et ideo queras te iungere Christo, ut sanctificeris ab illo[i]), nec propterea dimittenda est communio, si quandoque[k]) non sentit homo spiritualis[l]) devocionis graciam, cum[m]) se ad illam preparare studet[n]) vel cum in ipsa percepcione vel post se forte minus devotum sentit quam vellet, quia[o]) ex aliqua supradictarum causarum racione solet illud evenire[p]).

Circa sacerdotes autem potest hec forma teneri, ut nec nimis raro nec semper continue et[q]) inpretermisse sanctam hostiam studeant ymolare. Nimis enim continue[r]) celebrare[s]) aliquam[t]) notare videtur irreverenciam, cum[u]) vix aliquis tam devotus sit, qui semper eadem devocione fuerat[v]) et cum tam[w]) debita semper reverencia illud faciat[x]) et cordis ardore, quin aliquando tepeat quantulumcumque. Nimis[y]) raro celebrare,

---

3) Maxime illis, qui se obtulerunt deo serviendum *A rubr.* 8) Licet tepide, tamen confidens accedat *A rubr.* 10) Quia quanto magis eger, tanto magis eget medicina *A rubr.* 13) Communio non dimittenda, licet gracia devocionis non sumciatur *A rubr.* 16) Homo in omnibus minus circumspectus est, si non proponit communicare et eciam humilitas non sit secura *A rubr.*

a) preparet *FGH.* b) sunt *I.* c) frequenter *G.* d) confiducialiter *F.* e) accedit *G.* f) quanto magis eger, tanto magis indiget alius eget et *add. F;* quando — egrotus *omittens,* tantum *G.* g) *om. F.* h) medicus *BG.* i) eo *F,* ipso *G.* k) et si quando *I.* l) spiritualem *F;* specialis *(sic) I.* m) cum tamen *GI.* n) preparatum sentit quam vellet *A, sed del.;* se studet *G.* o) quia — convenire *om. D 1. 2.* p) devenire *E;* evenire *AFGI.* q) *om. F;* et intermisse *G.* r) quottidie *EI.* s) *A add.* quamvis ex reverencia, *sed postea del.* t) aliquem *D 1. 2.* u) cum aliquis non *G.* v) fruatur *F;* fulcitur *GI.* w) *om. E.* x) facit *I.* y) Nimis vero *D 1. 2.*

quamvis ex reverencia soleat aliquando[a]) fieri et ex humilitate, tamen quandoque torporem nutrit, quia minus[b]) circumspectus est homo tunc in omnibus, quasi non indigere videatur[c]) sui custodia, cum non proponit[d]) accedere ad mensam Christi. Humilitas eciam non est usquequaque secura, propter quam diu se subtrahit, quia sicut non est dignus sepe[e]) corpus Christi suscipere, ita nec semel. Ideo enim cum recipimus, non quasi[f]) quod digni simus, sed ut illo nos sepe[g]) visitante[h]) habitaculum cordis et corporis nostri subintrante magis ac magis digni simus et efficiamur. Quo enim introierit, benedicet deus, sicut olym domui Obededom[i]) benedixit propter archam domini, in qua manna [f. 84[a]] servabatur[k])[1]). Propter hoc David voluit eam traducere[l]) cum benediccione, Sap. VIII°[2]): „Proposui michi adducere hanc, sciens, quia communicabit mecum de bonis suis". Que, scilicet bona, in istis versibus comprehenduntur: Inflammat, memorat, (et reliqua supra in tractatu Magistri Adalberti)[m]). Quot stelle in celo vel quot gutte in flumine maris, tot carismata reperies[n]) in vini hostia [et] panis.

Diversis[o]) autem affectibus[p]) et intencionibus diversi ad communicandum trahuntur vel celebrandum. Aliquos trahit amor dei, ut dilectum ad se sepius invitent eumque in seipsis amplexentur. Aliquos infirmitatis proprie intuitus, ut eum quasi medicum ad se[q]) vocent, per quem ab omni infirmitate tuerentur[r]). Alios[s]) delictorum suorum consciencia, ut[t]) per eum quasi per hostiam placacionis[u]) ab omnibus peccatis expiati purgentur. Aliquos pressura alicuius tribulacionis, ut per eum, qui omnia

19) Diverse intenciones communicancium *D 1. rubr.* — Nota bene *H rubr.* — Diverse intenciones suscitandi eukaristiam *G rubr.* — Nota *I.* 20) Aliquos trahit [ad] communicandum amor dei *A rubr.* 22) Infirmitates proprie *A rubr.* 24) Delictorum consciencia *A rubr.* 26) Pressura tribulacionis *A rubr.*

[a]) alii fieri ut *F.* [b]) *om. F.* [c]) videbatur *corr.* videatur *A.* [d]) proponat *H.* [e]) semper *I.* [f]) quasi *om. GI* et quod *om. BH.* [g]) sepius *G.* [h]) visitante et *EFGI.* [i]) Obethedom *G.* Ebetedom *I.* [k]) reservabatur *G; D 1. 2. contin.:* Diversis autem affectibus, *v. infra lin. 19.* [l]) eciam traducere *F; om. G.* [m]) Alberti *H.* [n]) reperias *I.* [o]) *hac voce novam paragraphum incipiunt cod. EFG (G inscr.:* Nota hic paragraphum). [p]) effectibus *HI corr.* [q]) invitent ad se *G.* [r]) cur(r)entur *D 1. FGHI.* [s]) Aliquos *GH.* [t]) *om. F.* [u]) plantacionis *(sic) BE.*

[1]) *Cf. II. Reg. VI. 12.* [2]) *Sap. VIII. 9.*

potest, de omni adversitate liberentur et tucius protegantur. Aliquos desiderium alicuius gracie vel beneficii impetrandi per eum[a]), cui pater nil potest negare pro se intercedente. Aliquos graciarum accio pro beneficiis divinis, cum nil dignius[b]) habeatur reddere deo[c]) pro omnibus, que illis tribuit, quam calicem salutaris accipere, id est Jhesum[d]). Aliquos laus et honor dei et sanctorum, cum non habeamus maius, quo possimus deum vel sanctos pro sua dignitate laudare quam Christum ymmolare deo patri. Aliquos caritas et compassio proximorum, cum[e]) pro salute vivorum et requie defunctorum nil[f]) efficacius interpellet[g]) quam sanguis Christi pro nobis effusus. Et hoc est summum auxilium nostrum, cum oramus deum, ut illum intercessorem invocemus, qui nos patri reconciliavit et semper interpellat pro nobis", et cetera[h]).

Capitulum nonum[i]).

Determinacio[k]) *venerabilis viri abbatis patrum conventus de Aula Regia*[l]), *qui fuit mire devocionis, ita ut*[m]) *esse abbas resignavit ob devocionem ante mortem*[n])[1]).

Autor[o]) sive editor Malogranati parte 3, c. XVIII° movens talem questionem, utrum sit melius accedere frequencius vel rarius ad sacramentum eucaristie, adductis multis ad utramque partem racionibus[p]), tandem in isto residet, allegans Augustinum sic dicentem, et non ponit[q]) locum, ubi dicit Augustinus hec verba: „Licet dixerit[r]) quisquam[s]) cottidie

---

2) Desiderium beneficii *A rubr.* 4) Inpetrandi gracie accio *A rubr.* 6) Laus et honor dei et sanctorum eius, quia non est aliud ita gratum *A rubr.* 9) Caritas et compassio proximorum *A rubr.*

[a]) ut per eum . . . optatam obtineat *G.* [b]) digni *G;* nichil dignius *I.* [c]) dico *corr.* deo *A.* [d]) Jhesum Christum *G.* [e]) quia *G.* [f]) nichil . . . interpellat *G.* [g]) interpellat *GI.* [h]) *om. D 1. 2. GH; D 1. 2. contin.:* Accede, pulsa ɔc., *v. infra p. 97, lin. 15.* [i]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [k]) Sequitur determinacio *FG.* [l]) conventus Aule Regie *BF.* [m]) ut aut *A ante corr. et E.* [n]) *ita ABF rubr. et EGHI.* [o]) Auctor *F.* [p]) *A in m., om. BEFH.* [q]) possit . . . dicat *E.* [r]) dixit *BE.* [s]) *om. E et ed.*

[1]) *„Dyalogus dictus Malogranatum compilatus a quodam venerabili abbate monasterii Aule Regie in Bohemia, ordinis Cysterciensis", ed. ao. d. 1487 (Hain, no. 7451), liber III, dist. I, c. 26.*

accipiendum eucaristiam, alius affirmat cottidie, faciat quisque, quod secundum fidem suam credit pie esse faciendum" etc., ut[a]) infra in Augustino. „Amor tamen et spes, ad que nos provocat scriptura, preferuntur[b]) timori. Unde cum Petrus domino dixisset[1]): ‚Exi a me, domine, quia homo peccator sum', respondit dominus: ‚Noli timere'"; et subdit doctor: „Ideo[c]) enim eum recipimus, non quasi[d]) quod digni sumus, sed ut illo nos sepe[d]) visitante et habitaculum cordis et corporis nostri subintrante, magis digni efficiamur. Quo[e]) enim introierit, benedicet deus, sicut olym domui Ebethedon[f]) benedixit propter archam domini, in qua manna servabatur. Sic et nos suscipiamus eum in templum cordis et corporis nostri, ut ab ipso eternam benediccionem consequi mereamur."

Et infra parte et capitulo preallegatis[g]), invitans ad communionem Christi[h]) sic dicit[2]): „Accede[i]), pulsa, nil hesitans, medicus est et piissimus distributor largissimusque remunerator. Ipso[k]) solo verbo restaurat universa, sua presencia curat wlnera, medetur corda, tristiciam depellit et cordi leticiam tribuit. Quis ergo tam inconsulte audet dicere, quod hii, qui sunt spiritualiter infirmi, non debeant accedere ad eum, qui langwores humanos tullit[l]) et infirmitates[m]) ipse portavit? Ecce, mulier inmunda accessit retro et tangens eum, est sanata[n]). Peccatrix, dum[o]) eius osculatur pedes, est mundata. Chananea[p]), dum sequitur, nec desistit, exaudita est. Leprosi accedentes curati sunt. Ceci demoniaci, paralitici et cuncta nature monstra, dum credunt[q]), [et] accedunt, salutem consequuntur. Nam[r]) virtus exibat de illo et sanabat omnes. Sed et[s]) publicani et[t]) peccatores, dum apropinquabant ad Jhesum, veniam merentur[u]), quin ymmo

---

9) Nota *A*. 14) Invitat ad sepe *A*. Allectiva (?) communio *D 1. rubr*. 15) Exhortacio ad accessum pulcra *G rubr*. 19) Reprehendit dissuadentes *A*.

[a]) et *GI*, etc. *omittens*. [b]) proferuntur *E*. [c]) Nos *I*. [d]) *om. G*; quod *om. I*. [e]) Quando . . . benedixit *E*. [f]) Ebechedon *B*. Ebethedo *E*. Ebededom *GH*. Obetedom *I*. [g]) preallegato *G*. [h]) Jhesu Christi *G*. [i]) *contin. D 1. 2*. [k]) Ipseque *editio*. [l]) tulit *G et ed.*; tollit *cet. cod.* [m]) nostras *add. G*. [n]) et *add. A, sed om. cet. cod. et ed.* [o]) dum tangens eius pedes *GI*. [p]) Cananea *B D 1. 2. I*. [q]) *om. G*. [r]) quia *I*. [s]) eciam *F*. [t]) *A sup. lin., om. BEF*. [u]) merentur *corr.* merebantur *A sup. lin. et G*; merentur *B D 1. 2. EFH*.

[1]) *Lucae V. 8. 10.* [2]) *Ibidem, sed supra.*

convivium et hospicium eorum non sprevit, qui non venit i hunc mundum[a]) vocare iustos, sed peccatores. Unde non inconvenienter potest dici, quod sicut adventus eius in carnem[b]) fui in salvacionem peccatorum, sic et hec salutaris hostia fit fidelibus Jhesu[c]) collata in remedium peccatorum. Unde Christu in ultima cena in institucione huius salutiferi sacramenti si dicebat[1]): „Hoc est corpus meum[d]), quod pro vobis tradetur et hic est calix, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.“ Hec iste.

Et subdit dicens: „Erat quidam[e]) pater monachorum Appollonius, qui monebat iuniores[f]), ut, si fieri possit[g]), cottidi communicarent, ne qui se longe faciat ab hiis, longe fiat a deo“, etc.

Capitulum decimum[h]).

Determinacio venerabilis viri et illustris predicatoris Milycii[i] in sua postilla, que intitulatur[k]) „Gracie[l]) dei“[m])[2]).

[f. 84[b]] Panis noster cottidianus est corpus Christi et sanguis eius. Ideo cottidie sive sepe illum sumere debemus, done illo eternaliter saciemur. Qui enim coniungimur[n]) ei in presenti per graciam per participium sacramenti, illic coniungemur[n]) ei in gloria, ubi est participium et eterna fruicio deitatis Et hoc fit et[o]) hic per fidei unionem et[p]) per intimam caritatem. Qui ergo fidem in cantacionibus sive[q]) sortilegiis sive falsi opinionibus ammisit et caritatem ad deum et proximum non habet, non manet in deo nec deus in eo, sicut innuitur I. Joh. IIII[3]

---

17) Qui frequenter communicat, habet intensiorem timorem ad Christum et reverenciam [magis] actualem quam is, qui raro, primo propte maiorem conatum, actualem presenciam, domini congnicionem, reminiscenciam *A ad calc. fol. infer. rubr.*

a) in h. m. *om. BEF D 1. 2. et ed.* b) in carne *FG et ed.*, in carnen *cet. cod.* c) *om. G et ed.* d) corpus meum etc. . . . calix etc. *D 1. 2. ce om. et contin.:* Quot stelle in celo ɔc. *v. infra p. 101, lin. 22.* e) quiden *corr.* quidam *A;* quidem *EF.* f) minores *FGH.* g) posset *GI.* h) *it A, om. cet. cod.* i) Milicii *BGHI.* Mylycii *E.* Milici *F.* k) intytulantur *I* l) Gracia *false G.* Dei gracia *false I, addens:* Milicius dicit. m) *ita AB rubr. et EGH.* n) coniunguntur *G.* o) eciam *F.* p) *om. F.* q) *om. G*

1) *I. Cor. XI. 24—25.* 2) *De hac determinatione Johannis Milicii librum bohemicum editoris de Mag. Matthia de Janov, p. 299—301.* 3) *I. Joann. IV. 16.*

„Deus caritas est, et qui manet in caritate[a]), in deo manet, et deus in eo.“ Sunt autem quidam, qui raro manent in deo et ad tempus, qui raro vel semel in anno communicant, quod[b]) de necessitate tenentur facere ex mandato ecclesie, alias peccarent mortaliter, transgrediendo preceptum ecclesie, nisi ex causa racionabili ad tempus abstinerent, quia hoc propter negligentes et obstinatos est statutum, ne ulterius quam per annum audeant communionem obmittere: tales[c]) sunt sicut animalia secundum legem inmunda, que non ruminant[d]) nec masticant cibum suum nec scindunt[e]) ungulis et sic degluciunt integrum, quidquid[f]) sumunt, et negligunt et non sapiunt tantam dulcedinem sive saporem cibi nec delectacionem habent, ex quo saporem non mastigatum[g]) degluciunt nec discernunt.

Et ideo tales raro sumentes corpus Christi non reiterantes nec corde mastigantes[h]) dulcedinem saporis et delectacionis[i]) eius, non manent in Christo nec Christus in eis, quia sumunt quodcumque peccatum in cor mastigantes cum magna delectacione, et ideo manet in eis pocius peccatum, in quo plus quam in corpore Christi delectantur.

Boni[k]) autem, qui sepe communicant, puro corde et vita[l]) irreprehensibili, sive sint layci sive clerici, quia, ut premissum est, de omni christiano loquimur, illi[m]) inquam sicut animalia munda[n]), ut ovis, et[o]) ruminant et mastigant, quia de ventre revocant cibum ad os[p]), ut in eo delectentur. Ita et isti sumptum corpus Christi sepe revocant ad os cordis, sepius iterant et mastigant et sic[q]) dulcedinem ipsius suavissimi saporis percipiunt et degustant, sicut dicitur Proverb. XXI° [1]): „Thezaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Stultus autem deglutit

---

4) Nota B. 8) (Rar)o accedentes sunt veluti (brut)a inmunda (animalia) [indigne sumpcionis et contemptus]. Non requirunt iterum cibum, (non) ruminant, non delectantur *A rubr.* 20) (Qui?) gaudent de invitacione crebra, amplectuntur libertatem sepe accedendi. Non agunt gracias digne (ex?) copia et largitate *A rubr.* 22) Digne accedentes sunt animalia munda. Habent in se opposita supradictorum *A rubr.*

a) etc. *G, cet. om.* b) eo quod *I.* c) et tales *G.* d) rimicant *(sic) E.* e) nec findunt *A ante corr. et FGI;* ungulas *GI.* f) quicquid *G.* g) saporem masticatum *G.* h) masticantes *GHI; ita et inferius;* corde *om. I.* i) dileccionis *I.* k) Novi *I.* l) *om. G.* m) illa *ABEFH.* n) *om. F.* o) *om. EFGH;* et ovis *I.* p) in os *GI.* q) sicut *E.*

1) *Prov. XXI. 20.*

illum". Et sic qui sepe communicant, habent[a]) vitam eternam[b] qui vero raro vel semel in anno, de facili redeuntes ad peccat mortalia[c]), non habent vitam, sed pocius mortem. Unde sequi tur[1]): „Sicut misit me vivens pater, et ego vivo propter patren Qui[d]) manducat me, et ipse vivet propter me." Ac si diceret Ego habens unionem deitatis cum patre, vivo propter eum, qui genuit me viventem filium naturalem, eandem vitam habenter et hoc secundum divinitatem. Secundum vero humanitatem viv propter patrem, quia humanitas in eo coniuncta est mee divini tati secundum unionem ypostaticam, que est unum cum patre Sic qui manducat me, volens et fide et[e]) caritate et vita mich incorporari, vivet propter me, cum unus spiritus fuerit mecun et dicat cum apostolo hoc, quod scribitur ad Gal. II°[2]): „Viv ego, sed iam non ego. Vivit vero in me Christus." Sicut enin rivus dicitur vivere, quia continuat[f]) fonti, sic Christus con tinuans[f]) in una vita cum patre, et sicut[g]) stille pluviales in trantes fontem vel flumen[h]) incorporantur ei et una aqua effi ciuntur[i]) cum eo[k]), sic nos, dum[l]) Christo incorporamur, ma nente substancia nostra bona in nobis, induimus eius participiur deitatis. Sicut amare stille intrantes [in] flumen vel fontem, per dunt suam amaritudinem et assumunt fontis dulcedinem, sic nostr amaritudo in divinam dulcedinem convertitur non natura, se participio gracie in presenti et glorie in futuro. Opportet erg accedentes ad hoc terribile sacramentum habere amorem e desiderium in se dissolvi et esse cum Christo, quod qui no facit, ficte accedit et sic non incorporatur[m]) vite, sed man

---

26 sq.) Manna cottidie pluebat (et) non perdurabat, sed . . sive liquefieba Et . . non potuerunt retinere (mann)a nisi cottidie colligendo. (Si) quis se vabat in crastinum . . (facie)bat contra preceptum et (s)caturiebat totum ve mibus. Domini (?) Jhesu gracia et dona universa (veni)unt nobis de ce per modum (fluxus) vel emanacionis . . . et manent in nobis ac utuntur (?) p modum continue recepcionis . . . est (?) voluntarii ad ea elevacio . . . et con tus. Quod si voluerimus, puta dona et verba dei servare . . . urum cessant ab accione . . . natu vel elevacione et la(bore), mox ea vertuntur nobis (ver)m consciencie, quia vanitas et (ami)cta varie scaturiunt et inde murmura co movebuntur *A rubr., sed valde mutil.*

[a]) digne habent *FGI.* [b]) *om. F.* [c]) *om. I.* [d]) Sic qui *GI.* [e]) et fide et *om. GI.* [f]) continuatur *GI.* [g]) *om. GI.* [h]) fluminis [i]) fiunt *G.* [k]) *sup. lin. add. A.* [l]) cum *B.* [m]) non incorpor bitur *G.*

[1]) *Joann. VI. 58.* [2]) *Galat. II. 20.*

mortuus in seipso, non removens inpedimentum omnis peccati mortalis. Et ideo de hoc venerabili sacramento recte dicitur Apok. III°[1]): „Vincenti dabo manna absconditum." Sicut enim manna in deserto quibusdam malis [non] erat manifestum et apertum congnicione superficiali, videlicet qui dicebant[2]): „Anima nostra nanseat super cibo isto levissimo", quia dulcedinem eius non gustabant, et hoc erat ex hac causa, quia murmurabant contra deum, non credentes se posse saciari a deo in deserto, dicentes: „Numquid poterit deus parare mensam in deserto et pascere populum suum", et fastidientes voluptatem panis celestis, desiderabant[a]) delicias egipciacas: ideo erat eis manna absconditum, ne eius dulcedinem[b]) propter infidelitatem[c]) degustarent. Bonis autem manna experimentaliter erat manifestum et apertum, quia propter[d]) amorem fidei[e]) gustabant in eo omnem saporem suavitatis. Ita eciam corpus dominicum voluptuosis hominibus et non credentibus et sine amore [f. 85[a]] accedentibus desipit[f]) et solis electis hec multitudo dulcedinis abscondita est, ut soli degustent internam dulcedinem sacramenti et omnem in ea senciant[g]) desiderabilem appetitum, [propter quem] omnem carnalem negligant voluptatem. Quicumque ergo wlt dulcedinem huius benedicti sacramenti gustare et vitam eternam et spiritualem accipere, faciat[h]) voluntatem dei.

Sunt autem signa notanda, per que quis dignus sit, ut accedat, et[i]) sunt quatuor: Primo, cum quis verba dei devote audit, ut[k]) Joh. VIII°[l])[3]): „Qui ex deo est, verba dei audit." Secundo, quando[m]) quis promptum se ad bene operandum invenit, quia probacio dileccionis exhibicio est operis, ut[n]) dicit Gregorius. Tercio, cum quis abstinendi de cetero a[o]) peccatis propositum habet. Quarto, cum de peccatis dolet, quia in hiis vera penitencia secundum[p]) Gregorium consistit[q]). Unde si

---

22) Signa, per que congnoscuntur digni *A manu posteriore.* 23) Signa digne communicantis: 1°, 2°, 3°, 4° *D 1. rubr. et G.*

[a]) et *add. A post corr. ex* eis. [b]) dulcedinem *BEFGH.* [c]) infirmitatem *I.* [d]) per *I.* [e]) dei. [f]) dissipit *I.* [g]) senciunt . . negligunt *I; recte* sacient. [h]) facit *GI.* [i]) *om. G,* et — audit *om. D 1. 2.* [k]) *om. G.* [l]) dicitur *add. G.* [m]) cum *I.* [n]) ut dicit Gregorius *om. D 1. 2.* [o]) de *G.* [p]) secundum Gregorium *om. D 1. 2.* [q]) *post hanc vocem contin. D 1. 2.* Dubitatur, *v. infra p. 104, lin. 14.*

[1]) *Apoc. II. 7.* [2]) *Numer. XXI. 5.* [3]) *Joann. VIII. 47.*

aliquis per huiusmodi signa facta[a] diligenti[b] discussione sue consciencie, quamvis forte non sufficiente[c], ad communionem devote accedat, aliquo peccato mortali in eo remanente, quod eius conscienciam preterfugiat[d], non peccat, ymmo magis ex vi sacramenti peccati remissionem consequitur. Sed[e] non sufficit dolenti, quod sit solum contritus, ymmo si habet copiam sacerdotis, qui eum possit absolvere, peccat sine confessione communicando. Si vero non habet[f] copiam sacerdotis[g], tunc si inminet necessitas communicandi vel celebrandi[h], ut quia timetur[i] scandalum populi, vel iam incipit consecrari vel aliquis infirmus ammisit loquelam et est in proposito confitendi, quantocius poterit, non peccat communicando.

Capitulum undecimum[k].

Determinacio auctoris[l] *De septem sacramentis, in capitolo de eucaristia*[m].

Queritur, quare homines devoti cottidie suscipiunt eucaristie sacramentum, cum tamen dicat Augustinus: „Cottidie communicare nec laudo nec vitupero.“ Respondemus, quia delet veniale peccatum. Unde nota[n]: Quatuor sunt, que delent venialia peccata: eucaristia, aqua benedicta cum pane benedicto et devota confessio generalis. Unde ad Augustinum respondet archidiaconus in Decretis[o]: „Non laudo propter malos, non[p] vitupero propter bonos.“ Unde idem Augustinus dicit De verbis domini: „Qui non est[q] cottidie sacramento[r] sanctissime[s] [eucaristie] dignus[t], nec semel ad annum. Qui aliquo die[u] non est dignus manducare corpus domini Jhesu Christi sacramentaliter, ille[v]

---

16) Supponit frequen(ter) *A rubr.* 19) Venialia peccata. Quatuor sunt, que delent *G rubr.* 21) Respondet ad Augustinum *A rubr.* 24) Nota, qui non est cottidie *A rubr.* 25) Nota, qui non est dignus sa(cramentaliter manducare) *A rubr.*

a) facti *(sic) F.* b) *om. I.* c) sufficienter *B;* sufficienti *I.* d) preterfugat *F.* e) *A sup. lin. add., sed. om. BEFI.* f) *om. G.* g) *add. A sup. lin., om. BEI.* h) *om. I.* i) timeretur *G.* k) *ita A rubr., om. cet. cod.; totum cap. hoc om. in cod. H.* l) autoris *BG.* m) *ita ABEF rubr. et GI; F add.* Sequitur. n) *om. B;* quod *add. GI.* o) *om. F.* p) nec *FG.* q) potest *F; om. I.* r) *add. A in m., om. BEF.* s) *om. EGI.* t) esse dignus *F.* u) modo *G.* Quia qui *I.* v) *om. G.*

non est dignus manducare spiritualiter, et qui est[a] dignus manducare spiritualiter, ille dignus est et[b] sacramentaliter[c].

Capitulum duodecimum[d].

Determinacio Symonis[e] de Cassia[e] [1].

„Panem nostrum supersubstancialem[f] et cottidianum[g] da nobis hodie.“ Cottidie petitur, [quod] cottidie datur, eciam[h] si non petatur. Ut quid ergo peticio subinfertur? Quare petit christianus, quod absque peticione accipit Sarracenus sive Judeus. Cur rogat iustus, quo sine precibus fulcitur iniquus? Ut quid racionale animal ad ymaginem dei factum ammovetur cottidianis[i] precibus postulare annonam, cum ipsa volatilia piscesque maris, animalia terre sine sollicitudine a divina largitate pascantur? Divitem fecit[k] deus ipsam naturam atque constituit illam omnibus esse debitricem[l], ut alerentur allenda[m] sive[n] absque studio[m] sive artificio addito ad naturam. Dictum quidem legimus ad[o] Adam[2]: ‚In sudore wltus tui vesceris pane tuo.“ Nunc dicitur christiano: „Pete cottidie panem tuum.“

Et paulo post: „Sacramentalis panis expetitur, ut nobis ad id[p] potencia sit, ad quod[q] divine institutus est. Supersubstancialis videlicet[r] super omnem creatam substanciam dignior ex unione increati verbi, cottidianus ad abolendos[s] cottidianos defectus et ad roborandam[t] mentem adversus[u] cottidianam pugnam insurgentem ex luto carnis et ex materiis visibilibus et [ab] invisibilibus hostibus cottidie invisibiliter exercitatam et ad exercendam illam in virtutibus accionem, que cottidie fieri divina lege[v] inponitur aut voluntario consilio asumpta est, quo-

---

a) *add. A sup. lin.;* non est *(sic) I.* b) *om. F.* c) etc. *add. F.* d) *ita A rubr., om. cet. cod.* e) *ita ABF rubr. et EGH;* Simonis de Cassia *FH;* S. de C. venerabilis doctoris *GI.* f) cottidianum *corr.* substancialem *A;* supersubstancialem *EGHI et ed.* g) *om. G.* h) et *G.* i) de cottidianis *G.* k) facit *G.* l) debitricem *FHI et ed.;* debitorem *cet. cod.* m) *om. F.* n) *ita A ante del. et BEFI;* aleret alenda *ed.* o) de *H.* p) illud *FH.* q) *ita ed.;* aliquid *A ante corr. et BEFH;* quid *GI.* r) videlicet ut *F.* s) ad abluendos *H.* t) roborandum *BGI.* u) et adversus *I.* v) in lege ponitur *E;* in lege *G;* fieret d. l. *I.*

1) *Simonis de Cassia De religione christiana, l. X. De sermone domini in monte, c. 31, ed. Basiliensis 1517, fol. 286.* 2) *Gen. III. 19.*

niam[a]), ut ipse[b]) Salvator ait[1]): ‚Ego sum panis vivus, qui de celo descendi', sine cuius virtute non potest resisti viciis[c]) nec haberi[d]) virtutes, quas pius[e]) animus querit. Hunc temporibus priscis[f]) pecierunt parvuli, nec erat, qui frangeret eis[g]). Novissime vero Christus tradidit nobis, ut petendo patri dicamus cum fiducia: ‚Panem nostrum cottidianum da nobis hodie'".

Idem super[h]) ewangelium[i]) Luce, ubi legitur[k]) de cena: „Si vero tropoloycum[l]) sensum loquimur, difficilior erit atque augustior via disserendi[m]). Nam panis noster Christus[n]) est, qui vivus de celo descendit, quem cottidianum movemur expetere", etc.

Capitulum decimum tercium[o]).

Determinacio cuiusdam collegii magistrorum[p]).

Dubitatur[q]), an corpus domini nostri Jhesu Christi sit semper vel omni die sumendum et per sacerdotem petenti[r]) non denegandum. Et videtur, quod sic, quia sicut se habet cibus corporis ad[s]) corpus, sic[t]) se habet cibus spiritualis ad animam, qui est corpus domini. Sed corpus semper requirit [f. 85[b]] cibum corporalem propter restauracionem deperditi humoris naturalis per accionem caloris naturalis et exercicium laboris. Sic anima semper requirit cibum spiritualem propter innatam[u]) concupiscenciam et occupacionem rerum[v]) exteriorum[w]). Unde debilitatur devocio et fervor ipsius[x]), etc.

Propterea[y]) Hylarius[z]) episcopus De con. dist. II[aa]): „Si non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis, non debet se[bb]) a medicina corporis domini separare."

---

14) Mensam domini manducare *H ad calc. fol. inf.*

a) et inde *E.* b) *om. G;* ut *om. I.* c) insisti virtutibus *G.* d) habere *EG;* nec possunt haberi *I.* e) post *I.* f) pristinis *G.* g) *om. E.* h) supra *G.* i) ewangelio *EFI.* k) loquitur *GI.* l) tropolaicum *E;* tropolaycum *H.* m) desserendi *G.* n) *om. F.* o) *ita A rubr., om. cet. cod.* p) *ita ABF rubr. et EGHI;* magistrorum *om. E et F, add.* Sequitur. q) *contin. D 1. 2.* r) petendi *A ante corr. et B;* penitenti *G.* s) ad animam . . ., sic corpus ɔc. *G.* t) sic semper *I.* u) ignatam *G;* ignitam *H.* v) *add. A sup. lin., om. cet. cod.* w) exteriore *G.* x) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Salvo tamen iudicio ɔc. *v. infra p. 106, lin. 19.* y) *om. B.* z) Ilarius *B,* Hilarius *E,* Hillarius *F.* aa) XI. *GI.* bb) *om. F.*

1) *Joann. VI. 51.*

Huic auctoritati item Ambrosius De sacramentis concordat, dicens[a]): „Si quocienscumque sanguis Christi effunditur[b]), in remissionem peccatorum fundatur[c]), debeo merito eum[d]) semper accipere. Quia semper pecco, semper debeo accipere medicinam."

Item Augustinus super illud Mathei VI. ‚Panem nostrum[e])', etc.: „Accipe cottidie, quod cottidie tibi prosit; sic vive, ut cottidie merearis[f]) accipere."

Item De Consecr. dist. I.: „Si ergo panis cottidianus est corpus et sangwis eius[g]), ideo sive cottidie sive semper[h]) sepe sumere illum debemus, donec illo[i]) eternaliter saciemur." Et debet sacerdos omnibus petentibus ipsum dare iuxta Augustinum[k]) De con. dist. II.: „Non prohibeat dispensator pingwes terre[l]) mensam domini manducare, sed exactorem moneat timere", quod intelligitur de precepto. — Unde in Pastorali[m]) in[n]) sermone de corpore[o]) Christi ponitur notabile tale: „Notandum, quod sacerdos racione caracteris conficit et racione devocionis communicat, sed sicut non conficit racione devocionis, ita non consumit racione caracteris." — Et postea subditur, quod layci devoti graciam habentes possunt diebus singulis communicare et nichil aliud removet eos a cottidiana communione, nisi mortale peccatum. — Et hoc idem habetur in Canonibus: Racio, quia non omnis presbiter sanctus, sed omnis sanctus presbiter[p]), etc.

In contrarium videtur, quia non omni die, quia concilium[q]) generale ‚Omnis[r]) de pena et remissione' mandat in hunc modum: „Suscipiens reverenter ad minus in pascha eucaristie sacramentum, nisi de consilio sacerdotis proprii[s]) duxerit, abstinendum." — Item Augustinus De con. dist. II.: „Cottidiane[t]) eucaristie[u]) communionem accipere non laudo nec vitupero, omnibus tamen diebus dominicis communicandum hortor[v]), si tamen mens in affectu peccandi non sit." — Item Fabianus papa eadem dist.: „Et si non frequencius, saltim[w]) ter in anno

---

[a]) ita *G;* c. d. *om. cet. cod.* [b]) effundatur *F.* [c]) in r. peccatorum funditur *GI.* [d]) propter hoc eum accipere. Qui ɔc. *G.* [e]) ipsum *A.* [f]) mereris *ABEF.* [g]) Christi *GH, om. I.* [h]) *om. GH.* [i]) ipso *I.* [k]) Augustini *GI.* [l]) *om. E.* [m]) *A corr.;* sanctorali *BEH.* [n]) de sermone corporis *G.* [o]) de *om. GI et* corporis; ponitur *om. I.* [p]) est presbiter *G.* [q]) consilium *BG.* [r]) est, quod omnis christianus ad minus in pascha reverenter suscipere debet *G.* [s]) *om. G.* [t]) Cottidie *FG.* [u]) *om. G.* [v]) c. hortor *om. F.* [w]) saltem *B.*

homines[a]) communicent, nisi aliquis forte maioribus quibuslibet criminibus inpediatur[b]), in pascha et penthecostes[c]) et natalis[d]) domini. — Item de concilio[e]) Agaten.[f]) eadem dist. III. c.[g]) ‚Seculares.“ — Item nota[t] Ostiensis[h]) in Summa[i]) de celebracione misse. — Et equaliter ter in anno[k]) Innocencius in Summa c.º XLIº post principium notat[l]): „Sufficit autem viris perfectis et sanctis inclusis de octavo in octavum sumere eucaristiam.“ — Item II. q. V: „Consuluisti, quod non est sanctorum patrum sancxitum decreto, supersticiosis non est[m]) adinvencionibus presumendum nec nobis diffiniendum est[n]), quod non diffinivit apostolus[o]) XXXIº. q. Iº c. fi.[p]) — Item Augustinus De remedio penitencie [in] De[q]) con. di. II: „Ut[r]) quid paras dentem et ventrem: Crede et manducasti. Credere enim hoc est vinum panem manducare. Qui credit in eum, manducat eum.“ — Remigius[s]) super illo verbo: Qui manducat, etc.: „Hanc escam manducare et hunc[t]) potum bibere est manere in Christo et Christum in se manentem habere.“ — Item observancia et consuetudo inpugnat, quia talia fieri non consueverunt.

Salvo[u]) tamen iudicio meliori videtur, quod uniuscuiusque consciencie sit relinquendum, quia[v]) Augustinus in caº. ‚Cottidie‘[w]) dicit: „Faciat unusquisque, quid[x]) secundum fidem suam, id[y]) est conscienciam credit esse faciendum. Nam centurio reputabat se[z]) indignum et[aa]) Zacheus dignum, ambo tamen laudantur, quia si quis honorando non audet cottidie sumere et alius honorando non audet pretermittere, ambo laudantur, quia[bb]) contemptum non wlt iste cibus, sicut manna fastidium.“ Unde[cc]) Augustinus in caº predicto ‚Cottidie‘ in fine[dd]): „Ad hoc valet, quod manna secundum propriam voluntatem in ore cuiusque sapiebat.“ Unde si quis ex sumpcione cottidiana senciat[ee]) fervorem amoris et reverenciam augeri[ff]), cottidie poterit com-

---

a) *om. I.* b) non inpediatur *A ante corr. et EF.* c) penthecosten *BGI.* d) in natali *G;* natali *I.* e) consilio *G.* f) Agaton *BE.* g) in caº *B.* h) Hos. *G.* i) notat Ostiensis Summa *F;* notat Hostiensis *I.* k) vel manna *(sic) G.* l) vocat *F.* m) *om. E.* n) *om. F.* o) diffinitur ab apostolo *I, cet. om.* p) q. — fi. *om. G;* folio *H.* q) C. De ɔc. *G.* r) *om. I.* s) Remigius — manducare *om. F.* t) habet *corr.* hunc *A in m.;* hoc *E.* u) *contin. D 1. 2.* v) Idem *H.* w) in caº Cottidie *om. D 1. 2.* x) *om. E.* y) pie *G, cet. om.* z) se esse *G; om. I.* aa) *om. GH et:* Zacheus indignum. bb) quia — predicto *om. B.* cc) Unde — sapiebat *om. D 1. 2.* dd) in fine hoc adducit, quod *G.* ee) sentit *G.* ff) augeri — reverenciam *om. B D 1. 2. E.*

municare. Si autem senciat fervorem amoris[a]) et reverenciam minui, debet interdum abstinere, ut postmodum cum maiori reverencia et devocione possit accipere[b]). Unde relinquitur[c]) unumquemque suum esse iudicem in[d]) ipsius sacramenti sumpcione per textum apostoli dicentis[e])[1]): ‚Probet autem seipsum homo[f]), et sic de pane illo edat et de calice bibat.‘

Capitulum decimum quartum[g]).

Determinacio venerabilis magistri Bonaventure[h])[2]).

„Secundo queritur de habente libertatem accedendi, quid[i]) sit ei melius: frequentare[k]) an[l]) tarde accedere. Et quod frequentare[k]), videtur, quia in primitiva ecclesia, secundum quod dicitur Actuum IIII°[3]), „cottidie communicabant.“ Ergo si optime fuerunt[m]) ab apostolis instituta, videtur, quod eorum exemplo melius sit cottidie communicare. — Item ostenditur auctoritate domini[n]). Dominus enim docuit nos orare et petere cottidie panem supersubstancialem, et alius ewangelista nominat eum cottidianum. Et Ambrosius dicit: „Panis ille cottidianus est cottidie accipiendus, ut[o]) cottidie tibi prosit. Ergo videtur auctoritate domini et Ambrosii, quod cottidie sit melius[p]).

Item racione[q]) videtur, [f. 86[a]] quod hoc sacramentum est in remissionem venalium. Sed semper peccamus venialiter, ergo debemus cottidie accipere. Et hoc est, quod dicit Ambrosius: „Cum sanguis Christi effunditur, in remissionem peccatorum effunditur. Semper[r]) ergo accipere debeo, quia semper pecco.“

---

[a]) amorem fervoris *GI.* [b]) accedere *G.* [c]) *ita D 1. 2;* relinquit *F,* relinquunt *cet. cod.* [d]) *om. E.* [e]) apostolum dicentem *D 1. 2.* [f]) homo, etc. *D 1. 2. G, cet. om.; D 1. 2. contin.:* Si ergo queritur, *v. infra p. 109, lin. 15.* [g]) *ita A rubr., om. cet. cod. Cap. hoc om. est in cod. H.* [h]) *ita ABF rubr. et EGI.* Boneventure *BF.* Sequitur *add. F.* [i]) libertatem, quid *B;* quid *I et ed.* [k]) frequenter *GI.* [l]) an non *B; om. F;* vel *G.* [m]) fuerit — institutum *G; om. I ponens:* instituti videtur; fuit *ed.* [n]) domini nostri Jhesu Christi, cum docuit *G;* domini Jhesu *I,* dominus *om.* [o]) nisi *E, om. G.* [p]) accipere *add. G.* [q]) racione *G et ed.;* recte *cet. cod.* [r]) effundatur *AEI,* semper ergo accipere oc. *BEF et ed.*

[1]) *I. Cor. XI. 28.* [2]) *Bonaventurae O. M. in IV. l. Sent., dist. XII, q. 2 n. (= p. 2, art. 2, q. 2), ed. 1491, in fol.; cf. etiam Bonaventurae Breviloquium, ed. altera P. Antonii Mariae a Vicetia, Frib. 1881, p. 529.* [3]) *Cf. Act. apost. II. 46.*

— Item alia racione videtur, quia[a]) sacramentum illud auget[b]) in homine virtutem et caritatem. Sed quanto magis hec augentur, tanto melius est homo dispositus, et quanto melius est[c]) dispositus, tanto frequencius debet accedere. Ergo a primo ad ultimum[d]) ad sacramentum hoc semper est accedendum.

Contra De[e]) ecclesiasticis dogmatibus: „Cottidie eucaristiam accipere nec laudo nec vitupero. Sed si semper deberet percipi, laudarem, ergo" etc.[f]) — Item Augustinus: „Quid paras[g]) dentem et ventrem? Crede tantum et manducasti." — Ergo nulla[h]) est necessitas[i]) in accipiendo corporaliter, quia si aliqua esset utilitas, male ergo diceret Augustinus: „Quid paras[g]) dentem et ventrem", quia diceretur ei: propter utilitatem.

Item racione[k]) videtur, quod possibile est manducare spiritualiter non accedendo, et non est ibi periculum. Sed accedendo, nisi homo sit bene paratus, est[l]) periculum. Ergo si via securior[m]) est eligenda, tunc ergo raro[n]) est communicandum[o]) sacramentaliter et[p]) sepe spiritualiter. — Item gloria dei nostro commodo est preferenda, sed qui dimittit accedere propter sacramenti dignitatem, principaliter dat gloriam deo; qui autem accedit propter sacramenti efficaciam, attendit commodum. Ergo melius facit, qui cessat, quam qui accedit[q]).

Juxta hoc queritur de diversitate[r]) institucionis, quia, secundum quod dicitur De consecracione dist. II., Anacletus instituit, quod[s]) quandocumque venirent ad ecclesiam, Fabianus, quod[s]) ter in anno, Socher papa, quod in cena domini, et Decretalis[t]) dicit, quod semel in anno. Responsio dicendum, quod si quis semper esset paratus, semper utile esset hoc[u]) sacramentum recipere, ut scilicet haberet habitaculum mundum et[s]) spiritualiter comederet hunc cibum cum honore et devocione. Quia igitur tempore ecclesie primitive erant mundi per baptismum[v]), innocenciam et caritatem, ardentes per devocionem spi-

---

8) Augustinus *A.*

[a]) quia si *omnes cod., sed* si *recte om. ed.* [b]) augeat *G.* [c]) est homo *G.* [d]) *om. BE et ed.* [e]) Augustinus de e. d. *G et ed.* [f]) ergo etc. *om. G,* etc. *om. E,* igitur etc. *I.* [g]) pares *E.* [h]) nulla *EFG et ed.;* non *cet. cod.* [i]) utilitas *ed.* [k]) *ita ed.;* recte *omnes cod.* [l]) *om. AB.* [m]) periculosior *(sic) F.* [n]) *ita G,* caro *cet. cod.;* non *I.* [o]) communicandi *E,* communicanda *F.* [p]) sed *G.* [q]) accedat *G.* [r]) virtute *G.* [s]) *om. GI.* [t]) Determinacio *G.* [u]) *om. I.* [v]) baptismi *G et ed. Frib.*

ritus sancti[a]), ideo congruebat eis cottidie communicare. Quia vero postmodum caritas refriguit et per peccata innocencia[b]) baptismalis, ut in pluribus, perdita est, relictum fuit iudicio et consciencie uniuscuiusque, ut reciperet, quando se dispositum videret, ne aliter manducaret ad suam dampnacionem. Et quia homines inceperunt fieri negligentes, opportuit, ut iterum institueretur a summo pontifice frequentacio. Sed quia frequentabant multi et non bene se preparabant, instituit Fabianus, ut in[c]) tribus annuatim[d]) solempnitatibus, in quibus homines parantur[e]), et quas desiderabilius[f]) expectant, communicarent, scilicet Natali, Paschate[g]) et Penthecoste. Et quia homines adhuc processu[h]) temporis in hiis tribus temporibus negligenter se parabant[i]), ideo hoc ad[k]) extremum est ad Pascha reductum, quod precedit tempus preparacionis, scilicet Quadragesime[l]).

Si[m]) ergo queritur, utrum expediat frequentare alicui, dicendum, quod si se videat esse[n]) in statu ecclesie primitive[o]), laudandum est cottidie communicare. Si autem in statu ecclesie finalis, utpote frigidum et tardum, laudandum est, quod raro. Si autem[p]) medio modo, tunc medio modo se debet habere, et aliquando debet cessare, ut ad[d]iscat revereri, aliquando accedere, ut inflammetur[q]) amore, quia tali hospiti debetur honor, debetur et amor[r]); et tunc secundum illam partem, secundum quam viderit se melius proficere, ad illam magis declinet[s]), quod homo solum experiencia[t]) discit[u]). Omnes ergo raciones ad primam partem intelliguntur, salva debita preparacione, que in paucissimis est, ut semper.

Ad aliud[v]), quod est[w]) in contrarium, quod Augustinus non laudat, sed relinquit consciencie, dicendum, quod hoc dicit, quia quibusdam, ut tactum est, magis est utile frequentare. qui-

---

a) per devocionem s. *B;* caritate ardentes per donationem s. s. *ed. Frib.* b) munditia *ed.* c) *A sup. lin., om. BEF et ed.,* ut *cm. I.* d) anni *EFGI et ed.* e) preparantur *I*; melius parantur *ed.* f) desiderabiles *B,* desiderabilius *EF,* desiderabiliter *G,* desideranter *I;* quas desiderabilius *ed.;* qui *omnes cod.* g) pasche *F,* natali, penthecosten *G.* h) processu tali negligenter ɔc. *G;* ad hoc pr. *I.* i) preparabant *G et ed.* k) *om. G.* l) Quadragesime *ABEI.* m) *contin. D 1. 2.* n) *om. G.* o) primitive — ecclesie *om. G.* p) tunc *add. A in marg.* q) flammetur *G.* r) *om. I.* s) declinetur *F.* t) experigencia *G.* u) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Inter natos mulierum ɔc., *v. infra p. 110, lin. 22.* v) illud *G.* w) ostenditur *F,* opponitur *G, om. I.*

busdam autem raro, quia[a]) maiorem efficaciam credo recepit[b]) homo in una missa vel[c]) manducacione cum bona preparacione, quam in multis, si non se prepararet[d]) diligenter. — Ad aliud, quod illud[e]) dicit Augustinus, dicendum, non quia manducacio sacramentalis non sit fructuosa, sed contra illos, qui carnaliter hunc cibum spiritualem comedebant, quia nullum fructum reportabant. — Ad illud[f]), quod opponitur, quod securius est, dicendum, quod, quamvis illud sit securius, tamen illud est utilius, quia sicut plus prodest baptismus sanguinis et flaminis, quam sanguinis[g]) tantum, sic plus[h]) manducacio spiritualis, quando coniuncta est sacramentali, quam quando est per se. — Ad aliud[i]) dicendum, quod uterque[k]) dat gloriam deo, et qui manducat cum reverencia et qui dimittit ex reverencia. Sicut enim dicit Augustinus, et centurio dominum honoravit, cum noluit, quod domum eius intraret, et[l]) Zacheus, qui in domum introduxit“, etc.[m]).

Capitulum decimum quintum[n]).

Determinacio venerabilis viri Magistri[o]) Amandi in suo tractatu, quem intytulavit Orilegium[p]) sapiencie[q])[1]).

„Actualis te devocio pocius trahat quam indulta consuetudo.“

Subditur post pauca[2]): „Inter[r]) natos mulierum non surrexit[s]), qui ex sola virtute [f. 86[b]] et iusticia operum suorum tamquam ex condigno se sufficienter preparare[t]) possit, eciam si unus[u]) homo [haberet] naturalem omnium angelorum puri-

20) Trahat actualis devocio, trahat *A rubr.* 24) (Qui) potest esse dignus proprie *A rubr.*

[a]) *om. F,* quia *G et ed.;* ut *cet. cod.* [b]) recipiat *F;* receperit *AB.* [c]) sine *(sic) G.* [d]) preparat *GI,* preparet *ed.* [e]) illud, quod *GI;* illud *om. ed.* [f]) Ad aliud, quod securius ɔc. *G.* [g]) q. s. *om. B,* sanguis *AI.* [h]) prodest *add. G.* [i]) *om. F,* illud *G.* [k]) *ita I et ed.;* utrique *cet. cod.* [l]) *om. G.* [m]) *post hanc vocem E contin.:* Determinacio Gloze, *toto cap. XV. omisso; similiter F prosequitur in c. XXVI:* Determinacio Thome de Aquino. [n]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [o]) *om. H.* [p]) Horaloyum *G;* Orelegium *H.* [q]) *ita A rubr. et GHI; om. B.* Horolegium S. Incipit *(rubr.) I.* [r]) *contin. D 1. 2.* [s]) maior etc. *add. G.* [t]) parare possit, et si homo *G.* [u]) *om. GI et ed.*

[1]) *Henrici Susonis O. P. Horologium aeternae sapientiae, l. II, c. 4, ed. Colon. — Norimb. 1724, p. 291.* [2]) *Ibidem, p. 306.*

tatem et omnium conprehensorum[a]) mundiciam et claritatem omniumque[b]) viatorum merita per vite austeritatem. Ex hiis omnibus circumscripta divina[c]) gracia non fieret satis ydoneus ad percipienda[d]) divina misteria." „Attende[e]) [1]) diligenter, quod hoc pietatis sacramentum est in remedium institutum, et ideo homo, quandocumque facit[f]), quod potest, habilitando se ad graciam, sufficit, nec requirit deus ab homine, quod sibi viderit inpossibile esse.

Quandocumque igitur suscipiens facit hoc, quod potest, divina pietas supplet per graciam hoc, ad quod[g]) pervenire sine gracia non potest. Et ideo ceteris paribus pocius est ex[h]) confidencia divine pietatis accedendum[i]), quam ex consideracione proprie fragilitatis abstinendum, quamvis utrumque pro loco et tempore reddatur commendabile. Nonne egrotus festinat ad medicum et pauper divitis pulsat ad hostium[k])? Accede, pulsa, nichil hesitans. Medicus est et piissimus distributor, largissimusque renumerator. Ipse solo verbo restaurat universa, sua presencia curat wlnera, medetur corda[l]), tristiciam repellit et cordis tribuit leticiam. Quis ergo tam inconsulte audeat dicere, quod hii, qui sunt spiritualiter infirmi, non debeant accedere[m]) ad eum, qui langwores humanos tulit et infirmitates ipse portavit." „Sicut[n]) [2]) adventus eius in carnem[o]) fuit in salvacionem[p]) peccatorum, sic et hec salutaris hostia est fidelibus collata in remissionem peccatorum. Nam et dei sapiencia in ultima cena, in institucione huius sacramenti sic dicebat[3]): ,Hoc est enim[q]) corpus meum, quod pro vobis tradetur; et hic est calix, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.' Quapropter[r]) cum feceris, quod in te est, accede secure absque

---

7) (Suff)icit, quod homo facit, quod in se est *A rubr.* 10) (Divin)a gracia supplet omnia *A rubr.* 11) (Po)cius accedendum ex confidencia *A rubr.* 12) (Horta)tur accedendum cum fiducia *A rubr.*

[a]) irreprehensorem *(sic) G;* confessorem *D 1. 2.* [b]) omnium *G.* [c]) dei *G.* [d]) percipiendum *B.* [e]) Attende — inpossibile esse *om. D 1. 2.* [f]) quantumcumque facit homo hoc *G.* [g]) hoc *D 1. 2.* [h]) est ex *om. I.* [i]) est accedendum *G.* [k]) ostium *D 1. 2. G; post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Quapropter cum feceris ɔc. *v. infra lin. 28.* [l]) cordibus *recte ed.* [m]) non accedant *H.* [n]) sicut enim *G.* [o]) in carne *I.* [p]) in solucionem *B.* [q]) *om. G.* [r]) *contin. D 1. 2.*

[1]) *Ibidem, p. 307—308.* [2]) *Ibidem, p. 308—309.* [3]) *I. Cor. XI. 24.*

trepidacione[a]) in fide et caritate, nichil hesitans de ipsius pietate"[b]). „Quandocumque[1]) per diligentem inquisicionem te[c]) duricie causam dedisse non inveneris, sed quod in te erat, fecisse, si[d]) super hoc mentis duricia[e]) permissione[f]) divina emerserit, qui electos suos[g]) mille modis tribulare consuevit, non[h]) te res hec frangat nec te notabiliter huius rei causa a salutari hoc sacramento subtrahas, sciens, quod divina pietas salutem anime sepius secretissime[i]) et fidelissime operatur, cum solo fidei subsidio anima innititur[k]) nec aliqua dulcedine spirituali fulcitur ... Porro unum est, quod valde notabile[l]) est [et] quod debes attendere diligenter, scilicet quod hic premissus spiritualis sapor ac internus quidam gustus non est fidei debitus effectus neque est presentis temporis, sed eterne beatitudinis, et cum datur in sacramento vel extra, gracias age; et cum non datur, gracias age et pacienter sustine, sciens, quia non est in potestate tua, sed summi et benignissimi largitoris, qui non prout vis vel quando vis, sed quando sibi placuerit[m]), dabit, prout iudicaverit[n]) ad suam laudem et tuam utilitatem. Notandumque[o]), quod summum illud bonum est tam copiosum et infinitum, ut quanto magis percipiatur, tanto[p]) participans capacior ipsius quodam modo efficiatur. Unde et in hoc sacramento sepius contingit, quod quanto ex timore inordinato se [quis] notabilius subtraxerit[q]), tanto de die in diem differendo maiorem indisposicionem incurrit."

Subditur[2]): „Melius[r]) est singulis ebdomadis vel eciam diebus accedere cum vera humilitate et inperfecciconis proprie recongnicione, quam semel in anno ex presumpcione proprie iusticie." — Hec ille[s]).

---

2) De duricia *A rubr.* 5) Mille modis *A rubr.* 8) Nota *A alia manu.* 11) Spiritualis sapor *A rubr.* 14) Subdi (?) deo cum graciarum accione (ab ?) omnibus *A rubr.*

a) turbacione *GI.* b) *D 1. 2. contin.:* Melius enim est etc., *v. infra lin. 25.* c) te — per hoc *om. G;* te duriciei *I.* d) sed si *B.* e) duricies *G.* f) missione *add. A in m.* g) electis suis *I.* h) nec *G.* i) sacratissime *G.* k) id est inheret *add. G.* l) necessarium *G.* m) placet *H.* n) manducaverit *(sic) B.* o) Nota *G.* Notandum *I.* p) tanto magis *G.* q) subtrahat *G;* quis *ponit H.* r) *contin. D. 1. 2.* s) *om. H.*

1) *Ibidem, p. 310—311.* 2) *Ibidem, p. 312.*

Capitulum nullum[a].

Determinacio[b]) *Gloȝe ordinarie super illo verbo apostoli I. ad Cor. XI*[c]): *„Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit“, sic inquiens*[d]) [1]).

Queritur, an cottidie est[e]) sumenda eucaristia, an eligendi sint dies, quibus homo purius[f]) continenciusque vivens ad tantum[g]) sacramentum dignus accedat[h]). Huic questioni recte[i]) respondet, qui monet, ut precipue in Christi pace permaneatur et ut quisque faciat, quod secundum fidem suam credit[k]) esse faciendum[l]). Nam Zacheus et centurio, cum alter[m]) Christum in domum suam gaudens recepit, alter[m]) vero dixit: „Non sum dignus, ut intres sub tectum meum“, ambo Salvatorem honorificaverunt[n]), licet diverso modo, ambo[o]) misericordiam sunt consecuti, etc.

Ad hanc eciam similitudinem valet, quod in antiquo populo unicuique piorum[p]) manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, sic in ore cuiusque[q]) christiani corpus Christi vel cottidie vel certis[r]) diebus sumptum. Nam aliquis honorando non audet omni[s]) die sumere, et alius honorando non audet ullo die pretermittere; contemptum solum non wlt iste panis, sicut manna fastidium.

---

[a]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [b]) Sequitur determinacio ɔc. *GI.* [c]) ubi dicit *add. I.* [d]) *ita A rubr. et EGI;* sic inquiens *om. G; totam inscr. om. B; F ponit falsam inscriptionem, quae sequitur:* Determinacio unius collegii seu universitatis et doctorum in theologia. [e]) sit *FGI.* [f]) *A in marg. corr.* [g]) dictum *G.* [h]) accedit *A.* [i]) *om. BI.* [k]) pie credit *G;* precedit *(sic) I.* [l]) sumendum *F.* [m]) alterutrum *G.* [n]) honoraverunt *G.* [o]) et ambo *G.* [p]) patrum *G.* [q]) *om. H.* [r]) ceteris *corr.* certis *A in m.;* ceteris *B.* [s]) omni — non audet *A in m.; om. B.*

[1]) *In Walafridi Strabi Glossa ordinaria, epist. I. ad Cor. XI. ap. Migne, PL, t. 114, col. 539 non reperitur, sed allatum est probabiliter ex Milicii postilla „Gratiae dei“, pars aestivalis, cod. Univ. Prag. XII D 1, f. 21*[b].

Capitulum decimum sextum[a]).

Determinacio Thome de Aquino[b])[1]).

„In hoc[c]) sacramento duo requiruntur[d]) ex parte recipientis scilicet desiderium coniunccionis[e]) ad Christum, quod[f]) facit amor, et[g]) reverencia sacramenti, que ad donum timoris pertinet[h]). Primum autem incitat[i]) ad frequentacionem huius sacramenti cottidianam, sed secundum retrahit[k]). Unde si aliquis experimentaliter [f. 87[a]] cognosceret ex cottidiana sumpcione fervorem amoris augeri et reverenciam non minui, talis deberet cottidie communicare. Si autem sentiret per cottidianam communionem reverenciam minui et fervorem non multum augeri talis deberet interdum abstinere, ut cum maiori reverencia et devocione postmodum accedat. Unde quantum ad hoc, unusquisque relinquendus est iudicio suo."

Et infra[2]): „Hec mensa adversus tribulantes ecclesie paratur. Ideo cottidie communicandum fidelibus indicebatur. Unde Anacletus[l]) papa dicit: ‚Peracta communicacione[m]) omnes communicent, qui ecclesiasticis nolunt carere liminibus[n]). Sic enim apostoli statuerunt.' Postmodum indictum fuit, ut saltem ter in anno communicarent[o]), ut dictum est, propter solempnitatem illorum[p]) dierum. Sed postmodum artatum est, ut[q]) saltem semel in anno, silicet in pascha, communicent[r]); et adhuc[s]) multi eciam ydoney non inveniuntur. Et quamvis statutum[t]) ecclesie non liceat preterire, tamen licet pluries communicare Unde Augustinus laudat omnibus diebus dominicis[u]) communicandum esse; et[v]) ita pluries in anno potest communicare

---

a) *ita A rubr., om. cet. cod.* b) *ita A rubr. et EGHI, GI add.* Sequitur ... *I rubr.:* Incipit, *om. B; F inscr.:* Determinacio sequens cum sub sequenti beati Bernhardi *(manu poster.).* c) In hoc autem *contin. D 1. 2* d) requirentur *H.* e) communicacionis *E,* communionis *G.* f) quod facit amor *om. G.* g) timor et reverencia *G.* h) pertinent *EFGI.* i) moveat *H.* k) subtrahit *H; post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Et sic sumere videtur oc., *v. infra p. 115, lin. 16.* l) Ancletus *AB.* Callistus *ed. Parm* m) communione sacerdotis *G;* consecratione *ed. P.* n) finaliter *add. F* o) communicent *E,* ut *omittens.* p) istorum *G.* q) quod *G.* r) communicarent *G.* s) ad hoc *F et ed. P.* t) statum *(sic) F.* u) *add. A in m., om. B.* v) *om. E;* esse *om. I.*

1) *Thomas de Aq., in IV. l. Sent., dist. XII, qu. III, art. I, quaest. IV ed. Parm. VII. 1, p. 666.* 2) *Ibidem.*

quis", quia „in hiis[1]), que sunt ex genere suo bona, peccatum non accidit, nisi ex aliquo accidente, dum inordinate explentur[a]), et ideo in eis persistere per se bonum est; sed abstinere ab eis[b]) non est bonum, nisi racione accidentis illius. Unde cum eucaristiam sit accipere bonum ex genere, assumere eam est bonum per se, abstinere est bonum per accidens, in quantum[c]) scilicet timetur, ne inordinate sumatur. Et quia quod est per se, preiudicat ei, quod est per accidens, ideo simpliciter loquendo melius est eucaristiam assumere quam ab ea abstinere. Sed in casu aliquo nichil prohibet esse melius abstinere, quando aliquis probabiliter agnoscit ex frequentacione[d]) reverenciam minui. Si autem hec duo comparemus, adhuc invenitur prevalere sumpcio sacramenti abstinencie a sacramento, tum[e]) racione effectus sacramenti[f]), tum[g]) racione preparacionis, quantulacumque sit[h]), tum[i]) eciam racione[k]) virtutis elicientis actum[l]), quia sumere[m]) videtur esse caritatis, in qua radix meriti consistit, abstinere autem timoris, amor autem timori prevalet, quia caritas est, que deo nos directe coniungit, sed humilitas ad hanc unionem nos disponit, in quantum deo subdit hominem. Unde meritum magis consistit in caritate, quam in humilitate. Unde dicendum est, quod in hoc maxima est gloria dei et bonitas[n]), quod se creaturis pro captu[o]) eorum communicat[p]). Unde magis videtur ad gloriam dei pertinere, quod aliquis ad communionem accedat, quam quod abstineat[q]).

Item secundum[r]) Thomam in IIII. d. XII[2]): „Ea[s]), que in hoc sacramento[t]) geruntur, habent[u]) similitudinem cum hiis, que accidunt[v]) in corporali nutrimento. Quia enim fit[w]) quasi

---

8) Simpliciter loquendo melius est (eucaristiam) accipere quam ab ea abstinere *A.*

[a]) *ita G;* expletur *cet. cod. Ed. Parm.:* explentur, et ideo ea perficere ɔc. [b]) eodem *H.* [c]) *A post corr.; add.* tamen, *sed del.* [d]) praesumit ex sumptione *ed. Parm.* [e]) cum *EFI;* tam *G.* [f]) sacramenti, tum racione *om. F.* [g]) cum *EI,* quam *G.* [h]) quantumcumque *GI.* [i]) tamen *corr.* tum *A;* tamen *F,* cum *EI,* quam *G.* [k]) *om. G;* de racione *I.* [l]) actum *corr.* tum *A,* tum *BH,* actum *EFGI et ed. P.* [m]) *contin. D 1. 2.* [n]) voluntas *G.* [o]) *om. B;* pro capacitate earum *G.* [p]) commentat *(sic) F.* [q]) *post hanc vocem contin. D 1. 2.:* Unde Bernhardus ɔc. *v. infra p. 116, lin. 20.* [r]) ordinem *add. E.* [s]) *A corr. sup. lin., om. G; om. I.* [t]) sacro *F.* [u]) habent — Quia enim *om. E.* [v]) accedunt *F.* [w]) Hoc fit *E.*

[1]) *Ibidem, art. II, quaest. III, p. 667—668.* [2]) *Ibidem, art. I, quaest. III, p. 665.*

continue[a]) deperdicio naturalis humoris[b]) per occasionem caloris naturalis et exercicium[c]) laboris, ideo[d]) opportet frequenter corporalem sumere cibum ad restauracionem deperditi[e]), ne perdicio continua mortem[f]) inducat. Similiter autem ex concupiscencia innata et occupacione circa exteriora fit deperdicio fervoris et devocionis, secundum que homo in deum colligitur[g]). Unde opportet, quod pluries[h]) deperdita restaurentur, ne homo totaliter alienetur a deo, sed[i]) tamen saltem semel in anno sumere necessarium est, etc.

Capitulum decimum septimum[k]).

Determinacio Bernhardi super illo verbo: „Panem nostrum cottidianum da nobis hodie“[l]) [1]).

„Cur queso tantum festinas[m]) esse nobiscum, quare[n]) non differs usque cras? Si sic amor nostri[o]) te urget, ut differre nequeas, quin statim velis esse nobiscum, nec[p]) nos amplius differre debemus. Si cottidie vis cibus noster esse, tunc[q]) nescio, quid dicam de tanta benivolencia tua, quia in illis thezauris clemencie tue abissus multa. Ideo nil aliud scio dicere[r]), nisi ex quo semper vis esse nobiscum, nos omni tempore simus[s]) tecum.“

Idem[t]) Bernhardus super canonem misse: „Hoc sacramentum est sepe[u]) iterandum, quia cottidie labimur, ut per hoc cottidie expiamur[v]). Secundo, ut criminaliter peccantes, per hoc arceamur, donec per penitenciam satisfacientes, per ipsum reconciliati revertamur. Tercio, ut per hoc cicius unum efficiamur cum Christo,“ etc.[w]).

---

[a]) contingenter *E;* continua *ed. Parm.* [b]) humoris *FI;* humiditatis per actionem *ed. Parm.* [c]) exercitacionem *G.* [d]) scilicet *add. G,* videlicet *add. G,* opportet *om. G.* [e]) cibi deperditi *G.* [f]) perdicionem *I.* [g]) tollitur *GI.* [h]) pluries *G et ed. Parm.;* plura *cet. cod.* [i]) sed — est *om. in ed. Parm.* [k]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [l]) *ita ABF rubr. et EGI:* da nobis hodie *om. BEG.* [m]) festivitas *(sic) B;* tantum *add. E.* [n]) qualiter *G.* [o]) noster *G.* [p]) cum *corr.* nec *A in m.;* cum *B;* cur non … Sed *H.* [q]) *add. A in m., om. cet. cod.* [r]) *om. I.* [s]) sumus *E.* [t]) Item *FGHI.* Unde Bernhardus *cont. D 1. 2.* [u]) semper *G.* [v]) expiemur *D 1. 2. GH;* expiaremur *F.* [w]) Amen *add. H. D 1. 2. contin.:* Ingens itaque nobis 2c. *v. infra p. 119, lin. 2.*

[1]) *Verba b. Bernhardi hic allata nec in editione Parisiensi Jo. Mabillon. 2 vol., 1719, nec apud Migne, PL, t. 182—185 reperire potuimus.*

Capitulum decimum octavum[a]).

Determinacio Magistri Allani Alani[b])[1]).

Eciam determinat Alanus[c]) contra illos, qui abutuntur[d]) lla auctoritate Augustini: Crede et manducasti, etc.[e]), asserenes, quod in presenti vita sufficeret spiritualiter communicare. Jnde dicit idem Alanus in Glossa super Pater noster, Panem iostrum:

„Tres sunt dies[f]): prima est carnalis vita[g]), in qua coruptibile corpus [cum] anima vegetatur. Secunda spiritualis sive oarcialis, in qua corrupto iam corpore vivit anima sine carne. Tercia integralis[h]), in qua suo corpori reformato[i]) et incorrupibili queque[k]) rursus anima sociatur. Prima laboris, secunda uietis, tercia glorificacionis. In prima meremur [f. 87[b]], in se-:unda expectamus, in tercia remuneramur. Prima fide lucet, ecunda spe fulget, tercia recoruscat[l]). Primi compositi oculus iaturalis intelligencia, secundi simplicis spiritualis gracia, tercii eintegrati cognicio iam perfecta[m]). Ad hunc triplicem diem eipsum Christus panem constituit[n]), ad primum diem subcineri-:ium, ad secundum supercinericium, ad tercium excinericium[o]) Panis subcinericius deus homo[p]), quia verbum caro factum est. t quid caro nisi cinis[q])? Panis subcinericius divinitas sub humaiitate: unde a multis homo, a paucis deus ante[r]) resureccionis loriam putabatur. Panis supercinericius[s]) homo deus, quia diviniatis gracia Christus, resurgens a mortuis, verus deus apparuit :t unius divinitatis[t]) gracia, non humanitatis natura homo deus. Panis supercinericius homo, quia divinitatis gracia Christus, reurgens a mortuis, verus deus apparuit et unius divinitatis gracia, ion humanitatis natura homo deus dictus est. Et quid deus nisi panis, qui de celo descendit? Divinitas ergo super humanitatem

---

a) *ita A rubr., om. cet. cod. Cap. hoc om. est in cod. H.* b) *ita ABF ubr. et EGI.* Alani Alani *A,* Allani *om. cet. cod.* Sequitur *add. F.* c) *om. E.* d) quicumque utuntur *F.* e) *om. G.* f) dies hominis *G.* g) vite *F.* h) realissima et integralis *F corr.* i) reformati *F.* k) quoque *F;* ue *G.* l) choruscat *FI;* corruscat *G.* m) manifesta *G.* n) instituit *G.* o) excineratum *AEF;* supercineratum *G.* p) homo est *G.* q) cinus *B.* r) post *B.* s) subcinerius *A ante corr. et BF; tota phrasis* Panis supercinericius homo &c. *repetitur.* t) supercinerem *BEF;* supercinericius *GI.*

1) *In Alani de Insulis operibus, ap. Migne, PL, t. 210 dicta sequentia eperire non potuimus.*

panis supercinericius: unde a paucis homo, a multis deus post resurreccionis potenciam credebatur[a]. Quare discipulis suis[b] in multis argumentis apparuit et tactu simul et esu, licet occultum hominem se probavit[c]. Panis eciam[d] excineratus[e] est deus exaltatus a terra super celos celorum [et] glorificatus. Hunc triplicem panem[f] videtur postulasse psalmista, cum dixit: „Deus, deus, meus", etc. Devocioni[g] profecto non sufficit semel dicere „meus", sed iterat „deus", ut addatur scilicet „meus." Nam prodest[h] michi deus, nisi sit meus? Meus inquam, qui me fecit et refecit[i], nec deficiet in eternum. Petimus ergo, ut det nobis panem nostrum cottidianum, id est ad venturum diem necessarium hodie, id est talem, qualis ad presentem corporis et anime peregrinacionem necessarius, id est subcinericium, ut Christi fide sequentes vestigia[k] ad percepcionem panis secundi diei, scilicet subcinericii, curramus[l] alacriter, quo[m] spe refecti ad realem saturitatem tercii[n], scilicet excinerati, certissimi[o] sublevemur."

Capitulum undevigesimum[p].

Determinacio Innocencii pape tercii[q] *in libro De missa, etc.*[r][1].

„,Hec quocienscumque feceritis.' In percepcione corporis et sangwinis Christi magna nobis[s] est habenda discrecio. Cavendum est enim[t], ne si nimium differatur, mortis periculum incurratur, domino protestante[2]: ,Nisi manducaveritis carnem[u] filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.' Et vero quis indigne suscipiat, iudicium dampnacionis incurrat, apostolo testante[v][3]: ,Qui manducat et bibit indigne meum sanguinem, iudicium sibi[w] manducat et bibit, non', etc.[x] Ideoque iuxta vocem eiusdem apostoli[4]: ,Probet

[a] cognitus est *G.* [b] *om. G.* [c] probabat *G.* [d] *om. FGI.* [e] *A post corr.;* cineratus *BE,* subcineratus *G.* [f] *om. G.* [g] Devocionis *GI.* [h] non prodest *F;* parum prodest *GI.* [i] reficit *EFI.* [k] sequens vestigia *G;* vestigari *cet. cod.* [l] curramus *BEF.* [m] qui *G.* [n] panis *add. G.* [o] certissime *G.* [p] *ita A rubr., om. cet. cod.* [q] *om. BF;* libro *tantum H.* [r] *ita ABF rubr. et EGHI.* Sequitur *add. F;* etc. *om. BEGI.* [s] vobis *H.* [t] eciam *G.* [u] panem *G.* [v] testante *A;* contestante *cet. cod.* [w] *ita HI,* meum sanguinem *omittentes.* [x] non, etc. *om. GHI.*

[1] *Innocentii III. papae, De sacro altaris mysterio libri sex, l. V, c. XLII, ap. Migne, PL, t. 217, col. 882—883.* [2] *Joann. VI. 54.* [3] *I. Cor. XI. 29.* [4] *I. Cor. XI. 28.*

seipsum homo[a]), et sic de pane isto[b]) edat et de calice bibat.‘ Ingens[c]) itaque nobis[d]) indicitur bene vivendi necessitas, ne corpus domini vel indigne sumendo sumamus iudicium[e]), vel sumere cessando nichilominus incurramus periculum. Necessario[f]) quippe sumendus est agnus, ut a vastante[g]) angelo protegamur, nec[h]) exire possumus de Egypto, nisi[i]) celebrando Phaze[k]) pascalem[1]) agnum edamus[l]). Dixerit[m]) ergo quispiam communicandum esse[n]) cottidie. Dixerit[o]) alius cottidie communicandum non esse. Faciat[p]) unusquisque, quod[q]) pie crediderit faciendum.“

Capitulum vigesimum[r]).

Determinacio Cassiani collacione XIII[a] [s]) [2]).

„Nec tamen[t]) ex eo nos a dominica communione suspendendum, quia nos agnoscimus[u]) peccatores, sed ad eam magis ac magis [est, et] propter[v]) anime medicinam et purificacionem spiritus sancti avide festinandum. Verumtamen ea humilitate mentis[w]) ac fide, ut indignos nos [percepcione] tante gracie[x]) iudicantes, remedia pocius nostris wlneribus expetamus[y]). Alioquin nec[z]) anniversaria quidem digne[aa]) est presumenda communio, ut quidam[bb]) faciunt, qui in monasterio consistentes, ita sacrosanctorum et celestium dignitatem[cc]) et sanctificacionem ac meritum meciuntur[dd]), ut estiment ea, non nisi sanctos atque[ee])

---

2) Bona vita *D 1.* 13) Abstinencia peccatorum (?) *D 1.*

[a]) homo, etc. *G, cet. om.* [b]) illo *EFI.* [c]) *contin. D 1. 2.* [d]) *D 1. 2. add.:* ut dicit Innocencius 3[us] in libro de missa. [e]) *om. GI.* [f]) Necesse *G.* [g]) inlacerante *add. I.* [h]) ut *H.* [i]) *add. A sup. lin., om. BE;* nisi nec *AE, sed* nec *om. cet. cod.;* nec *tantum H.* [k]) Phase *D 1. 2. FGHI;* id est transitum *add. G.* [l]) *om. F.* [m]) Licet dixerit *G.* Dixit *I.* [n]) non esse *I.* [o]) Dixerit — non esse *om. GI.* [p]) Efficiat *B.* Faciat quasi *E.* [q]) quod secundum fidem suam *add. G.* [r]) *ita A, om. cet. cod.* [s]) *ita ABF rubr. et EGHI;* XXIII *recte H;* trecessima *I.* [t]) ut dicit Cassianus collacione 13[a] *add. D 1. 2.* [u]) cognoscimus *FH.* [v]) *om. B.* [w]) *A corr.;* utentis *(sic) B.* [x]) percepcionem t. g. *G.* [y]) expectamus *false omnes cod.; post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Vehementer desidero ec., *v. infra p. 121, lin. 7.* [z]) ne *E,* ut *G.* [aa]) digna *FGI.* [bb]) quidem *E.* [cc]) dignificacionem *GI.* [dd]) meciunt *F;* menciuntur *I.* [ee]) ac *H.*

[1]) *Cf. Exod. XII.* [2]) *recte Joannis Cassiani coll. XXIII, c. 21, ap. Migne, PL, t. 49, col. 1278—1280.*

inmaculatos debere presumere et non pocius, ut sanctos mundosque nos sua[a]) participacione ipsa perficiant[b]). Qui profect maiorem arrogancie presumpcionem, quam declinare sibi videntur, incurrunt, quia vel tunc, cum ea[c]) percipiunt, dignos se eius[d]) percepcione diiudicant[e]). Multo autem iustius est, ut cum hac humilitate cordis, qua credimus et fatemur illa sacrosancta misteria numquam nos pro merito posse contingere, singulis ea dominicis diebus[f]) ob remedium nostrarum egritudinum presumamus, quam ut[g]) vana persuasione cordis elati [f. 88[a]], vel post annum dignos eorum participio[h]) nos fieri posse, credamus. Quapropter ut hec intelligere et fructuose tenere possimus[i]), misericordiam domini[k]), ut nos[l]) ad perficienda hec adiuvet, attencius inploremus, que[m]) nequaquam [ita], ut cetere artes humane, precedente[n]) quadam racione verborum, sed actu pocius et experiencia[o]) preeunte discuntur[p]). Que eciam rursum, nisi tam collacionibus spiritualium virorum frequenter examinata fuerunt et pollita, quam documentis et[q]) cottidiana experigencia[r]) sollicite ventilata, aut obsolescunt incuria[s]), aut occiosa oblivione depereunt"[t]).

Capitulum vigesimum primum[u]).

Determinacio Anshelmi[v]) [1]).

„Domine Jesu Christe! Ecce accedere vellem ad sacramentum corporis et sanguinis tui preciosi. Sed quocienscumque hoc mente propono, magna[w]) in me consurgit disceptacio. Monet enim me tua[x]) benignitas, allicit[y]) suavitas, trahit ea, quam michi proventuram spero, utilitas et quasi compellit me magna

22) Oracio *F alia manu.*

[a]) *om. F.* [b]) perficiunt *I.* [c]) cum *om. E;* ea *G;* eam *cet. cod.* [d]) earum *G.* [e]) dicant *I.* [f]) *ita G et ed.;* diebus *om. cet. cod.* [g]) *om. G.* [h]) participacio *false AB.* [i]) possumus *I.* [k]) dei *I.* [l]) *om. GI.* [m]) quod *G.* [n]) prudencie *GI.* [o]) perigencia *I.* [p]) discimus *I,* discuntur *F et ed.;* discimur *cet. cod.* [q]) et quasi *GI.* [r]) experiencia *BFI.* [s]) incurie, id est a consuetudine hominum vertuntur *G.* [t]) detereunt *GI;* deprimuntur *F.* [u]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [v]) *ita ABF rubr. et EGI.* Anzhelmi *scribitur in E;* beati Anzhelmi *H;* et cetera *add. I.* [w]) *om. E.* [x]) *om. I.* [y]) allicit — benignitas *om. I.*

[1]) *In S. Anselmi operibus, ap. Migne PL, t. 158 et 159 non reperitur.*

necessitas. Monet me benignitas[a]), qua tam[b]) benigne te exhibes, ut, quasi si velim[c]) te suscipere, michi te comittas, et qua fronte, qua decencia possum dimittere [te] et tibi cordis mei hospicium denegare, et[d]) in mea[e]) ponas arbitrii libertate[f]), cum tu[g]) non dedignaris intrare. Sed allicit me tua suavitas, quam etsi nondum gustare merui, nonnumquam ex dono tuo tam dulcem odorem persensi, quod vehementer[h]) desidero gustare et videre, quam suavis sit, o domine, spiritus tuus, et illo[i]) gustu plurimum indigerem, ut omnem mundi dulcedinem contempnere possem et vincere. Sed ubi hoc degustare[k]) poterit in hac via, quam in hoc cibo dulcissimo, ubi quodam modo divina suavitas in suo fonte bibitur et hauritur[l])? Demum omni die trahit me utilitas, cum omnia opera nostra merito[m]) passionis tue nostris wlneribus, quam dulciter, quam salubriter aplicentur[n]). Postremo videor[o]) quasi necessitate conpulsus, cum tot sint miserie mee[p]), peccata[q]) preterita, vicia presencia[r]), pericula inminencia, ad que[s]) diluenda, exstirpanda et vitanda non[t]) est in hac vita efficax remedium quam corpus tuum devote et[u]) non indigne susceptum. Hee[v]) sunt, piissime Jhesu[w]), que me multum monent et in tantum monere deberent, quod peccata vitarem, totam vitam meam[x]) diligentissime custodirem et me cottidie ac semper ad suscepcionem sacramenti tam amabilis omni[y]) fervore et desiderio prepararem. Quia[z]) vero hoc non facio, cor meum non custodio, lingwam non refreno, carni, vino, mundo placeo, ad omne bonum torpeo[aa]), vagor in ocio, consolaciones et delectaciones vanas[bb]) quero ac multa mala indesinenter comitto, atque ex hiis non nisi[cc]) indignum[dd]) me reputare[ee]) audeo, accedere omnino deterreor nec presumo.

---

7) Anhelacio *D 1*. 23) Abstraccio *D 1*.

a) tua *add. G.* b) michi *F corr.* c) vellem *G.* d) cum *FG.* e) eo *E.* f) arbitrium libertate et *G.* g) tamen *I.* h) *contin. D 1. 2. addens:* Anshelmus. i) ideo *I.* k) degustari *FI.* l) in hoc fonte oc. *H; post hanc vocem D 1. 2. contin.* Quia vero, *v. infra l. 23.* m) sine merito *(sic) EFGI.* n) applicata *G.* o) Postremum videor *B.* Postremo video *I.* p) anime (?) mee *F corr.* q) peccatorum *corr. B.* r) *om. B.* s) atque *BGI.* t) quod non *I.* u) devote et *om. G;* tuum devote *om. I.* v) Hec *ABF.* w) Jhesu Christe *G.* x) *om. GI.* y) *A post corr.,* cum *BEG.* z) Quia vero cor *cont. D 1. 2.* aa) torpeor *corr.* torpeo *A et E;* torpeor *BI;* et . . . torpeo *H.* bb) varias *GI.* cc) *A sup. lin., om. E D 1. 2.* dd) dignum *D 1. 2.* ee) reputari *BE D 1. 2. I.*

Timeo enim, ne benignitas in[a]) indignacionem[b]) propter meam indignatem et presumpcionem, suavitas in amaritudinem et utilitas in dampnacionem perpetuam convertantur[c]) juxta sentenciam apostoli[1]): „Qui manducat[d]) indigne, iudicium sibi[e]) manducat et bibit, non diiudicans corpus domini.“ Sic igitur quantum ad te sumendum benignitate moneor, suavitate alicior[f]), utilitate atrahor, miseriarum necessitate compellor, tantum solius malicie et culpe mee[g]) non minori[h]) necessitate repellor: O, quantum malum existit, quod tam multis bonis obstitit, quod tot[i]) mala includit et[k]) tot bona excludit. Vides, alme deus, anceps[l]) et periculosum dubium cordis mei, angustie michi sunt utrobique, et quid eligam, ignoro, nam, ut dixi, negligenter vivens, non nisi indignum reputare me audeo. Si enim[m]) dignum me iudicaver[n]), eo ipso eciam, si alias indignus non essem, ex presumpcione indignus fio, et si nunc cum[o]) tali consciencia, quod indignus sum, accessero, eciam alias si non essem, indignus essem[p]), contra conscienciam faciens, indigne accedo, ad[q]) iehennam[r]) edifico. Ve michi, ad quantam involucionem et perplexitatem inducunt[s]) me peccata. Quid ergo faciam, domine deus meus, si hanc raciocinacionem[t]) sequi voluero? Nichil restat nisi tui in eternum carere et sic in meipso miserabiliter desperare. Convertam me ergo ad misericordiam tuam et[u]) ibi queram consolacionem meam. Scio enim et scire me gaudeo, quod misericordia tua infinita est et nedum[v]) meam, sed omnium hominum maliciam excedit[w]). Absit eciam, ut me[x]) indignum iudicem, licet me dignum censere[y]) non possum. Si quidem, si dignus est honore, quem deus voluerit honorare, nemo[z]) utique se indignum iudicare poterit, nisi prius iudicetur[aa]), quod deus eum honorare non velit, sed tu quis[bb]) es, qui non

a) *A sup. lin., om. EHI.* b) indignacione *B.* c) *post hanc vocem cont. D 1. 2.:* Cesarius episcopus. Sicut ꝯc., *v. infra p. 124, lin. 8.* d) et bibit *add. I.* e) etc. *G, cet. om.* f) et s. allicior *H.* g) me *AB.* h) minore *I;* m. n. impellor *H.* i) tot *sup. lin.,* tam *in linea A;* tam *BH.* k) et — excludit *om. F.* l) grave *F corr.* m) vero *H.* n) iudicaveram *E;* reputavero *H.* o) ex *F.* p) eciam *I.* q) et ad *GI;* ad *om. I.* r) gehennam *BI;* yehennam *FG.* s) inducant *B.* t) racionem *I.* u) *om. E;* ubi *G.* v) non tantum *G.* w) excedens *F corr.* x) *om. I.* y) censeri *G.* z) neque *corr.* nemo *B.* aa) iudicet *GI.* bb) qui *G.*

1) *I. Cor. XI. 29.*

dico servum alienum, sed dominum proprium iudicas, qui[a]) sic agis, ac si alias servi[b]) secundum dominum congnoscas, qui te sic [f. 88[b]] ad desperandum coartas et additum tibi celestis gracie claudis et abdicas. Necessario enim desperat nec est ullo[c]) modo capax gracie, quamdiu[d]) iudicat sibi deum misereri non velle, quod idem est[e]), quod se indignum iudicare. Attendant ergo, quam periculose faciant[f]), qui ex hoc communicare vel procurare[g]) negligunt, quia se indignos iudicant et credunt et ex ista indignitate dimittunt. O[h]), me miserum, ubi sum, ad quid deveni[i])! Sperabam me moveri ad communicandum et volui colligere motiva, et non invenio in me nisi retractiva. Intendebam communicare et iam nescio, quid agere[k]). Si[l]) sic erat futurum, melius forte fuissem simplici fide et humiliter accedere, quam per talem occupacionem ad tantam involucionem et perplexitatem devenire. Quod autem periculosius dubium, quam in[m]) tam salubri materia et ad salutem tam necessaria nescire, quid sit agendum? Que maior perplexitas, quam tam[n]) pia re sine periculo non posse evadere? Si[o]) non manducavero, non habebo[p]) vitam. Si autem accessero et ex eo, quod tam negligenter vivo, indignum me reputare voluero, tunc accedens[q]) cum tali consciencia, quod indignus sum, contra conscienciam facio et[r]) ad iehenam[s]) edifico. Si autem dignum me iudicavero, eciam[t]) si aliunde indignus non essem, ex presumpcione indignus fio. Dignum ergo[u]) me reputans, erro vehementer et nimis[v]) ad[w]) me presumo[x]). Indignum me iudicans et accedens[y]), tam dei[z]) quam proprie consciencie iudicium incurro, non accedens autem, utroque careo. Ecce, quo modo angustie sunt undique, et quid eligam, ignoro. Quamvis autem nesciam ad hoc, quid eligendum sit[aa]), gracias ago tamen tibi, domine deus meus, qui me tantum docuisti, ut sciam, quod nullum istorum[bb])

---

[a]) que *corr.* qui *A.* [b]) alias servi *add. A in m., om. EFGHI.* [c]) nullo *I.* [d]) qui *G.* [e]) *add. A in m.* [f]) faciunt *G*; si p. faciant, qui per hoc oc. *H.* [g]) vel procurare *om. G.* [h]) Heu *GI.* [i]) veni *B.* [k]) agerem *F;* agam *G.* [l]) Si — accedere *om. F.* [m]) eciam *B,* et *EF,* vitam *(sic) I.* [n]) in tam *G;* in causa *(sic) F.* [o]) Et si *G.* [p]) habeo *G.* [q]) et tunc accedam *G,* accedam *I.* [r]) *A sup. lin. add., om. BH.* [s]) gehennam *BI;* yehennam *FG.* [t]) eciam — non essem *om. G.* [u]) vero *F.* [v]) indignus *F.* [w]) de *EFGI.* [x]) presumendo *F.* [y]) accedens ad te, utroque carebo *F, cet. om.* [z]) mei *G.* [aa]) *om. B.* [bb]) ipsorum *G.*

est[a]) eligendum, quod videlicet nec indignum[b]) me debeo reputare nec dignum, ut iam[c]) dictum est. Cum enim dignus sit honore, quem rex voluerit honorare, nemo utique[d]) se indignum iudicare potest, nisi iudicet, quod deus eum honorare non velit", etc.[e]).

Capitulum vigesimum secundum[f]).

Determinacio beati[g]) viri Cesarii, episcopi Arelatensis[h])[1])

„Sicut[i]) carnem vestram cottidie pascitis cibo carnali[k]), ita mentes vestras reficite omni tempore pabulo spirituali. Omnes christiani omni dominico die debent offerre et communicare, et[l]) in Quadragesima omni die moneo, ut offerrant et communicent."

Item[m]) idem in alio sermone: „Scire debetis, fratres dilectissimi in domino, quod sicut homo ex carne visibili et anima invisibili constat, ita duplici cibo pascitur homo, ut vivere possit. Unde sicut exterior homo visibilis absque pane visibili ciboque corporeo vivere non potest, ita anima[n]) invisibilis, nisi cibo invisibili, hoc est corpore domini et admonicione sancta[o]), frequenter scilicet reficiatur, vivere non valet[p]). Cum igitur ita moritur anima sine[q]) suo[r]) cibo sustentante[s]), sicut caro moritur, nisi escam corpoream percipiat, mirandum est, quare[t]) non ita[u]) homines anime cibum requirant, sicut corporis[v]) cottidie requirere student. Ecce anima nobilior est quam caro, quia caro, sive pascatur[w]) sive non pascatur[x]), hodie aut cras moritur. Que si cibo corporeo non pascatur, moritur, et si pascatur, nequaquam semper vivere poterit. Anima vero si corpore Jhesu non[x]) pascatur, quamvis essencialiter vivat, tamen spiritualiter

---

a) sit *I.* b) dignum . . . nec indignum *GI.* c) *om. GI.* d) neque utique *B;* nemo enim *GI.* e) velle, *F;* etc. *om. BFG;* ipsum h. non v. *H.* f) *ita A, om. cet. cod.* g) *om. G.* h) *ita ABF rubr. et EGHI.* Sequitur etc. *add. F.* Arelatensis *om. G.* Areolocensis et cetera *(sic) I.* i) *contin. D 1. 2.* k) corporali *I.* l) *om. E.* m) Idem *D 1. 2., cet. om.* n) anime invisibile *F;* anima *om. GI.* o) facta *B.* p) licet *F.* q) nisi *corr. sup. lin.* sine *A;* nisi *BEF D 1. 2.* r) *om. I.* s) sustentetur *corr.* sustentante *A;* sustentetur *B D 1. 2. F;* suscitentur *E.* t) Mirandum qualiter *G.* u) ita cottidie *F.* v) corporis cibum *F.* w) pascitur *G.* x) *om. I.*

1) *In S. Caesarii episc. Arelatensis operibus ap. Migne, PL, t. 67, col. 1042—1166 (cf. Bibl. vet. p., t. XI, p. 3—21) haec dicta reperire non potuimus. Sed cf. in oper. S. Augustini, serm. 141, ap. Migne, PL, t. 39, col. 2022.*

non vivit. Que si corpore domini cottidie pasceretur, felicissime in eternum et hoc[a]) sine ulla morte viveret. Quapropter[b]), karissimi, auribus cordis solerter illud audite, quod in lege et in[c]) ewangelio legitur[1]): „Non in solo pane vivit homo", etc. Est[d]) sensus: sicut exterior homo visibili, ita anima invisibili pane reficitur, ut vivere possit. Quia igitur non est dubium[e]) ita esse, attencius requirite anime cibum, sicut escam corporis cottidie[f]) studiose percipitis[g]). Nam si[h]) essent[i]) homines de cibo spirituali, videlicet de corpore Christi, sicut de corporali soliciti sunt, nullus periret, nullus ad eterne dampnacionis penam transiret[k]), sed omnes essent felices cunctique fuissent beati"[l]). — Hec ille[m]).

Capitulum vigesimum tercium[n]).

Determinacio Crisostomi super epistolam ad Hebreos, sermone XVII. sic inquit[o])[2]).

„Sunt plurimi, qui ex hoc sacrificio[p]) semel accipiunt in toto[q]) anno, alii bis, alii sepius. Ad[r]) omnes ergo nobis[s]) sermo est, non ad eos, qui hic sunt tantum, sed eciam[t]) ad eos, qui in heremo sedent. Illi enim semel in anno participant, fortasse[u]) et post duos annos. Quid ergo est, quos magis acceptamus: eosne, qui semel, an eos, qui sepius, an illos, qui raro accipiunt[v])? Neque[w]) illos, qui semel, neque illos, qui sepius, neque illos[x]), qui raro accipiunt, sed eos, qui cum munda consciencia, cum mundo corde, cum vita irreprehensibili. Isti semper accedant, qui vero tales non sunt, neque semel in anno[y]). Quid[z]) ita? Quia iudicium sibi accipiunt et dampnacionem et supplicium.

---

a) hic *EF.* b) Quapropter — studiose percipitis *om. D 1. 2.* c) *om. I.* d) Est enim *G.* e) dicendum (dd.) *E.* f) *om. G.* g) percipit *I.* h) et si *GI.* i) *om. G.* k) eternam dampnacionis transiret *G.* l) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Augustinus vero dicit ꝛc., *v. infra p. 127, lin. 6.* m) etc. *add. EI.* n) *ita A rubr., om. cet. cod.* o) *ita ABF rubr. et EGI;* sic inquit *om. BFH; H ponit:* decimo octavo. p) ex sacramento *F.* q) *om. G.* r) Ad — duos annos *om. D 1. 2.* s) nos *BH.* t) tantum *add. G.* u) fortassis *BFI.* v) suscipiunt *H.* w) Neque — accipiunt *add. A in m.* Non enim *F.* x) istos *G.* y) *add. A in m., om. B D 1. 2. EFH.* z) Quare *F corr.*

1) *Matth. IV. 4.* 2) *S. Joannis Chrysostomi in epist. ad Hebraeos, c. 10, hom. XVII, apud Migne, PG, t. 63, col. 131.*

Et non mireris[a]). Sicut enim cibus naturaliter nutricionis[b]) extans[c]) [f. 89[b]], si in eum, qui pravis cibis corruptus est, inciderit, omnia perdet et corrumpet et efficietur[d]) occasio morbi[e]), sic eciam ista, que ad hec terribilia pertinent sacramenta[f]). Si frueris mensa regali[g]) et iterum polluis xeno[h]) os tuum, perungis ungento precioso et iterum fetoribus[i]) illico[k]) imples, dic michi rogo, qui post annum communionem[l]) participaris[m]), quadraginta dies putas[n]) tibi sufficere ad emundacionem[o]) peccatorum tocius anni, et iterum septuaginta[p]) transeunte[q]) trades te ipsum primis sordibus, dic enim michi, si salvus[r]) quadraginta diebus ab egritudine longa iterum te illis mortificatoribus cibis tradas[s]), num[t]) et primum laborem perdes[u])? Si enim naturalia sic mutantur, quanto[v]) amplius voluntaria, ut puta, quod[w]) dico naturaliter, videmus et sanos habemus oculos. Sed aliquando ex mala quadam affeccione leditur noster obtuitus. Si igitur naturalia sic[x]) mutantur, quanto amplius, que ad voluntatem pertinent. Quadraginta dies tantum tribuis saluti anime tue. Arbitror autem, quia[y]) neque quadraginta dies[z]) tibi speras propiciari deum, jocaris magis, dic michi, hec dicens: Non ab una nos in anno[aa]) percepcione veto, sed volo[bb]) sepe nos[cc]) digne[dd]) accedere. Sanctis hec concessa sunt, supple[ee]) secundum morem orientalis ecclesie dyaconus[ff]) insonat in illa[gg]) hora, sanctos vocans[hh]), et per hanc vocem veluti maculas inspiciens[ii]). Sicut enim in grege, ubi multe quidem[kk]) salve sunt pecudes, multe autem scabie plene sunt, necesse est, ut hee prohibeantur a sanis[ll]), sic eciam in ecclesia, quoniam alie quidem sunt salve

---

[a]) Et non mireris *om. B.* [b]) nutritorius *D 1. 2. FI.* [c]) exstans *F,* existens *I.* [d]) ęfficitur *I.* [e]) occasio morbis *F;* causa morbi *G.* [f]) *post hanc vocem cod D 1. 2. add.* Hec de frequenti et quotidiana communione, *quibus vocibus et excerpta eorum ex l. III. tr. 3 finem habent.* [g]) mensa spirituali, m. r. *H.* [h]) pollueris *tantum I;* sceno *A.* [i]) *om. I.* [k]) illud *BEFGI;* illecto *H.* [l]) sermonem *corr.* communionem *A;* sermone *BE;* communione *GI;* stercori *(sic) F.* [m]) participans sermonem prepararis *H.* [n]) reputas *G.* [o]) emendacionem *GI,* peccatorum *om. I.* [p]) septuagenta *BF;* septuagesima *GI.* [q]) pereunte *G.* [r]) salvus fueris *G.* [s]) tradis *H.* [t]) Nonne *FGI.* [u]) perdis *GI.* [v]) et quanto *F;* quantum magis *G.* [w]) *om. G,* ut *I.* [x]) *sup. lin. add. A, om. BEFH.* [y]) quod *G.* [z]) diebus *F.* [aa]) *om. I.* [bb]) solo *ABH.* [cc]) vos *FGI.* [dd]) *om. I.* [ee]) propter *EI;* a papa *F.* [ff]) hoc eciam d. *H.* [gg]) nulla *(sic) FGI.* [hh]) vetans *GI.* [ii]) vincula inspicies *G.* [kk]) *om. GI.* [ll]) a sociis *BF.*

pecudes, alie autem viciate, per hanc vocem prohibentur hee ab hiis"[a]). — Hec Crisostomus[b]).

Capitulum vigesimum quintum[c]).

Determinacio Augustini in libro[d]) *De ecclesiasticis dogmatibus*[e]).

Augustinus[f]) vero dicit in libro De ecclesiasticis dogmatibus[1]): „Cottidie eucaristie communionem percipere[g]) nec laudo nec vitupero." Quod exponens Archidiaconus[h]) super decreto[i]) sic dicit: „Nec laudo, quia forte malus est, qui accipit[k]), nec vitupero, quia forte bonus est accipiens. Item non laudo, quia potest[l]) sumere mala intencione, nec vitupero, quia potest hoc[m]) facere bona et pura intencione." Ignorans ergo Augustinus intenciones sumencium, hoc[n]) dicit. Ideo numquam vituperantur digne[o]) sumentes, sed indigni semper vituperantur. Quod[p]) autem bonum sit sepe communicare, ideo notanter dicit: „Omnibus tamen diebus dominicis communicandum[q]) hortor, si tamen mens sine voluntate peccandi sit. Nam habentem ad hoc[r]) voluntatem peccandi, gravari magis dico eucaristie percepcione quam purgari. Et ideo quamvis peccato quis mordeatur, peccandi tamen de cetero[s]) non habeat voluntatem et communicaturus satisfaciat lacrimis et oracionibus, et confidens de domini miseracione, qua[t]) confitencium peccata pie delere consuevit, accedat intrepidus et securus[u]). Et hoc intellige de illo, quem mortalia non gravant. Nam[v]) quem mortalia peccata vel criminalia post baptismum gravant, hortor prius publica peni-

---

[a]) *in cod. H continuantur excerpta de Chrysostomo usque ad vocem:* et calicem regalem attingat. [b]) Que Crisostomus *E; om. G.* [c]) *ita A rubr., om. cet. cod.; recte* Cap. vigesimum quartum. *Cf. superius* Cap. nullum. [d]) *om. GI.* [e]) *ita ABF rubr. et EGHI;* etc. *add. FI;* docmatibus *scribitur in BGHI.* [f]) *contin. D 1. 2.* [g]) accipere *G.* [h]) Archidyaconus *BFGI.* [i]) decreta *G.* [k]) recipit *G.* [l]) forte potest *BF.* [m]) hec *G.* [n]) Augustinus hoc *E;* hec *G.* [o]) digne — vituperantur *om. BF.* [p]) Qui *EI.* [q]) ad communicandum *G.* [r]) adhuc *recte D 1. 2. GI.* [s]) *om. G.* [t]) qui *recte I.* [u]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Idem ad Januarium ꝛc. *v. infra p. 128, lin. 17.* [v]) Nam — criminalia *om. G. ponens:* Si autem post baptismum ꝛc.

[1]) *De eccles. dogm. c. 23, ap. Migne, PL, t. 42, col. 1217. Non est Augustini, cf. Decr. III. De consecr. dist. II, c. 13, ed. Friedbergiana, col. 1318. Allatum probabiliter ex Milicii postilla „Gratiae dei", l. c., p. 113, prout etiam excerpta, quae inferius sequuntur.*

tencia satisfacere et ita sacerdotis iudicio reconciliatum communicacionem[a]) sociari, si wlt non[b]) ad iudicium, sed ad salvacionem sui eucaristiam sumere. Sed eciam secreta satisfaccion[e] solvi mortalia crimina[c]) non negamus."

Idem[d]) Augustinus in libro[e]) de verbis domini dicit[1]) „Non[f]) iste est panis, qui vadit in[g]) corpus, sed panis vite etern[e] qui anime nostre substanciam fulcit. . . Latinus autem hunc panem cottidianum dicit, quem Greci dicunt advenientem. Si cottidianus panis est, cur[h]) post annum sumis illum, quemadmodum Greci in Oriente facere consueverunt. Accipe cottidie, quo[d] cottidie tibi[i]) prosit. Sic vive cottidie, ut cottidie merearis accipere; mortis enim domini significacio et remissio peccatoru[m] est. Qui wlnus habet, medicinam querit[k]). Wlnus est, quia su[b] peccato sumus. Medicina est celeste et venerabile sacrificium[l]) Si cottidie accipis, cottidie tibi est hodie. Christus tibi cottidi[e] resurgit; hodie[m]) enim est, quando Christus resurgit," etc.[n]).

Idem[o]) Augustinus ad Januarium libro[p]) primo dicit[q])[2]): „Peccata, si non tanta sunt, ut excommunicandus quisque iudicetur, non se debet a cottidiana medicina dominici corporis separare."

Idem[r]) super primo[s]) verbo Mt. VI[3]): ‚Panem nostrum[t]) cottidianum', dicit: „Accipe cottidie, quod tibi cottidie prosit. Sic vive cottidie, ut cottidie merearis accipere, etc.[u]) Qui non meretur cottidie accipere, non meretur post annum accipere[v])." Hoc intellige, quia[w]) minus aptus erit, ex quo non consuevit[x]) sepe sumere; per disuetudinem enim homo et abusum nec[y]) confitetur nec vigilat in penitencia[z]), et sicut vitis que non circumfoditur nec a superfluis preciditur, germinat in

---

5) Nota *add. A alia manu.*

a) communicacioni *EHI;* communicacione *G.* b) si non velit *G.* c) peccata *GI.* d) Item *H.* e) *om. G.* f) Nonne *corr.* Non *A.* g) ad *H.* h) cur non nisi *GI.* i) *om. E.* k) querat *G.* l) sacramentum *F et editio.* m) hodie — resurgit *om. F.* n) *om. EI.* o) *om. BF; cont* *D 1. 2.* Item *GH.* p) in Januar. in libro *I.* q) *om. D 1. 2.* r) E *D 1. 2.* Quod *G.* Item *H.* s) illo *D 1. 2. I.* t) etc. *add. D 1. 2.* u) *om. EG.* v) *post hanc vocem contin. D 1. 2.:* Idem: Iteratur oc. *v. infra* *p. 129, lin. 3.* w) quod *G.* x) asuevit *G.* y) non *G.* z) *om. I.*

1) *Serm. 84. de verbis domini ap. Migne, PL, t. 39, col. 1907. Cf. etiam Decret. III, l. c., c. 56, p. 1335 et Milicii postillam „Gratiae dei", l. c.*
2) *S. Augustini ad inquis. Januarii, l. I, c. 3, ap. Migne, PL, t. 33, col. 201*
3) *Sermo 84, l. c. Cf. Decr. l. c., c. 56, p. 1335.*

malis operibus[a]) et actibus mundi, qui si[b]) sepe communicaret, utique paracior et[c]) dignior esset.

Item Augustinus[1]): „Iteratur[d]) cottidie hec oblacio, licet Christus semel passus sit[e]), quia cottidie peccamus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest. Et [ideo] quia cottidie labimur, cottidie Christus pro nobis ymmolatur . . . Dedit enim hoc sacrificium[f]), ut quia nos cottidie peccamus et[g]) ille[h]) mori non iam potest, per hoc sacrificium[i]) remissionem[k]) [f. 89[b]] consequamur[l]). Cottidie sumitur ipse[m]) et comeditur in veritate, sed[n]) iam potest integer et vivus manere. Item misterium fidei dicitur, quia credere debes, quod ibi salus nostra consistat."

Item[o]) in libro quinquagesimo Omeliarum, omelia[p]) XLIII.[q])[2]): „,Panem nostrum cottidianum da nobis hodie.' Intelligitur hoc valde[r]) bene, videlicet ,panem cottidianum da nobis hodie', eucaristiam tuam, cottidianum cibum. Norunt[s]) enim fideles, quid accipiant, et quid bonum est eis accipere panem cottidianum huic tempori[t]) necessarium: pro se rogant, ut bona faciant, ut[u]) in bonitate et fide et bona vita perseverent. Hoc optant, hoc orant, quia qui non perseverant in bona vita, separabuntur ab hoc pane. Quid est: ,Da nobis hodie', nisi: Da, ut sic vivamus, ut ab altari tuo non separemur?" — Hec ille[v]).

„Idem[w])[3]) est, si dixerit quispiam non cottidie accipiendum eucaristiam, alius affirmat cottidie. Faciat unusquisque, quod secundum fidem suam pie crediderit esse faciendum. Neque enim litigaverunt inter se aut quispiam[x]) eorum se alteri preposuit, Zacheus et ille[y]) centurio, cum alter eorum gaudens, in domum suam suscepit Christum, alter vero domino dixit:

---

[a]) in operibus *I.* [b]) *om. BFH.* [c]) *sup. lin. add. A.* [d]) *contin. D 1. 2.* [e]) *om. D 1. 2.;* est *H.* [f]) nobis *add. G.* [g]) et — iam potest *A in textu, sed in m.:* et ille modo iam pati non potest. [h]) ipse *G.* [i]) *add. A in m., om. D 1. 2.* [k]) *om. B.* [l]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Criso. super epist. ad Hebr. oc., *v. supra p. 125, lin. 13.* [m]) et ipse et conceditur *(sic) C.* [n]) et *BF.* [o]) Item — Hec ille, *totam hanc paragraphum om. E.* [p]) *om. BF.* [q]) Item — XLIII *A rubr.;* sic dicit *add. H.* [r]) valere *G;* bene *om. GI.* [s]) Norunt — accipiant *om. B.* Noverunt *G.* [t]) tempore *I;* huic pernecessarium *H.* [u]) et ut *GI.* [v]) *om. G.* [w]) Quid *(sic) G.* [x]) quisquam *BEFG;* quisnam *I.* [y]) ipse *G.*

[1]) *Allatum ex Decr., l. c., c. 72, p. 1342.* [2]) *recte hom. 42, ap. Migne, PL, t. 38, col. 395.* [3]) *S. Augustini ad Januar., lib. I, c. 3, ap. Migne, PL, t. 33, col. 201. Allatum ex Decr., l. c., p. 1319.*

‚Domine[a]), non sum dignus, ut intres, etc.[b]): ambo Salvatorem honorificantes, quamvis non uno modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc valet, quod manna secundum voluntatem propriam in ore cuiusque sapiebat“, etc.

Idem Augustinus in quodam sermone, qui incipit: ‚Circulo consecrato[c]) anno revoluto debitum sermonem‘, et cetera[d])[1]): „‚Parasti in conspectu meo mensam adversus omnes, qui tribulant me‘[2]). Ista mensa agnoscitur altaris domini consecracio. Nam inde[e]), quid dicit Sapiencia[3]): ‚Sapiencia edificavit sibi domum, excidit columpnas septem, paravit mensam suam, misit servos suos, convocans omnes et dicens: Venite et edite de meis panibus et bibite vinum, quod miscui vobis.‘ Et quia istam mensam preparavit servis et ancillis in conspectu eorum, ut cottidie in similitudine corporis et sanguinis Christi panem et vinum[f]) secundum ordinem Melchisedech ostenderet, ostendendo nos cibaret in sacramento, ideo dicit: ‚Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui[g]) tribulant me.‘ Qui sunt isti[h]), qui nos tribulant? Suggesciones inimice et cogitaciones[i]), cupiditates, delectaciones, seculi honores. Isti tribulant, quia huiusmodi, qui ita vivunt, tribulaciones carnis habent, sed veniunt ad mensam potentis, considerantes ea, que apponuntur eis, accipere cum tremore et timore, et tribulaciones efficiuntur consolaciones, aufferuntur[k]) ea, que sunt carnis, infunduntur ea, que sunt spiritus, ex mensa preparata proficiunt contra eos, qui tribulant eos[l])“, etc.[m]).

---

[a]) *om. G.* [b]) ut intres *om. GI;* sub tectum meum *add. H.* [c]) confecto *BF.* [d]) *om. E.* [e]) idem *F.* [f]) suum *add. G.* [g]) qui tribulant me *om. G.* [h]) *om. I.* [i]) agitaciones *BEFI.* [k]) aufferunt *B.* [l]) illos *H.* [m]) *om. EG.*

[1]) *In sermonibus s. Augustini, ap. Migne, PL, t. 38, 39 et 46 dicta sequentia reperire non potuimus.* [2]) *Psalm. XXII. 5.* [3]) *Proverb. IX. 1—5 (libere allatum).*

Capitulum vigesimum sextum[a]).

Determinacio beati Ambrosii libro[b]) *quinto De misteriis et sacramentis, exponens dominicam oracionem, dicit*[c])[1]):

„Panem enim, panem dixit, ‚epiusyon'[d]) dixit[e]), hoc est supersubstancialem. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed panis vite eterne, qui anime nostre substanciam fulcit[f]). Ideo grece ‚epiusyon'[g]) dicitur. Latinus autem hunc[h]) panem cottidianum dixit[i]), quem[k]) Greci advenientem dicunt. Ergo quod Latinus dixit et quod Grecus, utrumque utile videtur: Grecus utrumque uno sermone significavit, Latinus cottidianum dixit. Et si cottidianus est panis, cur post annum illum[l]) sumis, quemadmodum Greci in Oriente facere[m]) consueverunt? Accipe cottidie, quod cottidie tibi prosit. Sic vive, ut cottidie merearis accipere. Qui non meretur cottidie accipere, non meretur post annum accipere. Quando[n]) Job sanctus pro filiis suis offerebat sacrificium [Job I, 5], ne forte aliquid[o]) vel[p]) in corde vel in sermone peccassent? Ergo cum audis, quod quociencumque offertur sacrificium[q]), mors domini, resurreccio domini, elevacio domini significatur et remissio peccatorum, cur[r]) panem istum vite cottidianum non assumis (I. Cor. XI. 26)? Qui wlnus habet, medicinam requirit[s]). Wlnus est, quia sub peccato sumus: medicina est celeste et venerabile sacramentum. ‚Panem enim[t]) cottidianum da nobis hodie.' Cottidie si[u]) accipis, cottidie tibi hodie est. Si tibi hodie est Christus, Christus tibi cottidie resurgit", etc.

---

a) ita *A rubr., om. cet. cod.* b) in libro *GI;* beati *om. H.* c) *ita ABF rubr. et EGHI;* dicit *om. BH;* sic dicit etc. *F.* d) epiusyon *AH; recte* ἐπιούσιον; epyusion *BFG;* epyuseon *I.* e) *om. GI.* f) id est ornat *add. G.* g) epiusion *A ante corr. et B;* epiuseon *EF;* epyuseon *GI; recte* ἐπιούσιος. h) habet *F.* i) dicit *G.* k) hunc *B.* l) eum *H.* m) *om. BI;* accipere *G.* n) Quo *B.* Quem *F.* Quoniam *G.* o) *om. GI.* p) *om. F.* q) hoc *add. GI.* r) cum *G.* s) querit *I.* t) nostrum *G.* u) si accipis, cottidie *om. BF.*

1) *S. Ambrosii De sacramentis l. V, c. 4, ap. Migne, PL, t. 16, col. 452—453.*

Capitulum vigesimum septimum[a]).

Determinacio beati Jeronimi[b]).

Jeronimus in epistola[c]) „Non opinanti[d]) michi", circa finem epistole, respondens questioni illius[e]) Lucilli, qui inter alia querebat, an omni die sit communicandum, inter cetera sic dicit[f])[1]): „Ego illud te breviter admonendum puto, tradiciones ecclesiasticas, presertim, que fidei non officiunt[g]), ita servandas, ut a maioribus tradite sunt, nec aliorum consuetudine nec aliorum contrario subverti more." Et infra post pauca: „Eucaristiam quoque absque dampnacione nostri et nos[h]) pungente consciencia, semper accipere, et psalmistam[i]) audire[k]) dicentem[2]) [f. 90[c]]: ‚Gustate et videte, quoniam suavis est dominus' ", etc

Idem[l]) Jeronimus super Mar. XIIII° ca° [m])[3]): ‚Hic est enim[n]) sanguis meus', scribens, dicit[o])[4]): „Christus calicem inpletum vino et aqua in sanguinem suum mutat. Unde mensa mundi debitis[p]) obligat convivas, sed mensa Christi digne convivantes[q]) inmunes[r]) et liberos a peccatis reddit."

Idem[s]) Jeronimus in Appollogetico[t]) ad Pammachium dicit[5]): „Scio[u]) Rome hanc esse consuetudinem, ut fideles semper corpus Christi accipiant, quod nec reprehendo nec probo. „Unusquisque enim in[v]) suo sensu habundat." Sed ipsorum conscienciam convenio, qui[w]) eodem die post coitum communicant et iuxta Persyum[x]) „noctem[y]) in flumine[z]) purgant"; quare ad Martires non audent, quare non ingrediuntur ecclesias[aa])? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod[bb])

---

[a]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [b]) *ita ABF rubr. et EGHI.* Sequitur et est ista *add. F.* [c]) *ita A add. et H; om. cet. cod.* [d]) opinative *G.* [e]) *om. I.* [f]) dixit *F.* [g]) efficiunt *corr.* officiunt *A;* efficiunt *BFG.* [h]) non *BF, om. G et editio;* repugnante *sequitur in BF.* [i]) *ita FGI;* psalmista *cet. cod.* [k]) audite *FG;* audi *cet. cod.;* audire *editio.* [l]) Item *GI.* [m]) apostolo *F.* [n]) *om. F.* [o]) sic dicit *I.* [p]) divitis *GI.* [q]) communicantes *I.* [r]) id est inparticipes *add. G.* [s]) *om. I.* [t]) suo *add. GI.* [u]) Scire debes *GI.* [v]) enim in *om. GI.* [w]) ideo compello *(sic) G;* quod *I.* [x]) *A post corr.;* Persium *BFGI.* [y]) nocte *I.* [z]) lumine *BF;* flumine *EG et editio;* purgant — An *om. G.* [aa]) ad ecclesias *H.* [bb]) Qui *F.* Quod si *H.*

[1]) *S. Hieronymi ep. LXXI, ap. Migne PL, t. 22, col. 672.* [2]) *Psalm. XXXIII. 9.* [3]) *Marci XIV. 24.* [4]) *verisimiliter aliquod opusculum S. Hieronymi suppositium hic adfertur. Cf. Migne, t. 30, col. 632.* [5]) *S. Hieronymi ep. XLVIII, seu liber apologeticus ad Pammachium, ap. Migne, PL, t. 22, col. 506.*

in ecclesia non licet[a]), nec domi licet[a]). Nichil deo clausum est, et tenebre quoque lucent aput deum. Probet se unusquisque et sic ad corpus Christus accedat. Non quod dilate[b]) communionis unus dies aut biduum[c]) sancciorem efficiant christianum, ut quod hodie non merui, cras vel[d]) pridie merear. Sed quod, dum[e]) doleo non communicasse me corpori Christi, abstineam me paulisper ab uxoris[f]) amplexu, ut amori coniugis amorem Christi preferam. Durum est et non ferendum. Quis hoc seclarium sustinere potest? Qui sustinere potest, sustineat, qui non potest, ipse viderit. Nobis cura est[g]), non quid[h]) unusquisque possit[i]) aut velit[k]), sed quid scripture precipiant dicere“, etc.[1]).

Idem Jeronimus in Questionibus[m]) ad Ebedyam[n]), questione II[a] dicit[o])[1]): „Non Moyses dedit nobis panem verum, sed dominus Jhesus, ipse conviva et convivium, ipse comedens et qui comeditur. Illius bibimus[p]) sanguinem et sine ipso potare non possumus et cottidie in sacrificiis eius de genimine vitis vere et vinea Soreth, que interpretatur electa, rubencia musta calcamus, et novum ex hiis vinum bibimus in regno patris, nequaquam in vetustate littere, sed in novitate spiritus, cantantes canticum novum, quod nemo poterat canere, nisi in regno ecclesie, quod regnum patris est. Hunc panem Jacob patriarcha comedere[q]) cupiebat, dicens[2]): ‚Si fuerit dominus deus mecum et dederit michi panem ad edendum et vestem ad induendum.‘ Quot quot[r]) enim in Christo baptizamur, Christum[s]) induimur et panem comedimus angelorum et audimus[t]) dominum predicantem: ‚Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me et impleam opus eius‘. Faciamus[u]) igitur voluntatem eius, qui nos misit[v]), et impleamus opus eius; et Christus nobiscum bibet in regno ecclesie sanguinem suum“[w]).

---

[a]) lucet *BF.* [b]) dilata *I.* [c]) biduus *BF.* [d]) vel hodie *F.* [e]) Sed cum *GHI.* [f]) uxoribus *(sic) F.* [g]) *om. G.* [h]) Nam quid *E.* Non quam *I.* [i]) poterit *G.* [k]) quid velit *I.* [l]) dicere etc. *A del. et om. H.* [m]) *om. I.* [n]) Ebediam *BFHI.* Elbidium *G.* [o]) *om. GI.* [p]) lambimus *G.* [q]) *A post corr.* [r]) Quidcumque *G.* Quod I. [s]) *add. A in m.* [t]) audivimus *I.* [u]) Faciamus — opus eius *om. G.* [v]) nos *add. A in m.; om. BEI.* [w]) preciosum *add. G.*

[1]) *S. Hieronymi epist. CXX, ap. Migne, PL, t. 22, col. 986.* [2]) *Gen. XXVIII. 20.*

Capitulum vigesimum octavum[a]).

Determinacio[b]) *Anacleti pape, simul et preceptum, qui dicit, etc.*[c]) [1]):

„Peracta communione[d]) omnes communicent, qui ecclesiasticis nolunt carere liminibus[e]). Sic enim apostoli statuerunt." Nec obstat ei constitucio[f]) Fabiani pape et aliorum, qui ter in anno aut semel sanxerunt communicandum plebibus christianis, quia hoc statuerunt non quidem a cottidiana vel crebra communione dignos repellendo, ut est notorium cuilibet intuenti, sed magis pigros christianos et negligentes iuxta decretum ewangelii conpellendo per hoc ad cenam patrisfamilias intrandum per precepta. Unde illa[g]) constitucio[h]) Fabiani pape et omnes alie de sacramento hoc[i]) consequentes[k]) merito magis proprie conpulsiones quam constituciones sunt nunccupande et censende[l]).

Capitulum undetricesimum[m]).

Determinacio beati Pauli apostoli[n]).

Paulus vero apostolus invitans ad hanc sacratissimam cenam frequentandam, dicit I. Cor. V. b.[o]) [2]): „Etenim pascha nostrum ymolatus est Christus. Itaque[p]) epulemur, non in fermento malicie et nequicie, sed in azimis sinceritatis et veritatis." Hic itaque hortatur apostolus ad epulandum hoc sacramentum frequenter, quod est Christus. Idem dicit[q]) Hebr. XIII [3]): „Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper deo, id est fructum labiorum confitencium nomen eius." Et tunc ad propositum: „Beneficencie et communionis nolite oblivisci; talibus

[a]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [b]) Declaracio *I.* [c]) *ita ABF rubr. et EGHI;* qui dicit *om. H,* etc. *om. BFGI.* [d]) sacerdotis *add. G.* [e]) *corr. in marg. A.* [f]) institucio *G.* [g]) ista *G.* [h]) institucio *GI.* [i]) pro hoc *E.* [k]) per consequens *BFG.* [l]) cessende *corr.* censende *A; om. G.* [m]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [n]) *ita ABF rubr. et EGHI.* [o]) dicens *BF, om. EGHI.* [p]) Itaque — intelligitur *add. A in m., sed E et I om., ponentes tantum:* Christus, id est agnus paschalis ɔc. *G habet:* Christus, prout dicit Gorra ɔc. [q]) Nam ad idem *BFH.*

[1]) *Cf. Decret. Pseudoisid., ed. Hinschius, p. 70 et Decr. III. De consecr. dist. II, c. 10, ed. Friedbergiana, p. 1317.* [2]) *I. Cor. V. 7—8.* [3]) *Hebr. XIII. 15—16.*

enim hostiis promeretur deus." Per pascha igitur ymolatum pro nobis intelligitur agnus paschalis vel eucaristia, prout dicit Gorra super eodem verbo inquiens[a][1]): „Ecce agnus paschalis, quem edere debemus. Apok. V[b])[2]): ‚Dignus est agnus, qui occisus est', etc. Et ergo super omnia amandus est Christus, qui datus est nobis cibus in viaticum nostre peregrinacionis. Unde subditur: „Ymolatus est" in premium nostre salutis, et dicitur „Christus", id est unctus. Ungit enim nos oleo leticie in celestibus." Et infra: „Notandum est hic[c]), quod homo libencius epulatur, quando cibus est sanus, suus[d]), paratus et sapidus. Talis est cibus altaris, secundum quod inplicatur hic[e]): Est enim sanus. Unde dicitur pascha, id est transitus, quia facit[f]) transire de bono in melius, de[g]) meliori in optimum. Unde dicit[h]) psalmista[3]): „Transibo in[i]) locum thabernaculi admirabilis," etc. Item est suus[k]), ad quod in ewangelio[4]): „Panem nostrum cottidianum." Unde dicitur „nostrum", non tantum divitum, sed omnium bonorum. Item est[l]) paratus, quia dicitur: „Ymolatus est[m])". Unde in[n]) psalmista[5]): „Parasti in conspectu meo mensam." Mensa fuit posita die[o]) Jovis[p]) in cena, agnus occisus die Veneris, ministratus die[q]) dominico ad epulandam[r]) [f. 90[b]]. Item est[s]) sapidus. Unde dicitur unctus. „Itaque epulemur", scilicet[t]) nos timentes, (Tho. II°[6]): „Vade et adduc[u]) aliquos de tribu, timentes deum, ut[v]) epulentur nobiscum"), penitentes (Luc. XV°[7]): „Epulari autem et gaudere oportebat[w]), quia hic frater tuus mortuus[x]) fuit et revixit; perditus[y]) et inventus est"), credentes (Deut°. XVI°[8]): „Adorato domino"[z]). „Itaque", quia scilicet est pascha nostrum, „epulemur" nos ipsi incorporando

[a]) sic inquiens *I.* [b]) ultimo *GI.* [c]) est hic *om. BF.* [d]) *A corr., om. G.* [e]) hic — sanus *om. GI.* [f]) fecit *AH.* [g]) et de *H.* [h]) *om. H.* [i]) ad *FGI.* [k]) *ita H;* tuus *FGI;* finis *cet. cod.* [l]) dicitur *B.* [m]) *om. GI.* [n]) *om. EGH.* [o]) die dominico *A ante corr. et B;* posita die d. *om. I.* [p]) Jovis — epulandum *add. A in m. alia manu, om. B.* [q]) in die *G.* [r]) *om. EG;* epulandum *I.* [s]) *om. B.* [t]) *om. GI.* [u]) adhuc *corr.* adhuc *A;* ad duo *(sic) E.* [v]) et *ABEFI.* [w]) oportet *I.* [x]) mortuus, etc. *H, cet. om.* [y]) perierat *I.* [z]) deo tuo epulaberis *add. G.*

[1]) *Nicolai de Gorran Postilla, ed. Paris. 1531, f. 69[a].* [2]) *Apoc. V. 12.* [3]) *Psalm. XLI. 5.* [4]) *Lucae XI. 3.* [5]) *Psalm. XXII. 5.* [6]) *Thobiae II. 2.* [7]) *Lucae XV. 22.* [8]) *Deutero. XVI. 10.*

secundum illud [Augustini]: Nec tu me[a]) mutabis in te, sicu cibum carnis tue, sed[b]) tu mutaberis in me," etc.[c]).

Capitulum tricesimum[d]).

Determinacio Actuum apostolorum, ubi[e]) *II° cap°. dicitur*[f])[1])

„Cottidie quoque perdurantes unanimiter in templo et frangentes panem, sumebant cibum cum exultacione et simplicitat cordis[g]), habentes graciam ad omnem plebem. Dominus autem augebat, qui salvi fiebant, cottidie in idipsum", subaudis merit et virtute epulacionis et fruicionis cottidiane huius panis. Nam hoc confirmat psalmista, qui dicit[2]): „A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt." Et ecclesia Christi id sanctitati esse in canticis suis frequentandum, cum Antiphonam super hoc[h]) condidit et admisit. Ad idem facit eciam propheta dicens[3]): „Quid bonum est aut quid pulchrum[i]), nisi vinum electorum." Et ad propositum: „et triticum germinans virgines", id est multiplicans fideles Christi Jhesu virgines in fide catholica. Et est hic advertendum diligenter, quod apostoli in primitiva ecclesia valebant et de facto faciebant, puta quotidianam a fidelibus sacramenti communionem. Hoc Anacletus papa precepit[k]) pro statuto et in ecclesiam introduxit, ut supra est notatum. Non[l]) loquitur, ubi vel quando fuisset illud a quoquam retractatum et revocatum.

Capitulum tricesimum primum[m]).

Determinacio legislatoris ewangelici ac patrisfamilias[n]).

Vicesima octava determinacio legislatoris ewangelici ac patrisfamilias sue cene, qui instituens hoc sacramentum ait

---

[a]) *add. A in m.* [b]) sed — in me *om. I.* [c]) *in cod. F sequitur determinatio, quae superius in „capitulo nullo" legitur.* [d]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [e]) *om. BFG.* [f]) *ita ABF rubr. et EGHI;* dicitur *om. BF.* [g]) cordis, etc. et gracia dei augebatur in illis (eis) *ita A ante corr. et BEFGI; id, quod sequitur, add. A in m. et legitur etiam in cod. H.* [h]) *sup. lin. add. A.* [i]) pulchre *H.* [k]) suscepit *H.* [l]) Et non *H.* [m]) *ita A rubr., om. cet. cod.* [n]) *ita ABF rubr. et EGHI;* et cetera *add. I.*

[1]) *Act. ap. II. 46.* [2]) *Psalm. IV. 8.* [3]) *Zach. IX. 17.*

‚uce XXIII°[a])[1]): „Accipite et comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gracias egit et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes"; ubi nota, quod dicit „omnes", per hoc evidenter[b]) innuens, quod ab omnibus communiter, non tantum sacerdotibus[c]), sed eciam plebeis, quocienscumque in sacris missarum solempniis wlt hoc sacramentum manducari; et pro tanto llluc apponit[d]): „Accipite et dividite inter vos." Et ad idem Marci XIIII° dicitur[2]): „Et biberunt ex eo[e]) omnes." Cottidianam vero vel alias crebram communionem sacramenti huius esse icitam, utilem et necessariam omni populo fideli christiano evidencius determinavit et expressit in constitucione sue oracionis, um precepit orandum et dicendum: „Panem nostrum cottidianum", et prout in Matheo[3]) habetur, „supersubstancialem da nobis hodie", quod irrefragabiliter et expresse[f]) primum et principaliter intelligitur[g]) de hoc supersubstanciali nostro sacramento, veluti luculenter et per multa iam patuit in precedentibus sanctorum et doctorum determinacionibus. Et nota, quod equitur[h])[4]): „Hoc quocienscumque feceritis, facite[i]) in meam commemoracionem." Ibi non tantum innuit libertatem accedendi d suum corpus et sanguinem preciosum manducandum, sed eciam crebram[k]) populi ad ipsum accessionem, per hoc, quod notanter exprimit, dicens: „Facite in meam commemoracionem", secundum[l]) quod dicit quidam[m]) doctor: „Dedit nobis dominus hoc venerabile sacramentum, ut habeamus in nobis eius memoriam et eam continue frequentemus atque nobis incorporemus[n]) per eius[o]) crebram digestionem[p]). Plerumque homines ex pravis cogitacionibus et delectacionibus[q]) vanis fiunt inmemores Salvatoris. Voluit ergo dominus hunc[r]) panem sacramentalem nobis dare, ut noxiis[s]) abstracti, ipsum in memoria habeamus." Unde[t]) Luce XXII°[5]): „Hoc facite in meam commemoracionem."

---

[a]) *A post corr.;* XXI° *BEFGI;* 22 *H.* [b]) *om. B;* evidens *E.* [c]) a sacerdotibus *G.* [d]) illud *GH,* apposuit *H.* [e]) bibebant hoc *H.* [f]) *hac voce in cod. H haec determinatio expl.* [g]) interpretatur *G.* [h]) *om. E.* [i]) facietis *GI.* [k]) *om. G.* [l]) sed *ABH.* [m]) unus *G.* [n]) *A post corr.;* incorporeo *B;* eam i. *GI.* [o]) *om. BF.* [p]) *A post corr.* [q]) *om. GI.* [r]) *om. G.* [s]) a noxiis *add. F.* [t]) Unde dicit *BEFGI.*

[1]) *recte Lucae XXII, 17–20 (libere allatum).* [2]) *Marci XIV. 23.* [3]) *Matth. VI. 11.* [4]) *I. Cor. XI. 25.* [5]) *Lucae XXII. 19.*

Quod[a]) pertractans Eusebius[b]), sic ait: „Quia corpus assump tum dominus ablaturus erat a nobis et illaturus[c]) sideribu necessarium erat, ut in die cene sacramentum nobis corporis e sanguinis consecraret, ut offeratur[d]) iugiter per misterium, quo offerebatur semel in precium, et per hominis victimam vivere in memoria et semper presens esset in gracia. Per hoc[e]) ap paret caritas et dileccio Salvatoris suum corpus nobis continu dando.“ Et infra idem: „Continuat enim hoc benedictum sacra mentum vigorem remissum.“ Unde Crisostomus super Lu cam: „Operatur in nobis hoc sacramentum regiam[f]) nobilitaten anime, non permittit marcescere, protinus irrigans animam ma gnamque inspirans virtutem, fugat demones, advocat angelo et dominum angelorum.“

Et est hic diligenter advertendum[g]), quod sicut[h]) in in stitucione huius sacramenti dominus Jhesus precepit[i]) express manducandum et bibendum suum corpus et sanguinem, dicens[k] „Accipite et comedite“ et post: „bibite ex hoc omnes“, reliquit que sibi ipsi[l]) liberam hominis[m]) voluntatem quoad crebran vel tardiorem[n]) manducacionem huius cibi[o]); subdens hoc: „Quo cienscumque feceritis“, innuens[p]) tamen nichilominus fore[q]) ne cessarium[r]) ipsius sumpcionem crebriorem, cum subiunxit[s]): „I meam commemoracionem“[t]). Quapropter peticionem ad id ordinavit semper et cottidie faciendum[v]), cum dixit: „Sic igitu orabitis: Pater noster“, etc., et[w]) ad propositum: „Panem[x]) nos trum cottidianum da nobis hodie“, per hoc ostendens manifest quam maxime, quam continue[y]) et sepe sit desiderandus et ro gandus[z]) et cottidie manducandus a fidelibus iste panis celesti qui dat vitam mundo, etc.[aa]).

---

[a]) Hoc *GI.* [b]) Anzhelmus *BFGI.* [c]) allaturus *I.* [d]) offerret *E* offerentur *E;* offeretur *FG.* [e]) ergo *add. BFGI.* [f]) ymaginem regia *BEFGI.* [g]) notandum et advertendum *G.* [h]) *om. G.* [i]) percipit [k]) *om. G.* [l]) ipse *I;* homini *GI.* [m]) *om. GI.* [n]) ad tardiorem [o]) sacramenti *G.* [p]) innuit *BF;* inmittis *(sic)* E. [q]) fieri *I.* [r]) necessaria *BFI.* [s]) subiungit *BFG.* [t]) facitis *add. EFGI.* [u]) hoc *G* [v]) faciendam *BEI.* [w]) *om. BF.* [x]) Pater noster *add. I.* [y]) co tidie *BG.* [z]) *om. F.* [aa]) per Jhesum Christum dominum nostrum *ad GI.* — *In cod. E sequitur postea in secunda columna f.* 177[b] „Determinacio ven rabilis viri Amandi in suo tractatu, quem intitulavit Orilegium sapienci *(alia manu).* — *In cod. G sequitur probabiliter ab librario additum:* „In prim tiva ecclesia omnes, qui erant in officio misse, tam laici quam clerici, con

municabant, et illud duravit usque ad [Ana]cletum papam" ɔc. *Postea in eodem cod. G in fol. 139ª sequitur:* „De pollucione dicit Magister Matthias: Si homo habet firmum propositum continendi" ɔc. — *Cod. I explicit hunc in modum:* Et sic est finis determinacionum. Et sunt collecte per Magistrum Mathiam Janaw *(sic),* baccalareum sacre theologie ac in artibus, magistrum Parisiensem *(corr.),* et cetera. — Floribus et lignis vidi mirabile sertum, Quod ligno caruit et sine flore fuit. — Augustinus de bona consciencia" ɔc. *(versus).*

[f. 94[a]] TRACTATUS QUARTUS[a]).

DE UNITATE ET UNIVERSITATE ECCLESIE[b]).

Distinccio quarta.

Capitulum primum[c]).

De conparacione status presentis christianorum ad regula veritatis[d]) *Christi et doctrine et eius apostolorum*[e]).

Nunc ordo exposcit, ut de unitate sancte ecclesie et pu cherrima ipsius distinccione disseramus.

Sicut igitur unica est regula communis, prout supra d ductum est[f]), ita subordinatur eidem unus populus, per ea regulatus et directus, sub unica religione collectus et colligatu hiis eciam hoc adiecto, quod sicut[g]) est deus omnium uni et[h]) summa veritas, ita est eciam unus populus veritati eide subordinatus, sibi et ad se invicem propter[i]) veritatem p omnia uniformis, tenens et imitans in omnibus unitatem, sic

1) Nota totum diligenter de religione et unitate et multiplicitate A *marg. super.* — 4[a] distinccio. — De unione *A in marg. dextro.* 3—6) Di 1[a] *A in marg. sin.* — Dist. IIII. — De conparacione status presentis ch stianorum ad regulam veritatis Christi et doctrine et eius apostolorum A *marg. dextro.*

a) *add. ab ed.; om. omnes cod.* b) *add. ab ed., nam de unitate in* I *distinctione et de universitate ecclesiae in V. distinctione disseritur.* c) *A in m. rubr.; B rubr. addit:* Sequitur alius tractatus; *om. C.* d) vi *add. B.* e) *ita A et B rubr., om. C.* f) *Cf. supra tr. 1, c. 4, 9, etc.* g) sicut unus *BC.* h) *add. A sup. lin.;* ita unica et *ABC.* i) se invice propter *non ponit A, lacuna existente inter voces* ad *et* veritatem.

:riptum est [1]: „Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo acis.“ Vinculum vero pacis est caritas, sicut iterum scriptum st [2]: „Vinculum perfeccionis est caritas.“ Propter quod apo-olus scribit de uniformitate populi christiani, dicens [3]: „Una[a]) des, unus[b]) panis“, etc., prout infra lacius deducetur, et in anticis dicitur VI. f.[c]) [4]: „Una est amica mea, columba mea[d]), rmosa mea“[e]), atque in Actibus apostolorum dicitur IIII. f.[f]) [5]: Multitudinis autem credencium erat cor unum et anima una.“ ropter quam uniformitatem multi unum corpus pulcherrimum : formosum constituunt, sicut sponsa ornata viro suo, et sin-uli alter alterius membra secundum determinacionem apostoli multis locis, et ad hoc multa in subsequentibus[g]) et late xprimuntur.

Et iste populus sic formaliter[h]) unitus et uniformiter gu-ernatus nullus[i]) alius esse probatur, nisi populus christia-us, quem [formavit] solus et unicus filius dei, qui est illa eritas in deo et ex deo inmediata regula omni racionabili eature; et hic est Jhesus crucifixus, qui potuit et voluit col-gere populos diversos sic in unum, sicut scriptum est Jo. XVI [6]: Volo, pater, ut ipsi sint unum, sicut et nos unum sumus, ego eis et tu in me, ut sint consumati in unum.“ Nullus ergo ius potuit unicam religionem fundare aut unum populum cere, quam ipse Jhesus Christus. Et perinde dicit veritas . X [7]: „Amen, amen dico vobis: ego sum hostium ovium. mnes alii, quotquot venerunt, fures sunt et latrones, et non idierunt eos oves.“ Et ad idem psalmus[k]) [8]: „Non communi-ibo cum electis eorum: absorbti sunt, iuncti[l]) petre iudices[m]) orum.“ Ecce etenim omnes alii populi et secte eorum, quia veritate non sunt reperti et in veritate non steterunt, quo-am vel[n]) deum non probaverunt habere in noticia, vel cum eum congnovissent, non sicut deum glorificaverunt: ideo eva-

---

4) De uno et unitate *A*.

a) Una est *BC*. b) unus est *C*. c) *ita BC; lacuna in cod. A*. c. m. *om. BC*. e) perfecta mea, matri mee electa *add. BC*. f) *ita BC*, *. A*. g) sequentibus *C*. h) finaliter *BC*. i) et nullius *A ante corr.* k) psalmista *C*. l) *corr. A*. m) *om. BC*. n) *om. BC*.

1) *Ephes. IV. 3.* 2) *Cf. Coloss. III. 14.* 3) *Cf. Ephes. IV. 5.* *Cant. V. 2.* 5) *Act. IV. 32.* 6) *Joann. XVII. 22—23.* 7) *Joann. X. -8.* 8) *Psalm. CXL. 4 et 6.*

nuerunt omnes, simul inutiles facti sunt et dicentes se esse sa pientes stulti facti sunt eo, quod, postquam congnoverunt ver tatem, retrorsum abierunt. Propter quod dedit eos deus i reprobum sensum et obscuratum est insipiens cor eorum[1] Ubi[a]) namque nunc Aristoteles cum populo Perypatetico rum[b]) et Plato cum secta Stoycorum, populus Epicurorum Achademicorum, Phariseorum, Saduceorum, Esseorum[c]), Arria norum, Manicheorum, Novacianorum, Donatistarum et aliorum multorum et singulorum[d]), quo vel ad quid devenerunt? Omne sunt absorbti et iudices eorum et decreta atque leges eorum adducti ad[e]) petram et comparati unice huic regule, videlice prime veritati, que est Jhesus crucifixus, quemadmodum scrip tum est[2]): „Omnis plantacio, quam non plantavit pater meus eradicabitur."

Ex istis evidenter potest colligi, quod videtur[f]) repu gnare in christiano populo esse multas regulas et[g] religiones vel eciam nominare eas singulariter vel intitular eas alicui alteri[h]) homini, puta[i]) quam ipsi soli unico Jhesu filio dei. Nam hoc apostoli non fecerunt: non enim sibi, se fratri mortuo, id est Christo acquirentes populos asscripserun et asscribi censuerunt[k]). Propter quod scriptum est[l]) I. Cor. I[3] „Significatum[m]) est michi de vobis, fratres, [ab iis,] qui sun Gloes[n]), quia[o]) contenciones sunt inter vos. Hoc autem dic vobis[p]), quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem[q]) sum Pauli[r]), ego autem Appolo[s]), ego autem Cephe, ego auter Christi. Divisus[t]) est Christus[u])? Numquid Paulus mortuus es pro vobis[v]), aut in nomine Pauli baptisati estis"[w])? Et infr

---

5) Ubi nunc Aristoteles, Plato ... *A rubr.* 15) Dominica XVII[a] d unione *D 1.* De unitate Ecclesie *(rubr.).* Dominica 17[a] de unione *D 2.*

[a]) Ubique *BC.* [b]) *ita BC; ...* tecorum *A.* [c]) Jesseorum *B.* Yesse orum *C.* [d]) multarum et singularum *A.* [e]) de *corr. in m.* ad *A.* [f]) *hac voce inc. excerpta codicum D 1. 2.* [g]) et multas *BC.* [h]) *om. D* [i]) puro *D 1. 2.* [k]) censerunt *BC;* consueverunt *D 1. 2.* [l]) Und *tantum D 1. 2.* [m]) Significatum — vobis, quod *om. D 1. 2.* [n]) *ita A* Chloes *biblia;* gloriosiores *(sic) BC.* [o]) que sunt *corr.* quare *A;* quia *B et biblia.* [p]) *om. BC et biblia.* [q]) *A post corr., om. BC.* [r]) Pauli et *D 1. 2., cet. om.* [s]) Apollo *BC et biblia.* [t]) Divisus e. Chr. pro v. *om.* [u]) pro vobis *add. A in m. et B.* [v]) *om. ABC, sed ponit biblia et D 1.* *qui post vocem* etc. *contin.:* Nam ideo ɔc., *cf. infra, p. 144, lin. 12.* [w]) bap tisatus est *C.*

[1]) *Cf. Rom. I. 21. 22. 28.* [2]) *Matth. XV. 13.* [3]) *I. Cor. I. 11—1*

ap.º 2º [1]): „Cum enim sit zelus, contencio inter vos, nonne arnales estis et secundum hominem ambulatis? Cum enim quis icit: Ego quidem sum Pauli", etc. ibidem. Nisi forte congruat liquos dici religiosos propter excellenciam relucencie religionis nice christiane in eisdem, vel secundum gradum alciorem in adem religione, de quacumque illi homines existant conicione, sicut scriptum est Act. IIº. b. [a]) [2]): „Erant autem Jeroolimis habitantes Judei, viri religiosi ex omni nacione, que sub elo est."

Enimvero omnis [f. 94[b]] pluralitas, aut saltem illa, que non st usquequaque necessaria, regularum, professionum, doctrinaum et adinvencionum hominum ac mandatorum, que in ullo bviant unitati vel que non cooperantur ad unitatem populi hristiani aut quovismodo distrahunt vel dant occasionem ditrahendi communionem, omnis inquam talis multiplicitas adenticia videtur esse supersticiosa et nociva communiati ecclesie, et ergo esse diminuenda aut extirpanda a dei opulo, quantum est possibile, et unitas intus et [b]) foris et preipue foris videtur esse summis studiis reformanda, sicut scripım est [3]): „Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis", t psalmus [c]) [4]): „Ecce quam bonum et quam iocundum habitare atres in unum."

Et dixi notanter precipue afforis [d]), ut est in ritibus, convictu et in omni habitudine extrinseca, unitas est in opulo reformanda, quoniam unitatem in corde et in anima, e qua in Actibus apostolorum dicitur [5]): „Multitudinis autem redencium erat cor unum et anima una", illam [e]) non nisi solus piritus Jhesu potest efficere, qui est dominus spirituum unierse carnis, sicut scriptum est [6]): „Deus, qui facit unius moris abitare in domo." Homo autem habet in sua potestate illam nitatem spiritus in se et in aliis destruere vel custodire, (proper quod allegatum est iam de apostolo [7]): „Solliciti, inquit, serare unitatem spiritus"), quod fit maxime et efficaciter per obervacionem habitudinum et accidentalium extrinsecorum similium vel diversorum, utpote morum. Propter quod dicit apo-

---

a) IIº. b. *om. A.* b) *sup. lin. add. A.* c) psalmista *BC.* d) *ita A;* foris *BC.* e) illa *B;* illam dico *C.*

1) *recte I. Cor. III. 3—4.* 2) *Act. II. 5.* 3) *Ephes. IV. 3.* 4) *Psalm. CXXXII. 1.* 5) *Act. IV. 32.* 6) *Psalm. LXII. 7.* 7) *Ephes. IV. 3.*

stolus Ro. XII[1]: „Gaudete cum gaudentibus, flete cum flenti-bus, id[a]) ipsum invicem sencientes", et alibi idem[2]): „Factu sum Judeis Judeus", etc.; sequitur: „Omnibus omnia factu sum[b]), ut omnes lucri facerem."

Habet namque naturam mirabiliter unitas et[c]) conformita extrinseca hominum in singulis servare pacem et custodir unitatem spiritus intrinsecus, sicut eius oppositum, puta ex-trinseca dissimilitudo vel disconveniencia morum, statuum e condicionum et singulorum aliorum voluntariorum inter homine fortiter inpugnat vel debilitat animorum unitatem. Inde siqu-dem dictum esse[d]) accipe: Quod simile, adiungetur ad sib simile. Nam[e]) ideo[f]) ex illa multa nimis varietate societatum e fraternitatum et[g]) adinvencionum hominum et regularum multi-formium atque religionum[h]) parcialium videtur et hodie magn ex parte evenisse scismata in ecclesia et refrigerium cari-tatis et pericula in novissimis temporibus[i]), que exprimens apo-stolus dicit[3]): „Erunt enim homines seipsos amantes", id es suas societates et fraternitates de pari professione et statu simil ac habitu, sed non alios christianos, prout nimis est hodie vider Inde eciam consurrexit[k]) altercacio iam moderna pro Christ dicencium[4]): „Ecce hic est[l]) Christus, ecce illic", vel dicencium „In penetralibus est Christus. Ecce in desertis est Christus", et De quibus infra multa dicentur dist. V. c...

Nimia igitur multiplicitas accidentalis et secundun tradiciones et adinvenciones hominum in dei ecclesia est au videtur[m]) prorsus inanis et nociva ac[n]) contraria unic regule atque religioni christiane[o]), (1) tum quia unic regula sepe dicta, ex qua unica christiana religio, ipsa est om-nino et omnipharie sufficiens populum christianum guberna per spiritum Jhesu inhabitantem, qui docet homines necessa-riam veritatem, (2) tum quia ecclesia sanctorum, quanto es

---

12) Regule varie monachorum nocive ecclesie *A rubr.*

a) et id *B.* b) *ita C et biblia;* sunt *AB.* c) vel *BC.* d) *om. B*C. e) *contin. D 1. 2.* f) *om. D 2.* g) *om. C.* h) regionum *corr.* reli-gionum *A.* i) *post hanc vocem contin. D 1. 2.:* Nimia igitur multiplicitas ɔc. *v. infra lin. 24.* k) insurrexit *BC.* l) *om. B.* m) videtur esse *BC.* n) aut *B.* o) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* O, quis ɔc. *v. infra 145, lin. 2*

1) *Rom. XII. 15.* 2) *I. Cor. IX. 20 et 22.* 3) *II. Tim. III. 2.* 4) *Marci XIII. 21.*

nagis ad unum redacta in singulis, tanto magis propinqua sue iltimate perfeccioni, sicut scriptum est Jo. XVI[1]: „Non pro eis rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu, pater, in me, et ego in te, ut[a]) et ipsi in nobis unum sint, ut sint consumati in inum et cognoscat mundus, quia tu me misisti“[b]); et per oppositum: quanto magis admittit pluralitatem, tanto magis fit liscessio a similitudine sua perfecta unice veritati, secundum quam debet ambulare, videlicet Jhesu Christo, et accedit ad sui lestruccionem et ad similitudinem illius, qui primus renuens stare in veritate, corrupit unitatem. Et ideo scriptum est[2]: ,Omne regnum in seipsum[c]) divisum desolabitur et domus su-: pra domum cadet“, et post[3]): „Qui non est mecum, adversum ne est, et qui non colligit mecum, dispargit“; (3) tum quia omnes prophete et Christus ipsemet et omnes apostoli sunt et uerunt ad hoc, ut unitas, quanto magis potest[d]), in populo dei servaretur; et propterea dictum est[4]): „Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorum“, [f. 95[a]] et multa similia.

O[e]), quis igitur dabit ecclesie sancte, ut multiplicitas illa accidentalis et varia hominum seipsos amancium et fraternitatum seorsum conportancium moderna, superflua et nociva, lestruatur[f])! Utinam[g]) abscindantur illi, qui suis singularibus[h]) adinvencionibus nos conturbant[i]), quilibet secundum suas proprias sancciones dei plebes distrahendo, omnes querentes, que sua sunt[k]), non que Jhesu Christi.

Dixi vero notanter multiplicitas accidentalis, id est secundum adinvenciones hominum, que est et fuit accessorie et iam nimis adaucta, sine qua prius[l]) ecclesia Christi in apostolis et episcopis bene stabat, quia per hec non[m]) excludo pulcherrimam varietatem et[n]) essencialem ecclesie Jhesu Christi, quam efficit graciarum dei varietas et multi-

---

[a]) *om. BC.* [b]) et — misisti *om. A.* [c]) *om. C.* [d]) *om. C.*
[e]) *contin. D 1. 2.* [f]) destruantur *BC.* [g]) Et ut *B.* Et utinam *C.*
[h]) *om. D 2.* [i]) nos c. *om. BC.* [k]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Omnis enim divisio oc., *v. infra p. 149, lin. 1.* [l]) primo *BC.* [m]) *add. A in m.*
[n]) *add. A sup. lin., om. BC.*

[1]) *recte Joann. XVII. 20—21. 23.* [2]) *Lucae XI. 17.* [3]) *Lucae XI. 23.*
[4]) *Matth. VIII. 20.*

plicitas donorum et administracionum spiritus sancti, que utique est primitiva, necessaria[a]) ad salutem dei populo, sicut varietas membrorum cum suis officiis in humano corpore, utpote apostolus deducit per multa in[b]) epistolis ad Chorinthios et Romanos. Si enim quis cupit intelligere, quantum distrahat illa multiplicitas regularum et adinvencionum hominum predictorum dei populum et officiat[c]) universali ecclesie sacrosancte, cogitet aput se, si in aliquo conventu fratrum sit divisio ita, quod quidam[d]) fratres seorsum sibi faciant statuta et adinvenciones singulares et illas firmantes, alios ad se convertant, et iterum alii similiter, seorsum conglobati e re[li]gione, constituciones suas firment[e]), faciant cerimonias proprias et confirment et assuescant in ipso eodem conventu et quilibet istorum super alios suas doctrinas et cerimonias collaudantes et[f]) per hoc alios sibi sociantes, nonne illa religio vel conventus male staret et unitas fratrum tota per hoc esset deturbata[g]) et destructa? Ita conformiter intellige de presenti unica religione christiana tot iam et tantis diversitatibus adinvencionum[h]), mandatorum et doctrinarum hominum adinpleta[i]) distrahencium ad seipos populos christianos. Et de hiis magis dictum est in secundo tractatu dist. [I.] c. [9][1]).

Rogo autem hic lectorem, quemadmodum et ubique alibi, ne me existimet sanctos viros et religiosos, qui sunt in Christi Jhesu ecclesia, inpugnare vel ipsis ullo modo detrahere. Absit enim hoc a me, ut os meum aperiam contra celum et contra tam magnos viros et[k]) sanctos, quorum[l]) patres sunt canonizati tam gloriose. Sic etenim volens zelari pro universali ecclesia Jhesu, invenirer suis decretis et volitis contraire. Sed plane, que hic dixi vel adhuc dicam, in tantum cupio ipsa dicta esse et accepta, in quantum sunt conformia illi regule prime veritatis, scilicet vite et doctrine Jhesu Christi et ipsius apostolorum et aliorum dehinc electorum. Religiones autem vel

22) Protestacio *A.*

a) et necessaria *BC.* b) in suis *C.* c) *ita B;* officia *cet. cod.* d) aliqui *add. C.* e) faciant, firment (confirment *C*) et assuescant *sc. BC cet. om.;* firmant *A.* f) *om. C.* g) deturpata *BC.* h) et a. *A;* adinvencionibus *BC.* i) adinple *B;* adinplete *C.* k) *om. BC.* l) quo- *(sic) BC.*

1) *vide libri II. tractatum 1, c. 9 in vol. I, p. 209—213.*

religiosos et monachos hic volo intelligi illos, qui non inpediunt, sed promovent et tenent ecclesie unitatem et[a]) cooperantur ad eandem, sed solum tales vellem non esse vel minus esse, qui obmittentes in limitibus sue vocacionis, qua vocati sunt, ambulare, pervertunt ordinem inpudice in populis et obnubilant gloriosum statum jerarchicum[b]) ecclesie sacrosancte ac confundunt, de quibus multa post dicentur in hoc tractatu et dicta sunt tunc[c]) in secundo.

Capitulum secundum[d]).

De quinque modis unicionis et de hiis, que nocent unitati ecclesie[e]).

Ad ostendendum igitur ecclesie sancte magnam unitatem instabiliendam et ad demonstrandum, qui sunt illi, qui maxime destruunt et inpediunt unitatem eiusdem ecclesie, est notandum, quod pluribus modis meretur aliquid vel aliqua dici unum seu faciunt unum.

Uno modo per congregacionem multorum adinvicem, et sic congregacio multorum hominum dicitur unus populus vel unus exercitus.

Secundo modo, cum aliqua congregantur adinvicem per herenciam[f]) sic, quod unum alteri inheret aut unum sustentat esse alterius, et ita accidencia faciunt unum cum subiecto et Christus Jhesus cum omnibus populis sibi fide et[g]) spe atque dileccione adherentibus et paterfamilias cum sua familia.

Tercio, cum aliqua plura sic habent se adinvicem, quod unum dat esse alteri vel quod faciunt unam essenciam, veluti principia naturalia intrinseca, scilicet materia et forma, faciunt unam naturam vel unum individuum aut sicut corpus et anima faciunt unum hominem aut veluti spiritus Jhesu cum corpore ecclesie Christi[h]).

Quarto modo fit unio naturarum adinvicem ita, quod plures nature apte nate per se facere sua supposita aut per se

12) De uno *A*.

a) vel *BC*. b) jerarchie *C*. c) dicam tunc (nunc *C*) *BC*. d) *ita AB rubr., om. C*. e) *ita A in m., addens* Ca^m^. secundum, *et B rubr.; B addit:* sancte ecclesie; *om. C*. f) inherenciam *C*. g) *om. C*. h) in quantum ecclesia *add. A*.

existentes facere unum, si tamen simul iungantur, faciunt unur [f. 95[b]] suppositum, sicut in Christo Jhesu natura divina et na tura humana constituunt unam personam Christi vel unum sup positum in divinis.

Quinto modo est unio suppositorum ad invicem, ut uni in personis, ita quod plures persone vel plura supposita faciun unum, sicut est in divinis, ubi persona patris et persona filii e persona[a]) spiritus sancti faciunt unum deum vel sunt unus[b] deus. Et ista unio est proprie propria soli deitati et nulli al propter suam inmensam et eternam incommutabilitatem[c]) e communicabilem inmense suam eternam bonitatem, ita quo totum, quod est pater, communicat esse filio per generacioner eternam, et totum, quod est pater et filius, communicatur spi ritui sancto per eternam processionem et inmensam. Et prop terea nec sunt nec possunt esse nec ymaginari esse plures per sone quam tres in deitate[d]) vel plura supposita, que faciant[e] unum deum sempiternum et inmensum.

Notandum dehinc, quod in hiis quinque modis sun gradus, ita quod in prima accepcione est minima unio et i secunda fit maior et in tercia iterum maior quam in secund et in quarta maior quam in tercia, et quinta est maxim et simplicissima, supra quam [nulla] potest a creato intellect conprehendi. Et ipsa est principium et causa efficiens et inme diata omnium aliarum unionum. Unde scriptum est[1]): „Deus, qu facit unius moris habitare in domo.“ Nam quoniam pater e filius et spiritus sanctus, hee tres persone vel supposita sun unus deus, omnia tendunt ad unum et omnia diligunt sui ipsiu unionem et odiunt sui ipsius [disiunccionem] seu divisionem et omnia, unita in se et ad[f]) se, forciora sunt placabiliusque e diucius possunt in esse suo permanere. Unde dictum est[2]) „Omnis virtus[g]) unita forcior est se ipsa disparsa“[h]). Et psal mus[i])[3]): „Ecce quam bonum et quam iocundum habitare, fratres in unum.“

---

7) (Unio) in trinitate *A rubr.*

a) *om. BC.* b) vivus *C.* c) commutabilitatem *A ante corr. et BC* d) persone inmediate *(sic) BC.* e) faciunt *BC.* f) *post corr. A.* g) veritas *BC.* h) *om. B.* i) psalmista *C.*

1) *Psalm. LXVII. 7.* 2) *hoc dictum in s. scripturis reperire non po tuimus.* 3) *Psalm. CXXXII. 1.*

Et omnis[a]) divisio vel pluralitas et maxime in hominibus et precipue in familia Jhesu Christi, que est sine causa et irregularis, sinistra, est nociva et vitanda[b]). Et ideo dicit propheta[1]): „Nunc interibunt, quia divisi sunt", et dominus in ewangelio[2]): „Omne regnum contra seipsum divisum desolabitur et domus supra domum cadet." Et apostolus[3]): „Quod si ad invicem mordetis: videte, ne ab invicem consumamini." Et quia omnis similitudo et equalitas maxime favent unitati et supra modum faciunt ad unionem, sicut superius est propositum, quapropter in Christi ecclesia summopere est insequenda equalitas et amanda et omnis similitudo regularis et maxime morum et animorum. Ideo dominus in ewangelio Luce[c])[4]): „Nolite tolli in altum", alibi[5]): „Nolite vocari magistri super terram. Unus est enim magister, Christus. Omnes enim vos fratres estis. Et nolite patrem vocari [vobis] super terram. Unus enim est pater vester, qui est in celis." Et Jacobus[6]): „Fratres, nolite plures magistri effici, scientes, quod gravius iudicium accipietis." Et de hiis amplius infra in dicendis.

Itaque[d]) quia omnis inequalitas et dissimilitudo accidentalis[e]) et pluralitas tradicionum et preceptorum hominum et maxime in familia et in[f]) populo christiano diminucio est unitatis et recedit ab unione salubri et[g]) propinquat ad pluralitatem distrahentem et dilacerantem homines[h]) ab invicem et consciencias eorum: merito talia[i]), quibus potest carere dei ecclesia, sunt in familia et in populo christiano cassanda[k]) et extirpanda viaque unioni est facienda et disposicio, et omne tale est exquirendum, quod facit et confert ad populi christiani unionem[l]).

---

[a]) omnis enim *contin. D 1. 2.* [b]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Itaque quia omnis ꝛc., *v. infra lin. 19.* [c]) dicit *add. BC.* [d]) *contin. D 1. 2.* [e]) accidentalia *A ante corr. et D 1.* [f]) *om. D 1. 2.* [g]) *add. A sup. lin., om. BC.* [h]) et homines *D 1. 2.* [i]) *om. BC.* [k]) cessanda *C.* [l]) etc. *add. B; D 1. 2. contin.:* Sicut natura divina ꝛc., *v. infra p. 152, lin. 34.*

[1]) *Cf. Oseae X. 2.* [2]) *Lucae XI. 17.* [3]) *Galat. V. 15.* [4]) *Lucae XII. 29.* [5]) *Matth. XXIII. 9.* [6]) *Jacobi III. 1.*

Capitulum tercium[a]).

Applicacio supradictorum modorum unicionis ad communi tatem familie et domus Jhesu crucifixi[b]).

Ubi advertendum, quod distinctis supra quinque modi unionis et bene consideratis tunc unitas domus Christ Jhesu vel familie, id est ecclesie sancte catholice, est magi proprie similis unioni modo unicionis, qui est positus i tercio loco et medio earumdem quinque unionum, ita quo omnes modi uniendi concurrunt secundum sub et supra ad uni tatem domus vel familie Christi et conferunt ad hoc, quod ecclesia Christi sit et dicatur valde una. Ex quo dictum est[1] „Una[d]) est amica mea, formosa mea, columba mea", etc.[e]) Verb gracia: In ecclesia Christi est congregacio hominum ex multi in unum multorum populorum, ita quod, quamvis sit per totur orbem longe lateque diffusa et ex diversis ligvis et u iversi nacionibus, que sub celo sunt, nichilominus tamen dicitur unu populus et unum genus electum, regale sacerdocium, gen [f. 96[a]] sancta, populus acquisicionis[2]). Propter quod in laud ecclesie dictum est[3]): „Pulchra ut luna, electa ut sol, terribili ut castrorum acies ordinata."

Est eciam in ecclesia Jhesu Christi secundus modu unionis, scilicet inhesionis vel dependencie unius ad alterun quoniam tota ecclesia adheret Christo Jhesu quasi membra su capiti, quasi accidens suo subiecto, quasi adiacens sue substanci Unde dictum est[4]): „Michi adherere deo bonum est." Et apo stolus[5]): „Qui adheret deo, unus spiritus efficitur cum eo." Hin quippe potest magna similitudo elici[f]) unionis ecclesie vel cuius libet anime fidelis cum Christo Jhesu. Nam sicut totum ess accidentis dependet ab essencia subiecti, ita ut dicat Philo sophus: „Accidentis esse est in subiecto esse", ita eciam totur esse[g]) gracie et beatificum[h]) anime christiani vel tocius ecclesi dependet ab esse Christi, ab inhesione Jhesu Christo per fiden

---

a) *ita AB rubr., om. C.* b) *ita A in m., (addens:* Cap. III.); *om. et C.* c) ut *C.* d) Unica *BC.* e) *om. C.* f) *om. BC.* g) *om. C.* h) vel beneficii *BC.*

1) *Cant. II. 10.* 2) *Cf. I. Petri II. 9.* 3) *Cant. VI. 9.* 4) *Psal LXXII. 28.* 5) *I. Cor. VI. 17.*

pem et caritatem. Et quemadmodum accidens, quanto forcius
nheret et profundius radicatur in suo subiecto, tanto magis
ommunicat esse subiecti et remotum[a]) est a non esse, sic[b])
cclesia et[c]) quelibet anima racionalis, quanto forcius adheret
erbo incarnato et intimius radicatur fide, spe et caritate, tanto
nagis[d]) habundat esse gracie et sui boni proprii. Unde apo-
tolus[e]) [1]): „Caritate radicati et fundati", etc., et alibi[2]): „Quis
ios separabit a caritate dei"[f]), etc. Et iterum, sicut accidens
n subiecto suo generatur et corrumpitur, augetur et diminuitur,
ubiecto manente inmobili, ita anima quelibet in esse gracie
ermanente. Et non[g]) tantum est inhesio ecclesie ad Christum
el cuiuslibet anime, ex quo fit ecclesia una, sed eciam est
nagna adherencia parcium ecclesie ad invicem et quedam de-
endencia secundaria et participativa, et hoc fit vel per dilec-
ionem mutuam et consensum eundem, quomodo indifferenter
ibimet adherent et faciunt unum fratres in domo et familia
Christi vel quique christiani, vel per ordinacionem et obedien-
iam propter legem et iusticiam, qua inherencia superiores et
relati inherent Christo Jhesu et inferiores vel subiecti adherent
uius superioribus propter Christum. Inherencia tamen ista non
liffert a prima, nisi sicut effectus a causa. Nam quilibet chri-
tianus primo et inmediate adheret Christo Jhesu et ab ipso
olo dependet in esse gracie seu in esse gratuito et facit unum
um ecclesia, et dehinc et propter hoc adheret vicariis Christi
x ordine ecclesie et propter unitatem eius cum Christo et
cclesia sacrosancta.

Tercius quoque modus unionis ex predictis, ut nuper
nte dictum est, multum et magis proprie alludit unitati ecclesie
Christi. Qui[h]) est, [cum] ex principiis intrinsecis nature vel ex ma-
eria et forma essenciali natura [concurrit] ad esse gratuitum, no-
um et celeste, vel [cum] cuilibet anime concurrunt duo principia[i])
ntrinseca, id est essencialia vel necessaria, vel tria, duo dico,
d est voluntatem hominis bonam, id est libere suscipientem
erbum fidei Christi, et graciam dei primam vel gratis datam, vel
piritum Jhesu Christi et animam racionalem et humilem et obe-

---

a) *A post corr.*; est a *om. A.* b) sicud *(sic) BC.* c) *A post corr.*
up. lin. d) tanto magis *om. C.* e) Unde a. *om. B.* f) Christi *BC et*
iblia. g) ideo *false BC.* h) Que *B.* i) principalia *A.*

1) *Ephes. III. 17.* 2) *Rom. VIII. 35.*

dientem deo suo. Et ista duo simul iuncta unitaque faciun intrinsece vel generant novum hominem interiorem, qui secun dum deum creatus est, id est conformem verbo dei incarnat Et sic unus spiritus Jhesu et unum corpus ecclesie, id est om nino concors multitudo animarum ad eandem fidem collectarun faciunt intrinsece unitatem ecclesie, faciunt eciam unitatem anim cum domino deo suo in Christo Jhesu. Dixi notanter[a]) priu duo principia[b]) intrinseca vel tria secundum modum loquen Philosophi in Phisicis, quia ad istam generacionem novi in terioris hominis et celestis necesse est semper concurrere c privacionem ad predicta duo principia[c]), puta graciam et bonar hominis voluntatem, id est voluntariam hominis deposicioner veteris hominis cum actibus suis, id est conversacionis mundan et carnalis vel secundum libitum et desideria carnis et elec cionem in iudicium huius mundi, id est amancium vitam e pacem in hoc mundo per omnia conformiter: sicut in genera cione naturali ad hoc, ut[d]) forma nova introducatur in materiar presuppositam, dans novum esse individuo seu composito[e]) necesse est, quod materia prius sit denudata a forma prece dente, sub qua erat, per privacionem vel corrupcionem ipsiu ita hic in spiritu et gracia in generacione spirituali ad hoc, u novum esse gratuitum et celeste homini acquiratur et firmetur[f]) oportet primum esse culpabile [f. 96[b]] et contrarium gracie e spiritui sancto exuere et deponere per abnegacionem sui et su voluntatis perfectam[g]), sicud scriptum est[1]): „Nisi quis abne gaverit semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me, no potest meus esse discipulus“, et apostolus[2]): „Deponite vos ve terem hominem cum actibus suis et induamini novum“, etc.

Quarta eciam unio, id est[h]) duarum naturarum, qu apte nate sunt per se ipsas facere vel esse supposita, ut sun natura divina et humana, coniuncte in Christo in unum sup positum et unam personam in divinis, illa talis inquam uni multum eciam facit ad unitatem ecclesie et exemplariter et e fective. (1) Exemplariter dico, nam sicut[i]) natura divina unit nature humane in Jhesu facit valde unum, magis quam form

---

[a]) in notanter *(sic) A.* [b]) principalia *BC.* [c]) principalia *BC.* [d]) *om. A.* [e]) in composito *BC.* [f]) confirmetur *BC.* [g]) *om. B.* [h]) id est *om. B.* [i]) *contin. D 1. 2.*

[1]) *Cf. Luc. XIV. 27 (libere allatum).* [2]) *Coloss. III. 8. 9. 10.*

substancialis unita cum materia, vel magis quam anima cum corpore in homine, ita quod faciunt magis unum suppositum vel unam personam divinam aut unum Christum, quam anima et corpus unita faciunt unum hominem: ita dehinc Christus cum anima fideli unitus per graciam vel[a]) per[b]) participium sui spiritus facit valde unum aut Christus unitus[c]) et[d]) copulatus cum sua ecclesia facit valde unum in tantum, quod efficiatur[e]) cum sua ecclesia vel mere[a]tur dici unus spiritus et una caro, quemadmodum[f]) deducit hoc apostolus in pluribus locis. Unde[g]) dicit Ephes. V [1]): „Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim umquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet, sicut Christus ecclesiam. Quia membra sumus corporis eius, de carne eius et de ossibus eius. Et propter hoc relinquet[h]) homo patrem suum et matrem suam, et adherebit uxori sue, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in ecclesia.“ Ecce, quomodo hic apostolus deducit magnam esse unionem in Christo et eius ecclesia, ut dicat esse duo in carne una, et multo magis tunc in spiritu uno, sicut scriptum est [2]): „Qui adheret deo, unus spiritus efficitur cum eo.“ Magna quippe potest esse unio duorum corporalium ad invicem, sicut ubi unum habet se[i]) per modum potencie vel suscipientis et[k]) aliud per modum actus vel informantis, ut est in subiecto et accidente. Sed maior et perfeccior unio potest esse spiritus cum corpore, ut est in anima et corpore. Maxima autem atque[l]) perfecta est et potest esse unio spiritus cum spiritu vel spiritualis[m]) cum spirituali, ubi unum habet se per modum potencie et reliquum per modum actus, quemadmodum est unio verbi incarnati et anime racionalis vel unio Jhesu[n]) et eius ecclesie. Nam hic resultat tanta unio, quod in homine sanctificato magis et intimius fit[o]) Chri-

---

a) et *BC.* b) *add. A sup. lin., om. D 1. 2.* c) aut Christus unitus *A post corr., om. BC, qui ponunt:* in tantum, quod efficiatur cum sua ecclesia vel; *quae voces etiam in cod. A ante corr. leguntur.* d) et — ecclesia vel *om. B.* e) efficitur *D 2.* f) quemadmodum — locis *om. D 1. 2.* g) Unde apostolus: Qui adheret deo ꝛc. *D 1. 2.* h) *ita biblia;* relinquit *omnes cod.* i) habet *AC.* k) *om. D 1.* l) et *D 1.* m) spiritualibus *BC.* n) Jhesu *repetitur in A.* o) sit *C.*

1) *Ephes. V. 28—32.* 2) *I. Cor. VI. 17.*

stus et spiritus eius, quam anima ipsius, que in ipso est[a]. E ideo dictum est[1]: „Vivus est sermo dei et efficax, penetrabilior cum gladio ancipiti[b], compagum quoque et medullarum scrutator[c] et discretor cogitacionum, pertingens ad divisionem anime et spiritus." Item magis et intimius fit in homine sancto christiano vel in ecclesia vita Christi prius forciusque et efficacius movens in actus suos[d] quam vita propria hominis, que in ipso est, quoniam verbum dei creans et continens omnia prius et intimius inest[e] cuilibet creature, quam ipsa creatura sibi ipsi est intima. Unde dictum est[2]: „Vivo ego, iam non ego: vivit vero in me Christus." Ex istis itaque potest colligi quam magna sit unio verbi incarnati cum anima fideli et Christi Jhesu cum sua ecclesia[f].

Capitulum quartum[g].

Quod[h] Christus Jhesus maxime diligit unitatem ecclesie e efficit, et omne, quod cooperatur ad unionem, est ex part Christi[i].

Sed quia prius dicebatur, quod puta unio yppostatica naturarum duarum in Christo est non solum exemplar unitatis ecclesie, sed eciam (2) causa efficiens, — nam sicut deus est unus natura et inde productus est unus mundus et omnia ad unum et in unum tendunt perinde et respiciunt, prout superius est productum[k], ita eciam unus est Christus et una eius ecclesia ab eo et ex eo et per eum est formata; et sicut[l] inpossibile est naturaliter plures esse deos, ita non possunt esse plures mundi, — ita inpossibile est esse naturaliter plures Christos vel tales, qualis[m] est Christus Jhesus, filius dei unigenitus, sic inpossibile est esse plures ecclesias sanctorum. Quin ymmo primus et maximus est effectus incarnacionis filii dei, puta congregare sibi ecclesiam sanctorum ex hoc mundo in unum et salvare eam in vita eterna

---

[a] *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Item sicut non potest &c., *v. infra p. 156, lin. 30.* [b] *A post corr.;* ancipite *B.* [c] penetrator *BC.* [d] ma nens in actu suo *BC.* [e] est *B.* [f] etc. *add. B.* [g] *ita AB rubr.* [h] Sequitur, quod *B.* [i] *ita A (in marg.) et B rubr.; om. C; A add. in m* Cap III. [k] deductum *C.* [l] *add. A sup. lin., om. B.* [m] *A post corr*

[1] *Hebr. IV. 12.* [2] *Galat. II. 20.*

ɔer sui ipsius participium et unionem [f. 97[a]]. Inde ;criptum est[a]), ubi dicit Joh.[1]): „Hoc autem Cayphas a semet pso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit, ıuia Jhesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, ;ed ut filios dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.“ Et ʼidetur, quod Jhesus crucifixus tantum diligit ecclesie sue uniatem et odit ipsius divisionem. Unde dicit[2]): „Ubi duo vel res congregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorum, t ubi duo consenserint in unum, pro quacumque re pecierint, iet eis.“ Et alibi in Johanne tam expresse et tam diligenter t[b]) iteratis vocibus[c]) rogat deum patrem Christus pro unitate ue ecclesie, dicens[3]): „Non pro eis autem tantum rogo, sed ɔro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes ınum sint, sicut tu pater in me et ego in te, ut et ipsi in nobis ınum sint[d]), ut mundus credat, quia tu me misisti. Et ego clariatem, quam tu dedisti michi, dedi eis, ut sint unum, sicut et ıos unum sumus. Ego in eis et tu in me, ut sint consumati n unum.“

Ecce, quo modo pius Jhesus afficitur circa unitatem sue cclesie. Et ipse est solus, qui efficit et continet ipsius uniatem. Unde dicit[4]): „Omne regnum in se ipsum[e]) divisum deolabitur et domus supra domum cadet“, et post[5]): „Qui non olligit mecum, inquit, dispargit[f]).“ Ac si aperte dicat: Meum st proprie proprium colligere dispersos[g]) in unum et salvare. ɛrgo omnis, qui similiter colligit, vel habet affeccionem et coıatum ad unitatem in ecclesia vel scilicet in familia aut ubiumque inter fratres, ille est mecum eiusdem spiritus et eiuslem actus et michi similis. Sed qui dispargit, et omne illud, ıuod minuit vel rumpit sancte ecclesie unionem vel in familia Christi vel inter fratres in nomine Jhesu congregatos, ille vel llud tale non est mecum nec mei spiritus, sed adversarii, et pse est Antychristus, sicut scriptum est[5]): „Omnis spiritus, qui olvit Jhesum, ex deo non est[h]), et hic est Antichristus.“ Omıis namque simul et omne illud, quod destruit et diminuit uni-

---

[a]) *om. BC.* [b]) *om. B.* [c]) vicibus *B.* [d]) sunt *A.* [e]) *om. BC.* [f]) disparsit *corr.* dispargit *A;* collit *corr.* colligit *A.* [g]) disparsos *B.*) *add. A sup. lin.*

[1]) *Joann. XI. 51—52.* [2]) *Matth. XVIII. 20 et 19.* [3]) *Joann. XVII. 0—23.* [4]) *Lucae XI. 17.* [5]) *I. Joann. IV. 3.*

tatem dileccionis in ecclesia Christi vel inter fratres, illud v ille solvit Jhesum et est contrarius vel contrarium Jhes Christo, et per consequens illud est Antichristus vel operaci Antychristi.

Capitulum quintum[a]).

Quod corpus misticum Christi in ecclesia non est divisum ne que potest, sed yppocrite ab ecclesia et a se invicem scisma sunt divisi[b]).

Quia igitur sic diligit[c]) Christus unitatem ecclesie et efficit eandem, ideo familia Christi, id est ecclesia est vel debe esse modo perfectissimo unita, quo nequit modus maior et pe feccior penes materiam subiectam cogitari, quoniam si aliqu esset possibilis alia unio notabilior[e]) et perfeccior, illam[f]) utiqu sciret et posset omnipotens sapiencia divina, et per conseque faceret eam in sua ecclesia, quam[g]) valde diligit. Igitur unita ecclesie est maxime[h]) possibilis, est perpetua, in violabilis, est pulcherrima, delectabilis.

(1) Quia est in ecclesia Christi unio [maxime] possibili ideo ecclesia dicta est quasi vir unus. Unde 1° Esdre III° [1]): „Co gregatus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem“, et s militer dicitur in pluribus scripture locis. Dicitur eciam unu corpus, prout infra deducetur per apostolum in multis locis Dicitur habere cor unum et animam unam, sicut habetur e Actibus apostolorum, et superius iam est allegatum [3]).

(2) Quia est perpetua, ideo[i]) unitas ecclesie numqua potuit neque[k]) poterit umquam per quemquam cassari[l]) v aufferri. Sicut namque non potest scindi Christus, sic non pote dividi ecclesia Christi, que causatur intrinsece ab unitate Chris et spiritus eius.

(3) Item[m]) sicut non potest ecclesia Christi perire aut te

---

25) De scismate *A alia manu*.. 30) Unitas ecclesie numquam pot scindi sc(ismate) *A rubr.* Item non potest perire aut terminari *A rubr.* No bene *A in marg. sinistro.*

a) *ita AB rubr., om. C.* b) *ita A in marg. (addens* Cap. V.) *et rubr.; om. C.* c) diligenter *A ante corr. et BC.* d) *om. BC.* e) no lior *C.* f) illa *false A.* g) quem *(sic) BC.* h) maxima *AC.* i) *om.* k) nec *BC.* l) cessari *BC.* m) *contin. D 1. 2.*

1) *I. Esdrae III. 1.* 2) *vide infra p. 159.* 3) *Cf. superius p. 141 et 1*

ninari, ita non potest scindi. Propter quod omnes heretici ıon diviserunt ecclesiam Christi, sed ipsi divisi sunt ab ecclesia psa una et integra remanente[a]). Ita per hoc modernum cisma admissum per yppocritas non quidem divisa[b]) Christi ecclesia, sed nocentissimi yppocrite bscisi sunt[c]) ab ecclesia, qui ipsam ponebant vel nitebantur deducere in malum statum, id est ad amorem huius nundi et eorum, que sunt in mundo, per ipsorum pompam t superbiam excessivam et per avariciam insaciabilem et per equelam voluptatum irrefrenatam[d]), in quibus omnibus publice t nimium sunt inventi. Unde non ex eo scisma hoc factum st, quod dilexissent Christum Jhesum et ipsius ecclesiam, sed x eo, quia seipsos amaverunt et hunc mundum; et istud aparet ex re gesta et accidentibus singulis, ex quibus scisma hoc st admissum. Neque per hoc sancti et electi, qui[e]) faciunt nitatem [f. 97[b]] in Christo Jhesu et[f]) unam ecclesiam, sunt livisi vel facti diversi adinvicem et adversi, quamvis sint in imorem et temptacionem missi a facie multitudinis yppocriarum. Sed scisma factum est in ecclesia malignancium el inter christianos et primum sacerdotes et clericos amatores uius mundi, qui utique spiritum Jhesu crucifixi neque ipsius morem dignum et verum habentes, suam propriam gloriam t admiracionem in hominibus posuerunt, estimantes questum sse pietatem, quibus aliquid simile contingit[g]), veluti illis, qui[h]) licebant[1]): „Ego sum Cephe, ego vero Pauli, ego autem Apollo."

Nec[i]) puto scisma hoc esse in dampnum et iacturam eclesie Christi Jhesu, que[k]) spiritu suo habundat, sed magis tile esse videtur[l]), ut per hoc velocius regnum antychritianitatis pertranseat et brevientur dies periculosi[m]) propter lectos, et ipsa sit[n]) cicius exonerata a multitudine yppocritarum

14) Nota totum diligentissime *A in fronte folii super.* 18) Ecclesia nalignancium scinditur, non ecclesia Christi *A rubr.*

a) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Quemadmodum enim impossibile st ɔc., *v. infra p. 165, lin. 32.* b) divisa est *B.* c) *om. BC.* d) irreenatum *A ante corr. et BC.* e) *om. B.* f) *A sup. lin.* Isti numquam *B.* g) contingit *BC.* h) *A post corr.* i) Nec puto esse dampnum *C,* *t. om.* k) qui *BC.* l) *om. A.* m) periculose *C.* n) ipsi sic *BC.*

1) *I. Cor. I. 12.*

infinita, et notificentur clarius carnales et ficti christiani, am tores splendoris[a]) huius vite, magis quam Jhesu crucifixi am tores. Et maxime, ut iuxta dictum apostoli[1]) vindicentur h qui veritatem caritatis non susceperunt, aut eandem congn scentes et suscipientes[b]) retrorsum abierunt et postquam s evanuerunt in cogitacionibus suis et obscuratum est[c]) insipie cor eorum, dicentes tamen[d]) nichilominus se esse sapient obtinuerunt in dei ecclesia gloriam et honores et regimina dominacionem. Facti prorsus idem effeminati et ideo meri stulti facti, et obscuratum est insipiens cor eorum factique su in reprobum sensum eo, quod non probaverunt Jhesum cru fixum habere in noticia nec gracias egerunt. Corpus itaqu Antychristi per scisma tale est divisum et conturb tum, quod hactenus erat conpactum quasi scuta fusilia, unum u adherente, ne[e]) spiraculum quidem eam *(sic)* possit pertransire. N autem scissum est vel potest esse corpus omnipotentis et pro sus indivisibilis Jhesu Christi, id est[f]) ecclesia sanctoru quoniam eius unitas est perpetua et inviolabilis, tota depende ex unitate dei et domini Jhesu Christi ac spiritus ipsius, sic scriptum est[3]): „Verbo domini celi firmati sunt et spiritu o eius omnis virtus eorum.“ Et quemadmodum est impossib Christum dividi vel diminuere[g]) in eo unitatem, ita inpossib est dividi corpus eius, quod est ecclesia sanctorum.

Dum autem hec loquor, volo caute intelligi, qu signat[h]) proprie Christi ecclesia hic accepta, q congregacionem sanctorum dei, qui vivunt et agu tur spiritu et vita Jhesu Christi.

Cuius unitas est (4) pulcherrima et (5) delectabil Quapropter et virgo et sponsa esse[i]) Christi Jhesu diffinita scripturis, tota pulchra, non habens maculam neque rugam que et filia est[k]) regis continens omnem suam gloriam ab i tus, in fimbriis aureis propter speciem et decorem animoru circumamicta est varietatibus[5]), pulchra ut luna, electa ut s terribilis ut castrorum acies ordinata[6]).

---

[a]) splendore *A ante corr. et BC.* [b]) suspicientes *C.* [c]) *sup. lin.* [d]) *om. BC.* [e]) nec *omnes cod.* [f]) *om. B.* [g]) dividere *(sic) B.* [h]) significat *BC.* [i]) *om. C.* [k]) filia est Christi Jhesu *A ante corr. et*

[1]) *Cf. Rom. I. 21—28.* [2]) *Job XLI. 6—8.* [3]) *Psalm. XXXII. 6.* [4]) *Cf. Ephes. V. 27.* [5]) *Cf. Psalm. XLIV. 14—15.* [6]) *Cf. Cant. VI. 9.*

In communitate enim christianorum sanctorum est maxima unitas, ut dictum est, et cum hoc delectabilissima necessariaque varietas[a]), uniformis difformitas[b]) pulcherrimaque uniformitas atque conformis et concors universitas[c]) ab artifice unico omnium, videlicet sapiencia dei, sic artificiose conposita et a spiritu dei, qui omnem habet scienciam, ita delectabiliter adornata, per omnia secundum exemplar dulcissimo Jhesu Christo in monte demonstratum ordinata, ut nulli sic proprie similis dicatur ob nimium suum decorem quam tabernaculo dei altissimi et conposicioni humani corporis non cuiuslibet, sed corpori unius, id est[d]) virginis, uni viro, id est dei filio Jhesu Christo, desponsate[e]) et omni pulchritudine et decore, [qui] per deum fieri possibilis, adornate, sine tamen macula[f]) et sine ruga.

Et idcirco, ut[g]) pridem dictum est, per quecumque presencia aut preterita vel futura non ecclesia illa dilectissima[h]) est distracta neque membra ipsius maculata vel dissipata, sed magis per tales contenciones accidentales[i]) meretrix clamosa spiritualis, scilicet Babylon est dilacerata, et carnes eius tradite sunt ignibus ad devorandum[1]). Et hec est multitudo yppocritarum vel carnalium, qui sunt de pari consensu, christianorum, et primum sacerdotum et clericorum amancium istum mundum, et ipsi sunt carnes[k]) illius fornicarie magne tradite ignibus, id est relicte in suis concupiscenciis carnis, de quo in propheta[2]): „Ecce, vos omnes[l]) accendentes ignem et accincti flammis, ambulate in lumine[m]) ignis vestri[n]) et in flammis, quas succendistis: vobis de manu mea factum est hoc, vobis. In doloribus dormietis.“ Et ad idem apostolus Ro.[3]) [f. 98[a]]: „Quia cum congnovissent deum per Jhesum Christum, dominum nostrum, non sicut deum glorificaverunt nec[o]) gracias egerunt, sed evanuerunt in cogitacionibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.“ Et paulo post[4]): „Propter quod tradidit illos deus

---

[a]) veritas *C.* [b]) *A post corr.* [c]) uniformitas *BC.* [d]) *om. BC.* [e]) *corr. ad ed.;* desponsata *omnes cod.* [f]) malicia *(sic) C.* [g]) *om. C.* [h]) illi dulcissima *BC.* [i]) accidentes *AB.* [k]) carnales *BC.* [l]) *om. BC.* [m]) *ita biblia;* limine *omnes cod.* [n]) *om. BC.* [o]) nec *AC;* neque *B;* aut *biblia.*

[1]) *Cf. Apoc. XVII. 16.* [2]) *Isaiae L. 11.* [3]) *Rom. I. 21.* [4]) *Rom. I. 24. 28. 29—32.*

in desideria cordis eorum[a]), in inmundiciam, ut contumeli afficiant corpora sua in semet ipsis. Qui contaminaverunt veritatem dei in mendacium.“ „Et sicut non probaverunt dc minum Jhesum crucifixum habere in noticia, tradidit illos deu in reprobum sensum, ut faciant ea, que non conveniunt“ chr stianis, id est filiis dei excelsi et heredibus vite eterne, quem admodum erant vocati magna vocacione, ut essent repleti sp ritu sancto, sed postquam non exhibuerunt seipsos dignos vc cacione sua tanta et tali, sed abalienati[c]) sunt retrorsum, ded illos deus in reprobum sensum, „repletos omni iniquitate, ma licia[d]), fornicacione[e]), avaricia, nequicia, plenos invidia, hom cidiis, contencione[f]), dolo, malignitate, susuriones, detractore deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malc rum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sin affeccione, absque federe, sine misericordia. Qui cum iusticia dei congnovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agun digni sunt morte, non solum autem qui faciunt[g]), sed et[h]) q consenciunt facientibus.“

Multitudo itaque talium istorum carnalium christianorun primum sacerdotum et clericorum, fornicaria[i]) mistica in fid [et] religione christiana, ipsa quidem per scismata est varie d lacerata et divulsa secundum prophecias variarum[k]) scriptura rum, de qua sermo multus me expectat in inferioribus interpretabilis ad dicendum penes exigenciam hiis temporibu congruentem. Dilecta autem civitas, nupta agni, sponsa Jhes Christi crucifixi, una columba, unica formosa amica filii dei ecclesia videlicet sanctorum nequaquam est[l]) dila cerata[m]) aut violata aut divisa neque enim potest iuxt predicta, quamvis ipsius membra electa et decora semper ubique manencia solida in semet sana et integra sint per orbe universum, non[n]) divisa quidem a se invicem nec in seips neque a corpore suo, id est ab ecclesia, nec a suo capite, se elongata et abscondita paulisper, et[o]) tantum secur

13) Nota *A.*

[a]) eorum et *BC.* [b]) commutaverunt *BC et biblia.* [c]) alienati *B* [d]) et malicia *BC.* [e]) et fornicacione *C.* [f]) et contencione *BC.* [g]) *om. B.* [h]) *om. BC.* [i]) *om. B.* [k]) diversarum *BC.* [l]) *in cod. erasum;* inde *BC.* [m]) lacerata *BC.* [n]) *corr. A.* [o]) in *BC.*

12 *Cf. Apoc. XX. 8, XXI. 9 et Cant. V. 2.*

um corpus disparsa, non[a]) autem ullo modo secundum spiri-ım et vitam Christi, quam in[b]) Christo tenent abscon-itam [et] cum Christo in deo: divisa, inquam, sunt et dispersa ulcherrima membra ecclesie tantum corporaliter et in arne et quasi rarefacta ac inminuta, magis tamen se-undum apparenciam et coram oculis nostris[c]), non autem co-ım oculis dulcissimi Jhesu Christi et ipsius aquilarum expec-ıncium tempus, cum datum fuerit eis, ubi fuerit corpus, con-regandi[1]). Inminuta igitur apparent hominibus clarissima nunc ıembra sponse virginis ecclesie et disparsa ideo, quia sunt ab-condita iuxta scripturam, que dicit[2]): „Abscondes eos in ab-condito faciei tue a conturbacione hominum. Proteges eos in ıbernaculo tuo a contradiccione lingwarum.“

Multitudo igitur condensata yppocritarum, id est chri-tianorum carnalium et huius vite amancium et mundum[d]) in-equencium, qui sunt inbuti mores *(sic)* atque vicia gencium, est ausa principalis, cur electa Christi membra et[e]) reclara sunt abscondita et apparent divisa et in-ıinuta; aut conturbacio ecclesie per homines yppocritas et ontradiccio linguarum ipsorum et primo sacerdotum et cleri-orum, in quibus sunt scismata et ex ipsis contenciones, hoc ffecerunt, ut pulcritudo et claritas sapiencie et virtutis elec-orum sit ad pusillum obnubilata et quasi celum convelata[f]) t sacco obducta cilicino[3]), quoniam ita[g]) necesse est et fuit venire ex providencia et iusticia domini Jhesu crucifixi per empora et tempus et[h]) dimidium temporis[4]) ad hoc et pro eo ispensati, quatenus sol obscuretur et luna induat sanguinem t stelle cadant de celo[5]) et fiat nox, in[i]) qua pertranseant mnes bestie silve[6]), quatenus inquam sic contrahatur lumen eli super maledictam gentem[k]) et in mirabili Gog et Magog, t ut vindicentur hii, qui veritatem caritatis[l]) non susceperunt, tque ut veniat et pertranseat tempus illius[m]) filii iniquitatis,

[a]) Nunc *(sic) C.* [b]) et quam in Christo *A.* [c]) nostris — oculis *add. in marg.* [d]) amancium *(sic) C.* [e]) in *BC.* [f]) convolata *A.* [g]) *A* *ıp. lin.* [h]) *om. BC.* [i]) nox, nox, in qua *C.* [k]) super maledicta ente *C.* [l]) caritatem veritatis *BC.* [m]) *ita corr. et ordin. ab ed.;* ut mpus illius veniat et pertranseant filii iniquitatis ɔc. *omnes cod.*

[1]) *Cf. Matth. XXIV. 28.* [2]) *Psalm. XXX. 21.* [3]) *Cf. Apoc. VI. 12.* [4]) *Cf. Apoc. XII. 14.* [5]) *Cf. Apoc. VI. 12 et 13.* [6]) *Cf. Psalm. III. 20.*

„hominis peccati, filii[a]) perdicionis, qui adversatur et extollitu supra omne, quod dicitur deus, aut quod colitur ita, ut i templo dei sedeat, ostendens se, tamquam ipse sit deus", „cuiu adventus est secundum operacionem Sathane in omni virtut et signis et prodigiis mendacibus et in omni[b]) seduccione iniqu tatis hiis, qui pereunt eo, quod caritatem [f. 98[b]] veritatis no receperunt, ut salvi fierent" [1]).

Horum autem planiorem intellectum, et quo modo nur currat tempus illud et[c]) qualiter iam per scismata et per mo talitates, bella et fames et diversas alias plagas illud tempu brevietur propter electos, et multa alia ad propositum inveni infra in tractatu sequenti per totum [2]) et in tractatu de abh minacione desolacionis nunc in loco sancto constituta [3]).

Capitulum sextum[d]).

Prefacio ad subsequencia et quomodo paulatim et successi reddetur pax familie Christi et yppocrite, qui turbant unione ecclesie, abscindentur usque in finem[e]).

Nunc tantum est mei propositi ostendere, qualiter ne cesse erat ecclesiam dei, totam pulchram et totam ut spo sam unam uni deo adornatam, non in se nec secundum ve tatem, sed secundum apparenciam hominum obdu et abscondi et membra ipsius soliformia, delicata et splendi esse abscondita paululum per tempora diffinita, donec iteru redeat sibi serenum post nubilum, gaudium post turbacione manifesta[f]) et clarissima unio atque composicio suorum mem brorum post dispersionem, quamvis tantum carnalem[g]), et d nec multi eius filii, qui ob estum et tempestatem conwlsam tenebrosam mortui fuerant, resurgent de pulvere terre et suum gremium adiungentur, fiatque iterum congregacio dei ele torum a quatuor ventis celi et ita unum ovile et unus past solempniter reformetur, tollaturque[h]) de medio multitudo i

---

a) *post corr. A.* b) *post corr. A.* c) et — illud tempus *om. B.* d) *ita AB rubr.; om. C.* e) *ita A in marg. (addens* Cap. VI.) *et B rub om. C.* f) manifestata *A.* g) corporalem *BC.* h) tollanturque *A.*

1) *Cf. II. Thess. II. 3. 4. 9.* 2) *videlicet in libri III. tractatu V. „ Antichristo."* 3) *libri III. tractatus VI.*

piorum yppocritarum[a]), qui sancta sanctorum diutine concul-caverunt, fraudulenter in dei testamentum simulantes, abstule-runtque iuge sacrificium et dederunt abhominacionem in deso-acionem stantem in loco sancto. Et tunc maxime gentes et nimis multe per totam ecclesiam sanctorum dilatate et conden-sate, ut locuste diffuse, dicte Gog et Magog a prophetis, id est ecte et operte, — hii sunt amatores mundi et carnales chri-stiani incorporatique[b]) huic seculo post baptismum et sub no-nine christiano, et primum clerici yppocrite et sacerdotes, — unc inquam detegentur[c]), et meretrix magna tunc nudabitur et manifesta erit ignominia eius, et filius iniquitatis, partus eius[d]), ludum prius simulatus et omni fulgore deitatis coopertus[e]), — et ipse est Antychristus misticus, — tunc revelabitur[f]) et occi-letur spiritu oris Jhesu Christi.

Hec vero omnia tunc fieri inceperunt, quando plage generales prefate in dei ecclesia inceperunt, nulte strages et fames atque pestilencie, per que infinita milia christianorum ruebant omni die in mortem a suis conchristianis, que inceperunt fieri ab annis[g]) iam LX vel citra[h]) vel fiunt omni die usque modo. Fit vero execucio istorum paulatim et successive et quasi cum premissione ante-lisposicionum, ordinacionum ad rem pertinencium, ut est signo-um et prodigiorum ac portentorum secundum ewangelium et prophetas. Successive itaque ista omnia facit et producit in sua amilia dei virtus et[i]) dei sapiencia, pius Jhesus crucifixus, ostendens divicias sue paciencie et longanimitatis, dans locum penitencie peccatoribus dansque multas significaciones yppo-ritis, quatenus possint fugere a facie arcus et reducere sibi ad nemoriam ex hiis, que notorie vident fieri in ecclesia, scrip-uras et manifestas prophecias, et ita ut properarent abscondere e a ventura ira, que iminet universo orbi. Ista vero omnia, que hic modo[k]) cursim dicuntur, lacius[l]) producentur et magis exanimabuntur in distinccionibus duabus longis sequentibus, id est in distinccione de Antychristo[1]) et distinccione[m]) de abho-

---

a) et yppocritarum *C.* b) que *om. BC.* c) detegerentur *BC.*
) *ita A ante corr. et BC.* e) cooperatus *corr.* coopertus *A.* f) revela-untur *corr.* revelabitur *A.* g) anno *C.* h) circa *C.* i) *om. B.*
) michi *BC.* l) lacius et *C.* m) *om. C.*

1) *vide libri III. tract. V. „De Antichristo."*

minacione desolacionis stante iam in loco sancto[1]; tantum q legat[a]), intelligat et advertat fideliter necessaria[m] presenti se culo veritatem, non facile abiudicando et condempnando, que legit, sed[c]) applicando ea scripturis et tempori huic hiis, que in tempore isto fieri iam videntur.

Capitulum septimum[e]).

Nunc est redeundum[f]) ad unitatem pulcherrimam et de lectabilem ecclesie Christi promovendam, ubi superius[2]) dictu est, quod propter ecclesie Christi venustam, magnam ordina tamque unionem et unam pulcherrimam ordinacionem, quale scit et potest dei virtus et dei sapiencia edificare et firmare spiritu suo adornare, ipsa familia et domus Jhesu cruc fixi merito et quam proprie dicta est corpus unu virginis, nupte regis regum et domini dominancium, uni boni et sapientis Jhesu Christi.

Nam in corpore pulcherrime virginis est ad suum spo sum iocundissima unitas et [f. 99ª] similitudo. Est inter eade membra pulcherrima difformitas et distinccio. Est gratissim membrorum equalitas et proporcio. Est quoque graciosissim in eisdem universitas et communicacio. Est, dico, in spons nubili ad suum sponsum iocundissima unitas et simi litudo.

Illud satis probatum est ex attencione exordii[g]) huma creature, ubi dicit verbum dei[3]): „Non est bonum homine esse solum. Faciamus ei adiutorium simile sibi", et infra[4]): „D xitque Adam: Hoc os de ossibus meis et caro de carne me Hec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est." Ecce ma xima similitudo sponse ad suum sponsum. Quod autem ips sit iocundissima, hoc declarat textus sequens dicens[5] „Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et a herebit uxori sue." De unitate quoque eorum additur[6]): „E erunt duo in carne una.

---

a) legit *C.* b) qui *(sic) BC.* c) *om. BC.* d) quod *corr.* que e) *ita AB rubr., om. C.* f) redendum *corr.* redeundum *A.* g) e hordii *B.*

1) *vide libri III. tract. 6 „De abominatione in loco sancto."* 2) *vi superius c. 5.* 3) *Genes. II. 18.* 4) *Genes. II. 23.* 5) *Genes. II. 2* 6) *Ibidem.*

Ista vero singula, que hic dicta factaque sunt ad literam, nt tantum umbra et figura eorum, que sunt in Christo hesu sponso et ecclesia, eius nupta, ubi est iocundisma magis unitas quam umbra, et res signata quam figura; et xta predicta maior est vel esse potest unio spiritus ad spirim in veritate et virtute, quam corporum ad invicem potest se. Unde quemadmodum necesse fuit secundum Adam, id est hristum, ex deo formari utque[a]) deum et a deo totum et totater simul in unum, ita necesse est quemlibet christianum ormari ex Christo ad Christum et a Christo ad ymaginem mnino et similitudinem Jhesu Christi in tanta unitate, ut hristi Jhesu et christiani sit unus spiritus et una ita et per consequens una mensura, una fortitudo, una saiencia et sciencia, una virtus, una potencia et pulchritudo, ergo t maxima unitas et similitudo, ita ut magis sit dictum de hristo Jhesu et christiano vel ecclesia collecta ex christianis: Et erunt duo in carne una", quam est dictum ad literam de rimo Adam et pro[b]) eius Ewa.

Ex quo evidenter sequitur, quod omnes christiani unt vel debent esse ad invicem conformes et simimi[c]) secundum spiritum et veritatem et valde uniti, uoniam secundum communem animi concepcionem, quecumue sunt uni et eidem similia, inter se sunt similia: ita eciam uecumque sunt unita iocunde[d]) uni et eidem, inter [se] sunt nita eciam iocunde et delectabiliter intelligendo, quod sunt nita talia sibi invicem eadem unione, qua sunt unita uni tercio. uia autem, ut dictum est, omnes sancti christiani sunt similes onformesque Christo Jhesu et sunt in spiritu et veritate percte uniti eidem, sequitur, quod omnes christiani sancti sunt bi invicem[e]) similes, conformes, iocunde perfecteque uniti ad ivicem.

Unde[f]) ulterius sequitur, quod inpossibile est chritianos ab invicem dividi vel scindi, quamdiu maent uniti[g]) Jhesu Christo, sed necesse est utique semper rius christianos dividi a Jhesu crucifixo, antequam a se in-

---

[a]) neque *(sic) A.* [b]) *om. BC.* [c]) consimilimi *BC.* [d]) iocunde — nita *om. B.* [e]) ad invicem *BC;* invicem sancti et humiles *A ante corr.* [f]) Unde impossibile est 9c. *contin. D 1. 2.* [g]) uni *corr.* uniti *A sup. lin.*

vicem per scismata dividantur[a]. Et omnis, qui fit difformis sanctis christianis et dividitur ab ipsis, eodem[b]) actu fit difformis Jhesu Christo et dividitur ab eodem, et similiter e contrario[c]) omnis, qui fit difformis Jhesu crucifixo et dividitur a Christo in magno vel in parvo et quocumque modo, mox eodem modo fit dissimilis et divisus a sanctis christianis.

Unde sequitur illud, quod dudum ante est assumptum, quod per nullum scisma ecclesia sanctorum est divisa[d]), que semper manet unita suo capiti, domino Jhesu Christo, sed multitudo yppocritarum prius divisa a Christo Jhesu in spiritu et veritate et facta difformis Christo et sanctis christianis, postea inter se est[e]) divisa et[f]) facta difformis et divisa volente[g]) hoc et faciente domino Jhesu Christo, quatenus sic carnes magne fornicarie et nimium iam et diutine luxuriate siccine dividantur et discerpantur[h]) et suo igne concrementur, divina iusticia vindictam suam in eandem exercente, ecclesia sanctorum et sponsa Christi semper manente integra et in solida unitate et inviolata. Sed quia yppocritarum huiusmodi dissimilium Christo et sanctis christianis est et fuit hactenus[i]) iam nimia multitudo per orbem ecclesie universum ita, quod loca insignia et gradus summos yppocrite iam obtinebant nimium, ut locuste condensati, mulier quoque supradicta stulta et clamosa plenaque illecebris super sellam[k]) se posuerat in excelso urbis loco[1]), suo fornicario longe lateque prostituto et distento, et sanctorum ecclesia iuxta predicta est ad pusillum [f. 99[b]] abscondita et membra splendida ipsius in abscondito faciei Christi Jhesu et in spiritu et veritate recollecta, inde est, quod multis et fere omnibus apparet, quod ecclesia Christi sit divisa, et quod sit scisma factum in ecclesia christianorum, in vulgus sic prodiit et ita creditur et publice conclamatur.

---

[a]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Omne illud &c., *v. infra p. 171, lin. 29.* [b]) *post* eodem *rasura sequitur in cod. A.* [c]) e converso *C.* [d]) *A post corr.* [e]) *om. BC.* [f]) et — divisa *om. BC.* [g]) voluntate *BC.* [h]) distirpantur *C.* [i]) actenus *BC.* [k]) cellam *B.*

[1]) *Cf. Proverb. IX. 13—14.*

Capitulum octavum[a].

Sunt itaque sancti christiani sibi invicem perfecte similes uniti aut simul continue uniuntur et assimilantur, quamdiu sunt in hac vita. Ergo omnis difformitas accidentalis et omnis divisio, que non confert ad unionem et similitudinem communem, a christianis sanctis debet vitari et removeri quasi contrarium vel inpediens ad suam perfeccionem veniendi[b], quemadmodum fugit corpus hominis lesionem et societas grata turbacionem.

Ubi est advertendum, iuxta ea, que deducuntur in secundo libro huius seu tractatu, c.[c], quod divisionum vel difformitatum predictarum alia est **essencialis** et necessaria, et illa non derogat unioni vel similitudini, que facte[d] sunt et admisse in familia Jhesu crucifixi, et de illa erit sermo in sequentibus. Alia est **accidentalis**. Et illa adhuc est varia: una difformitas est virtuosa seu **utilis** et conferens ad difformitatem decoram et essencialem et bonam, que adornat unitatem; alia est **viciosa**, que inpedit unitatem, et non est utilis ad instruccionem; alia difformitas et divisio est omnino **indifferens**, id est bona bonis, mala malis, vel aliquibus utilis et aliquando aut alicubi conferens, et aliis est nocens et aliquando et alicubi.

I. Difformitatem in proposito voco **essencialem**, que componit corpus sancte ecclesie vel que facit membra distincta in ecclesia, utpote sunt gradus varii in ecclesia et varii status et[e] condiciones hominum, que distinccio est necessaria in ecclesia.

II. **Accidentalem** divisionem aut difformitatem hic voco varietatem, que venit secundum adinvenciones hominum adventicias[f] et secundum varias voluntates[g], sine quibus dei ecclesia esse incepit et bene stetit et potest stare, utpote varietas in cultu dei vel varietas religionum aut religiosorum, statuta adinventa et confirmata[h], varietas et magna multiplicitas mandatorum et tradicionum seniorum[i] et doctrinarum hominum, varietas consuetudinum, varietas habituum, varietas

---

1) De religion(ibus) nota totum *A*.

a) *ita AB rubr., om. C.* b) vivendi *C.* c) huius tractatus c. *C; recte a cap. 1. huius tractatus revocatur (p. 145—146).* d) perfecte *C.* e) varii status et *om. BC.* f) venticias *B.* g) voluptates *BC.* h) conformata *BC.* i) seriarum *(sic) C.*

morum, varietas accionum et conversacionum in[a]) vulgo chr stiano.

1) Difformitatem aut divisionem virtuosam vel bona in ecclesia hic appello illam, que est necessaria concomittanter ad distinccionem essencialem et neccessariam in ecclesia et a discrecionem membrorum pulcherrimam corporis[c]) Jhesu Chris veluti sunt precepta, consuetudines, habitus et mores apropria gradibus et statibus atque officiis et condicionibus in eccles Christi, quemadmodum alia precepta hominum, consuetudine alium habitum et mores debet habere gradus sacerdocii qua status laycorum[d]), alia debet habere huiusmodi status lay quam status monachi et sacerdotis, et sic de singulis.

2) Difformitatem aut divisionem accidentalem mala aut nocivam ecclesie hic voco ea omnia, que ex predict sunt vel superflua, ita quod in nullo conferunt essenciali eccles distinccioni graduum vel officio, vel nimia, ita quod pluralita sua magis inpediunt quam expediunt christianorum ad invice unionem et similitudinem supradictam, vel que venerunt e aliqua singularitate et ad invicem voluntaria hominum segr gancium semet ipsos et dehinc in publicum ecclesie Christi in troducta, vel ea, que venerunt ex timore aliquorum, sed colo rate[e]) et quasi sub specie pietatis et[f]) expedientis ad spiritu lem vitam christianam, aut ex errore aut ex alia causa aliqu magis a carne quam a spiritu Jhesu sua principia trahente, v ea, que venerunt unde ex viciis, ut ex[g]) luxuriosis, gulosi avaris, iracundis, superbis, et ita de aliis hominibus, qui omn suas proprias varietates et dissimilitudines in familiam Chris id est ecclesiam publice induxerunt et nimis multiplicaveru et consuetudinibus confirmaverunt, que omnia multum nim abalienaverunt a se invicem populum christianum et varie co tra se invicem diviserunt multas societates et quasdam adve ticias fraternitates [f. 100a] separatas[h]) adauxerunt per totu orbem ecclesie in populo christiano. Ex[i]) quibus venerunt ho mines seipsos amantes, suas privatas cerimonias et iustificacion inquirentes et iuxta mandata et doctrinas hominum, et seips

---

32) De fraternitatibus *A alia manu.*

a) *om. C.* b) et concomittatur *C.* c) *om. BC.* d) laycorum status *om. BC.* e) colorato *AB.* f) *om. B.* g) ut ex *om. C.* h) s parante *C.* i) De *C.*

stentantes et commendantes coram plebibus atque super alios efferentes et per quasdam religiosas adinvenciones et specie ulta pietatis coloratas quasi alcioris sanctitatis professores ipsos a communitate wlgi christiani dividentes. Ex quibus rodierunt homines rebelles, superbi et inflati suisque parentius, id est superioribus inobedientes, dominacionem contempentes, et alia mala innumerabilia, per que iocunda ecclesie unis et pucherrima est dirrupta et distracta.

Varietas igitur atque multiplicitas in cultu et religione ccidentalis, adinventa per humanas varias voluntates et opiiones, precipue, que iam est consuetudinibus firmata[a]) et in ublicum ecclesie introducta, non necessaria distinccioni memrorum ecclesie neque conferens, sed magis distrahens eandem t membra ipsius a iocunda unione, est mala et nociva familie hristi Jhesu et deberet eici foras, destrui et minorari. t ex consequenti omnis multiplicitas varia multaque varietas xinde proveniens, ut vulgo dicitur, religionum et religiosorum t varietas mandatorum tradicionumque seniorum et doctrinaum hominum, varietas consuetudinum et habituum, varietas iorum et accionum et aliarum variarum multiplicitatum in conersacione wlgi christiani, precipue talia, que sunt publicata et onsuetudinibus firmata, et maxime illa, que venerunt a parte x carne et ex viciis, ut est ex superbis, ex luxuriosis, ex[b]) ulosis et avaris hominibus, omnia inquam talia essent summis tudiis et cum magno zelo et in multa paciencia per apostolos deles, doctores et predicatores Christi Jhesu evellenda, debelında, et foras quasi palmites inutiles eicienda ad restauranam et purgandam iocundam unionem sancte failie Jhesu crucifixi, qui facit unius moris habitare in omo[1]), et ad recuperandam similitudinem gratissimam et uniormitatem delectabilissimam inter sanctos christianos, ad restiuendam quoque pudicissimam simplicitatem sancte eclesie in fide et dileccione. Et tunc vinea domini dei abaoth bene esset visitata, et tunc Sodoma redibit in antiquam ignitatem et veniens Helyas restaurabit omnia, et tunc fiet ermo, qui scriptus est[2]): „Tunc mittet filius hominis angelos uos, et colligent de regno eius omnia scandala“[c]).

---

a) firmatum *B.* b) et *C.* c) *post hanc vocem sequitur in cod. A:*

1) *Psalm. LXVII. 7.* 2) *Matth. XIII. 41.*

3) Difformitatem aut divisionem indifferentem hic placuit illam estimare, que venit in ecclesia non ex voluntatibus variatis hominum, que sua sunt, in religione christiana inquirencium, sed ex natura rerum et propter multam latitudinem ecclesie et nimiam multitudinem christianorum populorum. Verbi gracia ut diversitas regionum et[a]) patriarum et ipsarum complexionum et consuetudinum propriarum, diversitas linguarum, diversitas statuum et condicionum in vulgo christiano, diversitas arcium et scienciarum, et sic de aliis, que in nullo obviant unitati ecclesie iocunde et intrinsece vel ipsius similitudini preclare et decore, sed magis eam adornant et promovent dearticulatam unionem.

Verumptamen hic sermo meus contra illam difformitatem militat ac diversitatem, que venit ex voluntatibus hominum diversis et dissimilibus, hominum inquam inquirencium suas iustificaciones et devociones, et [qui] non contenti de communi et in communi ordinacione ecclesie, suas proprias ordinaciones adinvenerunt aut suos ordines multos et varios et ad medium ecclesie et ipsius [f. 100[b]] ordinacionis induxerunt, destruentes per hoc aut offendentes[b]) in dei ecclesia spiritus sancti libertatem et plenitudini legis ewangelice derogantes; et post hec multiplicati nimis per universam ecclesiam et confortati confuderunt multum ordinacionem communitatis ecclesie et addiderunt ad destruccionem unitatis iocunde ipsius et decore similitudinis intrinsece in spiritu et veritate, multiplicantes, ut dictum est, sua propria et singularia, et per ea se plebibus commendantes, et populos post se varie abducentes et distrahentes; facti per hoc in preiudicium et detrimentum magnum essenciali ordini sufficienti et universali in dei ecclesia gradibusque eius et officiis sacrosanctis et, quantum in se, multam dissimilitudinem et divisionem a communione operantes et inducentes in multitudinem populorum.

Que difformitates seu diversitates sunt Christi Jhesu familie nocive et amputande. Cap. IX *(rubr.), sed dictum hoc postea deletum est.*

a) *om. B.* b) deffendentes *C.*

Capitulum nonum[a]).

Que] difformitates seu diversitates sunt Christi Jhesu familie nocive et amputande[b]).

Est post hec advertendum, quod similitudinem et uni-atem in ecclesia deus[c]) efficit[d]) et spiritus eius. :ffecit eciam eandem homo et sollicitudo ipsius.

Quod eam deus operatur, notum iam ex predictis. Quod ciam homo est eius cooperator, planum est ex apostolis t ex illis, que videntur, quoniam nisi homo eciam faceret nionem in populo vel e converso destrueret, non hortaretur postolus tantum et tociens ad servandam et tenendam uni-atem. Unde dicit[1]): „Solliciti servare unitatem spiritus in vin-ulo pacis.“ — Deus itaque facit unitatem intrinsece in spiritu t veritate in plebe christiana, quod nemo[e]) facere potest. Iomo sua sollicitudine facit similitudinem et unionem ex-rinsece in conversacione et moribus. In[de][f]) ab eo, quod leus intus operatur, id est a gracia et veritate[g]), et ad id, quod leus intendit, suam totam operacionem dirigit, id est ad nitatem ecclesie decoram in deum[h]) et iocundam, et per ioc fit, quod homo, quod incipit[i]) ex deo, illud cum deo t in deum operatur, et ita dei cooperator efficitur, sicut scrip-um est[2]): „Cooperatores dei sumus.“ Nam homo sine Jhesu rucifixo nichil potest facere, pius Jhesus sine hominibus potest mnia, cum sit deus benedictus in eternum, sed non facit ali-uid in hominibus conferens ad salutem eternam sine homini-us, sed wlt facere omnia ex pacto suo statuto ad profectum t salutem hominum privatam cum hominibus, per homines et x hominibus.

Ex quibus sequitur: omne[k]) illud, quod homines fecerunt, ntendentes principaliter communem profectum et utilitatem mnium christianorum de[l]) omnibus gradibus et statibus et ondicionibus, id est tocius corporis ecclesie, et tale, quod non otuit[m]) derogare alicui articulo corporis vel iuncture essenciali

---

a) *ita AB rubr., om. C.* b) *ita A in marg. (addens* Cap.m 9) *et B* *ubr.; recte om. C.* c) dominus *BC.* d) effecit *C.* e) nemo alius *BC.* In . . . *omnes cod.* g) virtute *BC.* h) et decoram *add. AB.* i) incepit *C.* k) *contin. D 1. 2.* l) de — vel status *om. D 1. 2.* m) poterint *C.*

1) *Ephes. IV. 3.* 2) *Cf. III. Joann. 8.*

eiusdem, neque diminuere in ullo iurisdiccionem[a]) alicuius gradu vel status, et |quod| ad communitatem ecclesie publice induxerun cooperans[b]) ad similitudinem unam christianorum et[c]) efficien in familia Christi unitatem vel[d]) conferens ad[e]) eandem, — illu homines ex deo et per deum et ad deum fecerunt, et omn illud est tenendum et salvandum, tamquam plantacio, que e deo est patre, et spiritu eius est exorta. Et omne illud, quo fecerunt homines in ecclesia Christi et[f]) in familia Christi, e in publicum ecclesie[g]) induxerunt, intendentes suam privatan ecclesiam et sanctitatem ac devocionem aut quemvis[h]) profec tum proprium, omne illud non ẹst ex deo, et[i]) igitur ẹradi candum et eiciendum[k]).

Item omne illud, quod homines pro seipsis adinvenerun et fecerunt et in communitatem ecclesie induxerunt, quod no confert ad pulchram similitudinem ecclesie et ipsius iocundam unionem, sed magis distrahit[m]) vel diminuit, non[n]) est ex de nec ex spiritu eius. Ergo est evellendum et extirpandum, tam quam adulterine plantaciones.

Item omne illud, quod homines adinvenerunt pro seipsi id est pro sua devocione, pro sua sanctitate et iusticia vel alia pro suo profectu, et in publicum ecclesie induxerunt, quod qui dem est tale, quod ullo modo derogat alicui articulo vel iunc ture de essencia ecclesie, vel ullo modo diminuit aut detrahit alicui gradui, statui vel condicioni ecclesie, illud nequaquar est[p]) [f. 101[a]] ex deo, sed tantum ex hominibus, qui seipsos sur amantes. Cum autem iuxta predicta talium nimia multiplicita et multa varietas iam sit firmata consuetudinibus in ecclesia e mandatorum, observanciarum et[q]) doctrinarum hominum ind consequencium, consuetudinum quoque et morum atque[r]) ha bituum et actuum talibus predictis annexorum, admissorum e perpetratorum per sompnolenciam et negligenciam[s]) custodu positorum super[t]) muros ecclesie, ideo iustum et non inpun eadem ecclesia ac[u]) familia Jhesu crucifixi est vel apparet ess

---

[a]) iuridicionem *A (ita et aliunde).* [b]) cooperans — christianoru *om. D 1. 2.* [c]) et quod est *D 1. 2.* [d]) vel c. ad eandem *om. D 1.* [e]) *om. C.* [f]) et in f. Chr. *om. D 1. 2.* [g]) *om. D 1. 2.* [h]) quan vis *AC, D 1. 2.* [i]) est *D 1; om. D 2.* [k]) *post hanc vocem D 1. 2. contin* Quanto ubicumque oc. *v. infra p. 174, lin. 17.* [l]) iocunde *C.* [m]) detrah et *B;* detrahit *C.* [n]) et non *C.* [o]) *post corr. A;* distrahit *BC.* [p]) *om. B* [q]) *om. BC.* [r]) ac *BC.* [s]) et n. *om. B.* [t]) supra *BC.* [u]) vel

am nimis dilacerata[a]) et divulsa et contra se invicem scissa t divisa.

Ex quo satis manifeste sequitur, quod ad reformandam ecuperandamque decoram similitudinem et iocundam unitatem Christi Jhesu[b]) ecclesie per domos et familias ipsius, singulas ıncturas corporis ipsius usque ad novissimos articulos molles t delicatos[c]), necesse est omnia predicta privata et inutilia et d utilitatem iocundam ecclesie superflua et nociva [am]putare vel recidere a vinea, domini Jhesu sanguine plantata et sanguine uorum apostolorum et prophetarum, et redigere ea ad miimum numerum, qui est solus necessarius et in nullo derogans ecclesie iocunde unioni, secundum sermonem, qui scriptus st[1]): „Omnis plantacio, quam non plantavit pater meus, eradiabitur et in ignem mittetur."

Capitulum decimum[d]).

Quod difformitas inter homines ad extra venit ex difformitate intrinseca et priori animorum[e]).

Jam[f]) potest hic induci hoc, quomodo illa diversa vaietas et varia multiplicitas precipue aliarum adventiciarum religionum et variorum[g]) religiosorum et adinvencionum[h]) doctriarumque hominum exinde proveniencium modo subtili et perto atque colorato, ficta pietate invadit et debellat decoram imilitudinem et iocundam unitatem[i]) familie Christi, precipue adinvencionum] iam firmatarum et in[k]) publicum extentarum.

Pro quo est advertendum, quod unitas ecclesie intrinseca et similitudo in spiritu sancto et[l]) gracia ac eritate, quam solus Jhesus crucifixus, ut dictum est, operatur t spiritus eius, illa, tamquam radix et fons omnis simiitudinis et amicicie hominum, iocunde omnia, que sunt ossibilia, ad extra in rebus et in operacionibus hominum ormat ad similitudinem unam et reducit ad unitatem in tantum,

---

a) dilatata *BC.* b) *om. BC.* c) debilitatos *C.* d) *ita AB rubr., m. C.* e) *ita A in marg. et B (rubr.); om. C.* f) Jam *B*; . am *AC.* g) *om. B.* h) adinvicem *BC.* i) et iocunditatem *BC.* k) *A sup. lin.* l) in *BC.*

1) *Matth. XV. 13.*

quod facit omnis et[a]) magne multitudinis[b]) credencium[c]) es
cor unum et animam unam[1]), prout supra est de eo disput
tum; dehinc ad extra festinat omnia reddere similia[d]) et com
munia, utpote mores, cultus dei vel varia studia serviendi u
deo, victum et amictum, actus et habitus usque ad novissim
res temporales aut divicias, que hominibus adiacent de longi
quo. Et propterea scriptum est de ecclesia primitivorum[e])
„Erant eis, inquit, omnia communia[f]) nec aliquis suum qui
quam esse dicebat.“ Et exinde semper et ubique usque in pe
petuum, ubicumque spiritus Jhesu est in[g]) hominibus facitq
unum eos in Christo Jhesu, mox ibi omnis similitudo, omn
unio iocunda et concordia et omnium rerum communi
incipit formari, restaurari[h]) et firmari, quamvis non ubique op
racione hominum, id est voto, pacto et iuramento, ut in m
nachis, sed in[i]) operacione precise spiritu[s] Jhesu, id est oper
cione mutue caritatis et elleccionis[i]) proprie christianorum.
ita quanto[k]) ubicumque inter christianos fit unitas intrinse
dileccionis maior et firmior similitudo caritatis, tanto maior
ad extra similitudo habituum et morum et tanto maior com
municacio omnium rerum secundarum. Et e converso[l]) quan
magis minuitur vel[m]) rumpitur unio dileccionis intrinseca an
morum[n]) secundum Christum Jhesum et spiritum eius, tan
magis destruitur similitudo ad extra habituum et morum,
tanto fit minor communicacio beneficencie in rebus ad ext
maiorque divisio et apropriacio seorsum eorundem[o]).

Unde elicitur[p]) evidenter, quod omnis inutilis varietas
dileccionem familie Christi et omnis divisio eciam reru
ad extra, quam sola[q]) iusticia dei non facit, vel que non e
utilis iusticie in vulgo christiano, non est ex spiritu Jhesu, se
ex carne, non ex fide, sed ex diffidencia in deum, non e
christianorum [f. 101[b]] sanctorum, sed gentilium. Et omnis tal
dissimilitudo vel diversitas, que non confert ad pulchram simil

a) *A sup. lin.* b) simlitudinis *(sic) AB.* c) in deum unum *add.*
sed postea delevit; in deum *ponunt BC.* d) et similia *BC.* e) primitiva *B*
f) quia *add. B.* g) in — Jhesu *om. BC.* h) restaorari *A.* i) *i*
omnes cod. k) *contin. D 1. 2.* l) *ita C;* e 9º *A et B.* m) et *D 1.*
n) animarum *BC.* o) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Prior scissio regn
rum ab invicem ɔc., *v. infra p. 188, lin. 8.* p) eligitur *B;* elicit *C.*
q) solam *B.*

1) *Cf. Act. IV. 32.* 2) *Act. IV. 32.*

udinem et iocundam unionem ecclesie, non est[a]) ex spiritu ancto, sed ex carne et mundo. Et omnis talis divisio vel liversitas, que in ullo, eciam in minimo nocet unioni familie Christi vel similitudini eius ad invicem aut[b]) in aliquo modo[c]) ttenuat vel minuit et infirmat eandem similitudinem et unio- em, eciam in rebus ad extra et in victu, est de directo con- raria operacioni spiritus sancti et adversa Jhesu Christo, qui acit unius moris habitare in domo et[d]) in familia.

Et propterea in ecclesia primitivorum Ananias et aphira[e]) horrende[f]) fuerunt occisi et precisi ab unitate Christi amilie, quia per suum opus, id est divisionem sui eciam[g]) in ebus novissimis, puta pecuniis, ab unitate et similitudine sanc- orum recesserunt[1]). Ecce enim occisi sunt ob retencionem pe- unie separatam pro seipsis et divisam. et tamen nondum erat onsuetudo vel firmamentum per iuramentum, ut[h]) nichil pro- rii possiderent, neque solempniter leguntur vovisse omnia ha- ere in communi, prout modo fit in religionibus et monachis, eque occisi sunt pro perfidia aut aliqua cultus christiani vel egis Christi transgressione, sed pro eo occisi sunt, quod ince- erunt destruere familie Jhesu[i]) iocundam unionem et gratam imilitudinem, et per consequens inceperunt adversari spiritui ancto et destruere opus eius, mencientes utique in multis et naxime in eo, quod promittebant se fore de unitate et simili- udine ecclesie, et tamen seipsos ab ea dividebant, et si non in nagno et principali, tamen in minimo, puta in retencione et propriacione rerum ad extra; maximum[k]) tamen puto esse, uod[l]) fecerunt, eo quod[m]) fuerunt mox horrende occisi a di- ina ulcione, quia hoc malum in dei familia inceperunt, quia rebuerunt Antichristo et dyabolo eius ingressum in populum lei, qui non aliud facit, nisi dispergit ea, que colligit in unum lominus Jhesus Christus. Magnum enim [est], quod[n]) fecerunt niseri eo, quod sunt per hoc primi patroni et exemplar effecti anti mali; ideoque sunt tam horrende percussi, quatenus inde abeant significacionem fugiendi a facie arcus[2]) illi, qui pro

a) *om. BC.* b) *A post ras.;* vel *C.* c) *om. B.* d) *post ras. A.* e) Saphira *BC.* f) horrendi *BC.* g) et *BC.* h) vel *corr.* ut *A.* i) Jhesu Christi *C.* k) maxima *B.* l) eo quod *BC.* m) eo quod *add. A in m.;* fecerunt eo, quod *om. BC.* n) quid *A ras.;* qui *BC;* quod *corr. ab ed.*

1) *Cf. Act. V. 1—10.* 2) *Cf. Psalm. LIX. 6.*

modicis rebus et substancia corporali in ecclesia vel famili Christi non metuunt facere divisionem et offendere turbarequ mutuam caritatis unionem.

Capitulum undecimum[a]).

Quod difformitas accidentalis non necessaria extrinseca rerun et habituum in hominibus derogat conformitati intrinsece ani morum et destruit eandem[b]).

Quoniam[c]) omnis talis divisio ad extra, ut supra dic tum est, et difformacio sive in moribus sive in bonis tempora libus, eciam minimis, quam sola iusticia non efficit et non ope ratur[d]) in populo et in familia Christi, maxime nocet io cunde unitati et decore assimilacioni christiane[e] primum enim recedit ab unitate et similitudine, que est in fa milia ab extra, et per consequens a concordancia fratrum, fa ciens hoc paulatim et successive et sub colore racionis et iu sticie vel bone fidei, dehinc ponens ibi pedem suum, iam put in dissimilitudine ad[f]) extra et divisione apropriacionis, et sub tiliter et fortiter expugnat, et latenter ac successive attenuat[g] unitatem intrinsecam animorum[h]) et caritatis Jhesu Christi e similitudinem dulcissimam hominis interioris ad ymaginem e similitudinem dei creati et reformati, in quo et secundum quem necesse est similes esse omnes pariter salvandos Christi chri stianos, prout superius est ostensum.

Quod si cui videtur non esse ita, puta quod extrinsec dissimilitudo morum et habituum consueta[k]) et divisio rerur ad[l]) extra, que non est ex iusticia, destruunt et expungnar unitatem spiritus in christianis et[m]) extenuant christianam mu tuam dileccionem, cur, obsecro, sacerdotes plebium simu se magis diligunt et iocundius sibi invicem uniuntur ceteri paribus, quam diligant monachos, et e contra[n]) religiosi mag sibi invicem favent et obsequuntur aliis religiosis et graciu

---

a) *ita AB rubr., om. C.* b) *ita A in marg. (addens* Cap. 11) *et B rubr. om. C.* c) *haec vox apud auctorem etiam idem significat ac* nam, vero &c. d) *ita BC;* optat *A.* e) *ita corr. ab ed.;* decori assimilacione christiane *om nes cod.* f) ab *BC.* g) sive attenuat *AC.* h) animarum *C.* i) quam (k) confuta *BC.* l) ab *BC.* m) *om. BC.* n) et eius *(sic) BC.*

nul conversantur, quam cum sacerdotibus plebium? Semper ulto conplacencior societas est et iocundior amicicia ceteris ıribus inter religiosos simul, vel inter monachos seorsum, et uturnior conversacio, quam inter presbyteros simul cum reli- osis mendicantibus aut simul cum monachis, vel inter mona- ıos et sacerdotes simul, vel inter monachos simul cum laycis, sic de aliis. Quinymmo sacerdotes plebium [f. 102[a]] amant ipsos, quodam modo religiosos et monachos quasi alienos et ıtraneos reputantes, et[a]) de facili mordent ipsos et detrahunt s. Ita religiosi simul amant seipsos et comendant monachos[b]) ›sdem, seculares sacerdotes[c]) coram populis confutantes quasi ıtraneos, et hiidem[d]) sacerdotes spernunt quasi ethnicos et ıblicanos, ex[e]) hoc tale nomen ipsis sacerdotibus plebium pre- iterunt, eosdem seculares sacerdotes coram populis nuncu- ındo aut sic nuncupari efficiendo. Iterum fratres de una ligione, ut fratres minores, amant seipsos, promovent et osecuntur magis quam fratres aliarum religionum, quos putant ıtraneos et penitus exortes, et ita alii iterum amant seipsos, atres de alia religione amare tantumdem negligentes. Similiter ter monachos quanta et qualis est diversitas professionum , ut vulgo dicitur, ordinum inter monachos, tanta et talis di- ersitas hominum amancium seipsos et segregancium se[f]) semet aliis conchristianis.

Ex hoc venerunt tam fatue varietates in sacerdo- bus et religiosis, qui cottidie invitant per innumerabiles romissiones et recommendaciones blandas[g]) sui ipsius in po- ulis, et multipliciter distrahunt plebes ad seipsos ad compa- ındum participium ipsorum fraternitatis et societatis hominum nancium seipsos et segregancium, in iniuriam maximam com- unitatis christiane et destruccionem operacionis spiritus sancti ecclesia et in dispendium molestum unitatis iocunde familie hristi Jhesu et ipsius similitudinis prodecore *(sic)*.

Cur, rogo, hec omnia aut unde suam causam et ori- inem conceperunt, nisi, ut dictum est, ab illa discessione[h]) b unitate extrinseca et similitudine in moribus et

---

a) *om. B.* b) monachos — coram populis *om. BC.* c) *A in m.; cod. A etiam haec verba leguntur, sed deleta:* tale nomen ipsis sacerdotibus ebium prestiterunt; *v. inferius.* d) idem *BC.* e) Ex *BC;* et *A.* f) *om. C.* g) blandientes *BC.* h) ad illam discessionem *BC.*

conversacione et in rebus ad extra, que est[a]) effe tus et quasi investitura intrinsece unitatis et sim litudinis in spiritu et veritate? Sicut nempe dei operac semper incipit ab intra et in medio opus suum salutare ed ficandi[b]), et deinde procedit ad extra et perficit usque ad n vissimam similitudinem et communionem confirmando in su dilectis, ita homo incipit in novissimis ab extra et[c]) proced ad intra, ad divisionem animorum, destruendo unitatem similitudinem in familia[d]) Jhesu Christi. Deus quoque incipit intra, [a] spiritu et veritate, et [procedit] ad carnem[e]) et res co porales, omnia replens gracia sua et veritate. Ita homo incipie suam carnalem operacionem ab extrinsecis[f]) rebus et carnis, pr cedit ad intra, usque dum inportat opus suum carnale ad locu spiritus et veritatis, iniuriam et abhominacionem ibidem spirit sancto perficiendo. Unde dictum est ab apostolo[g]) de talibus „Qui cepistis spiritu, carne consumamini?“

Capitulum duodecimum[h]).

Quod principaliter et solum spiritus Jhesu Christi potest face in hominibus omnia communia[i]).

Ista autem loquens, nequaquam intendo suadere, quo christianis de necessitate salutis incumbat habere omnia com munia, videlicet substancias[k]) in rebus suis (?), sed hoc dic quod bene communicacio ad extra talium sequitur in christian ad communicacionem in spiritu et veritate ab intus, vel, pro prius dictum est, proprius effectus est[l]) unitatis intrinsece similitudinis, scilicet in gracia Christi et veritate, communicac omnium rerum ad extra et conformitas morum in convers cione. Nec aliquis homo potest vel umquam potuit efficer puta ut omni proprietate semota in conventu christianoru sint[m]) omnia communia, preter spiritum Jhesu Chris

---

a) sunt *BC.* b) edificande *corr.* edificandi *A;* edificando *B.* c) ad e tra *omnes cod.;* et *om. B.* d) et familiam *BC.* e) *ita corr. ab ed.* f) intrinsecis *BC.* g) ad Gala. 3 *add. A alia manu sub linea.* h) *ita A rubr.* i) *ita A in m. et B rubr.; om. C.* k) *ita AB* (βas), *om. C.* l) *om. C.* m) sint *AC;* sunt *B.*

1) *Galat. III. 3:* Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc car consummemini?

ıi solus id ipsum bene potest; illud[a]) eius est proprium, pri- um unire animos[b]) multorum in fortem amiciciam et dilec- onem primumque efficere cor unum et animam unam mul- ɪrum et diversorum, dehinc ut et res sint omnino pariter com- unes in unitate perfecta et similitudine consumata.

Quapropter frustra locuti sunt de hoc philosophi, sua- entes, quod in civitate omnia sint communia, et sine causa esudaverunt ingenia[c]) multorum et adinvenciones, ponentes ad oc statuta et per iuramentum affirmata[d]), ut omnis, qui est conventu ipsorum, habeat omnia communia, omni proprie- te superata. Nam non potuerunt efficere illam intrinsecam ıitatem in fratribus et conformitatem neque conservare et ro- ɔrare, ita ut potuerunt efficere, ut meritorie omnes haberent nnia communia in conventu.

Quod si dicatur: Tamen hoc sancti viri ordinaverunt sanxerunt [f. 102[b]] et confirmaverunt hoc inter suos mona- ıos, de quibus nephas est dicere, quod aliquid tale inutile vel ustratorium confecissent: ad hoc dicitur, quod fecerunt qui- em aliquid et ad tempus, quamdiu operabatur in eis et in fra- ibus ipsorum spiritus Jhesu intrinsecam unionem et confor- itatem, et ita cooperabantur spiritui sancto pro tempore, quo se volebat et faciebat. Sed quod ad hoc idem obligaverunt[e]) ɔsteros et statutis rigidis et iuramentis munierunt, ac si hu- anum hoc esset efficere vel in id ipsum confirmare, nescio, hoc erat ex ipsis aut forte ab aliis posterioribus ipsorum, ıi minus spiritu[f]) dei agebantur. Et si fuerit hoc factum ex sis et per ipsos, tamen ego puto, quod non fuit illud a deo el a spiritu Jhesu. Cuius argumentum est evidens, puta quod deo non erat maxime obligacio, ut dictum est, quoad po- eros[g]), quia illud destructum iam et anullatum, ut[h]) in presen- arum[i]) est videre. Et non tantum est annulatum illud opus, sed rovenit iam in finem deteriorem, puta multis in dampnum et perdicionem, qui post vota eorum solempnia et iusiurandum[k]) imis multi communiter neque habent neque volunt habere mnia communia in conventibus ipsorum, quin magis propria

15) Nota bene de communibus *A*.

[a]) quia id *BC*. [b]) animas *BC*. [c]) *om.* *BC*. [d]) confirmata *BC*. [e]) obligaverant *A*. [f]) *post corr.* *A*. [g]) pastores *BC*. [h]) ut — ıullatum *om.* *B*. [i]) *ita omnes cod.* [k]) infurandum *(sic)* *C*.

retinentes tam in feminis quam in viris[a]), declinant ad exc
sandas excusaciones, in peccatis suam dampnacionem aggı
vantes et ad interitum festinantes.

Quod si quis dicat, quod utique adhuc habent in cla
stris omnia communia sine[b]) ulla rerum proprieta
tunc clamor vulgi[c]) et opera notoria os eius oppriment et me
dacem conprobabunt me tacente. At forte adhuc dicetur, qu
utique sunt adhuc religiosi et monachi quam plurimi, qui r
tenent, quod voverunt et iuraverunt: habent enim, inquies, o
nia simul communia. Tunc eciam te dicere oportet, quod ge
tiles et publicani habent conformiter omnia communia, et m
xime in ecclesia omnes pariter christiani. Et hoc intellig
discusso et pensato, quomodo Cartusienses[d]) vel alii habe
omnia[e]) communia, quoniam communia[f]) quidem habe
solum[g]) pro seipsis et pro suis et inter seipsos ta
tum, qui sunt de ipsorum societate et comodo ac utilitate, a
conchristianis exclusis, et a[h]) communi plebe christianorum
gregati, ymmo communitatem christianam mundum et Bab
lonem et Egyptum in[i]) comparacione sui intelligentes et iu
cantes. Etenim illi, qui intus sunt cum eis et ex eis, dicı
quidem bene omnes pariter singulis rebus demonstratis: „H
nostrum est", et nullus conplicum ex eis dicit: „Hoc meı
est". Sed si aliquis christianus afforis veniat ad eos, non pot
dicere cum eis: „Hoc nostrum est", sed: „Hoc est vestrur
neque vellent[k]) dicere in veritate ad eum de suis rebus: „H
tuum[l]) est", sed magis dicerent: „Hoc nostrum est et n
tuum." Habent itaque[m]) pro[n]) se et inter se tantum omnia co
munia, que[o]) sunt de domo et de familia ipsorum, et non a
plius. Quod nequaquam est simile ecclesie primi
vorum christianorum et[p]) sanctorum apostoloru
quorum erant omnia non domus unius, vel unius societatis
conventiculi de sanguinibus, sed erant communia omnia om
bus conchristianis in unitate et similitudine ecclesie consister
bus, non autem existentibus in unitate et similitudine un
private religionis vel conventus. Alias Ananias et Zaphyr

a) viris — feminis *C.* b) *post corr. A.* c) *om. BC.* d) Cart
sienses *B.* e) *om. BC.* f) omnia *B.* g) *om. B.* h) *om. BC.* i)
(sic) BC. k) valent *BC.* l) *post corr. in m. A.* m) utique *BC.*
n) per *B.* o) qui *AC;* que *B.* p) *om. B.* q) Zephira *BC.*

iam habebant sibi et inter se omnia communia, et tamen erunt occisi tamquam proprietarii et destructores ecclesie unitis. Et sicut prius assumptum est, si ita Cartusienses[a]) bene oriantur, quod habent omnia communia, vel alii huiusmodi onachi, et quod in hoc sunt conformes ecclesie[b]) apostolorum, nc pari racione ethnici et publicani poterint[c]) gloriari, quod iam ipsi habent omnia communia, quoniam quelibet domus et milia et singula ipsius supposita, ubi est yconomus et civilis actatur utilitas, habet quoad suum usum omnia communia, quia mmunem domum, communem mensam, commune celarium, mmunia suppellectilia, et omnes in familia vivunt ex communi in communi, et hospes domus vel paterfamilias ipse est abbas procurator, et[d]) paterfamilias[e]) ipse est prior, et dispensares domus diversi[f]) ipsi sunt officiales sui conventus diversi. ita puto, quod non invenias[g]), quomodo vel in quo minus ia domus vel familia bene ordinati divitis in seculo minus bent omnia in communi[h]) pro seipsa[i]) et pro suis tantum, iam quicumque monachi et religiosi.

Quod si forte dicas, quod utique, quia in familia patrismilias in seculo cum hoc, quod omnes vivunt de comuni bursa, habent *(sic)* quilibet ipsorum sua propria et potest ibere licite, quod non est in monachis vel religiosis, ad ud respondetur, quod ymmo[k]) in claustris necesse est[l]), quod ique quilibet similiter habeat [f. 103[a]] aliquid proprium, prepue quoad[m]) illa, que non possunt esse communia multis, emadmodum artus lectus, arta cella, arta[n]) gugulla vel tunica, iltellus, cingulus, cibus pro uno iam in scultella[o]) administras et omnia talia, que non pro multis, sed pro uno solo sunt reparata, et repugnat eis, quoad usum ipsorum, quod ipsa nt communia multis, sed nisi unius solius. Illa igitur talia ecesse est eciam in claustris esse propria singulorum et diverrum[p]) pro singulis et ipsis apropriata quoad usum.

Quod si dicas, quod licet talia sint fratribus ad tempus ioad usum[q]) concessa et apropriata, hoc tamen est de di-

---

[a]) Carthusienses *C.* [b]) *om. C.* [c]) poterunt *C.* [d]) *om. A.* [e]) *om. C.* [f]) universi *BC.* [g]) invenies *B.* [h]) omnia communia *C.* [i]) pro seipso *BC.* [k]) omnino *BC.* [l]) *om. C.* [m]) ad *tantum B.* [n]) *om. BC.* [o]) scultellam *corr.* in scultella *A.* [p]) *ita C;* divisorum *AB.* [q]) *om. B.*

spensacione et donacione abbatis vel prelati, et pen dent semper adhuc ad ipsius ordinacionem et[a]) dominium a mandatum, ita quod semper potest ea uni[b]) auferre et alte dare, forte magis indigenti, vel mutuare: tunc dico, quod rect simile est in domo unius ethnici et publicani; omnia, que ha bent ipsius filii aut famuli proprii, solum ad usum et pro us suo habent, et ab ipso patrefamilias habent, et ab eo quoa hoc[c]) dependent, quia semper habet ipsorum dominium et po test[d]) ea, quandocumque sibi placet, prout videt, expedire, im mutare, auferre vel conferre. Non igitur, ut videtur, magis ha bent quicumque monachi omnia in communi, quam unus publi canus dives in domo sua vel familia, sub quo[e]) habent omni pro seipsis in communi.

Ergo non glorientur, quod in eo ecclesie apostolorum assi milentur et communi[s] ecclesia primitivorum, in ipsis remanen solis, reluceat, cum nichil prorsus conferant[f]) ad unitatem Jhes Christi et ipsius similitudinem quam preclaram, quin magi unitati eidem et similitudini adimant[g]) et derogent quam[h] multis.

Capitulum decimum tercium[i]).

Quod pauci sunt[k]), qui propria amant et tenent communionem ecclesie et unitatem[l]).

Quod si [religiosi] forte velint utique aliquid perfec cionis facere et habere magis quam communitas plebis chri stiane, et esse magis similes apostolis Jhesu[m]) Christi, tunc fa ciant hoc primum, quod sint subditi apostolis, id est locum apostolorum tenentibus, hoc est episcopis ordinariis e curatis, in quorum plebe se ingesserunt demorari, de par cum plebeis subiectis sacerdotibus curatis obediendo, dehinc habeant omnia in communi et nichil omnino in proprio et non tantum inter[n]) seipsos et suos complices, sed magis quemadmodum sancti apostoli habuerunt, habeant ipsa omnia

---

a) *om. BC.* b) una *BC.* c) quod adhuc *B;* quoad huc *C.* d) post *BC.* e) *ita BC;* eo *A.* f) conferent *B;* conferunt *C.* g) ob viant *BC.* h) *ita BC;* inquam *A.* i) *ita AB rubr., om. C.* k) *om. A* l) *ita A in marg. (addens* Cap. 13) *et B rubr., om. C.* m) Jhesu — apostolis *om. BC.* n) et inter *A.*

n communi cum omnibus passim christianis, ut, quid-uid ipsi habent, hoc idem habeant cum ipsis omnes pariter hristiani, presertim indigentes et pauperes, ad eorum dominium :t ad usum.

Quod si facile esse sic non potest, vel simpliciter inpos-ibile esse ipsis hoc videtur, tunc non contendant venire ad llud tale, quod ipsi efficere nec patres potuerunt, et relinquant nus, quod similiter nec[a]) ipsimet nec patres eorum[b]) ferre psum potuerunt; et caveant sibi gloriari in eo vel de eo[c]), uod puta sancte vivant et omnia habeant in communi, cum nagis, postquam segregaverunt seipsos, amant seipsos et sum-nis studiis non nisi, que[d]) sua sunt, omnes pariter inquirunt, et on, que sunt unitatis[e]) et sancte similitudinis ecclesie Jhesu Christi; et permittant[f]) cito pacianturque se putari et ordinari d profectum unitatis iocunde et decore similitudinis e[u]isdem[g]) cclesie sanctorum, in qua cupiunt novissime inveniri; et agant enitenciam de eo, quod ad suam privatam utilitatem respi-ientes et, que sua sunt, tam ample inquirentes, difformitatem nultam et divisionem nocivam ad contubernium Christi familie nduxerunt, dudum tam conformis[h]) et tam unite, discessionem on modicam ab unitate et similitudine unita sanctorum fa-ientes, eandem per hoc infirmantes et dileccionem communem onchristianorum[i]) extenuantes, dantes multam in hoc occa-ionem refrigerio multorum caritatis et habundancie[k]) iniquitatis. Et ne velint amplius gloriari in suis patribus, dicentes: „Nos umus ex patre Benedicto. Nos vero Bernhardi sumus“, ne espondeatur ipsis a quolibet: „Si filii Benedicti estis vel Bern-ardi[l]), et sic de aliis, opera Benedicti vel opera[m]) Bernhardi acite, qui elegerunt esse mites et pauperes heremite, in tu-uriis pauperum et[n]) in solitudinibus demorantes, et suis ma-ibus laboriose suum victum conquirentes[o]), magis in silvis uam in foris, et pocius in desertis quam in urbibus festinantes eipsos innocuos et penitentes in veritate custodire, summe per oc caventes, ne ullam in familia Christi ponerent dissimilitu-

34) Religiosi *A.*

a) similiter nec *om. BC.* b) ipsorum *BC.* c) vel deo *(sic) BC.* d) *corr. A.* e) veritatis *B.* f) permittent *C.* g) *corr. ab ed.* h) con-formi *(sic) BC.* i) conchristianorum *corr.* conchristianos *A.* k) habun-danciam *BC.* l) Bernardi *C.* m) *om. B.* n) *om. BC.* o) aquirentes *B.*

dinem vel in ullo essenciali iuncture [f. 103[b]] legitime dearticulateque[a]) unitati sanctorum derogarent."

Itaque si moderni monachi et religiosi sua[b]) et suorum primordia diligenter spectarent, quid et quales alii fuerunt in ecclesia Jhesu Christi, et inspicerent diligenter, ad quid modo sunt delapsi, non restaret eis amplius os aperire, et erubescerent seipsos monachos esse vel religiosos viros appellare, aut in ullo[c]) sanctos viros esse patres suos auderent affirmare vel pro sua ipsorum defensione aut laude propria eosdem adducere vel allegare.

Ego autem puto hodie esse[d]) paucissimos monachos et paucissimos religiosos, et adhuc pauciores credo esse ex illis, qui essent filii patrum suorum primitivorum et sanctorum, et hii, qui sunt tales, vel, si qui tales[e]), latent absconditi et abiecti silentque, nullius momenti modo inter fratres existentes, quia puto esse paucissimos nunc similes intrinsece sanctis eorum patribus; pauciores adhuc opinor habundare illa intrinseca et ecclesiastica unione iocunda ad invicem et fraterna, quam tantum[f]) spiritus Jhesu, in domo sua et familia Christi habitans, operatur, tenet et confirmat, ex qua communicacio omnium bonorum, eciam rerum ad extra temporalium voluntaria et libens[g]) generatur et augetur. Qua[h] similitudine et unitate sancti patres ipsorum in spiritu sancto habundabant, ex qua communicacionem eciam[i]) omnium rerum ad extra maximam et gratissimam habuerunt et posteris statuerunt et firmaverunt.

Quamvis igitur[k]) moderni monachi et religiosi gerant adhuc modo quandam similitudinem suorum primitivorum, forinsecam solum et in facie vulgi speciem pietatis ostendentes, tamen fere omnis similitudo intrinseca, que est in spiritu et veritate, iam recessit ab ipsis; ideo non in veritate inventi sunt suorum patrum esse filii, de quibus gloriantur, quoniam voluntarie degerantes[l]) id, quod patres eorum summis studiis fugiebant, isti moderni commixti sunt inter[m]) gentes

---

a) dearticulate quod *false BC.* b) suorum *false BC.* c) *post corr. A* d) *om. BC.* e) vel si qui tales *om. BC.* f) quantum *C.* g) libens operatur *B.* h) Quia *BC.* i) communicacione et *BC.* k) *om. B.* l) *ita A ante corr.;* degenerantes *A post corr. et BC.* m) *add. in marg. A* gentibus *BC.*

odie et didicerunt opera eorum, et ita facti sunt magis filii uius seculi quam filii suorum patrum antiquorum.

Sicut eciam paucissimos christianos puto hodie sse filios Jhesu Christi et ipsius apostolorum ac artirum, et illos, qui sunt, modo esse absconditos et conemptibiles in ecclesia quasi purgamenta mundi et omnium eripsima[a]). Nam ipsos tales vulgus christianum solet Begardos, turlpinos et hereticos[b]) communiter et publice ppellare et iudicare. Ideo vero conformiter cum predictis puto aucissimos esse filios Jhesu et apostolorum. Qui paucissimi eperiuntur esse similes Christo et eius apostolis unitique seundum tipum[c]) primitive ecclesie, videlicet quod iporum esset[d]) cor unum et anima una in spiritu et veritate[1]), cet adhuc remanserit[e]) similitudo in exteriori professione tanum verbali et mortua figura et specie extrinseca christiana.

Dereliquit[f]) enim templum suum et locum sanctificacionis ue — omnes carnales huiusmodi et omnia talia corporalia — eus celorum, id est spiritus Jhesu et vita, que est ex Jhesu hristo, atque[g]) deus huius seculi[h]), id est spiritus[i]) huius mundi, er christianos est admissus, et in loco sancto, id est ad corda t studia ipsorum et ad ea, que sunt et erant religionis christiane, collocatus, et tunc abhominacio desolacionis est erecta e qua infra sermo prolixus me expectat in ultima distinccione[2]). t tunc christiani facti sunt filii huius seculi et per consequens embra et filii Antychristi[k]). Et tunc excecavit[l]) corda ipsorum eus huius seculi, ut videntes non videant et audientes non inelligant[3]) et ut perinde varie nimis et multipliciter ydolum eli[4]) in domo dei conponant atque colant misceantque infinitam bhominacionem fornicacionum terre, de ipsa toti mundo largiter propinando, simul[m]) communiter et publice inquirentes mnia, que gentes inquirunt, summis eorum studiis, amantesque unc mundum, et ea, que in mundo sunt, ambientes, puta diicias, delicias, gloriam et honores, cum hoc et per talia Jhesu

---

[a]) *ita ABC; recte* περίψημα. [b]) heretigos *B.* [c]) typum *BC.*) est *BC.* [e]) remansit *B.* [f]) Derelinquit *B.* Dereliquerunt *B.* [g]) *ita* C; tue, ad que *A.* [h]) *post corr. A.* [i]) *ita B;* specie *corr.* spiritus *A;* pem *C.* [k]) et membra Antychristi *B.* [l]) excecat *BC.* [m]) *corr. ab ed.;* um *omnes cod.*

[1]) *Cf. Act. IV. 32.* [2]) *v. infra l. III. tractatum 6. „De abominatione loco sancto.“* [3]) *Cf. Lucae VIII. 10.* [4]) *Cf. Ezech. VIII. 3.*

crucifixo digne servire et deo complacere putant, et arbitrantu se in illis bene esse christianos et assecuratos de vita sempi terna[a]), et ita commiscent, quantum in eis est[b]), Christum cun Belial, lucem cum tenebris, calicem Christi cum calice demo niorum, conversacionem huius mundi cum conversacione, qu est in celis. Simulantque[c]), id est simul ponunt deum[d] consociant[e]) aut[f]) nituntur sociare deum cum mundo[g]) ha rum tenebrarum vel deum celorum · cum deo huius secul spiritum dei cum spiritu huius mundi, et ambobus conantu digne deservire[h]), videlicet deo et sue mamone. Ex quibus e per que non faciunt aliud, nisi commiscent[i]), ut dictum est, ab hominacionem pessimam et horrendam in[k]) desolacionem, i est propter quam deus et dominus Jhesus suum templum dere liquit factaque sunt omnia [f. 104[a]] a spiritu Jhesu et vita de desolata usque ad tempora prefinita. Et de hiis multa in se quentibus[1]).

Capitulum decimum quartum[l]).

Quod[m]) divisio sacerdotum[n]) vel papatus in ecclesia est signu manifestum[o]) et conplementum prioris scissionis spiritualis magne in corpore ecclesie[p]).

Et tunc ecclesie istud maximum malum evenit et exind quod scilicet tunc corpus ecclesie vehementer incepi dividi et dissipari, quasi partes domus dirumpuntur, cum suo hospite desolatur, quasi membra mortui corporis divellun tur, cum perdit suam vitam. Nam postquam multe et varie religiones, multe societates, fraternitates[r]) cum suis supersticio nibus et[s]) doctrinis esse inceperunt, sub forma boni et pietat vel profectus introducte, tunc maxime refriguit caritas primum talium multorum gregum ad invicem. Et tunc iniquitas, id est

---

a) christiana *BC.* b) *om. BC.* c) Simulant *BC.* d) *om. A.*
e) consenciant *(sic)* — sociare *add. A in m.* f) id est *BC.* g) *om.*
h) conservare *BC.* i) admiscent *BC.* k) *om. BC.* l) *ita AB rubr., om.*
m) Sequitur, quod *B.* n) sacerdocii *B.* o) manifesta *(sic) B.*
p) *ita A in marg. (addens* Ca.[m] 14) *et B rubr., om. C.* q) et varie *om.*
r) et fraternitates *C.* s) et *corr.* in *C.* t) et avaricia *BC.*

1) *videlicet in l. III. tr. 6. „De abominatione in loco sancto.“*

avaricia habundavit[a]) in populo, tunc scissure et divisiones seorsum christianorum supra modum multiplicari inceperunt: usque dum et ipsum caput ecclesie est conscissum. Unde puta scissura ecclesie christianorum a fimbriis[b]) et in fimbriis primum inchoata et multiplicata[c]) et in horificio[d]) vestimenti, id est in capite ecclesie terminata et completa[e])[1]). Et primum [puto] in corpore fuisse multam et variam scissuram et corrosionem intestinam, et per singula membra mortis diffusione dehinc[f]) spiritus vertiginis[g]) eciam capiti est inmissus et ipsum caput divisit et infatuavit. Docet namque hoc natura rerum, quod humores pessimi gravati in corpore et ex corpore et maxime ex stomacho viciato ascendunt ad ipsum caput et corumpunt ipsum, et ita dehinc proiciunt facile totum corpus et membra simul ipsius perfecte dissipando.

Et quemadmodum supra dictum est, quod operacio dei et spiritus Christi Jhesu incepit colligere populos multos et unire et in unitate confirmare atque incipit usque modo, primum ab intus in spiritu et veritate, dehinc procedit ad extra, in omnibus communionem et unum perficiendo, usque ad novissimas res temporales, faciens primum esse tocius multitudinis cor unum et animam unam, dehinc et[h]) alia omnia communia, — operatur illud autem deus per unccionem spiritus Jhesu ipsius, veluti ungentum superexuberans in capite per barbam barbaque fluminose[i]) decurrens usque in horam vestimenti, facit fratres omnes in unum habitare, sicut psalmista loquitur dicens[2]): „Ecce, quam bonum et quam iocundum habitare, fratres, in unum: sicut ungentum in capite, quod descendit in oram[k]) vestimenti eius“[l]): — ita dico operacio hominum, destruens eandem unitatem et inducens scisma in corpore, incepit ad extra in rebus divisionem et processit ad intra, ad divisionem animorum et spirituum. Incepit in minoribus et processit ad maiora. Incepit in fimbriis et processit ad capitis concisionem. Et prout cito post dicetur, prius bestia coccinea[3]), plena nominibus blasphemie et capitosa, decem suis

---

[a]) id est habundavit *B.* [b]) finibus *BC.* [c]) inchoatam et multiplicatam *B.* [d]) orificio *BC.* [e]) terminatam et completam *BC.* [f]) infusionem de huius *(sic) BC.* [g]) virginis *B.* [h]) *sup. lin. add. A.* [i]) *ita ABC.* [k]) horam *B.* [l]) *om. A.*

[1]) *Cf. Psalm. XLIV. 14 et CXXXII. 2.* [2]) *Psalm. CXXXII. 1.* [3]) *Cf. Apoc. XIII. passim.*

cornibus diventilavit et distraxit populos multos et provincias et regna ab invicem, et postea merito eciam[a]) sacerdocium[b] per ea et in talibus usque ad summum eius fuit divisum et distractum[c]). Quoniam nulli dubium scienti hystoriam, quod propter amorem et[d]) e converso[e]) et propter zelum ipsorum separatum ad[f]) se in vicem evenit, quod papatus et sacerdocium est disturbatum et conscissum.

Ex quibus sequitur, quod[g]) prior scissio regnorum ab invicem et populorum per refrigerium caritatis et habundanciam iniquitatis meruit[h]) simul et effecit eciam sacerdotum scissionem. Nam hoc[i]) et scripture divine est consonum, que dicit proprie[k])[1]): „Propter[l]) peccata populi deus facit regnare yppocritam“, et propter malum et inobedientem populum Israel et contemptorem domini[m]) dei sui deus sibi dedit malum regem: ita pari racione propter peccata populi christiani deus fecit confundere caput ipsius et infatuari, et propter scissuras populi previas Christus permisit[n]) et voluit conscindi simul et capita[o]) populorum. Et quemadmodum non populus propter sacerdotes, sed sacerdotes propter populum, ita non populus est[p]) divisus christianus propter sacerdotes divisos, sed magis propter divisionem inter se et dilaceratam[q] discessionem[r]) a Christo populorum multorum divisi sunt eciam[s] sacerdotes, et a se invicem et a Christo discesserunt, ut ita et populus ingratus Jhesu crucifixo, domino deo suo, sit[t]) factus amator huius seculi magis quam dei, et sacerdotes eius pariter indigni et carnales accipiant[u]) cicius suam debitam ulcionem et[v]) incurrant vindictam hii, qui pereunt, eo quod veritatem caritatis non acceperunt, sed[w]) abalienati sunt retrorsum et post hoc seculum abierunt[x])[2]) [f. 104[b]], quatenus sic hii, qui pessim

---

8) Scisma, nota *A alia manu (auctoris?).*

[a]) et *BC.* [b]) sacerdotibus *BC.* [c]) destructum *BC.* [d]) *om. B.* [e]) e converso *BC;* e 9[o] *A.* [f]) ad *omnes cod.* [g]) et quod *C; con D 1. 2.* [h]) venit *corr.* meruit *D 2. rubr.* [i]) Nam hoc *om. B.* [k]) *om. BC D 1. 2;* dicit, quod *D 2.* [l]) *add. A in m. (manu auctoris?).* [m]) domus *B.* [n]) premisit *BC.* [o]) capite *B;* a capite *C.* [p]) *corr. ab ed.* sed *omnes cod.* [q]) et dilaceratam *om. D 1. 2.* [r]) discessionemque *ABC* [s]) et *BC.* [t]) *corr. ab ed.;* et *omnes cod.* [u]) accipiunt *C.* [v]) *om. BC* [w]) *om. BC.* [x]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Sicut itaque non populus ɔc.; *v. infra p. 189, l. 8.*

[1]) *Job XXXIV. 30.* [2]) *Cf. Isaiae I. 4.*

a Jhesu crucifixo[a]) recesserunt, magis sequentes suas vanitates, nichilominus de eo, quod sint[b]) christiani, gloriantes et confitentes Christum publice, operibus autem ipsum abnegantes et per hoc nomen ipsius magnum et terribile ac divinum multipliciter inter gentes blasphemantes et infinitis blasphemiis exponentes, siccine iuste in errorem mittantur[c]) et in operacionem Sathane.

Sicut itaque non populus christianus ex sacerdotibus est assumptus, sed sacerdotes assumpti sunt ex populo christiano, ita qualis est populus, tales convenit esse et sacerdotes, et per consequens si[d]) carnalis populus, carnales contigit esse ut plurimum et ipsius sacerdotes. Et scissus populus et multipliciter dissimilis habebit scissos sacerdotes suos et varie variatos. Et[e]) prout infra in tractatu de abhominacione dicetur ca.° [37] [1]), deus[f]) semper, cuius perfecta sunt opera [2]), cuilibet corpori coaptat caput sibi proprium et congruum, et, iuxta quod membra requirunt, tale[g]) caput ipsis superponit, et ita duro et crudeli populo prebet durum caput et crudele, sicut miti et timenti deum populo dat mites et deum timentes sacerdotes, et conformiter dilacerato et vertiginoso populo applicat caput dillaceratum et divisum, sicut unito et simili populo christiano caput simile et unicum superponit[h]).

Notum autem cuilibet ex racione potest esse, quod ex quo Jhesus crucifixus, filius dei vivi, omnia potens, omnia sciens et omnes homines[i]) volens salvos fieri et ad noticiam suam pervenire, si populus eius christianus esset sibi digne subiectus et digne sibi gratus et fidelis, ipse — unicus bonus et fidelis — neque daret tali populo dissimiles sacerdotes, opus eius destruentes; aut si forte sacerdotes seipsos, ut assolet[k]), intruderentur ad talem Christi populum, ipse summus sacerdos, qui omnia potest et omnia scit et valde vigilat super suum populum et dixit [3]): „Ego[l]) ipse pascam oves meas utique",

---

a) Christo *C.* b) sui *BC.* c) mittuntur *BC.* d) *sup. lin. A.*
e) Et — ca° *om. D 1. 2.* f) deus enim *D 1. 2.* g) tale corpus *B.*
h) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Notandum, quod sicut oc., *vide infra p. 200, lin. 29.* i) *om. BC.* k) assolent *B.* l) ego *repetit A.*

1) *vide l. III. tractatum 6. „De abominatione in loco sancto", in cod. A, f. 244a.* 2) *Cf. Deuter. XXXII. 4.* 3) *Ezech. XXXIV. 15.*

nequaquam sustineret suum populum sanctum et fidelem scandalizari et conscindi[a]), sed magis occureret suis remediis opportunis. Eciam prudens et fidelis Christo Jhesu populus christianus, spiritu sancto unitus potenter si esset, nullo modo ab invicem scinderetur ad scissionem suorum sacerdotum, neque ita hostiliter contra se invicem insurgerent pro eo, quod sacerdotes eorum adinvicem contendunt et disceptant, sed magis refugerent cito ad suum caput unicum proprium unicumque, commune et inmediatum, et magis magisque in illo unirentur et tenacius sibi adhererent, donec caput vel capita[b]), vicarium[c]) vel vicaria per Christum Jhesum ipsorum essent unita et reformata, non valde magna sollicitudine[d]) agitati et timore de instrumentalibus capitibus atque iam carneis in ipsorum contencione[e]) vel scissione, dummodo ipsorum caput aureum, fidele et dominicum, unicum semper et inconcussum bene stat, ipsis inmediate datum et congruentissime atque feliciter applicatum, scilicet filius dei unigenitus, dominus Jhesus Christus.

Capitulum decimum quintum[f]).

Quod prior facta est discessio populorum a Christo Jhesu, et post secuta est divisio a se invicem manifesta sacerdotum[g]).

Hoc itaque pro rato puto esse tenendum et dicendum, quod populus christianus, primum effectus carnalis et perinde captivatus, discessit a Christo Jhesu, post hoc hunc mundum sequens vel concupiscencias huius mundi, et perinde meruit desolari a regno Christi Jhesu, humilis et mitis agni; et comparavit[h]) sibi multipliciter regnum huius mundi et omnem gloriam et omnem fastum[i]) diviciarum et omnia illa, que sole gentes inquirunt, populus christianus est amplexatus et intulit ea in domum domini dei sui, id est Jhesu crucifixi, per ea et in eisdem glorians et sibi ipsi nimis complacens, oblitus humilitatis et ignominie crucis Jhesu Christi atque per hoc componens horrendam abhominacionem domino Jhesu, deo suo,

---

a) conscendi *BC.* b) vel c. *om. BC.* c) *corr. ab ed.;* vicariam *omnes cod.* d) sollicitudo *BC.* e) *post ras. A.* f) *ita AB rubr., om. C.* g) *ita A in marg. (addens* Ca.m 15) *et B rubr.; om. C.* h) comparacio *BC.* i) faustum *corr.* fastum *A;* faustum *B.*

et locans eam in loco sancto eius. Propter quod spiritus Jhesu, vivificans et vivens sanctam ecclesiam et tenens ac firmans eius unitatem iocundam et similitudinem decoram, recessit de domo sua sancta, et facta est desolata civitas plena populo, tota vacua et purgata et obmissa bestiis variis ad devorandum[a]) et singularis ferus tunc depastus est eam [1]). Et spiritus inmundus gentilitatis expulsus quondam per orbem universum, assumptis septem spiritibus nequioribus se, cum omni genere decepcionum intravit iterum in multitudinem christianam et operatus est omne malum contra sanctos dei [2]). Et tunc absque Jhesu crucifixo et spiritu eius, id est ipso recedente, Antichristus divisit terram sanctorum gratuito [3]), id est ad placitum suum. Et perinde facti sunt multi domini et multi reges super populum carnalem christianum, sibi ipsis populum christianum carnalem quilibet pro posse et [f. 105ª] pro voto suo discerpentes et dividentes et sibi ipsi addentes, nichil[b]) prorsus minus facientes, quam umquam reges gencium et tyranni eorum faciebant, in omni crudelitate et superbia ipsis inperantes, omnia manifeste deducentes ad concupiscenciam huius mundi et ad fastum[c]), non sine multa nimis occisione christianorum ad invicem et infinita sanguinis effusione, nichilominus tamen cum hoc gerentes se et conficientes unum esse populum christianum, et tantum verbis Jhesu crucifixo „Domine, domine“, acclamantes. Et ita composita est et confecta una bestia, tota coccinea et cruenta vel sanguinea vel carnalis, habens septem capita et decem cornua, super quam sedendo quiescebat magna meretrix, mater omnium abhominacionum et fornicacionum terre [4]), (quorum claram et plenam atque ad propositum exposicionem invenies in distinccione ultima huius libri per multa)[5]).

Cum igitur ita esset carnalitati et mundo venumdatus populus christianus, oblito siccine Jhesu crucifixo, et reprobus circa fidem eius factus, divisus per decem reges, et diventilatus quasi cornibus et dilaceratus per latitudinem magni campi, fide mortua ipsorum et omnibus aliis, que erant christiane salutis et plena sancto spiritu prius aliquando, illa inquam fide et illis

---

[a]) vorandum *C.* [b]) vel *BC.* [c]) *ita B;* faustum *AC.*

[1]) *Cf. Psalm. LXXIX. 14.* [2]) *Cf. Matth. XII. 43—45.* [3]) *Cf. Daniel. XI. 39.* [4]) *Cf. Apoc. XVII. passim.* [5]) *vide libri III. tr. 6. „De abominatione in loco sancto.“*

pertinenciis ad hoc omnibus quasi mortuis ossibus dispersis, dirutis et ad faciem terre quasi stercoribus vel cadaveribus proiectis[1], — gubernatusque idem populus[a] a septem interim capitibus bestie coccinee, id est ab universis viciis, agitatus in diversa et ad contraria secundum sua desideria secularia et carnalia: gloriabatur et gaudebat de suis inclitis regibus, gloriosis principibus, qui se contra alterutrum superbe efferebant et hostiliter concertabant de Jhesu crucifixo, facto veluti mortuo a corde ipsorum.

Unde Francigene, subesse suo regi gaudentes, alios quasi bestias iudicabant, viriliter aspernando. Et Anglici, similiter sub rege suo nimis constipati, erant prompti alios christianos occidere et expugnare. Ita Hyspani[b] pro suo, ita Romani pro se[c] et Lambardi[d] pro suo, ita Theutunici[e] et Boemi[f], similiter Ungari et Poloni, hii omnes per reges suos et propter reges suos alterutrum *(sic)* divisi et dispersi ac divulsi, se habuerunt ad alios conchristianos quasi ad alienos vel quasi ad gentem alienam, non tantum seipsos amantes, sed in se gloriantes et alios mordentes conchristianos et expugnantes.

Cum autem talis et tam cruenta bestia[2], longa, lata et sublimis itaque in diversa a suis septem capitibus agitata, totam ecclesiam christianorum suis decem cornibus ventilaret et inpie dilataret[g], ecce inpudentissima interim prefata magna meretrix, id est multitudo carnalium clericorum, yppocritarum et sacerdotum ac monachorum carnalium, posuit se quiescere sedereque super bestiam, ut suis cupitis deliciis afflueret, ut purpura et bysso et omni lapide precioso et margaritis adornata, cum universis regibus mecharetur, et tenens in sua potestate aureum poculum, plenum abhominacionibus et[h] fornicacionibus[i] terre, inebriaret omnes habitantes super terram. Et cum ita diu iam et per multos annos huiusmodi fornicaria quiesceret innixa[k] bestie cornute et capitose, non audens ipsam tangere, ne forte excuteretur et eciam ipsa discerperetur, sed magis complacens bestie et blandiens et in seipsa glorians

---

a) *corr. ab ed.; populum omnes cod.* b) Hispani *C.* c) suo *BC.* d) *ita A et B;* Lombardi *C.* e) Theutuici *A.* Theotunici *B.* Theutunici *C.* f) Bohemi *B.* g) dilaceraret *BC.* h) id est *B.* i) fornicacionum *AB,* fornicacio *C.* k) innixe *B.*

1) *vocibus biblicis, ut apparet, auctor hic utitur, sed loci s. scripturae non afferuntur.* 2) *Cf. pro sequentibus Apoc. XVII. 1 et sq.*

›t de sua magnificencia, de suis diviciis, deliciis et honoribus ıuius mundi, oblita inpie Jhesu crucifixi pactique dei sui ex- ›ressi in ewangelio Christi atque ducis sue pubertatis, quem- ıdmodum nuper dictum est [1]), et de bestia cruenta, dicens, ȷuod [a]) [2]): „Sedeo ut regina, et vidua non sum [b]), et luctum non [c]) ʼidebo“: et tunc iam [d]) iamque venerunt dies eius [e]) dampna- ionis, et tunc oportuit eciam similiter eam scindi et carnes ip- ius conburi igni, quemadmodum bestia prius erat divisa et liversa.

Ex quibus illud sequitur, quod eciam prius est conclusum, ȷuod postquam prius populus multus, discedens [f]) a Christo hesu ad regnum mundi huius, est dilaceratus et divulsus et in liversa agittatus, et tunc eciam oportuit scindi simul clericos ›t sacerdotes seu sacerdocium populorum iam sic varie con- cissorum. Et ut [g]) tactum est superius, si [h]) bene ea, que gesta unt in exordio istius scismatis, ponderentur, non inve- ıietur alia causa maior esse ipsius, quam scissura prece- lens regnorum et [i]) scissura populorum, quoniam tunc Francigene ex seipsis papam cupiebant habere, quemadmo- lum postea hoc ostenderunt, Romani quoque ex seipsis et ›ro seipsis papam similiter velle se habere acclamarunt [k]), donec ic et per hoc omnis scissura ecclesie est completa [l]).

Capitulum decimum sextum [m]).

Quod divisio manifesta populorum in ecclesia Christi fuit utilis ›orum, qui prius a Christo spiritualiter recesserunt, et [n]) *propter quas causas fuit utilis* [o]).

[f. 105b] Justum ergo fuit et necessarium iuxta exigenciam ›erum in tempore super magnam divisionem regnorum et po- ›ulorum in ecclesia, quod eciam sacerdocium scinderetur; eciam ›ostquam fuit unitas in spiritu et veritate intrinseca attenuata

a) dicens, quod *ABC.* b) solum *corr.* suum *A.* c) *sup. lin. add. A.* d) iamque *corr.* iam *A.* e) *om. B.* f) discedens *B;* discendens *AC.* g) *sup. lin. add. A.* h) sibi *corr.* si *A.* i) *sup. lin. add. A.* k) ac- clamabant *BC.* l) etc. *add. C.* m) *ita AB rubr., om. C.* n) ac *B.* o) *ita A in marg. (addens* Cap.m 16) *et B rubr.; om. C.*

1) *Cf. Proverb. II. 17—18.* 2) *Apoc. XVIII. 7.*

et[a]) dirupta a christianis per recessionem spiritus Jhesu ab ei propter abhominaciones eorum innumerabiles, quas faciebant i loco et instrumentis spiritus dei, quod eciam afforis fieret scis sura et divisio in suprema summitate, id est[b]) in summo grad sacerdotum. Quinymmo, ut superius dictum est, fuit ecclesi sanctorum necessarium[c]) siccine scindi ecclesiam yppocritarum scissione notoria toti orbi,

primo propter hoc, quod malum, prius dudum intestinun ecclesie sic prodivit in publicum et [fuit] congnitum et[e]) propo situm ad penitendum, de quo scriptum est[1]): „Prodiit ex adip iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis";

secundo[f]), ut illi, qui iniqua in domo dei agebant e nichilominus in ore suo complacebant, accipientes gloriam e honorem ab ecclesia, quasi opera iustorum perfecissent, ita sin notorie divisi in malum suum et confusi ab ecclesia universa

tercio, ut per hoc corpus peccati et corpus Antichrist quod usque tunc erat nimis compactum et fortiter sibi adheren in magnum malum dei electis, sic esset divisum et debilitatum quatenus sic preparetur via regibus ab ortu solis;

quarto, ut hii, qui nondum noverant magna mala, qu fiebant in Jerusalem, nec ingemiscebant super illis[g]), credeban omnia bene[h]) stare, ex quo tantum tempora seculi et dies vit huius prospere agebantur, saltem sic congnoscant mala ecclesi et ingemiscant et curent pro ecclesia exorare;

quinto, ut illi, qui erant usque tunc sopiti et dormitante neque curantes neque scientes tempora ecclesie previdere e precavere sanctis dei a malis imminentibus, ita saltem evigilen et prospiciant[i]) tempus instare iam dudum periculosum et tem pus pessimi Antychristi;

sexto, ut sic ulciscantur illi, qui usque modo fuerunt in grati domino deo suo, Jhesu Christo et[k]) in errorem mittantu eo quod caritatem veritatis voluntarie repulerunt[l]) et negle xerunt;

---

a) *om. BC.* b) et *B.* c) *ita C; om. cet. cod.* d) ecclesie *BC.* e) ad *BC.* f) 2° docet *BC;* et dicit *(sic) A.* g) illum *BC.* h) bene ben *superflue A.* i) proficiant *C.* k) *sup. lin. add. A.* l) repelerunt *cor* repulerunt *A.*

1) *Psalm. LXXII. 7.*

septimo, ut tempus tribulacionis electorum per hoc cicius brevietur;

octavo, ut perinde redempcio ecclesie acceleretur;

nono, ut sancti dei per hoc probentur[a]), quasi aurum in[b]) ornace, et ab iniquis secernantur;

decimo, ut sancti dei accelerent et expediant se de hoc nundo;

undecimo, ut carnales christiani, qui [in] carnem et brahium humanum ponebant suam fiduciam et mirabantur peronas hominum[c]), obliti domini Jhesu crucifixi, recipiant cicius uam malediccionem et confundantur manifeste in diis suis, in uibus habebant fiduciam;

duodecimo, ut preparetur domino Jhesu via cicius ad uam dilectam et unicam ecclesiam reformandam et renoandam[d]);

decimo tercio, ut scripture inplerentur legis et prohetarum, que hec per multa limpide providerunt et preixerunt;

decimo quarto, ut, [sicut] supra dictum est, illa meretrix nagna et fornicaria, superba nimis et clamosa[e]), que de aureo oculo dudum inebrians populos, quiescebat in pace et sedebat, ciam turbaretur et relinqueretur desolata inpeditaque[f]) suas foricaciones tantundem exercere, quatenus virgo venustissima et upta agno, inclita et formosa, de celo veniens, suum haberet rogressum magis compeditum et liberius surgeret ad sua preidia et incrementa, confusa sic[g]) et dilacerata sua emula et nimica.

Capitulum decimum septimum[h]).

Distinccio secunda de ordine et distinccione ecclesie.
Distinccio sancte ecclesie secundum beatum Paulum apostolum et secundum sanctum Dyonisium[i]).

Nunc dicendum est ex ordine de distinccione conformi vel de formitate distincta pulcherrime in ecclesia Jhesu Christi, le qua loquitur apostolus in multis locis.

---

a) probarentur *B;* probantur *C.* b) a *B.* c) *om. BC.* d) reformanda et renovanda *B.* e) clamorosa *B.* f) impediatque *B.* g) sit *BC.*
h) *ita B, om. AC.* i) *ita A in marg. (addens* Ca.m 17) *et B rubr.; om. C.*

Merito vero illa legittima et grata distinccio membroru et singularum iuncturarum familie Christi distinccioni[a] pul cherrime membrorum sponse seu nupte comparatur, prout pc test patere in multis scripture locis et singulariter in Cantic Salomonis et prophetis, ubi per singula eius membra sunt de scripta et multipliciter commendata[1]). Nunc quantum ad pro positum[b]) negocium spectat, sufficit michi dicere de ecclesi sancte pulchra distinccione et regulata[c]) eius membrorum e iuncturarum usque ad novissimos articulos, id est de distinct ordinacione parcium ipsius essencialium, utpot graduum, officiorum, statuum et condicionum a certum numerum et pondus atque mensuram compositorum ita quod[d]) neque magis, quam necesse est, neque minus, quan oporteret, habet sua omnia composita membra et distincta et[e] ipsorum officia atque potestatem singulorum, ad modum pe omnia humani corporis et specialiter virginis spons suo viro adornate, cui nec quidquam deficit neque[f]) aliqu superfluit pertinens ad necessitatem et decorem. Nec mirun quidem, cum totam fundaverit et composuerit ille altissimu qui natus est in ea [f. 106[a]] et ipsam valde dilexit ab etern Et ille totam formavit et distinxit per singula, qui omnia potes et omnem habet scienciam, et cuius sunt perfecta opera. Nan quecumque a deo fiunt, ordinate[g]) fiunt.

Paulus igitur apostolus singulariter inter alios ortho graphos studuit distinccionem istam domini Jhesu corporis ve ecclesie describere et membra ipsius corpori[h]) hominis et mem bris eius coaptare, et hoc diligenter fecit et plurificatis vicibu Nam de eodem primo dicit XII. Ro.[2]): „Et unicuique sicut deu divisit mensuram fidei. Sicut enim in uno corpore multa mem bra habemus, — omnia enim[i]) membra non eundem actun habent, — ita multi unum corpus sumus, scilicet[k]) in Christc singuli autem alter alterius membra habentes donaciones quas dam[l]) secundum graciam, que data est nobis, differentes.“ –

---

10) Distinccio per gradus et dignitates ad similitudinem iuncturarun in corpore naturali *A alia manu.*

[a]) distinccionem *B.* [b]) presens *BC.* [c]) regula *BC.* [d]) itaque *BC* [e]) ad *C.* [f]) nec *BC.* [g]) ordinato *B.* [h]) *ita B;* corporis *C.* [i]) autem *BC et biblia.* [k]) *om. BC et biblia.* [l]) quedam *false A.*

[1]) *Cf. Cantic. IV. et V. passim, Isaiae LXI. 10, etc.* [2]) *Rom. XII. 3—*

t ad idem Cor. XII.[1]): „Hec autem omnia operatur unus atque lem spiritus, dividens singulis, prout wlt. Sicut enim corpus num est et membra multa habet, — omnia autem membra orporis, cum sint multa, unum corpus sunt, — ita et Christus. tenim in uno spiritu omnes in unum corpus baptisati sumus, ive Judei, sive gentiles, sive servi, sive liberi, et omnes uno piritu potati sumus. Nam et corpus non est unum membrum, ed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus[a]), non um de corpore: num[b]) ideo non est de corpore? Et si dixerit uris: Non sum oculus, non sum de corpore: num[c]) ideo non st de corpore? Si totum corpus oculus: ubi auditus? Et si otum auditus: ubi odoratus? Nunc autem posuit deus membra numquodque eorum in corpore, sicut voluit. Quod si essent mnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem nembra, unum autem corpus. Non potest autem dicere oculus nanui: Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: Non stis michi necessarii. Sed multo magis, que videntur membra orporis infirmiora esse, necessari[or]a sunt. Et que putamus gnobiliora membra esse corporis, hiis honorem habundanciorem ircumdamus; et que inhonesta sunt membra, habundanciorem ionestatem habent. Honesta autem membra nostra nullius gent. Sed deus temperavit[d]) corpus, ei, cui deerat, honorem ribuendo habundanciorem, ut non sit scisma in corpore, sed d ipsum[e]) pro invicem[f]) sollicita sint membra. Et si quid atitur unum, conpaciuntur omnia membra: sive[g]) gloriatur num membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis orpus Christi et membra de membro[h]). Et quosdam quidem osuit deus in ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, ercio doctores, deinde virtutes, exinde gracias curacionum, opiulaciones, gubernaciones, genera lingwarum, interpretaciones ermonum. Numquid omnes apostoli? numquid omnes prohete? numquid omnes doctores? numquid omnes virtutes? iumquid omnes graciam habent curacionum? numquid omnes ingwis locuntur? numquid omnes interpretantur?“

---

[a]) et ideo *add. BC.* [b]) *ita biblia;* non *A;* num — de corpore *om. BC.* [c]) *ita biblia;* non *omnes cod.* [d]) temptavit *false C.* [e]) *ita biblia;* in psum *omnes cod.* [f]) pro seipsum invicem *AB;* per seipsius invicem *C;* pro nvicem *biblia.* [g]) sive — membra *om. BC.* [h]) membris *corr.* membro *A;* membris *BC;* membro *biblia.*

[1]) *I. Cor. XII. 11—29.*

Ecce apostolus quam sollicite et expresse ponit distinccio nem membrorum sancte ecclesie et comparacionem[a]) ipsius a corporis hūmani per membra singula distinccionem et ipsorun necessariam posicionem. Unde iterum scribit idem et ad iden Eph. IIII°, dicens [1]): „Solliciti servare unitatem spiritus sancti i vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus: sicut vocati esti in una spe vocacionis vestre. Unus dominus, una[b]) fides e unum baptisma[c]). Unus deus et pater omnium, qui [est] supe omnes et per omnia et in omnibus nobis. Unicuique auten nostrum[d]) data est gracia secundum mensuram donacioni Christi. Propter quod dicit: Ascendens Christus[e]) in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Quod au tem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum [in] in feriores partes terre? Qui descendit, ipse est, et qui ascendi super omnes celos, ut inpleret omnia. Et ipse dedit quosdan quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero ewan gelistas, alios autem pastores et doctores ad consummacionem[f] sanctorum in opus ministerii, in edificacionem corporis Christ donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnicionis[g]) fili dei in virum[h]) perfectum, in mensuram[i]) etatis plenitudini Christi, ut iam[k]) non simus[l]) parvuli fluctuantes et circum feramur[m]) omni vento doctrine in[n]) nequicia hominum, in[o] astucia ad circumvencionem erroris. Veritatem autem faciente in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput nostrum[p] Christus, [ex] quo totum corpus conpactum et connexum pe omnem[q]) iuncturam subministracionis secundum operacionen et mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis faci in edificacionem sui in caritate."

Pensa hic dicta apostoli per singula et qualiter proba ecclesie unitatem et hortatur ad ipsam conservandam et de monstrat ipsius membrorum pulcherrimam distinccionem, sicu

---

[a]) cooperacionem *BC.* [b]) et una *C.* [c]) unus baptismus *BC.* [d]) vestrum *false AC.* [e]) deus *C; om. biblia.* [f]) *ita A et biblia;* conver sacionem *BC.* [g]) *ita biblia;* agnicionem *BC,* cognicionem *B.* [h]) unur p. hominem *BC.* [i]) mensura *BC.* [k]) Nam iam *corr.* ut iam *A;* ut *om. B* eciam *C.* [l]) *ita biblia;* sumus *omnes cod.* [m]) *A post corr.;* circum veniamur *BC.* [n]) et *BC.* [o]) et in *BC.* [p]) *in marg. add. A; om. biblia* Christo *tantum BC.* [q]) per unam omnem *A ante corr.;* omnem *om. BC.*

[1]) *Ephes. IV. 3—16.*

criptum est alibi de ecclesia eadem[1]): „Omnis gloria eius[a]) ilie regis ab intus, circumamicta varietatibus.“

[f. 106[b]] Beatus quoque Dyonisius Ariopagita[b]), asecla eati Pauli et discipulus, eciam[c]) posuit[d]) distinccionem pulherrime sancte ecclesie, sed aliam secutus consideracionem[2]). Nam ipse divisit corpus ecclesie in mundo hoc ad modum eclesie, que in celis est iam glorificata et congregata ex angelis t ex hominibus[e]), quam vocavit celestem gerarchiam[f]), et istam cclesiam in hac vita ecclesiasticam gerarchiam nuncupavit. Distinxit autem istam gerarchiam primum in tres differentes gerarchias ad modum celestis et illas subdivisit quamlibet n tres ordines personarum gerarchicarum, et ita in universo di-idit ecclesiam in novem ordines vel in novem parciales gearchias. Gerarchia autem est[g]) sancta racionabilium personaum congregacio, per gradus[h]) et officia ordinate distincta cum ciencia et operacione sibi competentibus, ad dei conformitatem, rout sibi possibile est, assimilata et per illuminaciones sibi di-initus infusas iuxta cuiusque capacitatem ad dei imitacionem ursum acta. Unde ad distinccionem primarum[i]) trium gerarhiarum sumit beatus Dyonisius ex actibus et donis, que sunt ro communitate ecclesie vel ad communitatem respicientes. Verbi gracia ponit in prima gerarchia congregacionem personarum perfectarum, purgatarum et illuminatarum a suprema et elesti gerarchia, vel que suscipiunt inmediate suas perfecciones et influencias a Christo Jhesu et spiritu eius. In secunda ponit ersonas, que accipiunt perfeccionem, lumen et[k]) purgacionem superioribus et eciam sunt illuminantes, purgantes et perficientes inferiores et subiectos. In tercia et infima gerarchia onit congregacionem personarum illarum, que solum accipiunt lluminacionem, purgacionem et perfeccionem suam a mediis, et non ulterius aliquem illuminant aut purgant vel perficiunt. In rima gerarchia collocat apostolatum[l]) et episcopos omnes. n secunda ponit curatos sacerdotes et alios sacerdotes[m]). In ercia locat monachos et laycos, et ita locat monachos in in-

---

[a]) *eras. in cod. A.* [b]) Arriopagita *BC.* [c]) et *B.* [d]) in *add., ed postea eras. in cod. A.* [e]) omnibus *C.* [f]) yerarchia *seu* jerarchia, jerarhicus oc., *scribitur in BC.* [g]) *om. B.* [h]) gradum *C.* [i]) previarum *C.* [k]) *sup. lin. add. A.* [l]) apostolicum *A.* [m]) et alios sacerdotes *om. B.*

[1]) *Psalm. XLIV. 14—15.* [2]) *Dionysius Areopagita, de eccles. hierarhia, c. 5 et 6, ap. Migne PG, t. III, col. 506, 507 et 531.*

fima gerarchia vel congregacione infima, de illis puta, qui ta tum debent purgari, non autem purgare alios, similiter, qui d bent tantum suscipere illuminacionem et perfeccionem, no vero illuminare vel perficere quempiam[a]) secundum ordine illum gerarchicum. — Hec secundum Dyonisium eundem. Qui vero plura de talibus velit videre, inquirat libros prefatos do toris eiusdem[c]), qui satis cito aquirente poterint inveniri.

Capitulum decimum octavum[d]).

Distinccio familie Christi, id est ecclesie secundum ordinaci nem modernorum seculorum[e]), *quoad gradus ecclesiasticos v status clericorum*[f]).

Ego autem delectatus in consideracione pulcherrime ord nacionis ecclesie et decore eius distinccionis, quantum ad pr sentem statum eius, et ex animo iratus zelansque contra illo qui illum ordinem familie Christi inpudenter rumpunt et co turbant, ex istis, que a Paulo apostolo sunt posita et a Dy nisio[g]) distincta, et ex figura respectu moderne ecclesie vol adhuc aliam distinccionem ecclesie sancte indagari a pocius eandem, quam Paulus in grosso et in communi posu magis particulatim dividere et membra singula ipsius pulcher maque manifestius demonstrare ponereque differenciam int membra corporis ecclesie, et que magis, queve[h]) minus su necessaria et acceptata[i]).

Rogo tamen humiliter unumquemque lectorem, ut mic non inputet, dum hec scribo, sed magis me supportet, et[k]) l boribus meis si non wlt vel non dignatur gratus esse, ad m nus caveat sibi detrahere studiis aliorum et suam innocencia circa meam exilem personam conservare.

I. Est igitur notandum[l]), quod sicut creacio mundi[m]) est op proprie dei, ita salus mundi in ecclesia et propter ecclesiam e

---

1) (Religio)si et laici simul computantur *A alia manu.* 29) Domini 18[a] de unione (?) super epistola *D 1.* — Super epistola *D 2.*

a) quempium *BC.* b) *rasura sequitur in cod. A.* c) eius *B.* d) *ita AB rubr., om. C.* e) seculorum *B;* sanctorum (?) *A.* f) *ita A marg. (addens* Ca.m 18) *et B rubr.; om. C.* g) Dionisio *C.* h) ve *om.* i) accepta *BC.* k) *sup. lin. add. A.* l) *contin. D 1. 2.* m) *A post c*

proprie opus Jhesu crucifixi, quemadmodum hoc nomen ipsum[a]) attestatur. Cum ergo primum et principale Jhesu crucifixi, sicut et ecclesie, est salus animarum aut salvare animas, ergo omnis ordinacio atque distinccio eius est ad hoc facta et[b]) ex hoc, ut anime salvandorum procurentur et salventur[c]). Igitur exinde poterint sumi et numerari membra principalia et essencialia tocius ecclesie sacrosancte, puta ex illis personis, que habent curam animarum.

Et tunc quemadmodum in quolibet corpore humano primum numerata sunt tria membra principalia et essencialia pro salvando animali, sine quibus omnino non potest vita hominis neque species neque individuum conservari, et illa sunt: caput, cor et renes, et ideo ista sunt, que pre ceteris membris habundant calore, spiritu et vi sensitiva, et defeccio istorum vel lesio est[d]) defeccio et lesio tocius vite animalis: ita[e]) conformiter reperitur in corpore venustissimo ecclesie virginis et sponse Jhesu Christi: tres scilicet persone curate aut tres ordines personarum curatarum, id est qui ex suo principali officio et ordine habent curare salutem animarum, videlicet papa, episcopi et plebani; et hii tres primo et principaliter recipiunt a Christo Jhesu pro tota ecclesia calorem, spiritum et sensum vivacem et istis magis habundant et debent habundare pro toto corpore ecclesie sacrosancte; et lesio vel defeccio istorum vel alicuius ex istis esset lesio aut defeccio vite ecclesie, supposita potencia dei ordinata et quoad ordinem influxionis atque excepta potencia dei absoluta.

Et ista composicio atque ordo in principio per Jhesum Christum [f. 107[a]] est conceptus et confirmatus in ecclesia originali. Et ita, ut superius [p. 56] assumptum est, veritas vite et doctrine Jhesu Christi et ipsius dehinc[f]) apostolorum est regula, secundum quam tota usque ad finem ecclesia sanctorum ordinatur

---

9—20) Membra sunt in [corpore] naturali — caput, cor, renes; mistico — papa, episcopi, plebani. *A alia manu coaeva.*

[a]) crucifix(us) *add. C in m.* [b]) sancta et *C;* facta est *D 2.* [c]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Tunc fiet magna redempcio ɔc., *v. infra p. 218, lin. 28.* [d]) *rasura in A.* [e]) ista *(sic) C.* [f]) *om. C.*

et debet gubernari, quoniam primum ipse dominus Jhesus primus voluit[a]) esse curatus animarum et dehinc in secundo ordine posuit apostolos, et in tercio LXXII discipulos collocavit, et hii omnes curati animarum[b]), postea[c]) loco sui Christus posuit Petrum, primum papam, in loco apostolorum constituit episcopos, in loco tercio LXXII[d]) discipulorum posuit plebanos vel curatos sacerdotes. Quapropter isti tres soli et non alii dicuntur proprii sacerdotes animarum.

Sed postea per spiritum sanctum et eius ecclesiam additi sunt quatuor ordines similiter curatarum personarum, sed non ex equo primis tribus ordinibus, nec in eadem serie, sed a latere et minus essenciales et minus principales. Et sunt patriarche, archiepiscopi, archidyaconi[e]) et decani, qui sunt quasi due manus et duo crura in corpore hominis, ita ipsi in corpore mistico Jhesu Christi.

Itaque papa, primus curatus animarum, fulcitur quasi duobus brachiis hinc et inde, archiepiscopis scilicet et patriarchis. Et episcoporum secundus ordo curatorum archidiaconis et decanis quasi a duobus cruribus[f]) deportatur. Plebanorum autem ordo tercius et essencialis eisdem manibus et cruribus est contentus, quoniam sufficienter per ea ambitur, defenditur[g]), iuvatur et portatur.

Alii autem omnes clerici et sacerdotes, qui sunt in ecclesia, cuiuscumque gradus vel condicionis fuerint, sunt appendicii istorum ordinum essencialium predictorum, et sunt atque dicuntur opitulaciones, id est[h]) adiuvamenta eorumdem. Ex quibus dominus papa adhibuit sibi gnaros et fideles presbiteros, a quibus esset ydonee suppodiatus[i]) aut supportatus et[k]) adiutus ad portandum rite et digne suam curam et suum magnum onus: quasi arbor vel rami eius, cum nimis multos et magnos fructus deportant, quibusdam[l]) suppodiamentis sustentantur vel confortantur, ut possint fructus deferre et non frangi sub gravitate, a qua usque[m]) prope terram et quasi violenter

---

13) Patriarche, archiepiscopi, archidyaconi, decani *A*. 23) Clerici et sacerdotes diversarum condicionum appendicii ordinum essencialium dicuntur opitulaciones *A*.

a) meruit *BC*. b) *om. C*. c) et postea *BC*. d) LXXII^{orum} *C*. e) et archidiaconi *BC*. f) curribus *BC*. g) et defenditur *BC*. h) atque *BC*. i) subpediatus *BC*. k) *om. C*. l) cum q. *A*. m) *om. BC*.

ıflectuntur, ita prefati electi et sapientes presbiteri supportant ı cura magna et[a]) laboribus ipsum papam. Quos presbiteros lectos ex milibus papa et ecclesia voluit cardinales exinde ominare, quia sicut cardines sustentant hostium in sua contancia et volubilitate et hostium ipsis innixum expedite et orinate volvitur[b]) atque leviter, clauditque[c]) et aperit domum omini, et inmittit et emittit foras, et omnia debite et ordinate, a sunt domino pape presbiteri cardinales, qui quidem, si sunt t dum sapientes et digni in[d]) domino Jhesu Christo, tunc sunt anitas orbis terrarum, scilicet ecclesie Christi sacrosancte, sicut criptum est[1]): „Multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum." :t tunc merito possunt et debent dici cardines ecclesie vel tocius .omus dei. Sed si ex permissione divina contingat illud sal nultorum populorum infatuari ullo modo et[e]) per operacionem athane altam et nimis fraudulentam, tunc non nisi proici foras lebent secundum ewangelium Jhesu et ab hominibus conculari[2]) et non de cetero cardines domus dei, sed pocius porte nferni mererentur censeri[f]) et nominari, qui de ecclesia ad inernum mittunt plurimos, vel per quos dyabolus perdicionem t[g]) infernum in ecclesiam sanctorum introducit, qui infernus equitur sedentem in equo pallido, id est papam yppocritam, ı cardinalibus yppocritis, qui nec sunt frigidi neque[h]) calidi, sed epidi et pallidi, deportatum sic et sustentatum secundum proheciam Jo. in Apoc.[3]) Et de istis talibus portis abyssi cupidiatis et inferni locutus est pius Jhesus dicens ad primum paam[4]): „Tu es Petrus et super hanc petram edificabo eccleiam meam", et tunc ad propositum: „Et porte inferni non prevalebunt adversus eam."

Nisi enim signaculum hoc firmiter staret promissionis Jhesu Christi, iam nunc istis periculosis temporibus paulominus in infernis[i]) habitasset[k]) anima nostra et iam quasi Sodoma perissemus[l]) et quasi Gomorra fuissemus[5]), quoniam nisi Christus, iissimus et fidelis deus, in principio istius scismatis,

---

3) Cardinales *A.*

[a]) in ecclesia magna a *BC.* [b]) involvitur *BC.* [c]) claudit *BC.*
) et *BC.* [e]) *om. BC.* [f]) fieri *corr.* censeri *A.* [g]) *add. A sup. lin.;* n *BC.* [h]) nec *C.* [i]) in infernis *om. BC.* [k]) *add. A in m.* [l]) pesima *BC.*

[1]) *Sap. VI. 26.* [2]) *Cf. Matth. V. 13.* [3]) *Cf. Apoc. VI. 8.*
) *Matth. XVI. 18.* [5]) *Cf. Rom. IX. 29.*

nunc currentis, suam ecclesiam adiuvisset, porte prefate in ferni utique adversus ecclesiam prevaluissent. Sed propicio de sal infatuatum repertum est a tota Christi ecclesia salvandorui esse irritum factum et innane et proiectum foras et[a]) iam a hominibus conculcatur non inpune; infernus quoque, qui seque batur mortem super equm sedentem[b]) et circumquaque per or bem occidentem, id est Antychristus[c]), filius perdicionis[1]) a summum caput omnis corporis lati et longi, fortis et compact antychristeitatis, id est multitudinis yppocritarum, non intravi Christi Jhesu inclitam ecclesiam, sed manet foris precisus e eiectus, revelatus iam a Christo coram suis electis, dehinc a spirit oris ipsius occidendus[2]).

Sacrum itaque collegium presbiterorum cardinalium noi est de principalibus[d]) et essencialibus partibus vel membris ec clesie, sed de appendiciis et pertinens ad opitulaciones, quia ac hoc sunt, ut supportent et fulciant ipsum papam.

Quemadmodum et domini episcopi assumpserunt sibi col legium canonicorum [f. 107[b]] cathedralium suarum eccle siarum in opitulamen sui magni oneris salubriter deportandi.

Ita plebani habent suos vicarios, quibus in gerenda cur animarum et rite expedienda adiuvantur.

Qui quidem omnes isti coassumpti sunt in dei ecclesia, e licet sint[e]) utiles et necessarii familie Christi, minus principales

Et nota, quod illi, qui sunt maxime principales in ecclesi utpote dictum est, papa, episcopi et sacerdotes curati inmediat plebium, sunt ossa corporis ecclesie, illa magna et forci velut sunt brachiorum atque pedum, que sustentant totum cor pus et faciunt ipsum validum et ad suos actus proprios agil et expeditum. Et tunc isti prefati assumpti, scilicet presbiter cardinales, canonici cathedralium ecclesiarum et vicarii sacer dotes et ceteri clerici inferiores, sunt quasi cartilago ecclesi corporis. Et populus plebeius sunt carnes cartilagini ad herentes[f]) et ab ossibus sustentate. Nam de cartilagine cor poris Antychristi et de ossibus ipsius, id est de pseudochristis[g] et pseudoprophetis seu de sacerdotibus et clericis carnalibu amatoribus huius mundi, in Job dicitur[3]): „Ossa eius velu

---

[a]) ut *BC.* [b]) *A post corr.* [c]) accidencia *(sic)* Antichristus *BC.*
[d]) principibus *BC.* [e]) sunt *BC.* [f]) adherens *A.* [g]) pseudochristianis *B*

[1]) *Cf. II. Thess. II. 3.* [2]) *II. Thess. II. 8.* [3]) *Job XL. 13.*

istule eris, cartilago illius quasi lamine ferree.“ Et de carnibus psius correspondent[ibus][a] ad cartilaginem et ossa in Apoc. criptum est[1]): „Odient fornicariam et desolatam facient illam ·t nudam“, et tunc ad propositum: „Et carnes manducabunt et[b]) psam igne concremabunt.“ Ita pari modo dicendum est de ›ssibus et cartilagine et ceteris corporis mistici Jhesu Christi.

Et potest eciam hic adverti, quod tali ista considera- ·ione tota universalis ecclesia dei in septem par- :iales ecclesias dividetur, quasi in sua septem membra ›rincipalia. Veluti corporis[c]) hominis eciam membra princi- ›alia sunt numerata, tria principalia, ut dictum est: caput, :or et renes vel genitalia, et alia quatuor istorum sustenta- nenta aut[d]) fulcimenta, ut sunt duo brachia et duo crura: ta dico, quod in ecclesia catholica tres sunt ecclesie aut fa- nilie Jhesu[e]) crucifixi magis principales, videlicet ec- :lesia domini pape collecta ex cardinalibus et suo proprio ·t inmediato episcopatu, qui est episcopatus Romanus, et ec- :lesia episcoporum et ipsorum[f]) dyocesum vel collegiorum[g]) ·x canonicis et clericis ipsis adiacentibus, et ecclesia domi- ıorum plebanorum cum ipsorum sacerdociis[h]) et parochiis. Ǝt tunc[i]) quatuor ecclesie minus principales quoad esse ecclesie iuxta predicta, vel ad formam ipsius, sunt patriarche :um subiectis suis et secundi archipresbiteri vel archi- ·piscopi cum eorum subditis et tercii[k]) archydiaconi cum suis suppositis; et quarta ecclesia erit decanorum cum ipso- :um subditis. Et ita istis consideratis et acceptatis facile enu- nerabuntur septem ecclesie in universali ecclesia, [de] quibus Christus[l]) Jhesus scribit in Apoc. per Johannem[2]); et[m]) congrue ıd hec omnia, que sunt ibi scripta, applicabuntur et exponen- ur et alie multe scripture ewangelii et prophetarum.

---

8) Ecclesia universalis dividitur in septem parciales *A*.

a) correspondent *omnes cod.* b) et — concremabunt *om. B.*) corpori *BC.* d) ut *B*, vel *C.* e) Jhesu Christi *BC.* f) et eciam epis- :orum *C*, *cet. om.* g) collegiarum *A.* h) sacerdotibus *BC.* i) *A post corr.* k) tercia *BC.* l) sic *BC.* m) *sup. lin. add. A.*

1) *Apoc. XVII. 16.* 2) *Apoc. I. passim.*

Capitulum undevigesimum[a]).

Distinccio familie Jhesu crucifixi quoad utrumque statum, sci licet clericorum et laycorum, vel regum et sacerdotum[b]).

II. Hac itaque distinccione ornatissimi[c]) corporis gloriose ec clesie sanctorum, virginis nupte agni regisque regum et domin dominancium, Jhesu crucifixi, sic posita et expressa membro rumque ipsius ex toto venustissimorum et pulchrorum, potest[d] adhuc subici alia distinccio eiusdem, eque propria et adap tata[e]), et[f]) que magis accedit ad wlgarem omnium opinionem quoniam in wlgo solet allegari esse in ecclesia brachium se culare et brachium spiritualium, id est gubernacio i ecclesia potestatis regie et imperialis secundum iura et lege imperiales et civiles, et gubernacio sacerdotalis secundum iur et[g]) potestatem sacerdotibus traditam et commissam. Ista igitu sunt duo brachia in ecclesia vel due manus corporis ecclesi sacrosancte, de quibus multa mencio et commendacio in scrip turis legis et prophetarum, que ecclesiam totam pulcherrim ambiunt, protegunt et gubernant, tenentes duas varias censuras quas[h]) duos accutissimos gladios, fortes, magnos et[i]) elimato esse descripsit ecclesia et scriptura[k]) diffinivit, qui designat sunt singulariter per duos gladios, de quibus Petrus ait a Jhesum[1]): „Domine, ecce duo gladii hic", et dominus Jhesu respondit, dicens: „Sufficit."

Quemadmodum autem brachia in corpore hominis ve manus habent septem inflexiones incipientes a summo capit vel septem iuncturas usque ad novissimos articulos vel extre mitatem digitorum, et ita eciam in pedibus: similiter in isti brachiis venustissimis virginis[l]) ecclesie sunt septem iunc ture articulorum vel septem gradus secundum maius e minus in se continentes; verbi gracia in brachio, quod wlgu appellat seculare, est primo inperator, 2° rex, 3° magiste militum vel dux, 4° baro, 5° miles, 6° balivus ve

---

[a]) *ita AB rubr., om. C.* [b]) *ita A in m. (addens* Ca.m 19) *et B rubr. om. C.* [c]) ornatissima *BC.* [d]) utinam *(sic) BC.* [e]) adoptata *BC.* [f]) *om. C.* [g]) *sup. lin. add. A, om. BC.* [h]) quasi *C.* [i]) *om. C.* [k]) *om. BC.* [l]) Marie *add. A, sed postea del.*

[1]) *Lucae XXII. 38.*

plebeius iusticiarius, 7° yconomus vel pater-[f. 108a] familias cuiuslibet familie singularis et domus.

Et si videtur, congrue istis poterit addi notandum, quod quemadmodum in extremitate manus sunt quatuor digiti, quorum quilibet habet tres iuncturas, et ita in universo in digitis quatuor notabiles duodecim[a]) iuncture numerabuntur, quibus una cum pollice manus a manu omnis res comprehensibilis capitur et tenetur: ita conformiter in extrema plebe qualibet populi vel communitate habentur duodecim viri notabiles et electi, qui duodecim pares alias duodecim consules aut seniores populi in vulgo appellantur et habentur, qui[b]) una cum communi iudice in sua republica omnem iusticiam comprehendunt et exequntur et rite ordinant iusticiam et iudicium in cetera familia Jhesu Christi. Pollex vero in manu sicut extat singularis et non eque cum digitis ceteris locatur et numeratur, quasi singulariter precellens alios magnitudine et virtute, ita iudex populi in plebe vel in civitate habundat magis auctoritate et potestate, prepollens tripliciter viribus inter ceteros, quasi trina iunctura in pollice, videlicet viribus et potestate data sibi desuper, id est a rege, et potestate a communitate vulgi, cui presidet, et potestate propria, licet novissima et minima, quibus omnibus viribus fulcitus et roboratus potenter valet irrumpere omnem in plebe iniquitatem, secundum scripturam, que dicit [1]): „Noli velle fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitatem."

Hee omnes inflexiones legittime vel articuli brachii sinistri in corpore Christi mistico et in rebus temporalibus dei ecclesiam rite et molliter sunt supportantes, de quo in Canticis [2]): „Leva eius sub capite meo", etc.

In brachio vero dextro ecclesie iste sunt per gradus suos inflexure vel iuncture legittime et decore: primo sacerdos, dehinc dyaconus, 3° subdyaconus, 4° acolitus, 5° lector, 6° hostiarius, 7° exhorcista[c]).

Verumptamen, si cui videtur ista distinccio iuncturarum in dextra manu ecclesie non eque congrua et sufficiens, poterit distinccionem superius expressam accipere et enumerare

---

a) septem *false C.* b) quia *C.* c) exorcista *BC.*

1) *Eccli. VII. 6.* 2) *Cant. II. 6.*

septem articulos, ut prius sunt membra principalia ecclesie nu merata, incipiendo a papa usque ad novissimum curatum pl beium, et tunc distinccio brachii dextri optime erit distinccio brachii sinistri vel secularis coequata et coaptata. Michi tam — salvo iudicio meliori — videtur distinccio articuloru id est graduum in clericis apcius[a]) ad complementu vel plenitudinem corporis Christi pertinere, eo quod, ut ia prius dictum est, quod isti gradus novissime[b]) expressi, scilic papa, episcopi et sacerdotes curati, etc., non tantum articu quantum debent dici membra principalia in ecclesia sacrosanc et reliqui sunt iuncture ipsorum et articuli ipsorum[c]), quib circumdantur et iuvantur ac supportantur.

III. Est adhuc et alia divisio corporis Christi in tr iuncturas, id est in tres status communes et notabiles co distincta, videlicet in statum coniugalium et in statum co tinencium et in statum virginum.

Et nota, quod sicut Judei in generacionibus suis natur libus et carnalibus habebant laborem[d]) magnum de quolib hominum[e]) secte sue investigando, de qua domo est vel fu de qua tribu vel cuius filius, et hoc non sine multis interm natis questionibus, primo dividendo populum in duodecim tr bus, dehinc tribum quamlibet[f]) dividendo in familias vel co gnaciones[g]), et congnacionem[h]) per domos, et domum per vir illius, et virum in filios et filias, continue descendendo et di dendo usque ad quemque novissimum hominem et singulare illius gentis: ita conformiter christiani in sua generacio spirituali et[i]) dividuntur et investigantur per supradict articulos, iuncturas, discurrendo per patres spirituales et ord narios usque ad novissimas personas et plebeias faciliter sine questionibus multis genealogiarum[k]), ut Judei facieba quoniam omnium christianorum unicus est pater in celis, prim et inmediatus, in quo omnes et a quo omnes et ex quo omn christiani sunt generati, et unicus dominus ac magister[l]), que admodum infra deducetur. Verbi gracia, si fiat inquisicio

---

a) aptis *false C.* b) novissimi *BC.* c) et articuli ipsorum *om. BC.* d) *post corr. A.* e) *om. C.* f) quemlibet *omnes cod.* g) in congnaciones h) congregacionem *C.* i) *om. BC.* k) geneleoyarum *BC.* l) giter *(sic) B et C.*

ovissimo servo christiano et dicatur: „Cuius est hic?“, et di- ɜtur: „Istius patrisfamilias“; et amplius: „Cuius est iste pater- ımilias?“; et[a]) respondebitur[b]): „Est istius sacerdotis curati“, t ulterius: „Sub quo curatus sacerdos?“: „Sub isto decano“. Et sub quo decanus?“: „Sub isto archidiacono“. „Et sub quo rchidiaconus?“: „Sub isto tali[c]) episcopo.“ „Et sub quo episco- us?“: „Sub isto tali archiepiscopo“. „Et sub quo archiepisco- us?“: „Sub isto patriarcha“. „Et sub quo patriarcha?“: „Sub apa“. „Et sub quo papa?“: „Sub Christo“. „Et sub quo Chri- us?“: „Sub deo.“ Vel ita demonstrato quocumque christiano. ɔiam novissimo in plebe, potest dici: „Iste homo est Petri, vel lius vel servus, qui est Pauli curati, qui curatus est Andree ecani, qui decanus est Philippi archidyaconi, qui est Bartho- ›mei episcopi, qui est Jacobi archiepiscopi, qui est Johannis atriarche, qui est pape, qui est Christi Jhesu, qui est dei.“

Capitulum vigesimum[d]).

)istinccio universalis ecclesie [Christi][e]), simul et eius familie in tredecim articulos ad modum ecclesie primitive[f]).

[f. 108b] Et nota hic, quod sicut in Judaysmo per suppu- ıcionem genealogiarum[g]) suarum et dignam probacionem isto- ım in quolibet homine inveniebant homines erroneos[h]) et va- os vel obnoxios in republica, ut patet in libris Esdre et ceteris: a eciam hic in christiano populo per investigacionem uiusmodi iam descriptam et interrogacionem cuiuslibet ho- ıinis, cuius est[i]), inveniuntur homines mali et vagi, sive erici erronei sive layci. Sic namque faciliter et heretici qui- ue possunt reperiri et probari, si queratur de quolibet tali, ıius est curati vel patris spiritualis, dehinc sub quo decano, ıb quo archidyacono, et sic communiter[k]).

Vel[l]) si videtur alicui, quod patriarche[m]) non sunt ordi- arii in ecclesia, et per consequens, quod non sunt membra rincipalia Christi Jhesu ecclesie, quia iuxta presentem ordina-

---

a) *om. BC.* b) respondetur *C.* c) et tali *C.* d) *ita AB rubr.; n. C.* e) in Christi (?) *add. B.* f) *ita A in m. (addens* Cap. 20) *et B 'br.; om. C.* g) geneloyarum *C.* h) et erroneos *C.* i) cuius est *om. B.* k) consequenter *BC.* l) *Cf. supra p. 205.* m) *corr. A in m.*

cionem ecclesie non omnes archiepiscopi subsunt alicui de p triarchis vel habent patriarchas, tunc potest patriarcha extra de ordine prefato membrorum et articulorum et annueret pater familias vel hospes plebeius, qui inmediate subest sace doti curato, sicut curatus subest decano, etc. Et ita iterum eru nichilominus septem articuli vel septem inflexiones in corpo ecclesie per omnia conformiter ad inflexiones septem in ma corporis hominis[a]), ita videlicet, quod [sicut] in manu homi articuli a capite inmediate progressi sunt in seipsis maiores grossiores[b]), et deinceps in minores uniformiter decurrunt u que ad novissimos minimosque articulos digitorum, ita hic brachiis misticis ecclesie invenitur uniformis per grad minoracio usque ad novissimos patresfamilias[c]) domoru plebeiorum, qui sunt quasi extremi et[d]) minimi articuli plu ficati digitorum.

Quod si adhuc cuiquam ad articulos manus dextre atq mistice Christi ecclesie non bene addi videtur paterfamili domus plebeius pro novissimo minimoque articulo, pro quod hospes domus plebeie non eandem habet iurisdiccione vel auctoritatem, scilicet spiritualem, supra[e]) suos in sua famil qualem habent super eum sacerdotes, sed alterius omnino gener scilicet iurisdiccionem inperialem, et propterea eciam, quia p eo superius paterfamilias plebeius est numeratus inter minim articulos manus sinistre ecclesie, videlicet brachii secularis v iurisdiccionis imperialis: ne[f]) quis debe[a]t mirari aut facile repr hendere istam variatam articulorum distinccionem, ex quo eade varietas non [est] secundum idem et ad idem, sed [secundum] d versam consideracionem posicionis[g]) parcium ecclesie Christi et d versum respectum membrorum ipsius. Nam secundum hoc eciam possunt diversi et[i]) diversimode articuli sex vel septem in ma mistica qualibet enumerari[k]), quoniam hoc est[l]) videre et aliis rebus quam plurimis, in quibus secundum diversam co sideracionem et posicionem ipsarum diversam similiter[m]) po sunt[n]) suscipere distinccionem[o]).

---

[a]) *om. C.* [b]) et grossiores *BC;* ingrossiores *A.* [c]) *ita B;* patr familias *AC.* [d]) vel *BC.* [e]) super *C.* [f]) ne *A;* nec *BC.* [g]) posicionem *fa BC.* [h]) et *BC.* [i]) *om. B.* [k]) numerari *B.* [l]) *om. BC.* [m]) *om. B* [n]) similiter possunt *superflue repetit A.* [o]) quemadmodum sepe di tum est superius *add. A, sed postea del.*

Tunc igitur ad explicandam[a]) distinccionem et enumerandam pulcherrimorum[b]) articulorum, brachiorum misticorum ecclesie, et ad innuendum[c]), quomodo presens Christi Jhesu ecclesia ad modum primitive familie Christi distingwitur, composite ex Christo Jhesu, capite et fundamento unico omnium, qui est lapis vivus angularis [1]), et ex duodecim apostolis, similiter vivis et primis lapidibus duodecim, primum et principaliter fundatis et innixis ipsi summo unico lapidi angulari, id est Christo Jhesu, — et hoc viso poterit faciliter videri, quomodo sancta presens ecclesia gubernatur usque ad finem et rite regulatur per supradictam communem, famosam, infallibilem et perfectam regulam, que dicta est longe ante esse veritas vite et doctrine Jhesu Christi et ipsius duodecim apostolorum et dehinc omnium sanctorum, qui eandem formam vite et regulam veritatis usque modo sunt secuti, — sciendum est itaque pro eo, quod, quemadmodum sepe dictum est superius, quelibet manus hominis habet per seipsam vel continet sex inflexuras notabiles vel articulos, et ita erunt in ambabus manibus duodecim articuli numerati, qui omnes concurrunt[d]) in unum articulum communem et tredecimum in numero, quem facit caput et collum simul iuncta.

Caput igitur est primus et principalis articulus in corpore hominis, qui est communis aliis omnibus inferioribus articulis[e]) brachiorum et cuilibet senario ambarum manuum addit septimum articulum et supremum et communem.

Veluti eciam iuxta predicta septem sunt membra maxima et principalia in corpore humano, videlicet caput, cor et renes, due manus et[f]) duo pedes, quorum membrorum caput est[g]) septimum et supremum, ita eciam distinguendum esse poterit in corpore mistico Jhesu, sic quod brachium dextrum et spirituale, id est sacratissimum[h]) sacerdocium, continet in se sex iuncturas legittimas vel articulos, videlicet papam, archisacerdotes vel archiepiscopos, episcopos, archidyaconos, decanos et

---

a) *corr. ab ed.;* explicandum *omnes cod.* b) pulcherrimam *B.* c) ad innuendum *BC;* ad dividendum *A.* d) *post corr. A.* e) articulorum *corr.* articulis *A.* f) *om. C.* g) ut est *add. B;* ut septimum *C.* h) sanctissimum *B.*

1) *Cf. Ephes. II. 20.*

[f. 109a] sexto[a]) curatos. Similiter brachium ecclesie sin strum vel seculare et quod potest in temporalibus, id est iurisdiccio inperialis, continet sex in universo articulos vel i flexiones, videlicet imperatorem, reges, duces vel magistros m litum, barones, iudices iusticiarios et sexto patresfamilias pl beios. Milites enim hic possunt precidi ex ordine, quonia non videntur fungi ordinaria potestate vel auctoritate iudican neque nomen ipsorum hoc exprimit, sed magis ipsi sunt ex cutores sentenciarum ordinariorum[c]) vel ordinarie potestatis, sunt milites inter opitulaciones connumerandi.

Hii igitur duodecim articuli et legittime inflexiones mist corum corporis Jhesu[d]) crucifixi brachiorum concurrunt grati sime et[e]) eleganter in unum articulum et communem, que addit eis apte et inmediate caput unicum principale, videlic ipse dominus dominancium et princeps regum terre, Christ Jhesus, filius virginis Marie gloriose; quem articulum facit format cum collo suo, id est spiritu suo sancto, qui veluti co lum corpori, ita dirigit et suggerit membris ecclesie omnia, qu cumque dicit Christus dominus. Itaque Jhesus et spirit eius, quamvis omnes articulos prefatos brachiorum distingu format, vivificat et inspirat, tamen in se et ex se faciunt unu articulum, primum omnium et[f]) principalem, qui est unus communis omnibus aliis, continens alios omnes, vivificans gubernans, quemadmodum capiti totum corpus suum subiectu et iste est tredecimus in numero, non ex equo cum aliis co distinctus, sed communis aliis omnibus et omniu aliorum contentivus, prebens aliis omnibus esse et vive et de sua plenitudine omne participium in mensura legittin et regulata, cuilibet suam propriam virtutem et influxionem

Et est hic notandum, [quod] sicut[h]) in Veteri Testamento tot Judaicus populus, in duodecim tribus existens distinctus, uni d erat perfecte copulatus et adiunctus, ita in Novo Testamen totus populus christianus, in istos prefatos articulos du decim, pulcherrimos gratissimosque ordines et choros existe dinumeratus et divisus, adheret nimis apte et orna unico suo capiti et tredecimo articulo, Jhesu Christ per spiritum Jhesu suavissimum eidem copulat

---

a) sacerdotes *BC*. b) *om. BC*. c) ordinariarum *C*. d) Jhe Christi *C*. e) *om. BC*. f) *om. C*. g) inflexionem *C*. h) *om. BC*.

t adiunctus, quod plane pius dominus[a]) significare visus st, cum in primordio ecclesie sue et in fundamentis ipsius vouit duodenarium numerum suorum discipulorum primum colgere, quos voluit vocari apostolos, qui sibi, tredecimo in nunero et unico, omnes pariter et ex equo adheserunt. Nam ciam predicti brachiorum ecclesie articuli vel iuncture, quamvis ibi invicem subordinati existant, tamen omnes inmediate Christo Jhesu adherent et ab ipso solo et maxime suarum peracionum virtutem et influenciam indefesse sorciuntur ad psumque primum et inmediate debent habere respectum et mnem attribucionem. Et ista est differencia iam dicta inter inuxum[b]) in corpore humano et ipsius articulos et inter istos rticulos misticos, quos notamus[c]), nisi quis velit vim capitis liis membris influxivam[d]) dicere et ponere ipsam esse animam, ue, similiter ut dominus Jhesus ecclesie, ita ipsa corpori suo st coniuncta, sic videlicet, quod quelibet membra et articuli orporis accipiunt influxum suum[e]) et omnem vitam et virutem inmediate ab ipsa anima toti corpori et cuilibet[f]) eius arti inmediate assistente et intrinsece informante; quod si quis imile[g]) quid[h]) ymaginetur et dicat de Jhesu crucifixo et de ius corpore mistico membrisque ipsius, poterit hoc bene et in eritate sustinere. Nam ipse Christus Jhesus piissimusque est olus, qui cum patre in[i]) sancto spiritu toti ecclesie sue et cuibet parti eius, eciam minutissime, semper assistens, totam et uamlibet ipsius partem inmediate atque intrinsece continet, ustentat, vivificat, conservat, dat incrementum toti et cuilibet, ciam minime parti eius, ipse solus de sua plenitudine divina nmediate dat et influit omnibus prefatis duodecim articulis sui orporis mistici et cuilibet supposito ipsorum singulari omnem irtutem et sapienciam, omne donum perfectum et graciam, mnem potestatem et auctoritatem atque ipsorum efficaciam, ullusque alius [eam habet][k]), nisi qui est et manet in ipso, ab pso et per ipsum. Quapropter ipse est spiritus et vita ue ecclesie et sui corporis mistici, presens semper t ubique toti et cuilibet minucie. Nam ipse stipes vel

---

[a]) Jhesus *B.* [b]) fluxum *BC.* [c]) notavimus *C.* [d]) influxiva *BC.* [e]) suum *superflue repetit A.* [f]) cuiuslibet *BC.* [g]) ille *BC.* [h]) quiem *B.* [i]) et *C.* [k]) *add. ab ed.*

pes candelabri, cui[a]) hinc et inde sex calami ex toto innituntur[1]), ipse Jhesus crucifixus est vitis vel arbor, ex quo et in quo[b]) omnes rami et frondes prodeuntes, ad ipsum solum habent et debent habere totaliter suum respectum[2]), neque fundamentum potest ponere quis, preter id, quod positum [f. 109[b]] est, quod est Christus Jhesus[3]).

Quare articuli duodecim predicti et persone multe per ecclesiam ex eisdem, ex ipsorum auctoritate et potestate, ex ipsorum virtutibus, graciis et sapiencia atque sciencia, que omnia habent a Jhesu crucifixo et in Jhesu crucifixo simpliciter et ex toto et ostentant ipsa atque exercent in ecclesia, nullam omnino debent sibi ipsis attribuere complacenciam, nullam gloriam, nullum sibi ipsis fructum querere vel operari, sed omnia simpliciter et ex toto domino Jhesu crucifixo, in eo gaudentes et de eo, quod ipsis datur a Christo Jhesu esse in corpore suo et participare ab eo omnium sanctorum communionem. Gaudere inquam de eo, quod datum est ipsis, cooperatores esse et instrumenta dei in regimine et salute electorum, et quod in eo et per hoc, quod sunt articuli corporis vel principalia membra eius, datum est ipsis pre participibus[c]) esse conformes[d]) ymagini unigeniti filii dei.

Et quidquid est minus istorum, que dicuntur in eisdem, ve, ve, ve ipsis in malum, quoniam predones divine glorie iudicabuntur, non auctores, non instructores iusticie, sed corruptores, non quidem corpus ecclesie salvantes, sed occidentes et discerpentes, non Christi, sed proprie Antychristi, tales inquam iudicabuntur omnes, qui opus domini dei ipsorum faciunt fraudulenter, cum dicetur ad eos a verbo iudicii inflexibilis[e]) et veritatis[4]): „Ego dixi: Dii estis et filii excelsi omnes. Vos autem sicut homines moriemini et sicut unus de principibus cadetis.“ „Durissimum etenim iudicium cum hiis, qui presunt, fiet et potentes potenter tormenta pacientur“[5]). Illi vero, qui ex istis recensitis articulis principalibus Christi ecclesie existentes bene presunt atque digne et recto ordine tenent in corpore locum suum, non pro se, sed pro utilitate et

[a]) hinc cui *corr.* cui hinc *A.* [b]) quos *BC.* [c]) prepatriarchis *(sic) B.* [d]) confortes *corr.* conformes *A.* [e]) inflexibiles *C.*

[1]) *Cf. Exod. XXXVII. 17—19.* [2]) *Cf. Joann. XV. 5.* [3]) *Cf. I. Cor. III. 11.* [4]) *Psalm. LXXXI. 6—7.* [5]) *Cf. Sap. VI. 6 et 7.*

..lte tocius corporis servientes et suum proprium officium ad..istrantes, beati sunt servi, quos cum venerit dominus eorum, in..niet eos sic facientes [1]: „Amen dico vobis, super omnia ..a bona constituet eum[a]).“ Nam ipsi tales sancti iudicabunt na..oes eciam[b]) in die iudicii extremi, et dominabuntur populis ..t ..ncti erunt domino deo suo, cum dicetur cuilibet ipsorum [2]): ..Ege, serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra ..ita te constituam, intra in gaudium domini dei tui.“

Et ecce, hinc[c]) potest colligi distinccio propria et ad..quata duodecim sedium, de quibus veritas dicit in ev..ngelio [3]): „Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, ..ebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Is..el,“ quoniam isti duodecim articuli enumerati in misticis ..rchiis ecclesie sancte alias sedes duodecim iudiciarie[d]) in dei ..clesia propriissime sunt iudicande et dicende, in quibus et per ..us duodecim tribus, id est omnis ecclesia iudicatur et debet ..vissime[e]) iudicari et quodlibet suppositum ipsorum. Verbi gracia in sacerdocio vel potestate et iurisdiccione[f]) sacerdota.. sex sedes, qui et sex articuli supra sunt numerati, puta ..ees apostolica vel papalis, sedes archiepiscopalis, sedes epi..copalis, sedes archidyaconorum, sedes decanorum, sedes pleba..um; similiter iuxta predicta in regali potestate vel in[g]) in..riali iurisdiccione[h]) alie sex sedes, que et articuli supra nu..rantur, videlicet sedes inperialis, sedes regum aut magis pro..re regulorum, sedes ducum seu[i]) centurionum, sedes baronum ..eni vel consulum et virorum seu magnatum[k]) terre, sedes[l]) ..uicum vel publicorum iusticiariorum, sedes patrumfamilias ..morum, plebeiorum et infimorum: iste sunt decoratissime d..incciones sedium duodecim in duodecim tribubus Israel, id est in populo christiano. Isti sunt duodecim boves, q.. eneum mare supportant in templo Salomonis [4]). Isti sunt d..odecim leones[m]) super gradus positi a Salomone vero in a..censu domus dei [5]). Isti sunt porte duodecim civitatis

---

a) eos *B.* b) et *BC.* c) hic *C.* d) iudiciare *B;* iudicare *C.*
e) novissimo *A;* novissime *BC.* f) iuridicione *A;* iurisdicione *BC.* g) *om. B.*
h) iuridicione *corr.* iurisdicione *A.* i) sedes *BC.* k) magnatorum *corr.* magnatum *A;* magnatorum *BC.* l) seu sedes *C.* m) legiones *C.*

1) *Matth. XXIV. 47.* 2) *Matth. XXV. 21.* 3) *Matth. XIX. 28.*
4) *Cf. II. Paral. IV. 4.* 5) *Cf. II. Paral. IV. 4.*

Jerusalem [1]), per quas omnes et [a]) singulos intrare Jerusalem necesse est et exire et in quibus portis omne fieri iudicium oportet et omnem causam populi terminare; de quibus portis dictum est a domino ad prophetam [2]): „Vade et sta in porta domus domini.“ De quibus portis multa interpretabilis est scriptura et copiosa ad dicendum. Pro istis sunt in domo domini continue duodecim panes preparati et singulis renovati sabbatis [3]), quos non licebat comedere nisi solis sacerdotibus primum, dehinc et ipsi David mundo et pueris eius mundis a mulieribus, sunt eciam per sacerdotes traditi [b]) ad edendum.

Capitulum vigesimum primum [c]).

Quomodo inpii de sedibus predictis duodecim successive proicientur foras et sancti pro eis successive assumentur, et quomodo sancti et iusti iniquos [d]) in die iudicii iudicabunt [e]).

Iste sunt duodecim iuncture vel duodecim articuli [manuum] spiritualis videlicet et secularis, sancte ecclesie, virginis et nupte agni, brachiorum venustissimorum ac fortissimorum [f]), quas manus vel que brachia „mittit ad forcia“ [4]) ipsius Sathan [g]), scilicet ad [h]) caput [f. 110[a]] conterendum [i]) tam fortis et tam potentis inimici, ut non sit potestas super terram, que [k]) comparetur ei [5]) et qui est rex super omnes filios superbie, id est moderni pessimi Antychristi. J a m i a m q u e i n s t a t t e m p u s, i n q u o f o r t i s i s t a v i r a g o, n u p t a a g n i, h a b e t c o n t e r e r e c a p u t A n t y c h r i s t i, adulteri inpudentissimi, quamvis iuxta prophecias veteres et sanctorum adhuc brachia eius remanebunt ad temporum inplecionem, donec filii ecclesie dulcissime fidelissimeque matri sue recordati, a qua et per quam regnum et potestatem acceperant et tradiderant eadem coccinee et blasphemose bestie et crudeli [l]) et monstruose, potati de poculo aureo et pleno abhominacionum

[a]) *om. C.* [b]) tradidi *corr.* traditi *A.* [c]) *ita AB rubr., om. C.* [d]) *om. B.* [e]) *ita A in m. (addens* Ca.[m] 21) *et B rubr.; om. C.* [f]) *ita A* … sanctorum. forciorum ac venustissimorum *B;* forciorum ac venustissimorum *C* … [g]) *add. A in marg.* [h]) caput ad *ABC.* [i]) *A post ras.* [k]) qui *cor*… que *A;* qui *C.* [l]) crudelis *ABC.*

[1]) *Cf. I. Paral. IX. 22.* [2]) *Jerem. VII. 2.* [3]) *Cf. Levit. XXIV.* … [4]) *Prov. XXXI. 19.* [5]) *Job XLI. 24.*

t fornicacionum terre, quod poculum ipsis regibus meretrix et ıagna fornicaria de manu sua propinavit, cum qua iam dudum ınt fornicati, et tunc iam retrahent suam potestatem a bestia :uenta et odient fornicariam illam magnam, que quiescens sedet ıper bestiam, inimicam[a]) emulamque dulcissime et fidelis ma- ·is sue, virginis[b]) et nupte agni, „et desolatam facient eam et udam et carnes eius“ pre ira contra eam et pre compassione ıatris proprie „manducabunt[c]) et ipsam igne concremabunt. eus enim dedit in corda eorum, ut faciant, quod illi placitum st, ut dent[d]) regnum suum bestie, donec consumentur verba ei“. Et mulier illa, que hic est[e]) vocata magna fornicaria, civitas ıagna est[1]), id est multitudo yppocritarum nimia et christiano- ım carnalium sine spiritu Jhesu, qui sunt repleti spiritu huius ıundi, quos deus huius mundi excecavit, ita ut videntes non ideant et audientes non intelligant[2]), qui sunt amici huius ıundi et diligunt omnia, que sunt in mundo, scilicet delicias, ivicias et gloriam et honores, et cum hoc Jhesum crucifixum onfitentur et tenent supradictas sedes duodecim, quasi amici nt et veri Christi, alias tamen propriissime Antychristi existen- :s, contrarii deo, et inimici Jhesu Christi, quia amici huius seculi t inimici virtutis et veritatis[f]) sapiencie divine, et operum dei estructores et potentes debellatores. Et qui talis est, ut ipsi, et odem spiritu[g]) mundi afflatus et amator seculi huius existens, ıput ipsorum et super summam sedem locatus tali forma, ut ɔsi, id est in nomine suo seipsum promoveri ad cathedram rocurans in ecclesia, ipse est summus propriissime nuncupatus t a scripturis vocatus A n t y c h r i s t u s.

Isti itaque omnes simul et singuli spiritum Jhesu non ha- entes sunt illa magna meretrix et „civitas magna, que habet :gnum super reges terre“[3]). Et illi, qui ex talibus amicis huius ıundi et insecutoribus carnalis[h]) huius vite sunt in cathedris redictis duodecim populum christianum tenentes et ambien- :s propter seipsos et suum lucrum, sunt b r a c h i a A n t y c h r i s t i ıperius notata ex prophetis[i]), que, — licet iam capite[k]) occiso er spiritum oris Jhesu et revelato filio iniquitatis denudataque[l])

---

a) et inimicam *BC*. b) *om. B.* c) mandabunt *B.* d) det *B.* *om. B.* f) veritatis et virtutis *BC.* g) *corr. ab ed.;* eiusdem spiritus *nnes cod.* h) carnalibus *C.* i) *A post corr.* k) a capite *B;* quelibet m a c. *C.* l) denudatque *corr.* denudataque *A.*

1) *Cf. Apoc. XVII. 16—18.* 2) *Cf. Luc. VIII. 10.* 3) *Apoc. XVII. 18.*

meretrice, — tamen brachia ex eo diu post hec stare et manere prophetantur, a quibus polluitur sanctuarium forti dinis, et ab ipsis aufertur iuge sacrificium, id est inpeditur prohibetur[a]) communio cottidiana vel frequens Christi Jhe corporis in sacramento altaris a plebeis et a plebibus in co munitate christiana, quamvis isti tales amici carnis sue pasc sine timore cottidie semet ipsos. Et isti sunt, qui dant abhon nacionem in desolacionem, homines inpii et carnales, in tes mentum simulantes fraudulenter [1]).

Isti itaque Antychristi, id est homines carnales et am mundi, rectores populorum, prefatas sedes duodecim inpie superbe pro seipsis vendicantes et occupantes, dicti sunt sta post occisionem capitis ipsorum, id est summi Ant christi, pro eo, quia licet illi, qui summas sedes in eccle dei ex malo et cum malo spiritu occupant, sunt conversi alias quocumque modo sublati de medio et in locum ipsor veri Christi ac fidelia membra Jhesu crucifixi constituti, tam adhuc magna multitudo pseudochristorum depost obtinet et c tinebit sedes prefatas ecclesie, et diutive et cum magnis adver tatibus et laboribus successive eciam ipsi[b]) vincent per agnum, id est pium Jhesum crucifixum, in suis memb multiplicatis. Sunt ecclesie „in senecta uberi“, qui erunt „be pacientes, ut anunccient“ [2]) et in multa paciencia concertent gittime contra huiusmodi[c]) iniquos yppocritas, donec saltem mai ex parte eciam[d]) ipsi de medio sint occisi et aufferentur, pr cientur[e]) super universam faciem terre, sicut stercus et super o nes montes Israel [3]). Tunc[f]) Gog et Magog cum ipsorum ge tibus occidentur et fiet[g]) tunc magna redempcio sanctorum, est cum universa multitudo, vel magna sui ex parte, an torum huius vite christianorum et[h]) yppocritarum, qui seips ingesserant[i]) ad cathedras, ducti spiritu[k]) huius mundi, id avaricia et ambicione carnis, interibit[l]) modo vario et succ sive. Et[m]) ad sedes ipsorum sancti et humiles sim

---

[a]) impedietur et prohibebitur *BC*. [b]) ipsi eciam *BC*. [c]) hu mundi *C*. [d]) et *BC*. [e]) et proicientur *C in m.* [f]) Item *AC*. [g]) *c D 1. 2.* [h]) om. *BC*. [i]) ingesserunt *BC*. [k]) spiritus *BC*. [l]) int bunt *BC*. [m]) Et — successive *om. B*.

[1]) *Cf. Dan. XI. 31 et 32.* [2]) *Psalm. XCI. 15—16.* [3]) *Cf. Jer IX. 22.*

ter [f. 110b] successive locabuntur, et ita, cum falsi :hristi tollentur de medio, veri Christi accipient egimen ecclesie. Et tunc eciam brachia conterentur Anty- ıristi et tunc Sathan, victis regibus suis et anullatis, eciam ›se sub pedibus fortis mulieris contereturª[1]) et experietur ser- ens antiqus et tam superbus, qui[a]) seipsum deo summo equip- arare volebat, suam debilitatem esse nimiam, et maximam su- ramodum fortitudinem mulieris, et maxime in suis duobus refatis brachiis cum eorum duodecim articulis supradictis, qui, t sepe dictum est, duodecim sedes dicte sunt ex alia racione.

In istis itaque sedibus illi, qui sunt similes Christo, id est on sibimet vendicantes honorem, sed ob humilitatem et vir- ıtes[b]) vocati in id, sicut Christus, bene presunt, et tantum, que ınt Christi, querentes, et omnia, que sua sunt [et] mundi huius, bi detrimentum esse et tamquam stercora arbitrantes[2]), illi ınt proprie Christi et servi fideles domino suo unico, ıem dominum, quia omnia relinquentes, que sua sunt, secuti, ıste et sancte sedebunt super sedes duodecim in ie iudicii, cum Christo iudicantes duodecim tribus rael, et notabiliter illos condempnabunt, qui indigne sedes ı presenti duodecim occupaverunt, id est eos, qui non ›cati ad honorem, sicut Aaron, seipsos ad sedes promoverunt, : existentes in sedibus, male prefuerunt cathedris et[c]). que sua ınt, inquisierunt, delicias diei, divicias et honores pensantes [d]) pro lucro suo arbitrantes, Jhesu crucifixo posito post car- ɜm suam vel facto quasi mortuo a corde et a consciencia.

Itaque digni et sancti pape vel appostolici[e]) sedentes in sua ›de papali iudicabunt et condempnabunt[f]) indignos et malos ›ostolicos vel papas. Sic iusti et ydonei archiepiscopi vel chipresbiteri condempnabunt iniustos et indignos archiepisco- ›s, episcopi quoque sancti[g]) sedentes super suas sedes abiudi- ıbunt iniquos[h]) episcopos, et archidyaconi boni malos archi- yaconos. Decani probi decanos reprobos, plebani vel curati ıcerdotes fideles et prudentes existentes in eorum sede[i]) et gnitate infideles et stultos pastores probabunt. Conformiter

---

a) quod *BC.* b) virtutem *BC.* c) atque *B.* d) *om. B.* e) *alia anu add. A in m.* f) iudicabant et contempnabant *false B.* g) *add. C m.* h) indignos *BC.* i) fide *BC.*

1) *Cf. Gen. III. 15.* 2) *Philipp. III. 8.*

imperatores christiani et devoti in ipsorum honore et s constantes inpios inperatores iudicabunt, boni reges vel reg malos regulos, sancti duces inpios duces, pii barones imp barones, iusti iudices plebium iniustos iusticiarios[a]), sa patresfamilias domorum iniquos hospites abiudicabunt[b])

Condempnabunt vero veri Christi[c]) falsos christianos, sa et fideles prophete pseudoprophetas, et ita de aliis auctoritat una cum Christo et approbative sentencie Christi et comparati sicut regina Austri et Ninivite Judeos [condempnaverunt] c temporaneos[d]) Jhesu Christi[1]).

Et ita omnes alii appendicii vel annexi istis duodecim dibus, qui sunt quasi corpus[e]) earumdem sedium vel car brachiorum ossibus suis adherentes et ab ipso fortificati et s stentati et defensati, modis eisdem iudicabuntur a[f]) se invic mutuo et iudicabunt, puta boni malos, iusti iniustos, sancti i quos, qui fuerunt in eodem statu, gradu vel condicione, et usque ad novissimam ancillam, que molit in pistrino.

Capitulum vigesimum secundum[g]).

Discrecio[h]) *quarta de proporcione*[i]) *debita membrorum virgi nupte Christi, id est parcium ecclesie dei.*

De proporcione equali et debita[k]) *ad se invicem parcium Chr Jhesu familie*[l]).

Ecce nunc de mistica[m]) equalitate et de equali et de proporcione corporis Christi mistici et singulorum membror ipsius articulorumque predictorum eius instat inquirendum, quo maxime et primum consistit pulcritudo et decor eccle Christi universe.

Ubi est advertendum, quod venustas et pulchritu virginis sponse non est aliud, quam equalis et debita me sura universorum membrorum et singulorum articulorum seu c

---

23) De ordinacione *A alia manu.*

[a]) iudiciarios *BC.* [b]) adiudicabunt *C.* [c]) christiani *BC.* [d]) c temptores *B.* [e]) corpus *B*; corporis *AC.* [f]) ad *BC.* [g]) *ita AB ru om. C.* [h]) Sequitur distinccio *B.* [i]) de vita *(sic) add. B.* [k]) de vita *(sic* [l]) *ita A in m. (add.* Capitulum 22) *et B rubr.; om. C.* [m]) domestica *(sic)*

[1]) *Cf. Matth. XII. 41—42.*

ım organorum, et ipsorum ad invicem debita proporcio vel ınmensuracio alludens legittime tocius corporis magnitudini et egritati, et cum quodlibet organum et membrum manet in suo ıtu honeste compositum, exercens sibi debitum officium in is vicibus ordinate. Et ita eciam e converso turpitudo rporis in virgine vel deformitas in eo maxime exhitur, cum partes et membra sint corporis[a]) inequalia, vel cum nt ad invicem non proporcionata vel cum non tenentur comsita in suis gradibus et non exercent sua officia propria in :is et vicibus opportunis. Et similiter si quis vult contemıri in omnibus rebus, idem[b]) inveniet, puta quod pulchritudo formositas uniuscuiusque[c]) rei consistit in iusta equalitate parım ipsius et debita ipsarum ad invicem proporcione, ut relucet pictura et scriptura atque in cantu, que omnia opıe stant et pulcherrime, cum in ipsis equalitas et debita prorcio observatur.

Ita conformiter omnino est [f. 111[a]] in mistico Christi rpore et ipsius decore et pulchritudine spirituali et morali, m videlicet supradicta membra et articuli ecclesie sunt in psis integra et bene formata, secundo cum observant inter equalitatem debitam et suam mensuram, tercio cum custoınt ad alia superiora et inferiora iusticie proporcionem, quarto m quodlibet membrum manens in suo gradu, dum[d]) et quando ortet, exercet suum officium proprium in ordine ad totum rpus ecclesie. Et sic cum omnia in congregacione ecclesie orıate fiunt[e]), tunc relucet ecclesia Christi tota pulchra decora ab extra, preter ea, que intrinsecus latent, id est corem et pulchritudinem in mente et in spiritu sancto. Propter od scriptum est de familia Christi, alias sponsa Christi [1]): ulchritudo et decor indumentum eius."

Et quando ista[f]) in membris et articulis misticis[g]) deficiunt, est in personis[h]) ecclesiasticis graduatis, tunc destructa t ipsius pulchritudo. Et de quanto ista in personis ecesie deficiunt vel sunt destructa in paucis vel[i]) in multis, in

---

[a]) corporis in virgine vel deformitas in eo maxime *add. A, sed postea* xime *del.* [b]) id est *C.* [c]) uniuscumque *C.* [d]) *om. BC.* [e]) *ita AB;* linate sint *C.* [f]) *om. BC.* [g]) eius ista *B;* eius *C in m.* [h]) *sup. lin.* r. *A.* [i]) et *BC.*

[1]) *Prov. XXXI. 25.*

magno vel in parvo, de tanto decor et pulchritudo sancte e[c]clesie est destructa seu de tanto a vestibus sue glorie et dign[i]tatis est spoliata et induta vestibus turpitudinis sue et co[n]fusionis, aut verius de tanto est denudata et turpitudo ipsi[us] revelata.

Tunc autem *membra et articuli ecclesie sunt be[ne] formata* in seipsis, cum apostolici, episcopi[a]) et curati anim[a]rum et omnes persone, primum sacerdotes et clerici, et quilib[et] christiani digne vocacione sua, qua vocati sunt, ambulant v[el] conversantur, id est sobrie, iuste et pie vivunt, quilibet stans in suo gradu[c]). Tunc vero observant equalitatem et[d]) mensu[ram] proprie glorie, quando unus alium non supergreditur [in] negocio vel cum unus non elevatur super alium, sicut scriptu[m] est[1]): „Non dominantes in clero, sed forma gregis facti [ex] animo.“ Enimvero iusticie proporcio ad inferiora et superio[ra] tunc servatur et custoditur, cum quilibet et ministrorum pe[r]sonarum ecclesie mensura sue potestatis et auctoritatis sibi d[i]stribute existens contentus et mensura proprii honoris, n[on] vendicat suorum superiorum vel iurisdicciones vel operacione[s] neque usurpat[e]) pro se inferiorum suorum officia, neque adim[it] suorum eorundem inferiorum libertates ad dilatandum[f]) sua[m] propriam iurisdiccionem et potestatem, neque insuper ea, q[ue] sunt communia omnibus, suam potestatem ambiciose quis e[x]tendens, contrahit in sua propria; vel legittima proporcio e[c]clesie inter articulos singulos tunc servatur, cum quilibet s[e]quens et amans iusticiam, unicuique reddit, quod suum est, s[e]cundum apostolum[2]): „Cui debitum, debitum[g]), cui[h]) honore[m] honorem[i]), cui vectigal, vectigal[k])“, etc.[l]). Sed tunc quodlib[et] membrum vel articulus manens in suo gradu legittime exequ[i]tur suum officium, quando quilibet iuxta debitum sue voc[a]cionis facit fideliter et prudenter opera domini sui, inquiren[s] non ea[m]), que sua sunt, sed que Jhesu Christi, cui se destinav[it] ad militandum[n]), secundum quod scriptum est[3]): „Unusqui[s]que, prout accepit graciam, in alterutrum illam administrantes

a) et episcopi *BC.* b) sanctus *(sic) BC.* c) statu vel gradu *BC.* d) *add. A sup. lin.* e) usurpet *BC.* f) dilatandam *C.* g) *add. A in* [...] *alia manu; om. BC.* h) cum *corr.* cui *A in m.* i) honore *corr.* hon[o]rem *A.* k) *om. BC.* l) *om. BC.* m) eam *corr.* ea *A.* n) milita[...] ad destinandum *BC.*

1) *I. Petri V. 3.* 2) *Rom. XIII. 7.* *I. Petri IV. 10.*

Ex quibus colligitur, quod omnis[a]) peccans, primum acerdos vel alias clericus[b]), non tantum seipsum ampnat, sed eciam facit maculam et deformitatem oti corpori ecclesie, sicud quodlibet membrum despectum t turpe, existens in corpore virginis, facit deformitatem et con- emptum toti corpori virginis; et ita eciam est e converso de or- atu. Unde omne peccatum christiani, licet sit in se deformitas ocentissima eidem singulariter[c]), tamen cum hoc omne idem eccatum est[d]) lesio et deturpacio tocius corporis ecclesie; verump- amen maxime[d]) et primum peccatum sacerdotum et Levitarum[e])[1]) eturpat sanctam ecclesiam[f]) et facit sibi iniuriam, quemad- odum turpitudo vel macula in facie virginis magis est ap- arens et reddit ipsam magis despectam, quam in membris ce- eris eius vice. Et sicut dolor cordis est super omnem dolorem ecundum proverbium Salomonis[2]), ita peccatum in dei ecclesia lericorum et sacerdotum est summa destruccio et offensa cor- oris tocius mistici Jhesu Christi.

Sequitur ulterius ex predictis, quod indignissima est onfusio et deordinacio in ecclesia[g]), cum quedam ersone, que secundum primam suam institucionem et voca- ionem sint de loco et gradu inferiori et quasi de loco pe- itarum, tamen seipsos ferunt in[h]) sublime in corpore ecclesie impentesque equalitatem gratissimam et essencialem atque or- inem cassantes[i]), nec non contencionem et invidiam in familia Christi ingerentes, locant seipsos in capite et in loco culorum esse gloriantur. Plane si quis vellet advertere iligenter, videbit, quod ista in ecclesia contigit maxima deor- inacio et turpitudo et est admissa ex torpore et sompnolencia[k]) igilum in ecclesia [f. 111[b]] et custodum. Que etenim esset de- peccior turpitudo et deformitas, quam si pedes[l]) vel manus ro oculis se locent et gerant[m]) in corpore et extrudant oculos

1) Sacerdotes deturpant ecclesiam per peccata sua plurimum *D 2.* — ota *A.*

a) *contin. D 1. 2.* b) vel alias clericus *om. D 1. 2.* c) *ita D 1;* ndem singulari *AC;* eiusdem singulariter *B;* ei singulariter *D 2.* d) *om. C.* et L. *om. D 1. 2.* f) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Primus honor et aior oc., *v. infra p. 227, lin. 25.* g) Jhesu *add. B.* h) ferant et *BC.* cessantes *corr.* cassantes *A.* k) *corr. A.* l) pes *BC.* m) gerunt *BC.*

1) *Cf. I. Paral. XXVIII. 21.* 2) *Cf. Eccli. XXV. 17 (discrepat).*

a suis sedibus vel eciam de[a]) ipsorum officio se inportune intromittant? A iuncturis eciam in scriptura sponsa Christi es commendata, quoniam iuncture legittime et proporcionate membrorum nec non articulorum in corpore virginis ad invicem multum valde faciunt ad decorem corporis universi. Verbi gracia, si caput in debita mensura sit coniunctum scapulis, debit proceritate colli in medio observata, et scapule brachiis utrisque[b]) sint in equali libramine copulate, brachia quoque iunct ordinate ipsis cubitis, cum faciunt usque ad digitos debitam protensionem, et similiter commensurati debite digiti ad invicem cubitis pulchre in debita proporcione cum adiunguntur, constituunt decorem corporis universi; et ita de singulis partibu corporis et ipsarum[c]) iusta ad invicem coniunccione. Ita accipe[d] ad propositum de corpore mistico Jhesu Christi.

Et idcirco magna est facta deformitas Christi Jhesu familie et distinccio turpissima in iuncturis articulorum supra sepe expressorum, et perinde dampnabiliter evenit de populo credencium, cuius in primordio erat cor unum et anima una[1] factus est populus dilaceratus et divulsus. Etenim, ut in pluribus, papa, qui primum et ante omnia deberet esse iunctu episcopis singulis, et esse una manus cum ipsis et solum maxime episcopis bene ordinandis superintendere et maxime ipsi familiaris effici et ipsorum congnicioni[e]): ecce, ipse coniunctu est magis regibus terre et principibus, et aliis magis intendi existens familiaris opitulacionibus et personis sibi ad votum suum adiunctis, supra suos coepiscopos ultra normam elevatu Insuper rupto de medio ordine connexionis primarie[f]) adiunxi sibi universorum beneficiorum et personatuum collacionem, que ad episcopos respiciebant secundum legittiman coniunccionem et inmediatam. Per quod proporcio est cassat et iuncture proprie et decore obediencie et subieccionis in corpore Christi mistico sunt laxate et corrupte.

Similiter episcopi non iuste, non pulchre plebanis, heu modo sunt adiuncti, sed exhibent seipsos plebanis nimis elevatos et dominantes in clero, ita ut curati maneant ab episcopis

a) *in m. add. A.* b) utriusque *C.* c) ipsa *BC.* d) accipe *BC.* e) coniunccioni *corr.* congnicioni *A;* congnicionem *BC.* f) *corr. A.*

1) *Cf. Act. IV. 32.*

ius quam iustum et utile est ecclesie, elongati, extranei[a]) et noti, et ipsi episcopi baronibus terre et principibus, similiter suis magnis canonicis et divitibus huius seculi familiariter ultum adiunguntur. Non enim iam episcopi habent sollicitunem dignam de[b]) bona et utili ordinacione curatorum, sicut ıbent cor suum ad facta negociaque dominorum et alia temıralia et civilia pertractanda.

Et alii episcopi[1]) habent suum cor ad suam proriam devocionem privatam exquirendam, eo[c]) minus ır suum ad suos filios, id est curatos, coniunctum et mancitum habentes, per quod multa iactura admittitur in[d]) comuni salute animarum; et ipsorum talis privata devocio in[e]) ımpnum et preiudicium reipublice, quoad hoc, exercitata[f]) a ımino minime est acceptata, iuxta scripturam, que dicit in proıeta ad eosdem[2]): „Et hoc sursum fecistis, operiebatis lacrimis tare, domini, fletu et gemitu, ita ut non respiciam ultra ad saificium vestrum nec accipiam placabile quid de manu vestra. : dixistis: Quam ob causam? Quia dominus testificatus est ter te et uxorem pubertatis tue, quam tu despexisti et hec ırticeps tua et uxor federis[g]) tui. Nonne unus fecit et residuum ıiritus est? Et quid unus querit, nisi semen dei? Custodite go spiritum vestrum et uxorem[h]) adolescencie tue noli deıicere. Cum odio habueris eam, dimitte, dicit dominus deus rael." Attende hanc scripturam prophete et intellige, si vales, ıi habens communem familiam Christi gubernare[i]) et prodere sollicite, tamen[k]) odio habes occupacionem cum ea et gemiscis, cum incumbit tibi laborare[l]), illectus et allectus tua ıce et privata tua psalmodia longa et devocione, licet quanıque delicata et lacrimosa. Et pensa hic, quam sint talia doino Jhesu inaccepta, qui dixit Petro[3]): „Symon Johannis, digis me plus hiis? Pasce oves meas", et non dixit: „Fruere ıce in privata tua mansione."

---

7) Nota. Rector ecclesie vacans proprie devocioni *A alia manu.*

[a]) extranee *A;* extranei *BC.* [b]) et de *C.* [c]) eos *corr.* eo *A.* et *BC.* [e]) et *B.* [f]) exercita *(sic) A.* [g]) sudoris *BC.* [h]) uxore eius *lse C.* [i]) gubernacione *C.* [k]) cum *BC.* [l]) labore *BC.*

[1]) *auctor Regularum procul dubio in „privatam devotionem" Johannis de nstein, archiepiscopi Pragensis et sui superioris, verbis sequentibus allusionem cit. Cf. etiam Tomek, Dějepis města Prahy, III², p. 361, n. 39.* [2]) *Malach. 13—16.* [3]) *Joann. XXI. 15.*

Ita eciam corda curatorum sacerdotum non su coniuncta fideli nexu cum ipsorum plebibus, sed aversa et d stracta per varias vanitates huius mundi; et maxime abierui post divicias et [f. 112[a]] honores et cetera propria[a]) sua comoc sui corporis vel huius vite. Sunt enim plebani similiter nim elati suis plebeis et extranei, acceptores supra modum pe sonarum [1]).

Propter hec igitur et talia iuncture gratissime sanct ecclesie sunt destructe et funiculi eius sunt disso luti vehementer et laxati. Nam dominus papa hod laxe et non usquequaque solicite et digne providet de arch presbiteris vel archiepiscopis sancte ecclesie, neque insistit co gregacioni episcoporum et ipsorum monicioni, neque enim potes existens voluntarie supra modum et ultra omnes suas vires a gravatus dispensacione officiorum et beneficiorum latissime e clesie per orbem universe. Ita archiepiscopi curant episc pos indigne et negligenter, et ita eciam e converso pari form episcopi quoque suos archydiaconos debita animadverten non attendunt, et archidyaconi similiter e converso episc pos non respiciunt digno modo, habentesque suam a papa pr mocionem superbiunt contra suos prelatos, soli pape volent esse subiecti inmediate. Conformiter archidyaconi, aliis inten suos decanos non attendunt et non satagunt ipsos sepius co gregare, monere et visitare. Similiter decani non advertent suos prelatos condigne ipsos curatos sacerdotes varie negligu et suum debitum officium aput eos remisse exequuntur. Pa modo sacerdotes inmediati plebium iam non opus Chri Jhesu faciunt in plebeis vel inquirunt, id est salutem animaru sed lucra sua vel divicias et dulcem vitam sue[b]) carni[c]), perinde tota hec manus ecclesie dextra mistica est valde inf mata et laxate eius iuncture non valent pacem, unitatem disciplinam tocius corporis continere, efficere vel gubernare.

a) *om. C.* b) suam *BC.* c) carnis *corr.* carni *A.*

1) *Cf. Act. X. 34.*

Capitulum vigesimum tercium[a]).

)uod[b]) *in corpore Christi mistico principalius est manus dextra uam sinistra, et primum principalius[que] est regimen sacer- 'otum quam regum terre in populo christiano, et quomodo*[c]) *iam fit istius abusus*[d]).

Sunt tamen nichilominus adhuc et alie cause, cur ista ma- us ecclesie et eius articuli sit infirmata et facta invalida se- ulo in presenti et quo modo proporcio debita commensura- ioque pulcra et legittima membrorum mistici Christi corporis t articulorum ac iuncturarum eius sit[e]) multipliciter destructa, ilacerata et cassata.

Pro quo est hic advertendum diligenter, quod duo prefata rachia mistica ecclesie et forcia sunt, a quibus et propter que :hristus dictus est David, id est manu fortis, quibus totum cor- us ecclesie ambitur, munitur et gubernatur et portatur, quem- dmodum scriptum est[1]): „Leva eius sub capite meo et dextera ›sius amplexabitur me.“ Sicut igitur in corpore humano ambe ıanus corpus totum ambiunt et fulciunt, non tamen ex equo el[f]) de pari, sed semper et ubique manus dextra est prima t principalis, et manus sinistra est ipsam insectans et adiu- ando cooperans: ita in proposito manus dextra, id est sacer- ocium, primum et principalius possidet populum otum christianum, ambit, munit et gubernat et de- et gubernare, quam manus sinistra, id est manus egia vel brachium seculare. Et primus[g]) honor et maior rompciorque obediencia a plebibus et a vulgo debet inpendi ıcerdotibus quam iudicibus et principibus secularibus semper t ubique per ecclesiam.

Racio illius primo, quia christianus populus est primo et rincipalis populus spiritualis vel in maiori sui parte, et non ırnalis, nisi depost et in minori sui parte. Ergo primo et princi- aliter debet[h]) obedienciam et honorem gubernacioni spirituali, l est iurisdiccioni[i]) suorum sacerdotum.

---

[a]) *ita A rubr., om. BC.* [b]) Sequitur *add. B.* [c]) et quando *add. B.* [d]) *ita A in m. et B rubr., om. C.* [e]) sint *A (prout etiam supra);* sunt *C.* [f]) et *BC.* [g]) *contin. D 1. 2.* [h]) debet *A,* debetur obediencia *B,* citur *C.* [i]) iuridiccioni *A.*

[1]) *Cant. II. 6.*

Secundo in populo christiano priora sunt ea, que sun spiritualia et ad salutem anime, quam temporalia et que sun ad salutem corporis; sed gubernacio sacerdotum est in spiri tualibus et ad salutem anime, gubernacio autem regum et iu dicum terrenorum est in temporalibus et in illis, que sunt a salutem carnis. Ergo christianus populus maxime et primur debet sacerdotibus obedire et subesse.

Tercio[a]) gubernacio sacerdotum spiritualis est similic gubernacioni inmediate dei et propinquior ad ipsam, quam gu bernacio regum terre. Ergo[b]) christianus populus debet ei pr mum et magis subesse et obedire.

Quarto[c]) ordo et gubernacio spiritualis populi est indit et formata primum in ecclesia et principaliter atque inmediat a Christo Jhesu, sed non ita gubernacio regum et principur terre[d]). Ergo primum debet eidem subesse populus christianu

Quinto[e]), quia potestas et auctoritas sacerdotalis est pc testas divina notorie et inmediate, ut dimittere peccata et cor ficere[f]) sacramenta et cetera huiusmodi[g]), non autem sic pc testas regum. Igitur, etc.[h]).

Sexto[i]) leges et regimen regum terre est prorsus simil factum regimini gencium et paganorum. Nam et legibus ipsc rum utuntur et consuetudinibus ac moribus, in quibus rege gencium dominantur, eorum et qui potestatem habent, benefici vocantur [f. 112[b]]. Regimen vero et ordinacio sacerdotum i Christi ecclesia[l]) est propinqua et similis Christi doctrine e ewangelio. Ergo primum[m]) et magis debet ipsi a vulgo chr stiano obediri.

Septimo[n]) vindicta [sacerdotum] maior et censura gravic est super malefactores, quia abscisio a communitate ecclesie e a gracia dei in celo et in terra venit ex potestate sacerdotal quam ex censura et potestate regali, quia nisi occisio corpor Christi, ergo[o]), etc.

Octavo[p]), quia reges et principes terre in christiano pc pulo suscipiunt benediccionem, unccionem et auctoritatem statu

---

[a]) Tercio — obedire *om. D 1. 2.* [b]) *om. BC.* [c]) Tercio *D 1.* [d]) terre — christianus *om. D 1. 2.* [e]) Quarto *D 1. 2.* [f]) *corr.* co ferre *A.* [g]) et c. h. *om. D 1. 2.* [h]) Igitur, etc. *om. D 1. 2, continuante* Quinto, quia reges et principes terre ꝛc. [i]) Septimo *false A.* [k]) *i omnes cod.* [l]) iuxta ecclesiam *(sic) BC.* [m]) primo *BC.* [n]) Octa *false BC.* [o]) Christi, ergo *om. BC.* [p]) 10° *false A; cont. D 1. 2.*

hristiani atque gubernacionis populorum necnon ingressum ad cclesiam per sacerdotes et a[a]) sacerdotibus[b]), secundum apotolum autem maior est, qui benedicit, quam is, qui benedicitur[1]). t[c]) ad hoc faciunt hystorie veteres sanctorum imperatorum tque regum, utpote[d]) Theodosii et aliorum. Ergo, et cetera.

Quod autem modo[e]) manifeste videtur oppositum in dei cclesia, id est quod communiter totum wlgus tremit oram dominis suis et principibus secularibus et romptissime ipsis obedit, sacerdotes autem contempnit et bedienciam ipsorum conculcat et parvipendit, illud est destiıcio et vindicta a deo atque antychristeitas super populım christianum carnałem et indignum ingratumque domino hesu, deo suo[f]).

Que distinccio siquidem et abusio abhominabilis et damposa nimium in christiano populo venit et facta est (1) primo[g]) ropter et ex parte wlgi carnalis, ut dictum est, quod uta cum maiore[h]) timore et reverencia atque promptitudine beditur a populo brachio seculari vel regibus et principibus erre, quam dei altissimi sacerdotibus. Nam per christianos poulos ritus omnes gencium et mores et cupiditates atque pecata gentilia obtinuerunt et omnis pompa et ambicio huius undi, et idcirco communiter eciam[i]) dominacio et crudelitas yrannorum ipsis talibus optata advenit ex parte regum et prinipum terrenorum. Et per omnia simile nunc christianis suerbis evenit, quod aliquando Judeis in tempore Samuelis, cum opulus inobediens deo suo et superbus[k]), abiecto pio et manueto regimine Samuelis, sacerdotis in loco domini dei ipsorum ollocati, pecierunt sibi regem ad modum omnium aliarum cirumquaque gencium, et datus fuit eis rex, et dictum est de psis a domino ad sacerdotem[2]): „Non te proiecerunt, sed me. ropterea da ipsis regem. Verumptamen dicito eis: Vis regem,“ t cetera multa ibidem require. — Ex dei itaque ordinacione[l]) enit, quod crudelis et mundialis populus puniatur[m]) dure et

---

a) *om. C.* b) et a s. *om. D 1. 2.* c) Et — et cetera *om. D 1. 2.* d) ut *B.* e) Quodam modo *D 2.* f) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* x dei itaque ordinacione ɔc., *v. infra lin. 32.* g) *om. C.* h) maiori C. i) idcirco eciam consequenter *C.* k) superbiens *B.* l) Ex dei rdinacione ɔc. *contin. D 1. 2.* m) prematur *BC D 1. 2.*

1) *Cf. I. Cor. XIV. 5.* 2) *Cf. I. Reg. X. 19 (libere allatum).*

gemat subditus iugo ferreo tyrannorum, quoniam propter pec cata populi deus permittit regnare yppocritam[a]), et secundun apostolum omnis potestas a domino deo est[1]).

Illud eciam, quod populus christianus nunc magis subiec tus est in omnibus brachio sinistro, id est potestati secular quod[b]) et magis prompte obedit, quam regimini sacerdotur suorum propriorum, venit (2) ex parte christianorur principum et dominorum, pro eo videlicet, quia[c]) ipsi, as sumpta[d]) superbia et omni fastu huius mundi, Christi Jhes populum suo dominio tyrannice et superbe subdiderunt et, d dominacione super christianos populos nimium gaudentes e gloriantes, obliti sunt domini Jhesu crucifixi et crucis ipsius e humilitatis in[e]) hoc mundo et noluerunt intelligere, quod ips solus factus est dominus et sibi soli data est potestas in cel et in terra, eo quod ipse fuit fidelis deo suo et obediens usqu ad mortem, mortem autem crucis[2]), et contempserunt hoc scir firmiter, quod potissime christianus populus est unici soliu Jhesu Christi, eo quod ipse emit eum sanguine suo et mort sua. Et per hoc captivati a pompa et ambicione huius mund contempta humilitate et paciencia Christi Jhesu, constituerun regnare super populum christianum per potenciam et per fa stum et omnem tyrannidem ad modum regum gencium et ty rannorum, dicentes[3]): „Hereditate possideamus sanctuarium dei nichil aliud estimantes, [quam] quod populus christianus esse proprie ipsorum et ipsi eorum domini, ut solent dicere ‚domin naturales‘.

Et perinde excusso regno Christi et declinato mansuet et quod est per virtutem et humilitatem, constituerunt regnur huius mundi de populo christiano, quod est per superbian ambicionem, et per hoc facti sunt regnum Antychristi, in spirati a spiritu et a deo huius mundi. Et post hoc discer pserunt[f]) dilaceraveruntque populum dei et diventilaverunt su cornibus, diviseruntque sibi terram sanctorum gratuito[4]), id es

16) Nota de populo christiano *A.*

[a]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* In domo autem oc., *v. infra p. 23 lin. 30.* [b]) *ita BC;* quam *A ante corr.* [c]) quod *C.* [d]) assumpti *B* [e]) *om. C.* [f]) descripserunt *(sic) B.*

[1]) *Cf. Rom. XIII. 1.* [2]) *Cf. Philipp. II. 8.* [3]) *Psalm. LXXXII. 1* [4]) *Cf. Dan. XI. 39.*

pro libito ipsorum, quasi suam propriam hereditatem, nec iam paciuntur aliud[a]) sibi persuaderi, nisi puta quod populus christianorum est valde ipsorum proprium, et ipsi unici domini et hereditarii eorumdem; et dehinc dilatati et inpinguati, et populis christianis similibus sibi, id est similiter desolatis a spiritu Jhesu propter amorem terrenorum, adunatis sibi et compactis quasi squamis sese comprimentibus et sibi invicem adherentibus et quasi scutis fusilibus ad invicem induratis[1]), reges et principes huiusmodi divisi sunt ab invicem in septem capita et cornua decem[2]) discerpencia et dilacerancia populum christianum, ambiciose et superbe volentes dominari per seipsos et super alterutrum et hereditarie ipsi dominia possidere populorum secundum omne, secundum quod inspirantur [f. 113[a]] a spiritu Antychristi, id est dei huius seculi. Sicque facti sunt omnes pariter huiusmodi reges et principes atque domini in populo christiano in nomine suo ad[b]) regna vel hereditarie venientes una bestia ascendens per superbiam, per incrementa, et successive veniens de mari[3]), id est de mundo hoc, puta amatoribus huius mundi christianis, qui de aquis dulcibus facti sunt aque false et amare[4]), et in tantum sunt multiplicati et[c]) per orbem dilatati, quod in magnum mare redundaverunt valde nimis fluctivagum et amarum. Exinde et de talibus venit bestia ista magna coccinea, id est cruenta et carnalis, habens septem capita et cornua decem, vorans plebem domini Jhesu, sicut escam panis[5]), et cornibus decem dilacerans et suis pedibus ursinis conculcans, existens similis pardo in rapacitate avaricie, et pedes eius ut pedes ursi ex habundancia[d]) deliciarum carnis et luxurie[e]), et os eius sicut os leonis propter faciem crudelitatis eorum et superbie, plena nominibus blasphemie[6]), id est nominibus superbie et derisionis Jhesu crucifixo, quoniam in[f]) domo et familia Christi Jhesu et sui populi christiani est unicus rex et dominus; et[g]) ergo omnis, qui venit in nomine suo ob suam superbiam et non vocatus, sed ambicione dominandi ipsum inpellente, ille plenus est blasphemia contra Jhesum crucifixum et hunc humilitatum et mansuetum. Et[h]) quicumque

---

a) aliquid *C.* b) et *B.* c) *sup. lin. A.* d) habundancia *B;* abundancie *A.* e) luxuria *B.* f) *contin. D 1. 2.* g) *om. D 1. 2.* h) Et — populum christianum *om. D 1. 2.*

1) *Cf. Job XLI. 6.* 2) *Cf. Apoc. XVII. 3.* 3) *Cf. Apoc. XIII. 1.* 4) *Cf. Apoc. VIII. 11.* 5) *Cf. Psalm. XIII. 4.* 6) *Cf. Apoc. XIII. passim.*

ex talibus christianis cupidis et superbis assumpsit sibi nome et apropriat cuiuscumque magnificencie, dominacionis et honori ille nomen plenum blasphemia Christi crucifixi sibi vendicav et se eodem insignivit et habet inpressum[a]) caracterem besti in fronte sua[b]) et habet nomen eius in manu sua, et quociens cumque nomine illo[c]) gaudet, eo famatus a christianis, tocien blasphemat Christum crucifixum. Inficiari enim non potes quin omnis, qui in domo patrisfamilias alterius existens, nome sibi patrisfamilias[d]) vel domini domus vendicat in domo et i familia, non vocatus a patrefamilias, sed ex superbia seipsun intrudens, iste blasphemat ita in regno et in dominacione Jhes crucifixi super familiam et populum christianum. Quid enin aliud est blasphemia nisi fama derisionis et singulariter domi nacionis dei vel divine magiestatis[e])?

Isti ergo et huiusmodi domini, principes et reges terre i populo dominacionem et tyrannidem exercentes super populur christianum, solum in nomine suo venientes, gloriosi facti i populo, effecerunt, ut vulgus christianum tremiscat coram ipsi et obediat ipsis nimis prompcius et reverencius, quam mandati dei vel iurisdiccioni[f]) sacerdotum. Ad hoc facit eciam, quo idem domini, principes et reges temporales, ips contempnunt et inpediunt iurisdiccionem[g]), liber tatem et potestatem sacerdotum et non permittunt liber sacerdotes manuducere oves Christi secundum ewangelium ve iura ecclesie. Et ipsi populum faciunt verbo et exemplo su rebellem et inobedientem suis sacerdotibus propriis et pro sa lute eorum ordinatis. Et per hoc mirabilis[h]) res et nimiur monstruosa evenit, ut manus sinistra in eodem corpore in aminiculum manui dextre prestita, et que perinde in omnibu manui principali in corpore assistere adiuvareque ipsam de buerat et confortare, et ecce, ipsa eadem altera manus facta e manui principali ad inpedimentum et[k]) aggravamen sue liber tatis, eandem[l]) depredans sua iurisdiccione[m]), gloria et honor

13) Blasphemia. Nota *A*.

[a]) in spiritu *(sic) B*. [b]) suo *AC*. [c]) *om. BC*. [d]) patrifamili *corr.* patrisfamilias *A*. [e]) magiestatis *A*, magestatis *BC*, maiestatis *D 1.* *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Sed ita facit ɔc., *v. infra p. 233, lin. 1.* [f]) iuridiccionem *A*. [g]) juridiccionem *AB*. [h]) mirabiles *corr.* mirabilis [i]) *om. BC*. [k]) ad *add. A, sed postea del.* [l]) *om. B*. [m]) iuridi cione *AB*.

Ita[a]) iam facit brachium seculare[b]) in Christi Jhesu ecclesia brachio spirituali in tantum[c]), ut populus christianus avulsus et divisus ab obediencia sacerdotum et subieccione, quibus[d]) debebat primo et principaliter adherere et ipsos insequi toto nisu ad salutem et mandata dei adinplenda, ecce sequitur in toto et primo principaliterque suos reges et presides ad regnum huius mundi, ad divicias, delicias et honores, magna voluntate et dulciter ipsis adherens, obediens ipsis et innitens, magis ostendens seipsum per hoc[e]) de regno bestie et[f]) Antychristi quam de regno mansueti et mitis regis regum, Jhesu crucifixi[g]).

Capitulum vigesimum quartum[h]).

Quod[i]) *vicio manus dextre factum est, quod sinistra manus amplius quam ipsa in corpore Christi mistico regit et principaliter*[k]).

Verumptamen hec destitucio debite proporcionis parcium in corpore ecclesie Christi, id est ordinate subieccionis, et quod manus sinistra magis regit et forcius magisque principaliter in populo christiano, facta est et admissa non tantum ex parte wlgi, ut dicebatur, carnalis, nec eciam tantum ex parte principum et regum christianorum, amicorum huius seculi, sed eciam et maxime[l]) (3) ex parte effeminatorum et carnalium sacerdotum.

Primo ex[m]) eo, quod nos, o sacerdotes, ad amorem huius seculi defluentes et per concupiscenciam carnis spoliati a virtute, qua eramus induti ex alto, tamquam Sampson[n]) a septem crinibus per Daly[l]am[o]) meretricem[1]), facti sumus inbecilles et infatuati[p]), similiter ut nostri populi et principes et nostri reges, et per hoc facti contemptibiles a populo et ab[q]) hominibus con-

---

[a]) Sed ita ɔc. *cont. D 1. 2.* [b]) seculare — spirituali *om. B;* in — spirituali *om. C.* [c]) *om. D 1. 2.* [d]) de quibus *D 2.* [e]) et per hoc *D 2.* [f]) *ita C D 1. 2;* a *AB.* [g]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.:* Verumtamen ex eo. quod nos ɔc., *v. infra lin. 23.* [h]) *ita AB rubr., om. C.* [i]) Sequitur, quod manus ɔc. *B.* [k]) *ita A in m. (addens* Ca.m 24) *et B rubr.; om. C.* [l]) maxime et *BC.* [m]) *cont. D 1. 2.* [n]) Samson *B.* [o]) Dalyam *A;* Dalidam *BC D 1. 2.* [p]) infatuati — ab hominibus *om. BC.* [q]) in *corr.* ab *A in m.*

[1]) *Cf. Judic. XVI. 13.*

culcati, ita ut timor populorum et reverencia perinde sunt *(sic)* ad nos extincta et anullata, ut iam displicencia sit in vulgo nobis subici vel[a]) obedire in tantum, quod non nisi, in quibus oportet, vix nobis [f. 113[b]] cum tedio obediunt nostre oves[b]).

S e c u n d o quia, quod[c]) sumus carnales et molles effecti, perinde facti sumus pusillanimes et muliebres, nostram iurisdiccionem[d]) tepide exequentes et ob timorem cedentes expugnatoribus et inpeditoribus nostra iura et nostrarum[e]) libertates, et ita paulatim et successive est demolita et anullata nostra potestas et gravitas auctoritatis, et populi iam ab ipsa recesserunt.

T e r c i o pro eo, quod placet nobis societas amatorum huius vite et participacio omnium, que ipsi diligunt, cum eisdem, utpote pacis et amicicie carnalis, deliciarum, diviciarum et honorum[f]), et eadem diligimus, que ipsi diligunt, et talia sequimur, que reges principales huius seculi insecuntur; per quod sumus regno[g]) Antychristi similiter incorporati vel regno huius mundi, et potestatem nostram et auctoritatem gravem et celestem sic dedimus in manus bestie, et principaliter vel quasi ad mandatum eorum ipsam exequimur et exercemus, et quando volunt, tunc possunt nos inpedire vel ad hoc promovere.

Q u a r t o ex eo, quod merito[h]) hec patimur a subditis vel a[i]) dominatoribus Egypti, puta inobedienciam et malam famam, quia peccavimus in fratrem nostrum, Christum Jhesum, ipsum ponentes in cisternam veterem nostri hominis veteris et terrestris, ubi piissimus Jhesus tenetur captivatus[k]), et dehinc sumus vendentes ipsum pro nostra avaricia in Egyptum [1]). Et quia nos deo nostro non obedivimus, iuste nobis minime a subditis obeditur, et quia obliti sumus Jhesu crucifixi, nostra magna auctoritas et potestas a populis est oblita, et quia crucem domini Jhesu et eius ignoranciam proiecimus, que erat nostra maxima gloria, facti sumus pro eo inglorii a nostris conchristianis. Et quia gloriam et honorem huius vite sequimur et festinamus indui, que est abhominacio magna in[l]) desolacione[m]) coram Jhesu

---

[a]) nobis *BC.* [b]) Merito autem hec patimur oc., *contin. D 1. 2.*, v *infra lin. 22.* [c]) *om B.* [d]) iuridiccionem *AB.* [e]) *ita omnes cod.* [f]) bonorum *C.* [g]) *om. C.* [h]) *contin. D 1. 2.* [i]) *om. D 2.* [k]) et c. C [l]) et *D 1. 2.* [m]) desolacionem *corr. A* desolacione.

[1]) *Cf. Gen. XLII. 21 et XXXVII. 24.*

crucifixo et[a]) fideli ecclesia christianorum, propterea facti sumus ignobiles abhominabilesque coram Christo Jhesu et sanctis eius et ipsius ecclesia militante sacrosancta[b]).

Quinto ex eo, quod manus ecclesie sinistra, id est brachium seculare, est nimis inpinguata et dilatata in suis carnibus, id est in suis suppositis carnalibus et amicis huius mundi, in diviciis, gloria et potestate temporalibus, que sunt robur et virtus dominii et regni huius mundi. Manus vero dextra, id est auctoritas et iurisdiccio spiritualis, est valde extenuata et infirmata, et hoc idem, *a)* quia manus dextra sancte ecclesie, que debet esse repleta diviciis spiritualibus[c]) et circa[d]) ea occupata, repleri se elegit magis diviciis, deliciis et honoribus huius mundi, sicut et manus sinistra, ut paulo ante est deductum, et que debebat esse extenta et porrecta ad[e]) spiritualia maxime et eterna et contracta ad temporalia, et ecce per oppositum ad eterna et spiritualia manet contracta et abbreviata, ad temporalia vero bona est nimium extenta et aperta, et per hoc destituta a suis propriis viribus et degenerans a sua ipsius dignitate et potestate, est facta infirma[f]) et debilis. Quod quidem necessarium et consequens erat sic evenire, postquam cupiditati et ambicioni rerum temporalium sacerdocium ecclesie dedit manus, quod ad res spirituales reperiatur invalida et infirma, quoniam nequaquam suppetit ad utrumque, et alias est prorsus indignum hoc rerum in se posicioni et proprietati[g]), videlicet occupari circa sarcinulas vilissimas et ipsis pollui manibus illis, que ad res maximas et divinas sunt[h]) consecrate. Nam hoc satis scriptura expressit prophetarum. Nam dicit Ysaias[1]): „In die illa erit dominus exercicium corona glorie et sertum exultacionis residuo populi sui et spiritus iudicii sedenti super tronum et fortitudo revertentibus de bello ad portam. Verum hii quoque pre vino nescierunt et pre ebrietate erraverunt. Sacerdos et propheta pre ebrietate, absorpti sunt a vino[i]), erraverunt, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium. Omnes mense eorum replete sunt vo-

---

[a]) et — Jhesu *om. BC.* [b]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Jam emanaverunt ɔc., *v. infra p. 241, lin. 32.* [c]) secularibus *corr.* spiritualibus *A.* [d]) tunc *BC.* [e]) et *corr.* ad *A.* [f]) infirmis *C.* [g]) posicioni et proprietati *omnes cod.* [h]) et *corr.* sunt *A in m.* [i]) *ita C et biblia;* animo *false cet. cod.*

[1]) *Isaiae XXVIII. 5—8.*

mitu sordiumque, ita ut non sit locus iuxta." Et paulo pos ibidem ad propositum[1]): „Coangustatum enim stratum, ita u aliter decidat, et pallium breve utrumque operire non potest." Et ad idem[a]) dominus Jhesus crucifixus[2]): „Nemo potest duobu dominis servire," et infra[b])[3]): „Non potestis, inquit, deo servir et mamone." Et alibi[4]): „Nemo mittens manum suam ad ara trum et respiciens retro aptus est regno dei." Et apostolus[5]) „Nemo militans deo inplicat[c]) se secularibus negociis," et iterun dicit[6]): „Non potestis calicem domini bibere et calicem de moniorum."

Ex quibus colligitur, quod si manus ecclesie sinistra es occupata et inmersa in rebus istis mundialibus et circa hoc fact fortis, piguis[d]) et dilatata, minus quidem peccatum est, sed dum manus ecclesie dextra circa talia sit inpedita, occupata et illis repleta, fortis facta et dilatata, illa maxima est iniquitas et destitucio ecclesie. Verbi gracia Si layci sunt avari et dediti ad divicias seculi[e]) acquirendas[f] et possidendas, iniquitas quidem est magna [f. 114[a]] hoc facere christianos, qui ex toto faciunt contra Christi ewangelium e religionem suam celestis et perfecte libertatis. Sed si id[g]) faciun sacerdotes, illud non tantum est iniquitas magna, sed habundancia iniquitatis nocentissima ecclesie Jhesu Christi. Nam illud non tantum est ex toto facere contra ewangelium, sed est iniquissime expugnare ewangelium domini Jhesu crucifixi. Igitu cum in[h]) sacerdotibus ecclesie, amicis huius vite, a minore usque ad maximum omnes student avaricie, et sacerdos et propheta cuncti faciunt dolum[7]), qui sunt manus dextra esse Christ mistici corporis diffinita, merito ob eam causam facta est inpotens et invalida in suis operacionibus, sua auctoritate et potestate. Non enim[i]) sine causa dictum est apostolis et predicatoribus post acceptam de celis virtutem et potestatem[8]): „Nichil, inquit, tuleritis in via, neque sacculum neque peram nequ duas tunicas habeatis", etc.[k]). Et Petrus, sacerdos precipuus

17) Avaricia sacerdotum *A.*

a) ibidem *B.* b) *om. BC.* c) applicat *BC.* d) piguis *AC;* pingwis *B.* e) huius seculi *C.* f) acquirandas *BC.* g) illud *C.* h) *ita A*C i) *om. C.* k) *om. BC.*

1) *Isaiae XXVIII. 20.* 2) *Matth. VI. 24.* 3) *Matth. VI. 24.* 4) *Lucae IX. 62.* 5) *II. Tim. II. 4.* 6) *I. Cor. X. 20.* 7) *Cf. Jerem. VI. 13* 8) *Lucae X. 4.*

olens ostendere potestatem manus dextre istius, premisit, diens[1]): „Argentum et aurum non est michi", tunc sequitur: Quod autem habeo, hoc tibi do[a]): Surge et ambula", etc. Unde pte et maxime ad propositum dominus Jhesus crucifixus loquitur per Malachiam ad huiusmodi presentis seculi sacerdotes, licens[2]): „Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes. Si[b]) iolueritis audire [et] ponere super cor, ut detis gloriam nomini neo, ait dominus exercituum: Mittam in vobis[c]) egestatem et naledicam benediccionibus vestris et maledicam illis, quoniam ion posuistis super cor." Et tunc multum ad propositum: „Ecce go proiciam vobis brachium et dispergam super vltum vetrum stercus solempnitatum vestrarum, et assumet vos secum. t scietis, quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum neum cum Levi, dicit dominus exercituum. Pactum meum fuit um eo vite et pacis, et dedi ei timorem, et timuit me et a facie iominis mei pavebat. Lex veritatis fuit in ore eius et iniquias non est inventa in labiis eius: in pace et in equitate amulavit mecum et multos avertit ab iniquitate. Labia enim saerdotis custodiunt scienciam et legem requirunt de ore eius, quia angelus domini exercituum est. Vos autem recessistis de ia et scandalizastis[d]) plurimos in lege: irritum fecistis pactum evi, dicit dominus exercituum. Propter quod et ego dedi vos ontemptibiles et humiles omnibus populis, sicut non servastis ias meas et accepistis faciem in lege. Numquid non pater nus est omnium nostrum? Numquid non deus unus creavit ios? Quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum, iolans pactum patrum nostrorum? Transgressus est Juda, et bhominacio facta est in Israel et in Jerusalem, quia contaminavit Judas sanctificacionem domini, quam dilexit, et habuerunt[e]) iliam dei alieni. Disperdat[f]) dominus virum, qui fecit[g]) hec, nagistrum et discipulum de thabernaculo[h]) Jacob et offerentem nunus domino exercituum. Et hoc rursum fecistis, operiebatis acrimis altare domini, fletu et gemitu[i]), ita ut non respiciam ultra d sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra. Et

---

[a]) *om. B.* [b]) et si *A,* et *addens sup. lin.;* et *etiam ponunt BC, sed m. biblia.* [c]) in vos *biblia.* [d]) scandalizatis *B.* [e]) *ita omnes cod.;* hauit *biblia.* [f]) Disperdet *biblia.* [g]) fecerit *biblia.* [h]) tabernaculis *biblia.* [i]) mugitu *biblia.*

[1]) *Act. III. 6.* [2]) *Malach. II. 1—17.*

dixistis: Quam ob causam? quia dominus testificatus est inte te et uxorem pubertatis tue, quam tu despexisti: et hec particeps tua et uxor federis tui. Nonne unus fecit et residuum spiritus eius est? Et quid unus querit, nisi semen dei? Custodite ergo spiritum vestrum et uxorem adolescencie tue noli despicere Cum odio habueris eam, dimitte, dicit dominus deus Israel[a] Operuit[b]) autem iniquitas vestimentum eius, dicit dominus exercituum. Custodite spiritum vestrum et nolite despicere. Laborare fecistis dominum in sermonibus vestris et dixistis: In quo fecimus[c]) eum laborare? In eo, quod dicitis: Omnis, qui facit malum, bonus est in conspectu domini et tales ei placent, aut certe ubi est deus iudicii?"

b) Ex hoc textu scripture alia colligitur causa, quare in tantum hodie manus dextra ecclesie sit infirmata et facta inbecillis, et est, quia, postquam convertit se ad temporalia bona tenenda, inquirenda et multiplicanda et [est] circa ea occupata, reliquit[d]) operari[e]) opus suum proprium et sibi a domino deo ardue commendatum, puta diligentem salutem et curam animarum in tantum, ut, dum decem opera perficit in temporalibus et pro lucro et comodo temporali et per prius, tunc post vix unum interim et inbeciliter facit opus suum proprium et sue fidelitati commendatum, scilicet pro salute communi animarum; quinymmo et illud quod facit inbecilliter pro salute animarum, illud facit eadem manus dextra conducta pro mercede et comodo temporali. Nam[f]) nisi lucrum et comodum habere proinde temporale se speraret, nec opera pro salute animarum vellet operari ista infidelis manus dextra. Itaque quia manus hec reliquit opus sibi commendatum, reliquit eam ille, qui robur et potestatem sibi fontaliter influebat, et quia noluit uti potencia et virtute in operacionibus sibi propriis, sed accepit graciam dei datam pro toto [f. 114b] corpore et pro salute tocius suppositi solum pro seipsa vel ad alium finem[g]) et contrarium dei gracie eam ordinando, utpote ad lucrum et comodum temporale[h]), et minam sibi traditam fodit in terram inutiliter et abscondit, ideoque non

---

[a]) dominus exercituum *biblia*. [b]) operiet *biblia*. [c]) fecistis *B*. [d]) *corr. A;* reliqui *BC*. [e]) operarii *C*. [f]) Non *C*. [g]) verbum *corr.* finem *A*. [h]) temporales *corr.* temporale *A*.

inpune, sed merito potencia et virtus dei recessit a manu eadem dextra, et perinde facta est iam valde invalida et infirmata.

Quia igitur sacerdotes ecclesie opus domini dei sui fecerunt negligenter averteruntque seipsos ab operacionibus et laboribus pro communi salute animarum, Christus Jhesus, dominus terribilis, eciam avertit se ab oblacionibus et obsequiis ipsorum et maledicit benediccionibus nostris pro nostra avaricia exercenda adinventis, secundum quod dicebatur in propheta[1]). Ymmo nec lacrimas nostras, quas effundimus super altaria, aspicere dignatur piissimus dominus, quia easdem effundimus et facimus solum et maxime pro nostra propria[a]) devocione et nostro solacio et complacencia, dignam curam et sollecitudinem ac labores arduos pro peccatoribus et communi salute proximorum non facientes, neque ad hoc digne anhelantes vel nos ipsos attingentes et[b]) preparantes, cum tamen non sumus nisi persone communes in populo et pro communi bono vocati et electi et positi in corpore sancte ecclesie, et pro toto corpore et eius salute[c]) accepimus a domino Jhesu omnem[d]) virtutem et omnem potestatem, et non accepimus pro nostra salute tantum et devocione tantum, neque pro comodo et lucro temporali nobis vel nostris proximis procurando, sed pro salute animarum operanda et vita eterna in animabus dilatanda et fructificanda[e]).

Capitulum vigesimum quintum[f]).

Quod violacio proporcionis inter articulos manus dextre est causa, quod eadem manus, id est sacerdocium, est infirmata[g]).

c) Est adhuc et alia causa tercia, quare dextra mistica ecclesie Christi est extenuata et infirmata: quia brachia et prima et grossiora ossa eius et articuli contraxerunt avide virtutem et robur ad seipsa, gaudentes in se dilatari et ingrossari et inpinguari, destitutis mensura et pondere ac numero ipsis a deo ipsorum constitutis ruptaque proporcione legittima et debita, singulis membris et articulis commensurata,

---

[a]) proprie d. et pro *C.* [b]) vel *C.* [c]) omnes salutem *BC.* [d]) omnem veritatem, omnem v. 9c. *add. C.* [e]) etc. *add. BC.* [f]) *ita AB rubr., om. C.* [g]) *ita AB rubr., om. C.*

[1]) *Malachias, l. c.*

secundum quod spiritus Jhesu diviserat unicuique virtutem et potestatem; per quod facta est magna deordinacio officiorum e operacionum[a]) in corpore et confusio, et perinde inceperunt articuli prefati[b]) in manu et membra ab alterutro[c]) gravari et ingemiscere contra alterutrum et infeliciter dividi a se invicen vinculumque pacis et unionis in toto corpore dissolvere atqu unitatem spiritus dissipare.

Et ut planius illud edicatur: Sacerdotes superiore in ecclesia et clerici, gloriosis titulis sue humilitatis inmemores, existentes in gradibus supremis, inceperunt tolli in altun et apparere gloriosi, suas fimbrias dilatantes et filateria su magnificantes [1]), ultra debitum potestatemque suam et auctoritatem ponderantes, super subditos inceperunt dominari ii clero et suam auctoritatem potestatemque dilatare valde magnificare et tremendam facere, et potestatem auctoritatemque suorum consacerdotum, quamvis inferiorum, contrahere et artare ipsorum iurisdiccionem et libertates, et sue ipsius dominacioni et potestati ascribere ea, que alias ex sua prima donacione et institucione sun vel possunt esse aut[d]) verius deberent esse communia ecian inferioribus clericis et sacerdotibus aut eisdem apropriata; ist tamen maiores, ut dictum est, et forciores in manu articuli sib talia addiderunt et apropriaverunt, quatenus per hoc et in ho magis redderentur tremendi, venerandi a populis, et ut eisden subieccio et obediencia augeretur et per consequens honor e gloria, de qua summe gaudent, et ut per hoc magis in popul redderentur insignes et in gloria singulares, et ut populorun frequencia continue ipsos eosdem visitaret, ipsos inquireret[e]), e coram eis tremeret et miraretur ipsorum maiestatem.

Nichil etenim in vita potest esse acceptabilius et complacencius hominibus, qui seipsos amant et Jhesu crucifixi humilitatis sunt obliti, quam perfrui divinis honoribus in plebibus et singulariter apparere in populis illustrem in gloria e magestate et sine comparacione admirabilis a multis conspectar. Pro eo namque philosophi gentiles viri maximi facti sun

---

a) comparacionem *G.* b) prefatis *corr.* prefati *A.* c) *corr. ab ed.* alterutrum *omnes cod.* d) aut — esse *om. BC.* e) visitarent . . inquirerent *C.*

1) *Cf. Matth. XXIII. 5.*

ı sapiencia mundi et virtute, et delicias omnes corporis et ivicias in comparacione istius glorie quasi[a]) nichil proiecerunt. t istud tenuit maxime reges et principes seculi a principio, tpote Romanos et Cesares[b]) antiquos, in magna saiencia et virtute, et[c]) similiter ipsi omnia blandimenta carnis t copiam diviciarum pro eo tamquam nichilum proiecerunt et ıaxima opera et insignia in bonitate morali et virtutibus perecerunt solum et maxime, ut in populis singulariter insignes t admirandi in virtute et gloria apparerent, et ut divinis hooribus ab hominibus coequalibus alias per naturam fruerentur. 'ale igitur quid simile visitavit et arripuit magnates et prinipes christianos, per quod redacti sunt in corpus et[c]) renum [f. 115[a]] bestie et Antychristi secundum superius demonstrata.

Quod tamen[d]) maxime viciosum et detestabile apparet ı senioribus et principibus sacerdotum, si gaudent eipsos esse super alios singulariter elevatos et honoratos in ıntum, quod eciam illud, quod ex primaria donacione spiritus ıesu est commune aliis suis consacerdotibus, hoc sibi ipsis ontrahant et aproprient, ut dilatent suas fimbrias et potestatem t ut eciam in eo ipso sint a populis tremendi et gloriosi, menıra, prout erat a populis, sue glorie non contenti.

Ex hoc enim videtur evenire, secundum quod superius st ostensum, quod dominus apostolicus ad se contraxit ollacionem universorum beneficiorum per ecclesiam, offiiorum, personatuum, prebendarum et dignitatum, quod alias equaquam ordinacione ecclesie sancte primaria est institutum el sanxitum. Ex isto exempciones multarum et infinitarum ersonarum a iurisdiccione ordinariorum propriorum facte[e]) sunt t multiplicate super numerum, nec non eciam exempciones onventuum multorum religiosorum[f]) et alias multorum popuorum in defectum et diminucionem potestatis et iuris prelaorum inferiorum. Ex isto similiter emanaverunt[g]) alie multe eservaciones[h]) casuum, ut wlgo dicitur, et absolucionum[i]) el collacionum auctoritatis et potestatis vel exercicii[k]) opera-

33) De casibus [et] variorum statuum observanciis *D 2. in parte fol. super.*

a) qua *BC.* b) Cessares *A,* Cezares *B,* Cesares *C.* c) *sup. lin. dd. A.* d) enim *BC.* e) *corr. ad ed.;* facti *omnes cod.* f) religiosoım *BC;* religionum *minus apte A.* g) Jam emanaverunt multe ɔc. *contin. I. 2.* h) observaciones *false D 2.* i) abhominacionum *false D 2.* k) exercitu *false B.*

cionum earum, que sunt communes omnium sacerdotum alias[a] aut[b]) talia, que racione ordinis et primitive potestatis possun fieri ab inferioribus et communibus sacerdotibus et licite pr salute populorum ab eisdem exerceri. Pro quibus oportet adir sedes prelatorum et tremebunde coram ipsis pro talibus sup plicare et inpetrare[c]) difficulter, non sine inpensis magnis c expensis saltem scriptoribus ipsorum[d]) pro literis super inpe trato confectis et formatis[e]).

Et per ista factum est, quod in multa magnaque part auctoritas et iurisdiccio sacerdotum curatorum es abbreviata et contracta et[f]) in ipsorum subiectos, et pe consequens multa operacio salutis animarum inpedita et sublat que alias esset exercita, si non interveniret predicta prohibici vel reservacio potestatis, per quod curati sacerdotes plebiur sunt vel possunt esse gravati et plurimum ad ingemiscendu et murmurandum vel invidendum suis prelatis et citati[g]) et com pulsi. Per ista eciam multa inobediencia est intromissa[h]) in ple bes et irreverencia ad suos sacerdotes proprios propter ex tenuacionem et infirmacionem ipsorum potestatis, et per con sequens hinc venit magna destruccio morum et discipline i plebibus et dissipacio christiane religionis.

Capitulum vigesimum sextum[i]).

Quod manus dextra ideo est infirmata, quod palma eius novissimi[k]) digiti et iuncture ipsorum sunt a primis et a gros sioribus articulis extenuata et contracta, id est inferiores sace dotes a superioribus[l]).

Unde hic est advertendum, quod omnis manus, quantum cumque sit fortis et robusta in brachiis suis, tenere tamen no multa potest vel comprehendere, nisi per sumitates manus ve per fortes et integros digitos et in palma. Et idcirco, si foren digiti manus infirmati vel[m]) mutilati et maxime in pollice, ma nus eadem, quamvis fortis, tamen redderetur inutilis, et no

---

a) *om. D 1. 2.* b) ut *BC.* c) improperare *BC.* d) eorum *D* e) *post hanc vocem D 1. 2. cont.:* Ego aput me decrevi ɔc. *v. infra p. 24 lin. 23.* f) ut *BC.* g) concitati *C.* h) intermissa *BC.* i) *ita A rubr om. BC.* k) novissimum *B.* l) *ita AB rubr., om. C.* m) et *BC.*

apax sive ad arma in pugna seu[a]) ad multa bona tenendum t comprehendendum. Et in figura illius I° Reg. V.°[1]) habetur, uod due palme manuum Dagon[b]) abscise erant super limen, ivina providencia id operante ad designandum, quod idem eus Phylistinorum sic totus et totaliter factus sit inutilis et ıpotens. Et e converso si digiti essent sani et fortes maneent, alias tamen manu lesa in brachiis[c]) et vulnerata, adhuc ota manus esset capax et contentiva armorum vel bonorum lurimorum. Et ideo eciam est a natura provisum, quod puta ıanus quelibet in extremitate sua, scilicet in palma et digitis, ıultiplicata sit amplius et ingrossata, et contineat multitudinem ıflexionum, articulorum et iuncturarum.

Ita accipe de manu spirituali et dextra ecclesie, de qua ermo. Nam cum[d]) dominus papa et episcopi sint eius brachia ıanus mistice ecclesie, [prout][e]) sunt superius diffiniti[f]), sacerotes tunc plebani cum ipsorum consacerdotibus[g]) et arochianis sunt merito per palmam dilatatam[h]) et er digitos intellecti, ita quod sacerdos principalis curatus btineat vicem pollicis et reliqui observent[i]) formam digitorum t singulorum articulorum et iuncturarum. Et ita fit, quod, sicut ıanus corporis, quidquid tenet vel apprehendit vel defendit, utrit vel gubernat, totum hoc per suam palmam et digitos peratur, ita eciam quidquid papa, episcopus Romanus[k]), et eteri eius[l]) coepiscopi in dei populo vel Christi ecclesia spiriıalium operantur vel conantur operari in et pro salute aniıarum, primum et maxime eos oportet hoc per multitudinem ıratorum sacerdotum ydoneorum, ad hoc vocatorum et elecorum exequi et operari, et[m]) hoc secundum debitum et rem uestam ordinarie ipsorum potestatis et influencie celestis et erarchici[n]) ordinis sacrosancti. Istos igitur, puta plebanos saerdotes, debent domini episcopi omnes, pariter et papa, sanos t integros eligere et iuxta exigenciam multitudinis populorum ıultiplicare [f. 115[b]] et omni sua auctoritate et potestate plena

---

14) Papa *A.*

[a]) sive *BC.* [b]) Dagan *BC.* [c]) brachii *(sic) BC.* [d]) Cum namıe *BC.* [e]) *add. ab ed.* [f]) diffinite *BC.* — *Cf. supra c. 18.* [g]) sacerotibus *B.* [h]) dilatata *C.* [i]) observant *BC.* [k]) Romanus *om. BC.* omnes *B.* [m]) et — ordinarie *om. BC.* [n]) gerarchie *B.*

[1]) *I. Reg. V. 4.*

iuxta debitum gradum eosdem ditare, dotare et firmare et supe populos constituere et ad opera strennue applicare. Nam, u paulo ante in exemplo manus dictum est, quomodocumqu brachia huius manus mistice, id est papa et episcopi, sint n dei ecclesia gloriosi et honorabiles in suis gradibus et forte atque in diviciis et auctoritate potestateque sua firmati et dila tati, tamen si interim isti digiti et pollices manus extremi, i. est curati sacerdotes, deficiant vel sint debilitati, vulnerati et con tracti, tunc utique multitudo populorum male continebitur e negligenter gubernabitur neque defendetur[a]) ab inimicis et potestate tenebrarum neque eciam nutrietur, sed omnia mane bunt dissipata et neglecta.

Quapropter dico iterum: *isti tales sacerdotes ple bium, proprii et inmediati et applicati ad opus, de berent ab episcopis et a papa summis studiis ex quiri, ydonei et gnari et iusti et cum precipua*[b]) *at tencione plebibus prefici et cum gracia foveri e duplici honore et auctoritate digni predicari*[c]) et ha beri, quoniam dato casu, ut plurimum fieri assolet, quod iam brachium, id est episcopus Romanus vel alii episcopi invenian tur negligentes, debiles vel quovis modo wlnerati, tamen si he multitudo sanctorum sacerdotum in populis et applicata inme diataque plebibus integra et fortis manserit, tunc greges Chris Jhesu[d]) adhuc non negligentur neque dispergentur neque ex pungnabuntur ab inimicis, quoniam dominus Jhesus ipsis assisti eque bene et eque proprie et inmediate cum suis cooperatori bus et servis fidelibus et condignis cum omni[e]) plenitudine gra ciarum, virtute[f]) cuius solius et[g]) potestate isti sacerdotes fru tum afferunt et salutem animarum perficiunt et operantur.

Ideo *virtutem et potestatem talium communem vel propriam contrahi* et digitos manus, cum quibus ne cesse est totam multitudinem comprehendi, teneri et guberna a superioribus articulis *non est ex ordine*, neque est uti extenuari et infirmari, neque explicacio est plebium a peccatis sed inplicacio in multas perplexitates dyaboli, quas potest pe hoc facciose operari, — non enim sine magna causa dictum es

---

a) defenditur *B.* b) precipue *BC.* c) predicare *BC.* d) greges Christi a Jhesu *BC.* e) enim *BC.* f) et virtute *false BC.* g) *om. BC*

n apostolo[1]): „Cui autem donastis, et ego. Nam et[a]) ego, quod lonavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, ut non ircumveniamur a Sathana. Non enim, inquit, ignoramus cogiaciones eius", — quoniam tales huiuscemodi reservaciones et ommunium contracciones ad propria et inhibiciones, doctrine ıominum et mandata, que fiunt a superioribus in ordine ad nferiores ipsorum, prebent multam occasionem et amminiculum ıstutissimo Sathane circumveniendi homines et consciencias iporum ireciendi[b]). Verbi gracia cum sacerdotes inferiores multa ontingit[c]) facere in populis, que a sacerdotibus superioribus iporum sunt prohibita, et potestas ipsis contracta talia ad facienlum, aut multa obmittunt facere, que iam sunt a superioribus ecundum[d]) ipsorum doctrinas et mandata instituta ad facienlum, et precipue cum talia mandata et doctrine per superiores acerdotes ad suos inferiores in tantum sunt multiplicata diversiicataque et rigide inperata et multos et magnos libros et alde magnarum expensarum pro seipsis requirant et magna empora ad studendum, antequam homo ea sciat vel compeenter possit intelligere. Quo modo enim singuli clerici et saerdotes inferiores possunt ad[e]) hoc pervenire, ut quilibet habeat et Decretum et Decretales, Sextum et Clemeninas, qui sunt libri sumptuosi[f]) et partem[g]) scriptorum sic confecti et inplicati ac difficultati, ut vix in tribus annis bone[h]) ndolis vir sciat in ipsis perfecte legere. Quo modo[i]) inquam quilibet curatus, occupatus cum operibus salutis in plebe[k]) comnissa[l]), potest ipsos ita per longa et diligentissima studia incorporare et ipsos familiares sibi ita reddere, ut quelibet puncta n eis contenta semper et ubique ad manum habeat et in romptu, — quod tamen iam utique totum est reputatum esse necessarium et est de facto necessarium cuilibet ecclesiastico ectori[m]) et curato, si non vult a Sathana in multis circumveniri et novissime[n]) transgressor iudicari?

Et ita manum hanc misticam ecclesie contigit invalidari et infirmari ex eo, quod superiores retrahunt et coartant vires

---

a) *om. C.* b) reiciendi *BC.* c) contingit *C;* contigit *AB.* d) et n *(sic) B.* e) per *BC.* f) presumptuosi *BC.* g) partem scr. sic confecti et *om. BC.* h) bene *BC.* i) quando *BC.* k) *ita omnes cod.* l) comnissas *BC.* m) *om. B.* n) novissime *BC;* novissimo *A.*

1) *II. Cor. II. 10—11.*

et potestatem ad seipsos a suis inferioribus et extenuant eosdem in ipsorum iurisdiccione et infirmant, dominantesque in clero exercent suam potestatem, et iurisdiccionem ampliantes transmittunt ad inferiores suos mandata plurima sua et doctrinas, adinvenciones et statuta. Sicque contingit, quod prelati[a]) necessariam et communem ipsorum auctoritatem atque utilem[b]) pro operacionibus et exercicio in communi salute populorum ab inferioribus ad se retrahunt ad dilatandum sua phylateria, potestatem quoque suam propriam exequentes, plurima mandata, adinvenciones et doctrinas in eosdem suos subditos derivant et divulgant [f. 116a] ipsos obbligando et agravando similiter per omnia, sicud contingit in manu naturali destituta a[c]) sanitate, in qua cor et brachia membraque in corpore pociora retractis naturalibus viribus et spiritibus vitalibus intrinsecis a summitate manuum sive pedum transmittunt ad easdem[d]) summas palmas et digitos humores superfluos, non naturales nec digestos, conferrentes officio et operacionibus manuum[e]), sed inpedientes, non promoventes, sed aggravantes; ex quibus humoribus apostemata, vesice tergentes et pustule varie in palmis et digitis generantur, manentibus brachiis et cruribus in suo vigore et sanitate: Ita assimili hic in manu mistica multa perplexitas et corrupcio in conscienciis peccataque transgressionis fiunt et oriuntur in subditis et inferioribus ex multitudine adinvencionum, doctrinarum et preceptorum, quibus et ad que sunt ab eorum prelatis obligati. Ex quibus Sathanas et peccatum in carne accipit magnam potestatem et virtutem coram iudicio dei eterni accusandi et dampnandi. De quibus multa habes supra in primo libro huius vel tractatu et in libro hunc sequenti inmediate [1]).

Ecce enim, ut superius sepe dictum est, Romanus episcopus, multam habens gloriam in dei ecclesia, de plenitudine potestatis abstulit aliis coepiscopis multam libertatem in eorum dyocesibus et in multis, et cum hoc ad seipsum contrahendo collacionem[f]) officiorum et beneficiorum eximendoque multos a iurisdiccione ipsorum eos, qui[g]) alias erant sub obediencia episcoporum positi et fundati.

---

a) et *add. BC.* b) *corr. ab ed.;* utiles *omnes cod.* c) *om. BC.* d) eandem *corr.* easdem *A.* e) manum *(sic) A.* f) collocacionum *BC* g) qui qui *superflue A.*

1) *vide libri I. tract. 2 in vol. I et libri III. tr. 5.*

Et similiter episcopi faciunt et fecerunt sacerdotibus curatis, qui sunt eis suppositi, ut paulo ante dictum est, in multis ipsos coartando[a]) et inpediendo ipsorum communem potestatem et sua propria postposita in ipsis confirmando in tantum, quod eciam predicatores et vicarios curatorum episcopi volunt locare in plebibus ipsorum, et de manu sua, non autem de manu plebanorum auctoritatem conferre et curam animarum.

Ita eciam curati plebium aggravant laycos sibi subiectos patresque familias domorum in plebe suis exaccionibus et adinvencionibus questuosis et auferunt ipsis multas libertates in hiis, que sunt deo ad serviendum, in tantum, quod sacerdotes quasi nichil concedunt fieri bene a laycis vel posse bene fieri quoad salutem, neque aliquid commendant, nisi id, quod ipsi sua auctoritate statuunt fiendum et approbaverint[b]) faciendum.

Et perinde dominus episcopus Romanus nimis dominatur in clero episcoporum. Episcopi nimis sunt elati in clero plebanorum. Plebani sunt nimis inflati et elati supra populum laycorum. Et sic e converso contingit, quod puta layci videntur sibi esse gravati a iusticia et iurisdiccione suorum sacerdotum et murmurant contra eos in multis et superbiunt et contempnunt; sic curati presbyteri conqueruntur se gravatos per episcopos ipsorum et superbiunt contra eos transgrediunturque multa ipsorum precepta[c]) et non curant et incidunt forcius eo in laqueum et obligacionem Sathane; similiter episcopi faciunt domino apostolico, os suum adimplentes murmure et increpacione, in quo similiter circumveniuntur Sathana ab iniquo. Nam ecce, hodie iam papa vel episcopus Romanus fecit alios episcopos suos tributarios annuales, episcopi vero sacerdotes curatos per hoc et exinde iam in multis quasi homines suos censuales sibi effecerunt. Enimvero curati presbyteri faciunt in laycis et super laycos sibi subiectos multas valde exacciones usque ad sacramentorum et sepulture vendicionem[d]).

---

a) cohartando *B.* b) approbaverunt *BC.* c) postquam *false BC.*
d) Pomoz boze *add. C.*

Capitulum vigesimum septimum[a]).

Quod manus quedam tercia et inpertinens adiuncta in corpor ecclesie fecit manum dextram infirmatam et contemptam, i est potestas fratrum religiosorum potestatem ordinariorum sacerdotum[b]).

d) Est adhuc[c]) et alia causa non mediocris, quare sacr sacerdocii eminens auctoritas et iurisdiccio sit inminuta[d]) si hodie et contempta in vulgo christiano, vel iuxta assumptam parabolam, quare palme et digiti mistice manus Christi dextre fiunt vel esse videntur infirmati et proiecti brachiis manentibus in eorum integra potestate. Et hec[e]) est auctoritas et iurisdiccio, quam pro se religiosi et monachi multiplicati fortificatique nimis super suum statum proprium per orbem universum, elevati super populos, vendicant et usurpant[f]), varie ad seipsos populos distrahentes et sese coram populis commendantes. Quorum potestas et virtus talis et tanta facta est in ecclesia, ut facti sint[g]) tales, quod fere neminem timeant, neque ulli episcopi vel plebani possint ipsis obviare, quin ipsi suam exerceant auctoritatem sibi vendicatam, quamvis in plebes alienas et potestatem: sive namque acceptant[h]) ab episcopis et curatis sive non, ipsi utique id, quod suum est, in populis comparant[i]) que sua sunt, conquirentes.

Unde ego[k]) aput me decrevi ipsorum[l]) in ecclesia potestatem non aliter michi esse ad propositum nisi sicut quintam rotam[m]) in[n]) quadriga[o]) aut velut terciam manum in corpore humano[p]). Que manus utique si in corpore hominis poneretur, non esset nisi res monstruosa, [f. 116[b]] non promovens duas manus alias essenciales sed inpediens, non conferens ad concordiam membrorum ad invicem, sed ingerens scissionem, non confortans, sed dissolvens in operacione et officiis manuum propriarum, non observans

---

23) De religionibus *A in parte sup. fol.*

a) *ita AB rubr., om. C.* b) *ita AB rubr., om. C.* c) et adhuc *corr* adhuc *A.* d) inmunita *BC.* e) hoc *BC.* f) usurpant *BC;* usurparunt *A* g) sunt *BC.* h) acceptantur *corr.* acceptant *A.* i) comparantur *corr.* comparant *A.* k) ergo *C; contin. D 1. 2.* l) religiosorum *D 1. 2.* m) *om. C* n) est *corr.* in *A.* o) quadrigam *BC.* p) *post hanc vocem D 1. 2 contin.:* Non enim usque modo didici ɔc. *v. infra p. 257, lin. 17.*

equalitatem, sed destruens et infirmans debitam proporcionem. Quid namque manus tercia faceret cum duabus manibus in corpore, nisi monstrum et inpedimentum? Quin pocius multo foret congruencius et melius, toto robore manus et valore quantitateque eius acceptis sibi et ablatis, dividi [a] manibus[a] duabus et propriis, que apropriate et ydonee sufficiunt ex deo totum corpus per se fulciendum, nutriendum et gubernandum. Ita multo utilius foret pro corpore toto ecclesie, si religiosi et monachi illi, qui iam sunt inmixti plebibus, ad seipsos populos contraxerunt, non sine impedimento et sine invidia magna plebanorum, et omnia, que sunt ipsorum, si sacerdotibus plebium adiungerentur et incorporarentur in unitate solida et ordinata, sublatis omnibus de medio hinc et inde et cassatis, que ullam inter sacerdotes et religiosos vel monachos[b] ponunt dissimilitudinem aut scissionem, utpote[c] habituum, professionum et regularum privatarum sive adinvencionum et doctrinarum, ita ut ipsorum esset una manus, una potestas, una conversacio et omnis conformitas et in omnibus similitudo, sic quod sicut[d] unus est populus[e], unum esset et sacerdocium ipsorum, et veluti una plebs, ita et unicus eius magistratus, et quemadmodum unus deus et dominus, ita unus ordo ministrorum et una familia atque uniformis clericorum et sacerdotum.

Cogita enim, obsecro, quo modo humiliati[f] nunc sunt curati sacerdotes et contempti in civitatibus et in rure[g], simul et templa ipsorum exilia in comparacione claustrorum et domorum, que et quas edificaverunt sibi et dilataverunt fratres religiosi et monachi burgenses in medium[h] plebium et civitatum, et quam sunt religiosi et monachi itidem multiplicati per universam ecclesiam, roborati, glorificati et magnificati coram plebibus similiter in comparacione curatorum sacerdotum, et tunc[i] imaginari poteris, quo modo res monstruosa in corpore mistico Christi contigerit, videlicet quod quedam tercia manus, dubito tamen, si a capite erumpens, adventicia et accidentalis, paulatim longoque membrorum tractu augmentata et dilatata, sumptis sibi

---

[a] in quibus *false BC.* [b] monachos *BC;* monachorum *A.* [c] utpute *C.* [d] *om. A.* [e] *om. C.* [f] *corr. ab ed.;* humilitati *omnes cod.* [g] iure *(sic) B.* [h] in medio *C.* [i] nunc *C.*

viribus a supremo brachio et comparatis formatisque seorsun sibi articulis, inflexionibus et iuncturis, et ordinatis[a]) omnibus venuste nimis et ornate et ampliori splendore et omni apparencia, quam manus principalis dextra[b]), habundans per ist et ex istis, facta est nimis fortis manus et valida et contraxit a seipsam dignitatem, valorem et ornatum, vires quoque et medullas manus primarie dextre in corpore et essencialis. Pe quod manus principalis eadem et dextra facta est inminuta i corpore et quasi inbecillis et quasi denudata et deturpata, e propter despoliacionem a suis bonis et splendoribus propriis et propter conparacionem[c]) sue paupertatis ad divicias et gloriam splendidam manus adventicie et accidentalis. Per quo compellitur invidere et non iniuste[d]) murmurare et expungnar manum inpertinentem et adiunctam accessoriamque inportun sibi ad corpus ipsius.

Et perinde est, quod numquam esse poterit pax e firmata amicicia inter monachos et religiosos, qui[e] sua in plebibus alienis ostentantes et querentes, ingerun seipsos ad parochias, et inter sacerdotes curatos et populares, nisi prius, ut dictum est, omnis dissimilitud vel difformitas inter eosdem tollatur de medio, qu est per homines adinventa et accidentaliter[f]) introducta, et quod reformetur inter ipsos unitas et ponatur subordinacio, sic puta, quod religiosi et monachi i plebibus existentes efficiantur similes sacerdotibus et clericis, i hiis dumtaxat, que non obviant communi religioni christian et sint, prout est conveniens, ordinarie subiecti curatis sacerdotibus et obedientes, nulla seorsum in plebe et publice[g]) officia vel administraciones suas exercentes, nisi communiter cun sacerdotibus plebium et coram plebe, utpote in uno et eoden tempore et uno communi templo et in una domo et una con versacione ad[h]) et secundum ordinacionem curatorum sacer dotum.

Et cogita hic, si hoc fieret et si omnis deco valor et fortitudo et potestas istius manus terci adderetur manui dextre ecclesie in unam et sim plicem unitatem, manus dextra quam esset tunc va

---

a) ordinatibus *BC;* ordinatis *A.* b) et dextra *BC.* c) conparacio nem *ABC.* d) iniusto *BC.* e) que qui *omnes cod.* f) accidentalis *B* g) publico *BC.* h) *om. C.*

ida et decora! Verbi gracia, si omnis multitudo sacerdotum et ministrorum atque administracionum et omnis decor suppelectilium, vasorum et domorum[a]) et officiorum, quibus habundant modo et resplendent monachi et religiosi in communitaibus ecclesie, adderentur plebanis et unirentur legittime[b]), et rdinate incorporarentur curatis sacerdotibus omnes libri et f. 117a] librarie et omnia templa et omnes domus et habitaciones t omnis doctrina et sapiencia, doctores et sapientes, illa inquam omnia si essent aput curatos sacerdotes et ipsorum proria et hereditaria, sic quod nullibi alibi in plebibus fierent et oram plebe nisi a curatis presbyteris[c]) et clericis, qui in comnuni salutem plebium debent ordinarie in Christo Jhesu et per Christum inquirere et operari, statu et figura modernorum religiosorum seu variarum et[d]) dissimilium religionum sublata de nedio et restaurata in omnibus primeva similitudine et unione: , quantus putas esset[e]) decor et honestas sacerdotum quantaque ipsorum potestas et auctoritas tremenda, multis insignis, olempnisata et illustrata! Et quam dignus fieret respectus et nteger plebium ad suos plebanos laycorumque reverencia ad uos sacerdotes atque quam fidelis fieret obediencia omnium uis pastoribus et indistracta!

Et si interim utique quibusdam[f]) vita sollitaria et nonastica placeret, tunc fieret de ipsis congrue, sicut et a rincipio fiebat, videlicet quod in solitudinibus locarentur ales et facerent sibi iuxta regulam beati Benedicti et Augustini in desertis habitaciones humiles in statu humilimo et lebeo ac rusticano, semper et ubique cum subieccione t sub obediencia dominorum sacerdotum curatoum, sub quorum dispensacione et vicinitate ipsos contingeret emorari, et quod omnes huiusmodi et quilibet ipsorum, qui ic in plebibus, in ruribus aut in solitudinibus agendo penitenciam et devocionem sanctam eligerent demorari in statu et haitu monachi, acquirerent sibi tytulum et nomen non alterius licuius quam proprii sacerdotis curati vel proximi loco eorum, t sub illo nomine et tytulo atque subieccione tuti et directi, um communitate plebis et vulgi christiani comportantes et ongredientes operarentur salutem[g]) ipsorum in vita tali soli-

---

a) *om. C.* b) et u. l. *om. BC.* c) sacerdotibus *C.* d) *om. C.*
e) est *BC.* f) in quibusdam *B.* g) *add. A in m.*

taria, in timore domini et humilitate, ita inserti ordini gerarchico[a]) ad locum suum proprium et obtinentes legittimos articulos genealogie[b]) et congnacionis spiritualis in tribubus Israel id est gloriosi et spiritualis populi christiani, ut si fieret inquisicio et dum fieret de ipsis atque supputacio de quolibet[c]) ipsorum, invenirentur esse non vagi, non erronei, non Manser[d]), sed ex patribus et sub patribus filiorum Israel et de genere alicuius certe tribus. Quia non est dubium, sicut supra dictum est, quod sicut in populo Judaico de singulis fiebat inquisicio usque ad novissimos, de qua tribu vel de quibus patribus quisque esset repertus, in eodem loco maneret ordinatus, quod si quis non inveniebatur esse de filiis Israel, facta tali de ipso racione, tunc eiciebatur aut quasi advena et peregrinus habebatur, ita deberet fieri in populo christiano et[e]) multo magis de quolibet inquisicio et supputacio[f]), de quo genere vel de qua tribu esset populi christiani, de quibus vel sub quibus patribus, et secundum eius confessionem et tytulum ipsum pro tali christiano habere et in ordine ecclesie collocare. Verbi gracia, ut dicendo: Ego sum vel iste est filius aut parochianus Andree curati presbyteri, qui est Bartholomei decani, qui est Phylippi archidyaconi, qui est Johannis episcopi, et sic consequenter iuxta exigenciam negocii et secundum modum, [quem] ad literam Judei observabant[g]) de sua congnacione naturali. Non autem, ut modo est videre in monachis et religiosis, comparando sibi ipsis seorsum sacerdocium ac contubernium splendidum in medio plebium aliorum[h]) seu in prospectu[i]) et ostentacione sue glorie populorum et civitatum in quibus curati sacerdotes sunt ordinarie electi et locati, ut ipsimet sacerdocio ibi fungantur in nomine Jhesu Christi et in loco ipsius legittime et sedule salutem populorum inquirant et operentur tam veri et electi cooperatores Jhesu Christi dignique sponsi suarum plebium, qui uxorem fratris eorum defuncti in cruce, domini Jhesu Christi, iure et legittime acceperunt, ut non sibi ipsis, sed suo fratri defuncto filios ex uxore eadem procrearent. Quapropter monachos et religiosos sibi ipsis gloriosa sacerdocia et ministeria splendencia edificare in medio

---

a) yerarchico *BC.* b) genelogie *B,* geneloye *C.* c) quorum *false C* d) Manaser *B.* e) *om. BC.* f) supportacio *(sic) A.* g) observabunt *C.* h) *om. BC.* i) *corr. ab ed.;* profectu *omnes cod.*

plebium et in prospectu[a]) populorum eorum, qui sic volunt, que sua sunt, querere et hominibus placere, non videtur esse aliud, quam si adulteri et procantes uxorem alicuius proprii viri[b]) et legittimi sponsi advenientesque in domum seipsos decoros[c]), fortes et in[d]) omnibus magis gloriosos coram eadem uxore alterius ostentarent et exhiberent, magis inquam quam vir eius proprius est vel potest esse pulcher et gloriosus, ut per hoc facerent maritum legittimum vilescere in estimacione sue uxoris, visa et suscepta eorum gloria et specie splendida ac pregrata[e]), et[f]) dehinc attracto[g]) mulieris assensu ad seipsos cum ipsa delectari et varie fornicari.

Capitulum vigesimum octavum[h]).

De singulari iniuria, quam facit[i]) *manui dextre et essenciali manus illa tercia et inpertinens in corpore ecclesie Jhesu Christi*[k]).

Unum adhuc putavi hic notandum de ista manu adventicia et inpare[l]), quam nec levam neque[m]) [f. 117[b]] dextram scio nuncupare, sed inparem[n]) et inpertinentem, scilicet religiosorum et monachorum potestatem sibi super ecclesiam vel in ecclesia acquisitam et vendicatam et super alienos subditos exercendam. Hoc igitur notabile atque detestabile in ipsa est communiter videre, quod scilicet, quamvis sit a manu ecclesie dextra progressa et in palma locoque digitorum sit admissa adiunctaque in aminiculum digitorum, quam ob rem deberet[o]) ubique digitis in adiutorium occurrere et per omnia cum ipsis concordare, tamen ipsa a policibus se avertens contempnensque cum ipsis digitis paritatem atque mirabili ambitu suasionum et apparenciarum se tollens in altum a statu humiliato suo primordeno[p]), ad hoc pervenit, ut solum curat adherere brachiis et applaudere dominacioni ipsorum; et acquisita sibi in favorem et promocionem suam manu sinistra atque mistica, id est brachio seculari vel regibus et principibus

---

16) De religionibus *A in parte sup. fol.*

a) improfectu *B.* b) viri *B;* v'i *AC.* c) *corr. sup. lin. A.* d) *om. BC.* e) pergrata *B.* f) *om. BC.* g) attracta *false A.* h) *ita AB rubr., om. C.* i) fecit *B.* k) *ita AB rubr., om. C.* l) *ita omnes cod.* m) nec *C.* n) et inparem *B.* o) debent *false BC.* p) *ita omnes cod.*

huius mundi ceterisque divitibus et magnatibus, facta est perinde in mundo dives, potens et gloriosa, omnibus splendoribus et speciebus pietatis adornata, omni armatura forcium communita, plus[a]) quam esse possunt milia sepulchrorum dealbata, ut ipsam manum de parvissima magnam factam de humiliata quondam et lugubri ita effectam tam gloriosam brachiosamque vel frondosam et dilatatam in singulis, quis modo contemplans et per singula eius discurrens talia in ipsa, non miretur aut in stuporem non rapiatur, advertens quoque et illud in eadem, quod digitis essencialibus et ordinariis de manu dextra adversetur et contra ipsos superbiat atque humiles de plebe, sanctos et devotos ipsa prima[b]) invadat et cruciet, predicans ipsos beghardos et beginas et multa similia opprobria[c]) aspumando, videns insuper eam habere de more suo communi et firmato, quod doctores et predicatores zelantes pro veritate et disciplina, que veniat[d]) ex sacerdotibus plebium et accipiuntur[e]) a christianis et cum accursu vulgi audiuntur plus quam indices, et incliti ipsius, illos inquam tales deturpare coram populis et detraccionibus lacessire festinat et artificiose potenterque assolet ipsos expungnare.

Hec inquam omnia in ea quispiam contemplatus, forte cogetur memorari de parvulo cornu in suo ortu descripto in Danyele et post hec surgere in altum et effici cornu maximum, de quo ibidem prophetatum sic habetur [1]): „Bestia autem quarta erat dissimilis ceteris bestiis, quas videram antea[f]), et habebat cornua decem. Considerabam, inquit, cornua, et ecce, cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie eius. Et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto et os loquens ingencia.“ Et infra de eodem Dany.[g]) VII.[2]): „Post hec volui diligenter discere de bestia quarta, que erat dissimilis valde ab omnibus et terribilis nimis: dentes et ungwes eius ferrei, comedebat et comminuebat, et reliqua pedibus conculcabat. Et de cornibus decem, que habebat in capite, et de alio, quod ortum fuerat, ante quod[h])

---

[a]) *om. C.* [b]) primo *C.* [c]) obprobria *BC;* et *add. C.* [d]) *ita omnes cod.; rectius esset:* qui veniunt. [e]) accipiunt *B.* [f]) antea *AB,* ante ea *C,* ante eam *biblia.* [g]) Daniel *B,* Danielis *C.* [h]) quam *C.*

[1]) *Dan. VII. 7—8.* [2]) *Dan. VII. 19—22.*

:eciderant[a]) tria cornua; [et] de cornu illo, quod habebat ocu-os et os loquens grandia, et maius erat ceteris. Aspiciebam, et ecce, cornu illud[b]) faciebat bellum adversus sanctos[c]) et pre-:alebat eos, donec venit antiquus dierum et iudicium dedit sanc-:is excelsi et tempus advenit et regnum obtinuerunt sancti."

Videns igitur ista omnia et singula, que hic dicuntur de 1oc cornu parvulo in principio sui, multum esse congrue ap-olicata isti inpari manui, de qua sermo, et que emula est digi-:orum et pollicum in manu dextra, timeo, ne forte suspicetur psam eandem per illud cornu parvulum designari mistice et noraliter secundum modum scripturarum. Quis equidem cer-1ens presencia secula manum forciorem in hac vita reperire ooterit, quam est hec[d]) manus inpar et adventicia, va-ida et maxima effecta de humilibus suis principiis et in-irmis, ut facta sit in id, ut neminem timeat, cui regnum sa-:erdotum deservit, regnum quoque plebeiorum seu vulgarium nutrimentum[e]) et omne, quod necessarium est[f]), in suppelectili splendida affert et contribuit. „Huic montes herbas erunt, omnes bestie agri ludunt ibi. Sub umbra dormit in secreto calami [et] in locis humentibus. Protegunt umbre um-bram eius, circumdant eum salices torrentis"[1]). Regnum no-bilium et regum defendit ipsam et confortat. Et cum omnia regna cetera sint conquassata tribulacionibus et[g]) stragibus ma-ximis et pugnis et concussa, et infirmate sunt manus ipsorum, ista manus ita communita undiquaque in tantum scit et potest talia omnia evadere[h]) cum pace, quod ipsa sola a servitute regis Egipti et Babilonis liberata, alicubi in propheta congrue pergente Amon et per Moab intellecta[2]), quemadmodum eciam

---

a) ceciderant *C et biblia;* ceciderat *cet. cod.* b) illud *B et biblia;* id *A et C.* c) spiritus s. *corr.* sanctos *A.* d) hic *B.* e) intermentum *B.* f) esset *BC.* g) in *BC.* h) *hac voce folium 117*[b] *codicis A finem habet nota* „defectus" *ad calcem fol. infer. apposita. Et re vera in cod. A de-ficiunt dicta, quae postea sequuntur a vocibus* cum pace — *usque ad finem huius capituli; quem finem ex cod. B (f. 215 a—b) et C afferri necesse erat. Notandum est, quod quidem primaria foliorum numeratio in cod. A nullam lacunam de-signat, sed quod folia 118, 119 et 120 ipsius codicis scripta sunt alia manu ac folia antecedencia: litterae in eis maiores et latiores ductusque earum acriores sunt.*

1) *Job XL. 15—17.* 2) *Cf. Dan. XI. 41* (Edom et Moab).

postea declaratur, quando de hiis, que pro universitate ecclesie expediunt, disseretur [1]).

Fortem autem et validam ipsam dixerim et comunitam[a]) non potestate seculari et armis militaribus, quamvis eciam talia sint sibi in promptu aput divites huius seculi fautores suos, quando velit, et magnates, sed, ut superius tactum est, fortem et comunitam per omnem speciem iusticie et sanctitatis ac virtutis apparentis atque omnis sapiencie et doctrine et multitudine personarum splendidarum et ad bella sua vel sibi propria doctissimarum omnium exercicio et arte compositarum ad ordinem aciei et exercitus in bello spirituali invadendum et defendendum seipsos ab omni, qui se vellet inpugnare.

Verumtamen hoc continet singulare ista manus, quod puta non ex equo dividit populos et sibi allicit cum digitis manus dextre. Nam, ut plurimum, relictis pauperibus plebis in manu plebanorum, quemadmodum paulo ante dicebatur, facit[b]) sibi divites et magnates ex plebibus adherere, varie gracia et favore principum et barronum sibi comparatis: quod precipue ex quatuor, si bene collegi, relucet, scilicet ex visitacione ipsorum et firma ipsis adhesione, ex splendore sumptuosorum templorum, ex ipsorum continua edificacione scutorumque suspensione, ex commendacione sui et suarum fraternitatum [et] maximi meriti suscepcione, et quarto ex splendidis monumentis magnatorum aput ipsos et sepulture eleccione.

[f. 118[a]] Capitulum vigesimum nonum[c]).

Cum ergo lex et regula unica et talis christiano populo sit ita tradita ab unico solo optimo et perfecto magistro legislatore, regula inquam tam sufficientissima et perfectissima semper et ubique et ad omnia conveniens proprie et adequate omnibus hominibus simul[d]) et cuilibet si[n]gillatim, omni communitati hominum et cuilibet homini seorsum, quid conferunt

[a]) conminutam *C.* [b]) *corr. ab ed.;* ffat (?) *A,* fac *B.* [c]) *add. ab ed.; om. omnes cod. Etiam inscriptio deest in omnibus codicibus: aptissime haec nova paragraphus inscribi posset:* De adinventionibus. [d]) *om. B.*

[1]) *v. inferius huius libri dist. V.*

n populo eodem christiano multiplicitas nimia et[a]) varia atque nulta varietas regularum parcialium et nimietas manlatorum hominum et doctrinarum nec non adinvencionum honinum, quorum tanta est multiplicitas et multitudo, quod inmensi libri et precii maximi sint de ipsis conditi et repleti, quos iomo christianus non tantum non potest facile sibi per studium ncorporare, sed neque eciam facile comparare aut perlegere? Num[b]) ergo posset eosdem in promptu habere semper et ubique, ut singula talia mandata infinita et doctrinas[c]) per execucionem operis adimplere (secundum quod superius hoc et[d]) est ostenum), et potissimum talia, que facta sunt celeberrima et maxime uctoritatis in ecclesia Jhesu crucifixi, ita ut iam communitas plebis tremiscat coram talibus, et amplius satagit ea et compellitur observare, quam ea, que sunt graviora legis, videlicet communem misericordiam et communem iusticiam, et amplius alia vocet et veneratur quam mandata dei?

Non igitur[e]) usque modo didici, in quo proficiunt communitati[f]) ecclesie itidem varie regule vivendi et precepta, nimium multiplicata et cum auctoritate obligacionis ad mortalem culpam promulgata, eciam[g]) diffamata, si fuerint transgressa, nisi forte ad subversionem conscienciarum et laborem et divisionem familie unice Jhesu Christi ab invicem et dilaceracionem offensionemque unice eius legis perfecte libertatis et regule apropriate per spiritum Jhesu cuilibet hominum et in omni loco et tempore n quolibet adequate[h]), etati quoque et condicioni cuilibet competenti[i]). Nam cuilibet notum potest esse, quod illi[s], qui habundant lege hac ewangelii Jhesu Christi et spiritu Jhesu ducuntur, sufficit eis valde eadem lex ewangelica, utilis et compendiosa, et ea, que sunt tradita ab ewangelistis et beatis apostolis virisque ceteris apostolicis cum gracia et unccione intima, que docet eos de omnibus; et talis nimia multiplicitas doctrinarum, adinvencionum et mandatorum e t eisdem nimis honerosa[k]) et offensiva, redigens ipsos ad servitutem inportabilem et laborem conscienciarum inexplicabilem, multiplicans[l]) insuper

---

a) atque *C.* b) *ita omnes cod.; quomodo rectius esset.* c) et *add. BC.* d) eciam *BC.* e) Non enim *contin. D 1. 2.* f) unitati *D 2.* g) et 3 *D 1. 2.* h) adequati *C.* i) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Propter quod et apostoli oc., *v. infra p. 261, lin. 18.* k) honerosa *A,* onerosa *BC.* l) multiplicitas *C.*

in eis circumvenciones et obvoluciones Sathane aut prebens a ea dyabolo multam occasionem et amminicula ad temptandu Et ex hoc dixi, quod non video, quid prodest illa multiplicit regularum nimia, mandatorum et doctrinarum hominum san tis christianis, stante in suo vigore prefata unica regul id est [regula] spiritus sancti inmediata, usquequaque eisde sufficiente et perfecta.

Illi autem, qui sunt indigni christiani et transgresso ex animo perfecte legis ewangelice carentesque spiritu Jhe Christi, existentes carnales et facti reprobi circa fidem, tales nullo utuntur sibi ad bonum illa multiplicitate doctrinarum mandatorum hominum[a]), sed magis sunt ipsis ad subve sionem ampliorem et dampnacionem ciciorem, quo niam ex eisdem et per [eadem] Sathan, astutissimus spiritus, mag ipsos tales irretit et forcius obligat et amplius reos constituit pen iehenne[b]) obnoxios, quia in talibus reprobis circa fidem, quant plura sunt precepta, tanto plures sunt transgressiones et invo lucra[c]) inimici. Non itaque proficit eciam talibus reprobis eade multiplicitas nimia statutorum, regularum et mandatorum ho minum, sed magis officit et superfluit omnino, stante[d]) sep dicta lege ewangelii unica et regula vite omnino perfecta spir tus sancti in populo christiano, quoniam illa unica regula[e] propria, communis et inmediata cuilibet [f. 118[b]] hominum e in promptu semper et ubique existens, continet in se omne regulam et omnia gubernacula parcialia applicabilia proprie e adequate omni statui, omni condicioni hominum omnique cogi tacioni et proposito, omni actui et virtuti, que possunt divide semper et discernere ubique sufficienter bonum a malo, equum ab iniquo, sanctum a non sancto, prout hoc est superius[1]) pe multa ostensum et in tredecim regulis distinctis et parcialibu declaratum, que regule omnes sunt unum et ex uno ad unum non autem per se celebrate et auctorisate in dei ecclesia ve diffamate[f]) seorsum, sed incluse indivisibiliter in una eadem scilicet lege et regula communi christiana, a Christo Jhesu tra dita, per spiritum sanctum in cordibus fidelium descripta, pe

---

a) *om. BC.* b) gehenne *B,* yehenne *C.* c) volucra *B.* d) stanten *corr.* stante *A;* statum *BC.* e) regula est communis et propria *BC.* f) diffamata *corr.* diffamate *A.*

1) *vide supra l. III, tract. 1.*

eatos apostolos divulgata, colligens valde in unum multas entes et diversos populos, faciens omnes unius moris habi- are in domo domini Jhesu crucifixi.

Capitulum tricesimum[a]).

)uod sicut unicum preceptum Christi Jhesu et unicum eius icrificium constitutum in ecclesia facit valde et promovet uni- item, ita multa et varia precepta et doctrine hominum gravant et disturbant unitatem ecclesie Jhesu Christi[b]).

Dico autem hic et ubique notanter: nimia multiplicitas lium regularum, mandatorum hominum vel doctrina um et[c]) dinvencionum, quia ego per ista non inpungno neces- ariam et moderatam expressionem posicionemque tatutorum per ordinarios gubernatores ecclesie olum ad edificacionem et profectum mandatorum ei et unice legis christiane, que[d]) nichil de novo ddunt, sed solum exprimunt magis in speciali et notabilius opulis[e]) sanctis tenenda, que alias in communi regula sunt ad lenum posita et intellecta, prout spiritus sanctus eos illuminat t inducit.

Non itaque per hec intendo destruere mandata superiorum tilia, sed nitor superflua expungnare et talia, per que et per uorum rigorosam obligacionem et precepcionem magis familia iesu recta et simplex gravatur in malum et dilaceratur, et per onsequens, que sunt nociva universitati dulcissime unitatique cclesie sacrosancte, cuius unitatem solidam et inconcussam do- iinus Jhesus cum summa diligencia componere et colligare[f]) oluit et in unitate eandem firmari valde et conservare. Inde st illud [1]): „Ubi duo vel tres consenserint in unum, pro qua- umque re pecierint, fiet eis", et iterum [2]): „Qui non colligit iecum, dispergit." „Et qui non audierit ecclesiam, sit tibi quasi thnicus et publicanus" [3]). „Amen dico vobis: Quidcumque[g]) gaveritis super terram, erit ligatum et in celis" [4]), etc. Nam

a) *ita A, om. B et C.* b) *ita A, B rubr.; om. C.* c) *om. BC.*
corr. ab ed.; per que *omnes cod.* e) *om. C.* f) *ita A;* colligere *BC.*
Quodcumque *C et biblia.*

1) *Matth. XVIII. 19.* 2) *Lucae XI. 23.* 3) *Matth. XVIII. 17.*
Cf. Matth. XVI. 19.

et pro eo dominus mortuus est secundum Johannis ewang lium[1]), ut filios dei congregaret in unum et faceret sibi ex e unam ecclesiam indivisam. Unde et rogat pro eo patrem precipua sua oracione vicibus iteratis, dicens[2]): „Non pro e tantum rogo, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbu eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me et eg in te, [ut] et ipsi in nobis unum sint, ut[a]) mundus credat, qu tu me misisti; et ego claritatem, quam tu dedisti michi, de eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Ego in eis et in me, ut sint consumati in unum, ut congnoscat mundus, qu tu me misisti et dilexisti eos, sicut et me dilexisti."

Ecce, quam summe dominus Jhesus crucifixus dilexit pe petuam et solidam unionem suorum sueque familie, propt quod omnem varietatem[b]) multiplicitatemque[c]) diversam, der gantem[d]) universitati, voluit extirpare[e]) a sua ecclesia. Un variis cerimoniis veteri[bu]s et iudicialibus abscisis simul omnib reliquit solum decem precepta dei moralia et illa eciam tantu [f. 119a] in unicum preceptum coartavit, dicens[3]): „H est preceptum meum, ut diligatis invicem"; iterum[f]) post pauca „Hoc mando vobis, ut diligatis invicem." Sed insuper et multa multiphariaque sacrificia legis Moysy pius Jhesus tollens medio, pro eis constituit solum unicum sacrificium supe substanciale et superceleste, id est suum corpus et sangwine preciosum ymolandum, et illud tale, quod primo et principalit habet efficere et potest in dei ecclesia unitatem et conserva universitatem[h]) sacrosanctam. Et in hoc impletus est serm prophete, quem dixit[5]): „Verbum abreviatum faciet domin super terram."

Sed et apostoli Christi postea nulla statuta inposueru populis vel valde pauca nullaque alia precepta tradiderunt pr ter[i]) illud unicum dominicum, scilicet de dileccione dei et pr ximi, quod unum tantum firmare in populis et dilatare com mendareque maxime sunt conati. Quod si qua pauca expre

---

18) De mandatis hominum et libertate ewangelii *A ad calc. fol. s*

[a]) *corr. A.* [b]) veritatem *corr.* varietatem *A.* [c]) multiplicemque *B* [d]) derogatam *BC.* [e]) exstirpare *BC.* [f]) Et iterum *BC.* [g]) multi *om. BC.* [h]) unitatem *BC.* [i]) propter *(sic) BC.*

[1]) *Cf. Joann. XI. 51—52.* [2]) *Joann. XVII. 20—26.* [3]) *Joann. XV.* [4]) *Joann. XV. 17.* [5]) *Rom. IX. 28.*

runt, illa fecerunt succincte et in brevibus, parcentes in hoc egi fratrum simplicium et infirmorum, et agentes caute contra abolum, accusatorem fratrum [1]) sollicitum valde et indefessum, rentesque viscera misericordie [2]) in familiam Jhesu, imitando [a]) hoc suum magistrum et legislatorem unicum fidelem et unim prudentem et scientem necessitatem hominum et infirmitem, qui, ut dictum est, suos [b]) asseclas per multiplicitatem eceptorum et doctrinarum gravare omnino non voluit, sed c facientes manifeste confutavit, dicens [3]): „Alligant enim era [c]) inportabilia in humeros hominum, digito autem suo lunt ea movere", etc. multa ad idem, que secuntur.

Unde dominus Jhesus non dedit ullam legem scriptam is posteris, cum tamen potuisset hoc effecisse in vita sua multis odis, sed solum dedit spiritum suum bonum et spiritum patris corda credencium pro omni lege viva et perfecta et pro omni gula vite cuiuslibet sufficienti secundum declarata superius [4]) et cundum scripturas et prophetas.

Propter [d]) quod et apostoli ipsius [e]), nolentes gravare polos credentes in Jhesum variis doctrinis et adinvencionibus preceptis, pauca scripserunt, pauciora mandaverunt, paucisma statutis firmaverunt, inconcusse scientes, quod lex spiritus ncti est sufficiens, que docet omnem veritatem [5]) intime, inediate, semper et ubique [f]) atque ad omnia omnem hominem edentem non ficte Christum Jhesum, et scientes, quod unccio a vel scriptura in corde docet de omnibus necessariis [6]). Patet tem hoc in XV Actuum apostolorum, quando dulcissimi paes et apostoli Christi suos conchristianos esse multum liberos non obligatos ad multa precepta manere [g]) voluerunt. Nam m quidam conversi ex Israel inponere quedam veteris testionii precepta super christianos voluissent et iterum multiplitatem evacuatam per Christum revocare, gravando liberrimum pulum christianum, mox beatus Petrus in concilio apostorum omnium et [h]) ex consensu omnium fidelium iussu spiri-

18) De mandatis *A*.

[a]) irritando *false BC*. [b]) suas *BC*. [c]) onerabilia *corr.* onera *A*. [d]) *contin. D 1. 2.* [e]) Christi *D 1. 2.* [f]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* nde crudeliter oc., *v. infra p. 262, lin. 32.* [g]) movere *BC*. [h]) *om. BC.*

[1]) *Cf. Apoc. XII. 10.* [2]) *saepius in biblia occurrit; cf. Col. III. 12.* [3]) *Matth. XXIII. 4.* [4]) *Cf. supra l. III, tr. 1, c. 9.* [5]) *Cf. Joann. XVI. 13.* [6]) *Cf. I. Joann. II. 27.*

tus sancti surrexit, dicens[1]): „Viri patres, vos scitis, quoniar ab antiquis diebus in nobis ellegit deus, per os meum audir gentes ewangelium et credere. Nunc ergo, quid temptatis deur inponere iugum super cervicem discipulorum, quod neque nc neque patres nostri portare potuimus? Sed per graciam domi nostri Jhesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi Tacuit autem omnis multitudo et audiebant Barnabam et Pau lum enarrantes, quanta deus fecisset signa et prodigia per ec in gentibus. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens „Viri fratres, audite me. Symon [f. 119[b]] narravit, quemadmodu primum deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo Et paulo post[2]): „Propter quod ego iudico non inquietari, qu ex gentibus convertuntur ad deum, sed scribere ad eos, ut al stineant se a contaminacionibus simulacrorum et fornicacior et suffocatis et[a]) sanguine.“ Et infra[3]): „Visum est enim spirit sancto et nobis, nichil ultra inponere vobis oneris, quam he necessaria, ut abstineatis vos ab ymolatis simulachrorum sanguine [et] suffocato et fornicacione, a quibus custodient vos, bene agetis. Valete.“

Ecce quomodo magni apostoli[b]) et dulcissimi nc luerunt excogitare multiplicitatem preceptorum et statutoru cerimoniarumque [nec][c]) inponere suis filiis liberis, nec au fuerunt mul a addere ad legem spiritus sancti scriptam in co dibus fidelium, sed ista paucula, que hic exprimuntur, voluerui divulgare, condescendentes infirmitati fratrum noviciorum e Judaysmo conversorum et per hoc compescentes aliqualiter ip sorum murmura, et eciam propter reverenciam eciam[d]) leg Veteris, ne tam cito refutata prorsus videretur, sed synagog quasi mater antiquata[e]) iam mortua cum reverencia deduc retur ad sepulchrum. Et hec iuxta modum loquendi doctoru beatorum.

Et unde[f]) crudeliter et infrunite posteriores multi v dentur egisse et agere[g]) usque modo, qui suas adinver ciones multas et doctrinas varias ac mandata rigida in dei domini Jhesu familia[h]) induxerunt et auctoritative firmaverui

---

35) Jura nostra (?) extirpanda *D 2. ad calc. fol. super.*

[a]) in *BC.* [b]) populi *omnes cod.* [c]) *add. ab ed.* [d]) *om. BC.* [e]) antiqua *BC.* [f]) *contin. D 1. 2.* [g]) egere *BC.* [h]) familiam *B.*

[1]) *Act. XV. 7. 10—14.* [2]) *Act. XV. 19—20.* [3]) *Act. XV. 28—29.*

subditos nimis obligantes et gravantes, ut et doctrinarum talium et[a]) adinvencionum et mandatorum hominum sit tanta multiplicitas et infinita multitudo, quod, ut[b]) paulo ante dictum est, innumerabiles libros repleverunt et valde magnos et sumptuosos, quos fere nullus hominum, nisi dives, comparare et per totam vitam ipsis deditus possit ea satis legere et utiliter incorporare, et tamen ad ea omnia, que ibidem continentur, voluerunt obligari[c]) populum christianum, que omnia, ut dictum est, non tantum facere non sufficiunt, sed eciam nec scire[d]) vel ad plenum memorari.

Quapropter aput me decretum habeo, quod ad[e]) reformandum[f]) pacem et unionem in universitate christiana expedit omnem plantacionem illam eradicare et abreviare iterum verbum super terram[1]) et reducere[g]) Christi Jhesu ecclesiam ad sua primordia salubria et conpendiosa, quanto paucioribus et apostolicis mandatis reservatis[h]), quoniam ego puto coram domino meo Jhesu crucifixo, quod lex spiritus sancti et ewangelium expressum et divulgatum et patres ordinarii plebium, utpote papa, episcopi et plebani, et opitulaciones eorum, omnino[i]) ista sufficiunt ad direccionem[k]) legittimam omnem communitatem populorum et quemlibet hominem singulariter de communitate, sufficiunt inquam ista prenotata ad omnem questionem dissolvendam et ad omnem causam in foro consciencie et in foro iudicii discuciendam, addita supradictis scriptura Veteris et Novi Testamenti.

---

3) De statibus, casibus, appellacionibus *D 2. ad calc. fol. super.*

a) *om. C.* b) ut — dictum est *om. D 1. 2.* c) obligare *corr.* obligari *A;* obligare *BC.* d) vestire *D 2;* nescire *cet. cod.* e) *ita D 1. 2; om. ABC.* f) reformandam *BC D 2.* g) et *add. A, sed eras.;* ad *add. BC.* h) mandatis reservatis *om. D 2; post hanc vocem D 1. 2. cont.* Consuetudines tamen bone 9c. *v. infra p. 264, lin. 13.* i) omnia *C.* k) durationem *(sic) ABC.*

1) *Cf. Matth. XV. 13 et Rom. IX. 28.*

Capitulum tricesimum primum[a]).

Quod[b]) *sicut una consuetudo facit multum ad unitatem ecclesie, ita diverse consuetudines voluntarie admisse in populo destruunt universitatem familie Jhesu Christi*[c]).

Consuetudo eciam una et eadem et secundum hoc uniformis conversacio atque actus uniformes in societate, in familia, in populis, in quantum possunt esse et introduci, multum valent seu cooperantur ad unionem [f. 120[a]] populi et universitatis firmitatem. Quapropter sancti patres et sancta ecclesia multum favent consuetudinibus honestis et antiquatis et volunt ad eas quasi ad legem obligari[d]) populos, illos[e]) vero[f]), qui publice obviant consuetudinibus aprobatis, graviter [ecclesia][g]) redarguit atque punit. Unde consuetudines[h]) bone congrue possunt muri unitatis populorum et concordie appellari et pacis vincula, quoniam multum favorabiliter tenent populos in unitate, eo quod semper et naturaliter similia similibus congaudent, et varie consuetudines variant homines et inducunt turbaciones et scissuras.

Est tamen hic advertendum, quod consuetudines, que ordinarie ab ecclesia secundum suam originem prodierunt, utpote consuetudines preceptorum ecclesie et multarum observanciarum, ille debent esse per totam ecclesiam generales, et ille sunt, que multum conferunt ad esse in populo christiano unitatem. Duo etenim illinc[i]) concurrunt faciencia firmitatem, scilicet preceptum ecclesie et introducta consuetudo.

Sed consuetudines, que in regionibus diversis fiunt diverse, que non ab universitate[k]) ecclesie emanant neque ex patribus, sed ex diversa patriarum[l]) et populorum qualitate, ille, quamvis multe sunt in dei ecclesia, tamen non[m]) scindunt

---

13) Consuetudines bone *D 2. in m.*

22) Consuetudines { generales / parciales (?) } *D 2.*

25) Consuetudines *D 2.* — 26) Consuetudines in diversis regionibus *D 2*

a) *ita A rubr.;* Cap. XXX *(sic) B rubr.; om. C.* b) Sequitur, quod *B* c) *ita AB rubr., om. C.* d) obligare *C.* e) hos illos *A ante corr. et BC* f) *add. ab ed.* g) *add. A sup. lin., om. BC.* h) Consuetudines tamen *cont. D 1. 2.* i) illinc *A;* illic *cet. cod.* k) unitate *D 1. 2.* l) patrum *BC* m) *om. BC.*

populos[a] neque officiunt[b] christianorum unioni; expedit tamen homini pro concordia[c] observanda, ut quocumque divertit vel ubicumque in loco demoratur, semper cum illis, cum quibus agit suam vitam, teneat consuetudinem ipsorum dudum affirmatam[d] et non discrepet ab ea ullo modo, secundum doctrinam sanctorum et patrum sanxionem, nisi quis possit et velit in aliquibus consuetudinem introducere meliorem vel sanctam consuetudinem antiquam, iam autem abolitam et abductam reducere in populo et reformare, veluti quondam fuit[e] sancta et dignissima consuetudo communi populo communicare cottidie vel alias multum frequenter, aut[f] quicumque astantes sacris missis communicare[g] voluissent, ipsis sine tarditate a presbiteris donabatur. At post usque modo, cum refriguit caritas multorum et superhabundavit iniquitas, cessavit illa saluberrima consuetudo, ita videlicet ut christiani iam preceptis compulsi, vix semel in anno communiter accedunt ad altare sumendo corpus Christi. Et ita de multis aliis bonis et sanctis consuetudinibus per incuriam et male in dei ecclesia abolitis, quas nunc recuperare iterum in populo quocumque modo est utique sanctum et[h] utile in plebibus christianis[i].

Verumtamen pro summa intencionis in hoc capitulo est inferendum, quod sicut consuetudines ille, que ex varietate populorum veniunt in ecclesiam, unitatem in ecclesia non destruunt, ita consuetudines multe et varie, que venerunt ex doctrinis et adinvencionibus hominum, ab ecclesia admisse et confirmate, per quas ex omni gente et ex omni populo fratres et societates seorsum et iterum collecti et segregati et illi se invicem amant muttuo et illi se invicem seorsum sibi adherent, suntque seipsos private amantes, per quod introducte sunt secte varie et nimium multiplicate, nimium confortate et dilatate et valde colorate et sub specie religionis et pietatis scindentes ecclesie sancte unionem caritatemque communitatis[k] christiane exterminantes atque [f. 120b] universitatem gratissi-

2) Consuetudo observanda secundum modum, cum quibus vivitur *D 2*.

a) populorum *BC*. b) efficiunt *BC*. c) precordia *B*. d) affirmata *BC*. e) sint *false A*. f) aut — corpus Christi *om. D 1. 2*. g) *corr. ab ed.;* communiter *omnes. cod.* h) eciam *D 2*. i) *hac voce expliciunt excerpta codd. D 1. 2 nota sequenti addita:* Hec de unitate ecclesie. k) communionis *BC*.

mam violantes, — ille inquam diverse consuetudines sic voluntarie in ecclesiam admisse et adinvente sunt valde nocive, et per consequens, quantum possibile est, excludende ab aula et extirpande[a]).

Capitulum tricesimum secundum[b]).

Quod diversitas conversacionis et actuum in familiis et fratribus est contraria unitati ecclesie et spiritui[c]) Jhesu Christi[d]).

Diversitas autem conversacionis et varietas actuum concernit hic indifferentes personas in familiis et in plebibus, que similiter introducunt diversitatem et divisionem non modicam inter fratres. Et idcirco merito ab apostolis et a patribus talis divaricacio et dissimilitudo in moribus inter proximos multipliciter vituperatur, per multa abiudicatur, quoniam ut plurimum talis dissencio[e]) in conversacione et actibus atque singularitas venit ex eo, quod homines singulariter amant seipsos. Venit eciam ex superbia et complacencia ad seipsum vergitque ad conturbacionem aliorum et divisionem molestam proximorum. Et ideo talia sunt valde extirpanda ubique et semper ac detestanda. Huius autem moleste divisionis, puta[f]) conversacionis et actuum singularium in familiis, in societate, in via et in domo sunt principia necessaria et mater omnia illa, que superius sunt posita [et] discussa, puta varia religio, varia regula vivendi, varietas consuetudinis introducta voluntarie in christianum populum et celebrata ac confirmata, multiplicitasque mandatorum, doctrinarum, cerimoniarum et multarum adinvencionum hominum et hiis similia, omnia inquam ista faciunt fratres christianos diversos a se in conversacione et moribus et contrarios in singularibus actibus ac contenciosos[g]) et sibi mutuo alienos. Propter quod ista sunt, que non modice disturbant unitatem spiritus et prohibent habitare fratres in unum dulciter et iocunde violantque effectum caritatis et impediunt opus spiritus sancti, videlicet habitare unius moris in domo[1]), et per consequens multum obviant prime et princi-

---

a) exstirpande *B.* b) *ita A rubr.;* Cap. XXXI *(sic) B rubr.; om. C.* c) spiritu *(sic) AB.* d) *ita AB (rubr.); om. C.* e) *ita AC;* dissensio *B.* f) puto *C.* g) contenciosas *(sic) BC.*

1) *Psalm. LXVII. 7.*

pali intencioni et peticioni Jhesu Christi. pro qua descendit de celis, pro qua et mortuus [est] et resurrexit et misit spiritum sanctum suum, scilicet ut filios dei, qui erant dispersi, in unum cor et animam unam congregaret et ut ecclesia sua esset unum, sicut ipse et pater est unum [a]).

---

[a]) etc. *add. B;* etc. etc. etc. Sequitur. Pane boze *add. C. Hac voce expliciunt opera Mag. Matthiae de Janov in cod. B, in fine cuius, ff.* 220^a—221^b *expositio quaedam (Mag. Matthiae?) orationis dominicae legitur. Quae expositio inc.* Pater noster. Sciendum, quod hec dominica oracio dicitur, quia dominus noster Jhesus Christus proprio suo ore benedicto composuit oc. (1ª, 2ª, 3ª, 4ª peticio). *Expl.* Octava beatitudo . . . Hoc igne purgantur pauperes, mites, misericordes, etc. *Sequuntur diagrammata, quae dicuntur, orationis dominicae, ex. g.:*

Pater noster ⟨ excelsus / suavis / dives ⟩ in ⟨ creacione / amore / hereditate.

Qui est in celis ⟨ speculum eternitatis / corona jocunditatis / thesaurus felicitatis.

DISTINCCIO QUINTA[a].

DE UNIVERSITATE ECCLESIE JHESU CHRISTI ET MEMBRORUM EIUS[b].

Capitulum vigesimum nonum[c].

Nunc prosequendum est Christo Jhesu duce de quarto principali superius assumpto, videlicet quomodo in corpore Christi mistico et in[d]) membris ipsius et articulis est graciosissima universitas et decora.

Et notandum est, quod universitas hic accepta et jerarchia[e]) per beatum Dyonisium determinata in libro suo et diffinita[1]) sunt prorsus eadem, nisi quod voces sunt distincte. Est namque universitas[f]) sancta unio vel unitas racionabilium personarum, continens earumdem personarum venustam varietatem, utiliter et necesse distinctam per gradus et officia, per scienciam et auctoritatem ac operacionem pro salute tocius multitudinis et bono communi oportuna et competencia, ad domini Jhesu, verbi[g]) caro facti, conformitatem, prout possibile est, assimilata et per illuminaciones sibi divinitus infusas iuxta capacitatem ad dei imitacionem sursum acta[h]).

---

1) Distinccio universitatis ecclesie vel declaracio *A*. 9) Diffinicio universitatis *A et C*. 12) Dominica 17ª super epistola de unitate *D 1 alia manu*. — De unitate Ecclesię *D 2. (rubr.) et alia manu:* Universitas sancta.

a) *ita A addens* Incipit rubrica. — *In B haec distinctio deest (cf. supra p. 267, lin. 6—7.* — *Recte inscribi deberet:* Distinctio quarta. *Cf. Praefat.* b) *ita AC;* eius *om. C.* c) *ita AC.* d) *om. C.* e) *in cod. C utique scribitur* yerarchia *seu* jerarchia. f) *cont. D 1. 2.* g) *corr. ab ed.;* domini Jhesum verbum *A et C.* h) *post hanc vocem D 1. 2. cont.* Omnis christianus etc. *v. infra p. 270, lin. 3.*

1) *Cf. Dionysius Araeopagita, de eccles. hierarchia c. 1, et de coelesti hierarchia c. 3, ap. Migne PG, t. III.*

Ista diffinicio universitatis iam superius est declarata quoad singulas eius partes. Nam de unitate ecclesie pulchra et iocunda est pridem tractatum per multa, similiter de varietate ipsius venusta vel de formitate formosa iam superius est disputatum [1]. Ita eciam de distinccione utili per gradus et officia est premissum, conformiter ad distinccionem membrorum et articulorum in corpore virginis nupte et decore [2]. Ista igitur universitas familie Jhesu crucifixi, filii dei vivi, virtutis dei et dei sapiencie, universitas sancte ecclesie ita est ordinata tota et composita per graciam et veritatem, per Jhesum Christum factam, ita est tota pulchra et delectabilis et tota desiderabilis, quod merito per beatum Dyonisium celesti curie est comparata et celesti ierarchie proporcionata, prout supra est deductum [3], et per beatum Johannem thabernaculo dei cum hominibus atque virgini [a] sponse est adequata [4]; per beatum quoque Paulum, ut superius est ostensum, universitas ecclesie universitati membrorum corporis humani et armonie organice ipsorum esse similis per plurima est expressa [5], quoniam, ut supra est deductum, pulchritudo sancte ecclesie et eius uniformis ordinacio et ordinata conformitas tota delectabilis et decora totaque utilis et compendiosa, ita quod prorsus nichil in ea superfluit, neque eciam aliquid deficit ab eo, quod est universitati necessarium [b] et expediens, ubi maxima est unitas, perfectissima communicacio, omnium pulcherrima distinccio, completissima singulorum ordinacio, in firmissima communitate atque sancta nulli alteri rei in mundo valet magis proprie comparari vel equari quam corpori virginis decore, iam nubilis seu nupte, composicionique decore et commensurate membrorum eius, in qua omnia ex uno, in uno sunt et ad unum venustistissime, commensuratissime atque delectabilissime ordinata. Ita in ecclesia domini Jhesu Christi, in qua est communio sanctorum in gratuitis et omnia communia in fortuitis et tocius multitudinis credencium cor unum et anima una [6], et, prout dicit apostolus, ubi supra [7]: „Unum corpus, unus spiritus, sicud vocati estis in una spe vocacionis vestre. Unus

---

a) *corr. ab ed.;* virginum *omnes cod.* b) *corr. ab ed.;* necessariam *AC.*

1) *vide supra dist. I, ut dici debet, pag. 140—195.* 2) *vide supra dist. II et III, p. 195 sq. et p. 220 sq.* 3) *v. supra dist. IV, recte dist. II, c. 17.* 4) *Apoc. XXI. 2 et 3.* 5) *v. supra dist. IV, recte dist. II, c. 17.* 6) *Cf. Act. IV. 32.* 7) *Ephes. IV. 4—6.*

dominus, una fides, unum baptisma. Unus panis, unus deus et pater omnium, qui super omnes et per omnia et in omnibus nobis.“

Unde sequitur, quod omnis[a]) christianus, de quanto magis vel minus sapit istam unitatem[b]), sequitur et emulatur in christiano populo, de tanto magis vel minus participat spiritum Jhesu Christi, et de quanto gradu diligit hanc communicacionem et exercet et[c]) operatur in familia Jhesu Christi vel in conchristianos, in tanto gradu habundat gracia et veritate per Christum factis. Et ita e converso quilibet christianus, de quanto amat seipsum et querit, que sua sunt, de tanto est exsors[d]) de spiritu Jhesu Christi, et de quanto facit suam vitam seorsum et in privacionem, de tanto est divisus ab unitate ecclesie.

Ex quibus limpide sequitur, quod cum venerunt in ecclesiam homines seipsos amantes, nimium multiplicati et condensati et compacti ad invicem, seorsum facientes sua convivia separata per multiplicacionem conventuum et[e]) fraternitatum conventiculorumque de saguinibus, tunc manifeste incepit ecclesia scindi per partes, et de cetero necesse fuit sequi tocius ecclesie divisionem et rupturam funiculorum, qui unitatem spiritus in vinculo pacis conservant.

Ex istis sequitur ulterius, quod ecclesie sancte iocundissima unitas et communio[f]) catholica reformari[g]) non poterit ad plenum, nisi prius itidem homines seipsos amantes tollantur de medio vel minorentur et in locum ipsorum multiplicentur homines et ponantur[h]) emulantes et componentes prefatam ecclesie unionem[i]) et, quanto magis est possibile, omnium communicacionem[k]), non que sua sunt, inquirentes, sed ea, que Jhesu Christi[l]).

---

3) Unde scisma ecclesie profluxit. Diverse regule: religios(i), conventus *D 2 ad calc. fol. sup.*

a) *cont. D 1. 2.* b) ecclesie *add. D 1. 2.* c) exercet et *om. D 2.* d) exsors *C D 1. 2.*; exors *A.* e) *om. D 2.* f) communis *D 2.* g) *A post corr.* h) et ponantur *om. D 2.* i) unitatem *corr.* unionem *D 1.* k) communicacionum *D 1. 2.* l) *post hanc vocem D 1. 2.* Unde perniciosa sc. *v. infra p. 276, lin. 4.*

Capitulum tricesimum[a]).

I. De hiis, qui nocent universitati ecclesie sanctorum et distrahunt eandem, et primo de modo, quo[b]) *quidam apropriant sibi ipsis ea, que sua sunt, quam tocius universitatis*[c]).

Verumtamen ego salvo iudicio meliori illos puto hic magis seipsos amantes et, que sua sunt, inquirentes private, qui non tantum in rebus corporalibus et secundariis solum curant[d]), que sua sunt, non que proximorum vel communitatis Christi fidelium, sed eciam in rebus spiritualibus et primariis tantum sua comoda inquirunt, exsortes ab amore communis fraternitatis christiane, que composita[e]) est ex perfectis et inperfectis, ex iustis et infirmis[f]), ex iustis et peccatoribus, — illos dico, qui incipiunt horrere et contempnere conversacionem communem suorum conchristianorum et crudeliter ipsos in omnibus iudicare et seipsos segregare, ac seorsum incipiunt seipsos amare private et commendare, comparantes suas singulares communitates, societates et privatas fraternitates, pro hoc procul dubio detrahentes universitatem ecclesie katholice, diminuentes ac debilitantes vincula pacis et nexus unitatis; per quod non modice nocent prefate iocundissime et pulcherrime universitati, et tanto magis nocent, quanto magis incipiunt prepollere in sua privata iusticia et religione inventicia et sanctitate, quoniam tales pro sua devocione et propria salute evidenter seipsos dividunt a communitate hominum wlgari et, suam iusticiam statuentes per privatas regulas et adinvenciones hominum et doctrinas confirmantes et adornantes, incipiunt alta sapere de seipsis et super commune wlgus elevare seipsos viros spirituales et in statu apostolorum, et ceterorum wlgus christianum mundum Babylonemque recensentes et in communi vocitantes, omnemque perfeccionem ewangelicam et consilia eius in se tantum relucere et compleri et dicta ewangelii sibi apropriari et ad se retorqueri celeberrime conclamantes, confitentesque populum plebium christianum ad talia vel similia nequaquam at-

---

1) Nota totum diligenter *A et C ad calc. fol. super.*

[a]) *ita A rubr. et C.* [b]) *corr. ab ed.;* qui *A et C.* [c]) *ita A in marg. valde mutilato (add.* Cap. 30) *et C.* [d]) curent *C.* [e]) posita *corr.* composita *A sup. lin.* [f]) iniustis, firmis *C.*

tingere posse neque debere neque [esse] de necessitate salutis sed tantum seipsos obligari, ubi tamen precepta ewangelii et doctrine Christi non ad ipsos tales solum facta sunt, sed ad omnes simul salvari[a]) cupientes, sicud scriptum est[1]): „Quid uni dico omnibus dico.“

Per hoc vero, quod siccine dicta et documenta Christi ewangelii tantum pro seipsis allegant et magis proprie sibi ipsis applicant et wlgus excipiunt a talibus, ponunt seipsos in summa reverencia in ecclesia et honore; et eciam plebeyo populo [ponunt] magnam carnis libertatem et relaxacionem tocius christiane discipline et maximam simplicium decepcionem defendencium se et dicencium: „Nos sumus homines, homines seculares et carnales, nobis licent[b]) bene talia vel talia operari[c]), sed bene monachis et religiosis talia huiusmodi non licent“; et iterum: „Nos ad talia vel talia[d]) ewangelii documenta non astringimur[e]) de necessitate salutis, sed monachi et religiosi. Et quare talia a nobis secularibus requiruntur? Non sumus nos monachi“, etc.[f]). Et si qui in plebibus christianis sint[g]), qui strennue agentes in Christo pro modulo suo et secundum mensuram sue fidei conantur assequi in vita sua ewangelicam perfeccionem, utpote paupertatem, castitatem, obedienciam arduam suis ordinariis, id est curatis et patribus in Christo, hos tales mox ceteri conchristiani wlgares persecuntur, et principaliter huiusmodi religiosi et monachi ipsos inpugnant, inplacabiliter terminantes eosdem et expellentes, et Beghardos vel Beginas publice vocitantes, dicentesque communiter ad ipsos: „Si vis talem vitam ducere vel huiusmodi penitenciam agere, sis monachus, vade ad religionem. Quid facis hic in mundo? Quid habes commune cum secularibus?“ — reputantes tantum monachis esse apropriatam christianam sanctitatem et iusticiam, et cetera omnia esse desertata et mundialia et Babilonem.

Et ita fit per talem modum, quod omnes, quotquot[h]) in plebibus Christi sunt religiose persone, religione christiana communi prepollentes, et omnes viros et virgines ac viduas

---

a) salvare *corr.* salvari *A.* b) non licent *C.* c) operari — vel talia *add. A in m.* d) ad talia *C.* e) astringantur *corr.* astringimur *A*; astringuntur *C.* f) *om. C.* g) sicud *(sic) C.* h) quotquo *(sic) A.*

1) *dictum hoc in s. scripturis reperire non potuimus.*

irtuosas conversantes in wlgo reddunt suspectos t viles ac contemptos, qui tamen alias huiusmodi sancti ı communitate sunt efficacissimum[a]) suffragium, per verbum : exemplum et multos modos, infirmis conchristianis et pecıtoribus ad ipsorum emendacionem et corroboracionem et conersionem, per id, quod sunt tales sancti wlgo infirmo propinui, pares in vita, commixti in contubernio, similes in condionibus et per consequens mutabiles faciliter in omnibus, que equaquam sunt vel possunt esse in monachis et religiosis, ui extant nimis longinqui in vita sua et professione a plebibus wlgo inbecilli. Hoc tamen potentissimum sustentamentum[b]) redictum et adiutorium ad bonum pro inbecillibus et infirmis ı communitate[c]) wlgi hodie est anullatum et vilificatum, non ne magno dispendio salutis populorum, per hoc videlicet, uod tali modo sancti et devoti in plebe ac fideliter penitentes ontempnuntur, terminantur, et virtutes bonaque facta ipsorum ıvida et suspecta omnibus plebeis redduntur et per conseuens obnubilata et non mutabilia, quin magis fragibilia.

Et per ista, ut supra tactum est, homines carnales et matores huius mundi fiunt sibi ipsis placentes in onversacione sua dissoluta et magis liberi et deepti, credentes se bene stare in fide christiana et in spe firma ılutis cum sua conversacione tepida et seculari, videntes, quod mnes, qui sobrie, iuste et pie vivunt in wlgo christiano vel tuntur veraciter penitere [f. 122[a]] et seculum hoc[d]) relinquere, a vilipenduntur et terminantur a religiosis viris et monachis : a populo communi in comparacione et assercione relio[sor]um[e]) et monachorum; audientes insuper et videntes exusari suam vitam secularem et multis modis blaniri suis moribus communibus et carnali sue vite, utpote it] per religiosos sibi commixtos et similes in omnibus, excepto olo habitu, per sacerdotes quoque plebeios per mores ipsorum militer communes et dissolutos ac gentiles. Et per verba illoım et istorum blanditur quoque ipsis laycis talibus in indigna ita ipsorum per scripturas male allegatas. Blanditur eciam sdem per carnem, per malignos et astutos spiritus, per multiıdinem peccancium, per communitatem mundum hunc aman-

---

a) *corr. ab ed.;* efficacissimi *AC.* b) *post corr. A.* c) *corr. ab ed.;* ommunitati *AC.* d) hunc *false C.* e) *corr. ab ed.,* religionum *A et C.*

cium et per multa similia, propter que laudant et amant suar talem conversacionem et excusant carnales huiusmodi et tepic christiani. Et in vita sanctorum et in morte penitencium du cenciumque vitam ewangelicam in medio ipsorum male iudi cant et vituperant, et detrahunt illis, per quos debebant emen dari, et quos studiis summis oportebat imitari, illos ipsi pr nichilo ducunt et quasi erroneos reputant. Unde solent dicer huiusmodi: „Non est melius christiano, nisi habere vitam me diocrem, id est tepidam nec valde devotam nec nimium dispa ratam, quoniam non sunt peyores homines quam tales, qui vo lunt esse nimis[a]) devoti et nimis sancti."

Nam modo omnes christiani, qui in plebe devociore esse incipiunt et facere dignos fructus penitencie, mox Beghard et Begine vel turlpini a multitudine wlgi contemptibiliter[b]) e passim nuncupantur. Propter quod multi in christiano popul habentes optima desideria iniciaque[c]) sancte vite christiane in cipere non audent eandem prosequi sicque exponi ludibrio e contemptui ab omnibus, pavescentes ob suam adhuc propriam infirmitatem, timentes eciam ita in wlgo pessundari e pro hereticis reputari. Quod si qui sunt, qui utique sanc tam vitam christianam diligunt et opera christiana, tunc solum faciunt ea in occultis, timentes, ne per ea infamentur[d]), sicu illi, qui vitam ducunt gentilem et carnalem, publice et audacte opera sua perficiunt et omnem eius habitum ostendunt in po pulis, scientes, quod per hoc contemptum et vilitatem a wlg totaliter evitabunt, ymmo amorem et commendacionem asse quentur[e]). Quod si cuipiam christiano bonum ardue perswadea et vitam sancciorem, in promptu habet respondere, dicens: „Eg nolo adhuc esse Beghardus vel Begina. Ego volo vivere cum communitate christiana. Si enim illa vel talia vellem facere irem ad claustra et essem monachus vel religiosus." Enimvere communitatem christianam passim modo appellant abusive, no ecclesiam sanctorum, sed synagogam peccancium et corpus Anti christi. Illos autem, qui se de ecclesia sanctorum exhibent e merito et in vero verbo et de facto, mox conclamant ipso esse Beghardos et ypocritas et antichristos, et ita conpletu

---

a) nimium *C.* b) *corr. A.* c) *corr. A sup. lin.* d) a. famentu *corr.* infamentur *A sup. lin.* e) *corr. ab ed.;* assequuntur *A et C.*

rmo, qui de Behemoth[a]) scriptus[b]) est[1]): „Sub ipso erunt dii solis et sternet sibi aurum, id est lutum“[c]).

Capitulum tricesimum primum[d]).

De alio modo, quo universitas ecclesie deterioratur et dis- ahitur, per quem persone sancte[e]) et utiles universitati rece- dunt de medio plebium et fratrum infirmorum[f]).

Ex quibus ista opinio pertransit totum pene wlgus in clesia, quod sanctam et castam vitam ducere et relinquere undum atque abnegare semet ipsum propter deum, quod so- m vel maxime sit hoc necessarium in religionibus et apud onachos et religiosos et nullibi allibi. Ex quo aliud malum iiversitati sancte ecclesie egreditur preter illud, quod nuper ite dictum est, scilicet quod carnales christiani, amantes hunc undum, sibi ipsis blandiuntur per hoc et assecurantur et deci- untur. Et hoc est malum, puta quod omnes fere christiani, agni et parvi, femine et viri, bone indolis et bone devocionis, ii visitantur plus aliis fervore devocionis vel desiderio sue lutis, mox fugiunt de plebibus christianis et de edio wlgi, crudeliter sencientes de ipsis, et in- ant ad claustra et assumunt professionem religionum et cludunt seipsos in penetralibus, quoniam ibidem alliciuntur ab natissima[g]) facie illius vite private secundum deum et homi- em, consilia et vota, quoniam talibus illa, que ipsi inquirunt desiderant, tantum que sua sunt, inquirendo, alludunt omnia sorum votis, et inveniunt ibi commodum sue carni simul 122[b]] et spiritui, ubi omnia foris et[h]) intus, et in victu et nictu, in edificiis et in[i]) choro, in[k]) corporalibus et spirituali- ıs singulis sunt rata, grata et ordinata, decora prospectu et unda, delectabilia anime et corpori, alludencia discipline et evocioni, ut vix sit aliquis homo illorum, qui talia omnia prima cie diligencius intuens dimittere hanc plebeiam conversacionem

---

[a]) Vehemoth *C.* [b]) scriptum *corr.* scriptus *A.* [c]) etc. *add. C.*
ita A rubr. et C. [e]) iste *C.* [f]) *ita A in m. (addens* Cap. 31) *et C.*
hornatissima *C.* [h]) *add. A sup. lin.* [i]) *add. A sup. lin.* [k]) *add. A* *p. lin.*

[1]) *Job XLI. 21.*

et festinare intrare ad claustra non eligat et, cum[a]) in talib delectetur, primo occursu, et wlgarem christianorum vita non[b]) horrescat in conparacione conventuum talium religionu

Unde[c]) perniciosa ecclesie divisio, cribracio quedam contingit, puta quod firmiores christia fugiunt de medio infirmorum, alias ydonei et apti inf mos in multis sustentare, et spirituales christiani, pro suis fr tribus primicias spiritus accipientes, exeunt de societate ca nalium adhuc fidelium et seipsos seorsum constituunt[e]) in co ventibus suis, sua privata commoda inquirentes, dimittunt[f]) carnales et pauperes plebeios simul eciam seorsum congloba et condensari in sagwinibus et per consequens nimium ten brari in dispendium communis salutis per Christum compara et in dampnacionem infinitarum animarum suarum. Nam cu fere omnes devociores querunt esse in claustris et tantum i devoti simul manent in ruribus et opidis, quis verbo exemplo christianos populos ad devocionem fid hortabitur[g])? Quis[h]) ad sanctos mores eosdem eriget[i]) animabit? Et si claustra[k]) penetralia infinitorum modo conve tuum sancciores et meliores perfeccioresque christianos in congregabunt et continebunt ibidem conditos et absorptos, tantum amatores mundi et carnales in communitate plebiu remanebunt: quis edificabit plebes christianas, aut quis dig docebit indoctos, aut quis propugnabit inbecilles et infirmo Nam si[l]) carnes seorsum in corpore ponantur et ossa eius seo sum, per que et in quibus carnes in sua fortitudine et agilita sustentantur et a quibus ossa e converso, et per[m]) que inpi gwantur et florent et augentur: quomodo [pars] vel totum corp habebit vitam et direccionem? Quin pocius utrumque erit inuti et ibit in nichilum, id est seorsum carnes in se erunt marci et inmobiles et ossa seorsum exsiccabuntur et divellentur super latitudinem campi dispergentur. Iterum[n]), si sal terre, p quod salliendi sunt homines, ponatur[o]) seorsum simul conpa

15) Claustrales *D 2*.

a) qum *A;* quando *C.* b) a minimo (?) *C.* c) *cont. D 1. 2.* d) et cr bracio *D 1. 2.* e) *ita D 1. 2.;* constituant *A;* conficient *C.* f) dimittunt animarum suarum *om. D 1. 2.* g) hortabatur *corr.* hortabitur *A.* h) Qu *D 1. 2.* Quid *AC.* i) eriget *D 1. 2;* erigat *AC.* k) claustri *D 1. 2.* l) *om. D 1.* m) propter *AC;* et per *D 1. 2.* n) Item *C.* o) *corr.* *ed.;* ponantur *omnes cod.*

um et inconmixtum, et cibi condiendi a sale seorsum, quid obsecro utilitatis sal affert terre vel cibariis, aut quomodo poterunt ea condiri, que in se ipsis sunt insulsa tali segregacione n universo permanente. Aut iterum, si semen collectum in promptuariis se solo sic maneat et terra apta, nata fructus concipere a semine sibi commixto et iniecto, desolata maneat[a]) seorsum, rogo, quando terra esse uber poterit aut fecunda[b])?

Sic postquam deventum est in universitate ecclesie, quod devoti indocti et alias sapientes atque bone indolis clerici et sacerdotes et layci quam cito propter Christum seipsos abnegant et contempnunt hunc mundum cum suis vanitatibus, illico omnes tales fere et communiter iam fugiunt de communitate wlgi christiani, relinquunt plebes Christi et congregant se in conventibus seorsum et in claustris, tunc christianus populus, existens depauperatus a convictu et fulcimento atque a consolacione virorum spiritualium, fidelium operatorum et propugnancium se a spiritualibus nequicie in celestibus, factus est inbecillis et contenebratus nimis et coangulatus in terrenis.

Quod si[c]) nichillominus cum hoc multi clerici nimis et sacerdotes manent hodie tamen et in plebibus conmixti populis christianis, illi, ut in pluribus, sunt, qui mundum hunc amant[d]) et secuntur vanitates eius, et idcirco amant esse cum populis et super plebes prefici, ut sic suavi vita et honorabili n hoc mundo perfruantur.

Contemplare[e]) igitur hic, obsecro, carissime[1]), tu, qui diligis fideliter universitatem[f]) clarissimam[g]) et unicam bonam et supersanctam et superpulcherrimam ecclesie Jhesu crucifixi, et cogita, quanta est penuria virorum nunc in ecclesia et maxime n plebibus christianis seu in filiabus ecclesie, eorum dico, qui essent servi Christi fideles et prudentes, qui excussa omni avaricia[h]) [et] calumpnia, amarent solum ea inquirere, que sunt Jhesu

---

[a]) manet *D 2.* [b]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Quemadmodum diversitas deorum ɔc., *v. infra p. 288, lin. 3.* [c]) pro quia *(sic) add. AC.* [d]) *corr. ab ed.;* ament *A et C.* [e]) Complace *corr.* Contemplare *A.* Complacere *C.* [f]) claritatem *add. C.* [g]) carissimam *corr.* clarissimam *sup. lin. A.* [h]) malicia *corr.* avaricia *A.*

[1]) *his vocibus auctor Regularum probabiliter appellationem ad aliquam certam personam, scil. ad archiepiscopum Pragensem, Johannem de Jenstein, facit.*

crucifixi, id est animas. Et recordare interim, quot et quan viri devoti, casti, docti et humiles, prudentes ydoneique ad om bonum[a]) opus in edificacionem corporis Christi plebiumque e clesie sunt reclusi [f. 123[a]] in[b]) domibus et in claustris fratru Carthusiensium, quam illustres et bone indolis iuvenes et sen sunt in conventibus ordinis[c]) sancti Benedicti, quot et quan silent inclusi[d]) in domibus et cellis fratrum Cisterciensium[e]), qu in penetralibus fratrum Regularium manent absconditi, et ita omnibus aliis ordinibus et claustris per universitatem sanc ecclesie, multiplicatis iam nimium et dilatatis et confortat Propter quod wlgus sanctum ecclesie et greges ovium Chris manent desolati a viris spiritualibus utilibus sibi et depaupera

Produc autem istos omnes viros latitantes s in penetralibus foras et conquire ipsos cum summa dil gencia ex omnibus partibus mundi, et ubicumque reperire p terint huiusmodi mundum hunc et eius vanitatem fugiente sive in clericis, sive in religiosis fuerint, sive in rusticitate la corum, sive sint in campis, agris, sive in civitatibus vel in her mis, sollitudinibus aut in cavernis terre, sive sint docti, si indocti secundum doctrinam et sapienciam huius mundi et ca nis, dummodo spiritum Jhesu habeant et in ore suo verbu eius — „testimonium enim Jhesu est spiritus et prophecie“ [1]) fuga huius mundi ob devocionem in christiano, — omnes i quam istos huiusmodi collige et extrahe eos, eciam ipsis i vitis, — et quanto magis eis invitis hoc facies, tanto melius nobilius opus facies, — et divide eos per plebes Chris Jhesu simplicium christianorum, et prefice ipso super opera et studia suorum[f]) fratrum in wlg christiano, dispergeque[g]) totam multitudinem ips rum per universitatem ecclesie, carnalibus clericis et s cerdotibus, qui cupide et frontose seipsos prefici in popul procurarunt, magis ad dominacionem in clero et honorem in populis festinantes, quam predicti viri[i]) ydoney et devoti claustra festinaverunt, quanto[k]) possibile est, eiectis et proiect foras, quasi sal infatuatum, quod ad nichilum valet ultra, n

---

a) *om. C.* b) scilicet in *C.* c) in ordinis *superflue AC.* d) su *add. superflue A et C.* e) Cisterniensium *A et C.* f) *corr. AC.* g) deb dispergereque *(sic) C.* h) *corr. A.* i) *add. A.* k) quanto magis *C.*

1) *Apoc. XIX. 10.*

ıt in sterquilinio mittatur et conculcetur ab hominibus [1]): Tunc ·idebis, quantam utilitatem conferes sancte unitati Christi fanilie, quam magnam edificacionem populorum credencium in hesum crucifixum, quam communem illůminacionem udium et simplicium rusticorum! Et tunc fiet sermo, ui scriptus est [2]): „Mittet filius hominis angelos suos, et colli-ent de regno eius omnia scandala.“ Et intelligetur scriptura [3]), ue dicit de magna meretrice, que sedet super aquas multas, l est populos multos. „Et dixit michi: Aque multe, quas viisti, ubi meretrix sedet, populi sunt et gentes et ligwe. Et lecem cornua, que vidisti in bestia, hii odient fornicariam et esolatam facient illam et nudam, et carnes eius manducabunt t ipsam igne concremabunt. Deus enim dedit in corda ipsoum, ut faciant, quod illi placitum est, ut dent regnum suum estie, donec consumentur verba dei.“

Protestor tamen hic, quemadmodum et [a]) superius [4]), uod ita scribens et senciens, non intendo laborare d destruccionem, sed ad instruccionem universitais sanctissime ecclesie Christi et edificacionem. Iec vergit meus iste stilus, ut evellam et distruam ea, que apotoli plantaverunt et sancti martires et doctores rigaverunt, et uibus deus dedit incrementum [5]), sed universitatem gratissimam ancte ecclesie emulor, eaque [b]), que eidem ullo modo derogant el officiunt [c]), pro posse expungno [d]), inplorans auxilium michi enire [e]) de celis a Christo Jhesu, quatenus cicius omnis planacio, quam non plantavit deus et pater Jhesu crucifixi, eraicetur [6]) et duces cum cecis viciosis, qui videntes non vident, t audientes non intelligunt [f]), cicius ad foveam suam deducanır [7]), quamvis, heu dolor, adhuc magis ex hiis scandalizati, que icuntur, et magis sordescentes. At [g]) utinam illi, qui extenuant t conturbant universitatem dilectissimam, iam excidantur, et tinam iam dampnacio magne fornicarie consumatur et ostenatur ipsius nuditas et turpitudo christianis universis!

---

[a]) *om. C.* [b]) ea *C.* [c]) officientur *C.* [d]) inpungno *(sic) C.* [e]) devenire *corr.* venire *A;* devenire *C.* [f]) intelligentes *C.* [g]) Ac *C.*

[1]) *Cf. Matth. V. 13.* [2]) *Matth. XIII. 41.* [3]) *Apoc. XVII. 1. 15—17.* [4]) *Cf. supra p. 146.* [5]) *Cf. I. Cor. III. 6.* [6]) *Cf. Matth. XV. 13.* [7]) *Cf. Matth. XV. 14 et Lucae VIII. 10.*

Capitulum tricesimum secundum[a]).

III. De tercio modo magis subtili, quo quidam conturbant uni versitatem ecclesie, recedentes[b]) *a sua vocacione, qua vocati sunt*[c]

Illi autem, qui conturbant universitatem ecclesi preclaram non iam manifeste, ut heretici aliquando vel tirann pro nunc videlicet carnalis multitudo numerosa solo nomine chri stianorum, sed modo subtilissimo id faciunt et apparentissim seu coloratissimo, ita quod de facili a nullo possit videri vel re prehendi, modo inquam, quem Sathan secundum altitudinem om nis sue astucie potuit a multis centenis annorum excogitare et fa bricare et in[d]) ecclesiam sanctorum inducere per homines, que su sunt, querentes, eciam[e]) in divinis et in spiritualibus, — per homi nes multiplicatos nimis, qui seipsos amant et segregant ab ecclesi universitate, non autem a fide, non a professione eius, non sacramentis, non a religione christiana [f. 123[b]], sed ad sua se parata communia, ad suam separatam dileccionem et ad sua seorsum fraternitates, quas preferunt et ostentant in wlgo, a suas separatas universitates varias, sibimet inpares et dissimile universitati christiane communi[f]) et a principio institute in un dileccione et in[g]) pulcherrimo ordine[h]) omnibus congruo e communi, et ad suos ordines, adinvenciones, doctrinas, reli giones, regulas, omnia singularia excepta[i]) atque remota et si in communi universitate seu in publico glorificata magnificat et approbata.

Ex quibus et propter que communis fraternitas, chri stianitatis est ex parte infirmata et vilificata, com munis universitas neglecta et obnubilata, universalis ordo de ordinatus et contemptus, universalis religio facta est quasi in utilis vel insufficiens, universalis regula et ewangelica atqu precepta dei et universalia facta sunt perinde[k]) posteriora e inveterata et quasi minus necessaria apud wlgus christianum et plebeios, et sacerdocium[l]) sanctum et principale atque pr mordenum[m]) et omnino necessarium universali ecclesie factum[n]

---

a) *ita A rubr. et C.* b) et recedentes *C.* c) *ita A in m. (adde* Cap.[m] *32) et C.* d) *sup. lin. add. A.* e) et *C.* f) universitatem ch commune *false C.* g) *om. C.* h) *in m. add. A.* i) et excepta *add. s perflue A.* k) proinde *C.* l) sacrificium *C.* m) *post corr. A.* n) factum *C.*

est contemptum et quasi minus utile et non necessarium reputatum apud populos plebeios; qui populi respiciunt maxime rerum splendorem et multum moventur apparenciis extrinsecis, solum secundum faciem hominum iudicantes, qui, postquam novi recentesque dii atque ficticii adveniunt, quos non coluerunt patres eorum, mox deos suos, [qui eos] genuerunt[a]), derelinquunt[1]) et sequuntur deos alienos et novos, allecti et illecti eorum splendore et decore, et maxime parvuli et vecordes in suo itinere et per vias sui cordis gradientes, qui obediunt faciliter swasionibus clamose[b]) et ficticie mulieris, que clamat et dicit[2]): „Aque furtive dulciores sunt et panis absconditus suavior.“

Nulli autem amplius videntur conturbare universitatem, quam illi, qui[c]) existentes intus in universitate in locis suis et quilibet in suo gradu collocati legittime, qui non continent seipsos in suis propriis locis neque sanctificant suum gradum sine causa, sed commutant suas primordenas locaciones et suos gradus renuuntque alciora petendo, eo quod seipsos sunt homines amantes.

Verbi gracia, cum sacerdotes et clerici, indigne suis gradibus vel sua vocacione ambulantes, ambicione fermentati alcius et[d]) alcius continue in dei ecclesia ascendere, elaborant; vel cum monachi secundum principia ipsorum existentes in solitudinibus fundati, in[e]) vacacione et quiete, occuparunt iam civitates, et ad turbas et strepitus wlgi se ingerentes, facti sunt in conspectu plebium alienarum gloriosi super sacerdotes et patres proprios ordinarios, apud populos acceptati et commendati; et qui secundum ordinem gerarchicum et sancte universitatis ecclesie erant locati, tantum plebeis subiecti patribus ordinariis, id est suis plebanis seu sacerdotibus curatis, facti sunt super eosdem suos patres in medio civitatum, in omni gloria et honore, in omni apparencia et splendore et in omni libertate et in diviciis amplius habundantes, non tantum non subiecti plebanis vel sacerdotibus ordinariis, sed eciam eisdem nimis facti fortes et obedienciam aliorum plebeiorum[f]) ex-

23) Monachi in civitatibus nocivi *A*.

a) *corr. ab ed.; cf. Num. XXXII. 18:* Deum, qui te genuit, dereliquisti. b) clamorose *C*. c) *add. A sup. lin.* d) ad *C*. e) et *C*. f) *corr. A*.

1) *Numer. XXXII. 17—18.* 2) *Prov. IX. 17.*

tenuantes[a]) et evacuantes et distrahentes instructis suis separatis et splendidissimis conviviis et gloriosis suis privatis patricibus[b]) seorsum sibi comparatis, dedignantes esse subiecti sacerdotibus suis ordinariis vel in ullo[c]) ipsis obedire, nescio quid magnum de se[d]) sompniantes et sue prime vocacionis in universitate ecclesie obliti, que erat in summa humilitate et obediencia et abieccione.

Verumptamen dicunt quidam ex ipsis, quod in principio monachorum, cum non erant tot et tanti sacerdotes in conventibus monachorum, sed layci magis erant et patres simplices, et idcirco merito erant a principio suis sacerdotibus inmediatis et plebanis monachi subiecti et obedientes[e]) secundum beati Dyonisii locacionem, ubi ordinem ierarchicum universitatis ecclesie enarrat et dimetitur, ast nunc, quia iam magnum sacerdocium[f]) est in statu monachorum et gloriosum, ideo non est mirum, si sunt exempti a plebanis et episcopis et ab eorum subieccione.

Ista responsio ipsos eosdem magis commaculat et confondit[g]), cum tota sapiat superbiam et nichil contineat in se racionis, cum sit nullum inconveniens[h]) sacerdotes in plebe et de plebe[i]) subici ordinario suo sacerdoti, et sana[k]) racio hoc requirat, ut quilibet permanens in sua vocacione, qua vocatus est, observet ordinem universitatis sanctissimum, utilissimum et communem, neque instituat ordinem alium recentem in deordinacionem et preiudicium ordinis sui patris et matris, virtusque maxima in eo reluceat, ut quanto quisque est in se maior, tanto magis se humiliet in omnibus et non de sua vocacione elevetur.

[f. 124][1]) Conturbant insuper illi universitatem non modice, qui distincta officia et operaciones legittimas in ecclesia confundunt et variant, aliena curiose pro se vendicantes et, que sunt propria, non curantes vel eo minus advertentes. Verbi gracia, cum sacerdotes et clerici derelinquentes verbum

---

a) exterminantes *C, quod eciam in A legi potest.* b) prībus *A.* c) nullo *C.* d) *ras. seq. in A.* e) sic obedientes *C.* f) sacrificium *C.* g) confodit *AC.* h) in9us *A.* i) et de plebe *om. C.* k) *corr. A.*

[1]) *in hoc folio (licet nihil deficiat) incipit scriptura alia: acrior, crassior, clarior latiorque quam in foliis antecedentibus. Hac autem scriptura tota iam reliqua pars tractatus de ecclesia est confecta. Scriptura tractatus* 5^{ti}, *f. 131 sq. eadem iterum est, quae usque ad f.* 123^{b}. *Illa scripturae forma iam in fol.* 35^{a}—52^{a} *erat.*

[1]) *Cf. in vol. I pag. 166, not. d).*

dei et opus ipsis iniunctum, inplicant seipsos varie secularibus negociis, vel dum derelinquunt servicium et statum ydoneum ac specialem sacerdotum et secuntur curias divitum huius seculi et magnatorum, aut obmittentes curam sibi iniunctam animarum, gerunt strennue curam pecudum et pecorum et congregandarum diviciarum, vel postponentes sanctam devocionem et humilitatem, dant se ad iudicia et lites multas exercendas, vel iterum cum ypocrite monachi et religiôsi, solum oracioni et contemplacioni penitencieque fletibus mancipati, secundum ordinem universitatis sancte, ipsi non vocati irrumpunt ad civitates et intromittunt se de plebibus inportune et infeste, propriis sacerdotibus contemptis vel pro modico reputatis, suspecti de vana gloria vel de questu avaricie magis quam de instinctu caritatis, que diligit ordinem ecclesie primitive, et ipsa est in omnibus ordinata.

Hec per disgressionem dicta sunt de hiis, que videntur universitati officere sacrosancte; nunc ad loquendum propinquius de universitate gratissima ecclesie redeamus.

Capitulum tricesimum tercium[a].

De ethimologia universitatis et de tribus modis necessariis in universitate sive tribus respectibus oportunis[b]).

Advertendum est ergo, quod universitas secundum ethymologiam dicta est quasi ab uno versibilitas in et ad multa vel ad unum multorum conversibilitas vel unitatis diversitas[c]).

Ex quibus sequitur, quod tres sunt respectus vel relaciones principales in omnibus suppositis universitatis.

Primus respectus ad unum; unde principium. Secundus respectus ad ordinem universitatis vel ad communitatem[d]) quasi ad medium; per quod fit egressio ab uno et regressio ad unum. Tercius et ultimus respectus ad seipsum et ad ea, que sua sunt.

---

7) Nota *C.*

a) *ita AC rubr.* b) *ita A et C.* c) *om. C;* universitatis d. *corr.* unitatis d. *A.* d) communitatis *corr.* ad c. *A.*

Primus facit primam et summam obedienciam deo et caritatem. Secundus facit debitam obedienciam suis superioribus et ordinacionem iustam de suis inferioribus. Tercius facit hominem tenere suum gradum et in sua vocacione permanere. Et in omnibus istis et in singulis ipsorum semper debent concurrere[a]) predicti principales tres respectus modo mirabili et unitivo. Nam quicumque in veritate respicit et diligit unum, id est dominum Christum Jhesum, respicit eius universitatem, que est ex ipso ab[b]) uno et ad ipsum unum et per unum; respicit eciam et diligit seipsum, qui similiter est ex eodem uno[c]), per unum et ad unum. Sic eciam quicumque respicit universitatem et diligit, ille diligit[d]) unum simili racione unde et a quo universitas, respicit et diligit seipsum, quia est de universitate, et gaudet esse per idem unum membrum eius et pars eius. Ita conformiter, qui respicit seipsum et amat in veritate, necesse habet respicere et diligere unum, unde et ex quo et per quem est ipse unus, et respicere universitatem ac diligere, cuius est pars et per cuius ordinacionem est in gradu suo in universitate collocatus, conservatus et honoratus.

Et ita eciam in universitate membrorum invenies in humano corpore, puta eosdem in omnibus tres respectus. Verbi gracia: Omne, quod facit oculus in corpore hominis vel pes vel manus, illud facit propter vitam, propter integritatem tocius corporis, et propter seipsam. Et quidquid boni habet vita hominis vel anima, habet illud manus et[e]) oculus et tota multitudo membrorum. Sic eciam quidquid[f]) nocet manui vel oculo illud nocet vite et toti integritati membrorum.

Unde sequitur [f. 124[b]], quod[g]) omnis christianus, qui habet[g]) spiritum Jhesu, habundat hiis respectibus vel relacionibus in omnibus suis actibus et studiis, et ipse est de universitate ecclesie proprie et de communitate sanctorum. Et omnis christianus, qui deficit ab hiis tribus gradibus, deficit a spiritu Jhesu Christi, et, pro et de quanto deficit vel habundat in istis[h]) tribus relacionibus, de tanto est vel non est de communione sanctorum et de universitate sancte ecclesie, et sic per gradus medios secundum maius ascendendo usque ad summum gradum vel secundum minus descendendo usque ad non gradum in

---

a) continere *C.* b) *corr. A.* c) et ad u. et per u. *C.* d) ille diligit *om. C.* e) vel *corr.* et *A.* f) quicquid *C.* g) *om. C.* h) hiis *C*

multitudine christiana. Unde omnis, quanto quis[a]) habundat hiis tribus respectibus, tanto est similior sanctissime et divine trinitati et appropinquavit ad ymaginem et similitudinem dei et domini Jhesu Christi; et e converso, quanto quis minus habet in istis relacionibus, tanto est remocior a similitudine domini nostri Jhesu Christi.

Ex quibus eciam sequitur evidenter, quod omnis, qui amat Christum Jhesum per spiritum sanctum, amat sanctam universitatem ecclesie, amat ordinate et bene seipsum, et omnis, qui amat ecclesiam, amat Christum et seipsum, et omnis, qui amat per spiritum Jhesu seipsum, amat Christum amat et ecclesiam, et sic de similibus omnibus circa talia formabilibus proposicionibus; quemadmodum omnis, qui inquirit bonum sancte ecclesie, inquirit bonum Christo Jhesu, inquirit bonum et sibi ipsi, et omnis, qui querit bonum suum per spiritum Jhesu, inquirit bonum[b]) ecclesie Christi. — Sic omnis, qui nocet ecclesie vel alicui membro eius, nocet et offendit Christum, nocet et offendit[c]) eciam seipsum, et omnis, qui nocet sibi ipsi et offendit se, nocet et offendit Christum et ecclesiam ipsius, et ita de omnibus similibus. — Ita omnis, qui non afficitur circa bona ecclesie vel mala eius, seu qui non congaudet valde bonis, que fiunt sancte ecclesie vel cuilibet membro eius, et non condolet et non gemit de malis, que patitur universitas ecclesie vel quecumque membra ipsius vel eius proximi, primum hoc signum habet, quod non habet spiritum Jhesu Christi; secundo consequenter, quod non est particeps communionis sanctorum; tercio signum habet, quod non est merito de universitate ecclesie Christi ab Abel, primo iusto, inchoato, sed de varietate bestie Antichristi et ecclesie malignancium, que ex Cayn homicida sumpsit principium, qui dixit[1]): „Numquid custos fratris mei sum ego?"; quarto consequenter, quod non est Christi Jhesu, quoniam secundum apostolum qui spiritum Christi non habet, hic non est eius[2]); quinto, quod omnia illa, que talis facit vel quecumque eligit, sive sit in spiritualibus, sive in temporalibus, sive ea, que sunt ad ipsius devocionem et religionem, sive que eligit ad comodum huius vite, omnia facit pro seipso et in omnibus inquirit precise, que sua

a) quis magis C. b) et bonum *superflue add. A.* c) deffendit *(sic) C.*

1) *Gen. IV. 9.* 2) *Rom. VIII. 9.*

sunt, non que Jhesu Christi, et per consequens in omnibus est reprobus circa universitatem ecclesie[a]). Et omnis habens sic respectum ad seipsum precise et ad suum expediens et non habens pium et compassivum respectum ad universitatem ecclesie et ad suos conchristianos, in quantum sunt christiani, si dicit, quod habeat respectum ad deum vel quod diligat Christum Jhesum, *decipitur et mentitur*. Nam scriptum est[1]): „Si quis dixerit, quia diligo deum, fratrem autem suum oderit, mendax est. Qui enim, inquit Jo[hannes], non diligit fratrem suum, quem videt, deum, quem non videt, quomodo[b]) potest diligere? Et hoc mandatum habemus a deo, ut qui diligit deum, diligat et fratrem suum."

Ex quibus sequitur, quod *omnes illi sunt homines seipsos amantes*, qui non ad profectum, non ad comodum et non ob respectum universitatis dulcissime Christi ecclesie, sed magis ad detrimentum vel in derogacionem communitatis wlgi christiani et ad extenuacionem et debilitacionem ordinis communis et ad obnubilacionem communis christiane religionis, prout supra est deductum[2]), faciunt sibimet et pro semet convivia [f. 125[a]] separata et conventus publice in universitate ecclesie et suas fraternitates splendidas et aliquo[c]) fulcimento singulari roboratas et firmatas. In hoc tamen decipiuntur singulariter huiusmodi homines seipsos amantes, quod, — cum ament singulariter sue secte fratres et omnes illos, qui sunt de ipsorum contuberniis et ipsis utiles et seipsos e converso redamantes[d]), et in quantum sunt tales, et non amoris [causa]; inquam[e]) cum [habeant amorem ad] fratres ex sua privata professione vel privata secta, non autem ad commune wlgus christianum, — credunt firmiter, quod amor ipsorum carnalis sit caritas diffusa a spiritu sancto[3]), opinantur et predicant, quod exerceant opera perfecte caritatis, cum ea faciant ex amore humano ad se et ad suos, non habentes omnino pium et compassivum respectum ad ecclesiam dei et ad suos universos communiter conchristianos[f]), in quantum sunt fideles Jhesu Christi. Ita namque *ethnici et publicani* habent amorem ad fraternitatem suam et ad eos[g]), qui se reda-

---

a) *lacuna sequitur in A.* b) *sup. lin. add. A.* c) aliqua *(sic) A et C.* d) reamantes *C.* e) in quantum (?) *A; uncis inclusa add. ab ed., quia phrasis alioquin difficulter comprehendi possit.* f) christianos *C.* g) suos *C.*

1) *I. Joann. IV. 20—21.* 2) *Cf. Rom. V. 5.* 3) *Cf. supra pag. 280—281.*

mant[a]) et habent omnia communia cum suis notis et necessariis et amicis intrinsecis, veluti superius lacius est deductum[1]).

Advertendum eciam hic, quod quanto in universitate ista sanctissima cottidie quis gradum obtinet alciorem et in ordine eius secundum sub et supra continet plura subiecta, tanto magis debet hiis tribus respectibus caritatis et vigilancie habundare, et tanto est membrum maius et principalius huius universitatis. Verbi gracią: Magis sacerdos quam laycus vel monachus, magis curatus quam simplex sacerdos, magis episcopus quam curatus sacerdos, et ita de aliis singulis, et a summis gradibus et eis, que sericio[b]) et purpura induuntur, usque ad novissimum in universitate servum vel ancillam.

Capitulum tricesimum quartum[c]).

De determinacione huius nominis „universitas“ et de illis, que faciunt et conferunt ad esse universitatis, et de differencia deorum[c]).

Universitas itaque dicitur ab uno aliquo, ad quod omnia supposita universitatis habent ordinem[d]) et attribucionem; et nisi sit tale unum principale, a quo reliqua omnia et tale quid, quod possit formare de multis universitatem, continere et conservare, non unitas neque universitas, sed dispersa diversitas[e]) esset. Omnis multitudo est congregacio hominum.

Illud vero tale unum faciens unitatem ecclesie est [I] unus deus, [II] unus dominus, unus pater, unus magister, [III] una religio, [IV] una lex, unum preceptum commune et uniforme, [V] una consuetudo, uniformis conversacio, uniformes actus.

Quanto magis autem et firmius habundat universitas ecclesie et colligitur ac firmatur in istis unitatibus, tanto magis et firmius stat in seipsa ordinata et inconturbata et unita. Et quanto magis deficit ab istis unitatibus, id est est plurificata, tanto magis universitas est in seipsa destructa et disturbata, veluti ex supradictis patere potuit in pluribus locis evidenter et

a) readamant *C.* b) in sericio *C.* c) *ita AC.* d) ordinacionem *C.* e) universi d. *C.*

1) *C. superius pag. 180—182.*

prout eciam Philosophus in Polliticis per plurima hoc disputavit et deduxit.

[I] Quemadmodum[a]) igitur[b]) diversitas deorum valde diversificat populos in mundo, ita unitas dei in populo facit ipsum populum valde unum. Et propterea et reges gencium, prout et Nabuchodonozor et Antiochus et alii, volentes valde unire suum populum et suum regnum per id[c]) confirmare, plurimum ad hoc sathagebant, quod in regno ipsorum facerent unum deum et unam legem in omnibus populis[d]). Et apostolus exhortans ad unitatem spiritus et persuadens ad unitatem populi christiani per latitudinem mundi dispersi hortatur et dicit[1]): „Unus deus, unus dominus omnium."

Primum igitur et principale, quod facit intrinsece et essencialiter ad unitatem populi, vel quod constituit et conservat universitatem, est unitas dei vivi et veri, sicud scriptum est[2]): „Deus, qui facit [f. 125[b]] unius moris habitare in domo." Et idcirco populus christianus, quamdiu adhesit uni deo et domino nostro Jhesu Christo fide recta, spe viva et caritate non ficta, tam diu fuit maxima unitas et concordancia in populo. Sed cum recessit[e]) ab adhesione dei et domini Jhesu crucifixi, tunc recessit ab unitate ecclesie, et tunc completa est illa discessio[f]), preambula Antichristi preparansque[g]) viam eius, de qua apostolus[h]) Colloss.[i]) [3]): „Nisi venerit discessio primum[k]) et revelatus fuerit homo peccati, filius perdicionis, qui adversatur et extollitur super omne, quod dicitur deus aut quod colitur, ita ut in templo dei sedeat, ostendens se tamquam ipse sit deus." Tunc namque deus verus, id est spiritus Jhesu Christi longe recessit a domo sua propter abhominacionem positam et admissam in loco, ubi non debet, et relicta est deserta et vacua. Et[l]) deus huius seculi, id est spiritus huius mundi, assumptis

---

20) Per quid scisma est. Discessio a fide Christi exorta est *D 2.*

[a]) *contin. D 1. 2.* [b]) *om. D 1. 2.* [c]) illud *D 2.* [d]) Et idcirco populus christianus ꝛc. *cont. D 1. 2., cet. om.* [e]) recessisset D 2. [f]) dissensio et *C.* [g]) preparans *D 1. 2.* [h]) dicit apostolus *D 1. 2.* [i]) ad Coll. *C., om. D 1. 2.* [k]) etc. *add. D 1. 2., cet. om.; contin.* Nulla igitur ꝛc. *v. infra p. 299, lin. 25.* [l]) Est *corr.* Et *A.*

[1]) *Cf. I. Cor. VIII. 6.* [2]) *Psalm. LXVII. 7.* [3]) *recte II. Thess. II. 3—4.*

;ecum septem nequioribus spiritibus, ascendit et subintravit ad lomum desolatam et obtinuit omnes pene eius municiones [1]).

Pro quorum intellectu est[a]) notandum, quod scriptura ;acra vario modo accipit hoc nomen deus.

Est enim deus summus siquidem unus essencia et in eritate, quamvis sint dicti multi dii mancipativi[b]) vel[c]) dii ıominum putativi. Dicunt autem alii[d])[1]): Dii sunt partici-)acione. Sunt dii eleccione. Sunt dii falsa estimacione. Sunt dii mitacione. Sunt dii voluntaria subieccione.

Deus vere et in veritate ipse est, qui est verus deus :t ipse deus unus omnium, ex quo omnia, in quo omnia et)ropter[e]) quem omnia. Et hic est Christus Jhesus, filius dei :ternus et filius Marie virginis, de quo scriptura[2]): „Dominum leum tuum adorabis et illi soli servies", et iterum[3]): „Audi, Israel, leus tuus unus est." Et iste est, qui proprie et intrinsece facit :cclesie unitatem maximam, in tantum, quod sit unum corpus, ınus spiritus et una anima et cor unum, quod nullus alius po-:est facere vel umquam potuit aut poterit.

Deus participacione est omnis homo in hoc mundo uper homines alios a deo constitutus ad iudicandum et alios ıctus jerarchicos in plebibus operandum. De quo scriptura dicit ıd Moysen[4]): „Hodie constitui te deum Pharaonis." Et iterum[5]): Ego dixi: Dii estis et filii excelsi omnes." Et ita omnes viri)relati sunt dii facti participacione domini veri[f]) vicariatus et)otestatis.

Super istos igitur tales deos super terram homo peccati, d est Antichristus, extollitur et est elevatus, non autem super leum, qui est in celis et[g]) super celos, deus unus verus et in-:onprehensibilis. Ideoque notanter apostolus de eo expressit, licens[6]): „Super quod omne, quod dicitur deus aut quod :ollitur."

Deus eleccione est omne illud homini, quod sibi ma-:ime eligit pro summo suo[h]) bono, quod colit et cui servit suo

---

3) Deus multipliciter dicitur *A et C.*

[a]) *om. C.* [b]) *corr: A;* mancipative *C.* [c]) ut *C.* [d]) *lacuna sequitur in A* t *in C.* [e]) per *C.* [f]) *corr. ab ed.;* vere *A et C.* [g]) in celis et *A;* talis, l est *C.* [h]) sibsuo *(sic) A.*

[1]) *Voces singulae biblicae sunt, sed dictum in biblia non reperitur; simi-iter etiam aliis locis occurritur.* [2]) *Matth. IV. 10.* [3]) *Deuter. VI. 4.*) *Exodi VII. 1.* [5]) *Psalm. LXXXI. 6.* [6]) *II. Thess. II. 4.*

principali conatu et summis studiis, sive sit id[a]) deus verus e creator sive aliqua alia creatura, cui magis inservit magisque ipsam diligit et se subicit quam deo vero suo et fideli creatori de quo III. Reg. XVIII.[1]): „Accedensque Helyas ad omnem populum Israel ait: Usquequo claudicatis in duas partes? S dominus est deus, sequimini eum"; et apostolus[2]): „Eorum quorum deus venter est et gloria[b]) in confusione."

Deus fictus vel deus falsa estimacione sunt omnes di gencium vel ydola eorum.

Deus voluntaria subieccione est dyabolus, deus huius seculi, de quo apostolus[3]): „Deus huius mundi exce cavit eos."

Deus imitacione est deus idem, qui subieccione, et es bonis omnibus, qui emulantur sapienciam et virtutes Christ Jhesu, dominus Jhesus ipse; et aliis omnibus, qui operantur ini quitatem, deus[c]) eorum ipse est spiritus mendax et pater eius qui fuit iniqus et homicida a principio, de quo apostolus[4]) „Imitantur autem eum, qui sunt ex parte eius."

[f. 126ᵃ] Omnes igitur christiani, qui habent spiritum Jhesu crucifixi, et aguntur eodem spiritu, et soli illi non recesserunt a deo suo, et ipsi sunt unica ecclesia, scilicet Christi et sponsa eius formosa et corpus eius. Et ipsi non sunt de hoc mundo, sicut et Christus non est ex[d]) hoc mundo et istos mundus ideo odit, quia et Christum, id est veritatem et virtutem[e]) dei, odit[5]). Sunt quoque inde thabernaculum de et templum spiritus sancti. Et alii omnes desertati[f]) a spiritu Jhesu recesserunt post varios deos prescriptos, putativos, et hoc mistice et spiritualiter; et ita recesserunt ab unitate ecclesie sacrosancte. Et isti sunt omnes christiani, amatores huius mund et eorum, que in mundo sunt, et itidem sunt Antichristi, e corpus Antichristi et meretrix fornicaria eius. E isti sunt, qui in novissimis temporibus multiplicati nimis in eccle sia quasi locuste, ex quibus venit Antichristus[6]), et per eos est in domo dei, id est in ecclesia et super ecclesiam sanctorum collocatus, factus rex super omnes filios superbie similes sibi[g])

---

a) illud (?) *A.* b) gloriam *corr.* gloria *A.* c) et deus *C.* d) de *C* e) *om. C.* f) deserti *C.* g) *om. C.*

1) *III. Reg. XVIII. 21.* 2) *Philipp. III. 19.* 3) *Cf. II. Cor. IV. 4* 4) *Sap. II. 25.* 5) *Cf. Joann. XV. 19.* 6) *Cf. Apoc. IX. 3.*

tollens[a]) se super omne, quod secundum predictam distinc- onem dicitur deus aut quod colitur[1]), elevans omnem chri- ianum, qui similiter est superbus et amator diviciarum et glorie uius mundi, et deprimens omnem virum, qui illorum est de- stator et contemptor, approbans omne sublime et gloriosum que splendidum altumque secundum iudicium huius mundi, nichili ducens omne humile et simplex vel pauper et de- ectum ab hoc mundo. Facit autem hec omnia supremo genere tucie et subtilitatis, non hominum, sed septem nequiorum irituum, quia ipsius Antichristi adventus est secundum ope- cionem[b]) subtilissimam Sathane in omnibus virtutibus, por- ntis, signis mendacibus spirituum malignorum, ex quibus con- ita est supra modum magna et amarissima tribulacio ecclesie, ilicet sanctis dei per ecclesiam, ut eciam inducantur in er[r]o- m, si fieri potest, et electi[2]).

Capitulum tricesimum quintum[c]).

e modo et causa subtili, quibus universitas ecclesie est infir- mata et destructa[c]).

Tali itaque modo exquisito et colorato Sathan statim in- piens suum misterium operari in principio ecclesie, dehinc aulatim et successive invalescens, offendicula queque ponens via christiano populo, videlicet splendores et blandimenta uius mundi, quasi facies comptarum meretricum, suasionibus- ue apparentibus et secundum sapienciam carnis et doctrinas ominum racionem boni et iusticie habentibus, deduxit[d]) eum d concupiscenciam et amorem eorum, que sunt in mundo, et a corrupit sensus multorum pari forma, sicut serpens Evam duxit; et sic infatuavit eciam spisse sapientes, et spirituales ciam viros detraxit ad terrena inquirenda, atque in felicitate et landiciis eorumdem quietavit et soporavit quasi Sampsonem synо[e]) Dalide[f]) meretricis[3]). Per quod traditi Philisteis sunt ecalvati et excecati itidem viriles et fortes in ecclesia aliquando. t ita factum est, quod draco ille antiquus cauda sua detraxit

---

a) et extollens *C.* b) *corr. A, om. C.* c) *ita AC.* d) et deduxit *C.* e) sinu *C.* f) *corr. A manu poster.*

1) *Cf. II. Thess. II. 4.* 2) *Cf. Matth. XXIV. 24.* 3) *Cf. Judic. XVI. 19.*

stellas de celo[1]) per[a]) fumum et locustas infinitas, productas de fumo putei abissi, obtexit solem tenebris lunamque ipsam totam convertit in saguinem[2]). Et ita densissimas tenebras et noctem profundam procuravit fieri per universum spiritualem Egiptum et Babilonem, et tunc fecit pertransire in ipsa omnes bestias silve et singulariter aprum ferum produxit[3]) et locavit ipsum in domo in summo loco sanctorum, corpore suo fortissimo iam prius collecto et conglobato compactoque, ut scuta fusilia sibimet adherencia[4]), dudum prius producto et preparato fere ubique per sanctam ecclesiam cathedras et regimina iam obtinentibus Antichristis, id est hominibus amatoribus huius mundi, puta deliciarum, diviciarum et honorum, hominibus inquam[b]) seipsos amantibus[c]) et qui [f. 126[b]] in nomine suo ad gradus summos ecclesie et dignitates pervenerunt, quia non vocati a spiritu Jhesu, sed ipsi sese cupide ingesserunt. Et isti sunt locuste habentes coronas similes auro, etc., prout infra late dicetur de ipsis in tract[atu] sequenti de Antichristo[5]).

Et ita factum est modo sathanico et nimis astuto et subtili, quod scilicet christiani a Christo vero ad Antichristum colorate et suasibile nimis sunt deducti, iam in tenebris palpitantes prefate spisse noctis et dum homines omnes pariter dormirent et dormitarent, seducti inquam[d]) sunt a deo vero et celesti ad deum vel ad deos huius seculi et principem huius mundi, a quo et per quem a spiritu huius mundi sunt repleti, et ipsum a deo huius mundi acceperunt, spirituque illo inspirantur et aguntur ad omnia, que operantur.

Nemo siquidem ambigit, quod sicut deus essencialis et verus est caritas, et qui manet in caritate, in deo manet et deus in eo[6]), ita amor huius mundi et concupiscencia est mamon, deus huius seculi in christiano spontanea eleccione et subieccione, et qui manet in amore et cupiditate huius carnis, in deo huius mundi manet, et deus, id est spiritus huius mundi, in eo. Propter quod christiani, qui spiritu huius mundi aguntur, ipsum dominum mamonam, deum ipsorum[e]), omnibus preciosis ecclesie

---

[a]) et per *C.* [b]) in quantum *corr. A* inquam (?) [c]) *corr. ab ed.;* hominum . . . amancium *omnes cod.* [d]) in quantum *corr.* inquam *A.* [e]) *lacuna sequitur in A.*

[1]) *Cf. Apoc. XII. 4.* [2]) *Cf. Apoc. IX. passim.* [3]) *Cf. Psalm. CIII. 20 et LXXIX. 14.* [4]) *Job XLI. 6.* [5]) *v. tract. 5. de Antichristo.* [6]) *Cf. I. Joann. IV. 16.*

splendoribus et diviciis atque omni gloria investierunt et ornaverunt cultoremque suum, id est amatorem huius mundi et vite huius seculi, et in nomine suo venientem, id est seipsum ob cupiditatem ad summos gradus ecclesie ingerente[m], obducti cecitate et tenebris profunde noctis sue proprie, in loco sanctorum summo et domo dei locaverunt.

Propter quod ydolum zeli[1]) spiritus Jhesu recessit de domo sua longe, ut paulo ante dicebatur, reliquitque a spiritu Jhesu desolatos christianos, et facta est sola civitas plena populo, facta inquam est vidua domina gencium, princeps provinciarum, facta est tota sub tributo, et ita omnia, que secuntur in Trenis Jeremie[2]) hic proprie poteris ecclesie christianorum applicare et amare deflere mala, que fiunt modo in Jerusalem mistica et preclara quondam ac celesti.

Recedente autem spiritu dei, qui solus facit unius moris habitare in domo[3]), recessit eciam unitas et communicacio a populo christiano, quasi recedente spiritu et vita a corpore hominis, illico omnia membra et conpages ipsorum atque societas ab invicem resoluntur. Divorcium itaque a deo vero et conversio ad deum huius mundi, id est ad amorem huius mundi in populo christiano, corrupit unitatem et conturbavit universitatem ecclesie sacrosancte, et introduxit scismata et errexit Antichristum et subiecit eidem populos infinitos.

Capitulum tricesimum sextum[a]).

De modis et causa discessionis in presenti a deo vero et domino Jhesu Christo, per quod universitas sanctorum est dirrupta[a]).

Ubi est advertendum, quod sicut in seculis huius mundi primitivis, quando omnes erant natura filii ire, et cum longe adhuc erat deus a genere humano atque cum adhuc nox profunda spisse ignorancie veri dei cooperuerat omnem carnem, agens cursum suum per medium iter secundum altissimam dei providenciam et temporum dispensacionem, tunc inquam eligere deos in terra et fabricare sibi recentes, secundum doctrinas et adinvenciones hominum falsas et mendacia ficta varie per operacionem spirituum inmundorum, erat peccatum

[a]) *ita AC.*

[1]) *Cf. Ezech. VIII. 5.* [2]) *Cf. Thren. I. 1 sq.* [3]) *Cf. Psalm. LXVII. 7.*

hominum grande nimis et apostatare a deo vero, qui est in celis, et erat simpliciter discessio a fidelitate ad infidelitatem et ad iniuriam domini dei altissimi, omnium conditoris prout contigit plurimum gentibus per orbem terrarum dispersis contigit eciam idem et[a]) Judeis iniquis, qui faciles semper ad ydolatriam deos gencium fictos sequebantur, dimisso deo suo [f. 127[a]] unico, summo et vero.

Et ita homines unius dei veri per errorem et cecitatem fecerunt sibi multos deos et diversos per totum orbem, et per hoc sunt valde inter se[a]) diversificati et nimis a seipsis recesserunt, factique sunt sibimet contrarii et alienat et inimici, propter sequelam talem deorum infinitorum et variorum. Nam maxime diversitas[b]) dei et alienitas[c]) facit ad diversitatem populorum et alienacionem eorum ad[d] invicem, quemadmodum e contrario unitas dei in populis supra modum facit ad unitatem populorum. Idem nuper ante est ostensum, quod puta hoc eciam intellexerunt reges gencium et Romani, qui populos et provincias sibi subiectas ad cultum unius dei alicuius[e]), quem volebant, summis studiis compellebant, Geroboam[f]) cupiens decem tribus ex Israel esse divisas a regno David et Jesusalem, mox excogitavit diversionem a deo uno Israel, quem Jerosolimis excolebant, et sic statuit ydola aureorum vitulorum a populis subiectis adoranda[1]).

Sicut igitur tunc adorare ydola et habere deos fictos corporaliter erat simpliciter recessio a deo vero et crimen pessimum infidelitatis et iniurie dei, ita nunc in tempore Jhesu Christi, in populo christiano et in diebus gracie et veritatis non tantum eligere sibi deum ficticium[g]) et recentem et facere sibi ydolum, modo illo grosso et corporali, ut quondam prius in tenebris adhuc densissimis gentilitatis et maxime longinquitatis a deo vero[h]) commorantibus, esset iam christiano populo recedere a deo iam suo vero, sed facere iam sibi ydolum in[i] spiritu et mente, et locare in templo spiritus sancti, id est amare hoc seculum et ea, que sunt in mundo, est recessio a deo et ydolatria christiana. Propter quod dictum est[2]): „Fugite

---

a) *om. C.* b) *corr. ab ed.;* diversitatem *AB.* c) alietas *(sic) A.* d) ab *C.* e) alicuius *C;* alienius *A.* f) Gorobam *C.* g) fictum *C.* h) *om. C.* i) et *false C.*

1) *Cf. III. Reg. XII. 28.* 2) *Coloss. III. 5* (simulacrorum servitus).

avariciam, que est ydolorum servitus.“ In cuiuslibet[a]) vero dei[b]) possessione, sicut cupiditas, ita avaricia se ingerit et admiscet[c]). Abire igitur retrorsum[d]) post hoc seculum christiano nunc iam est ydolatria. Nunc inquam, quando iam est dies lucis et veritatis et cognicio meridiana veri dei et propinquitas summi dei ad homines in Christo Jhesu, ymo unio maxima dei ad homines et hominum cum deo, quia[e]) iam factus est non[f]) deus de longinquo, sed deus de prope, ymo deus iam intime inhabitans animas dignas se *(sic)* communiter omnium christianorum, cum iam deus in terris visus est et cum hominibus ambulavit, et cum iam verbum caro factum est et habitat in nobis, ymmo iam affecti christiani circa aliquid huius mundi amore et imitacione amplius quam ad Christum, deum verum, vel habitare animo[g]) in mundo [et] mente magis quam in domino deo suo, vel adherere amore huic mundo magis quam Christo Jhesu, vel magis respicere carnem suam quam Christum Jhesum, quod est ponere deum suum post carnem suam, id est primo et principalius inquirere, que sunt carnis et mundi, quam ea, que sunt dei, et[h]) illud iam est simpliciter apostatare a deo vero et eligere sibi magis ydola in spiritu mentis sue. Est inquam recedere simpliciter a deo vero et sequi deos huius mundi varios. Est[i]) eici a corpore Christi, veri dei, et trayci in corpus Antichristi, dei[k]) huius mundi, id est amatorum huius mundi. Et ista est discessio, que primum venit, scilicet ab[l]) amore Christi Jhesu, veri et unici dei christianorum atque intimi, ad amorem huius mundi et diversorum deorum, id est ymaginum rerum afficiencium nostram mentem in hoc mundo. Et ista diversitas deorum mistica, quos sibi christiani sic fabricaverunt et elegerunt et ad templum sancti spiritus locaverunt, est unica causa efficiens et efficax desolacionis a spiritu Jhesu, recessionis christianorum populorum ab invicem et [f. 127[b]] alienacionis eorum a Christo Jhesu et alienacionis ipsorum in et a se invicem, et ita convenienter ista causa est divisionis et corrupcionis universitatis gratissime in ecclesia sacrosancta.

Exhinc namque venit superhabudancia iniquitatis,

---

23) Discessio *A alia manu.*

a) *A corr.* b) rei *C.* c) admiscit *C.* d) *corr. A.* e) *rasura sequitur in A.* f) *corr. A.* g) a mo *A.* h) *om. C.* i) Et est *C.* k) *om. C.* l) sub *C.*

id est avaricie, et refrigerium caritatis multorum. Ubicumque vero habundancia avaricie et ambicionis, ibi est superhabundancia divisionis fratrum et contencionis atque discessionis, primum a deo suo, dehinc a se invicem, quoniam exinde venit multitudo diversa et multa diversitas congregacionum, societatum, fraternitatum per totam christianitatem de paribus studiis et simili affeccione compactarum et sibi ipsis veluti squame in Behemoth[a] [1] adherencium per amorem suorum misticorum ydolorum, sicud est prophetatum[2]: „Erunt[b] homines seipsos amantes.“

Inde eciam emanavit diversitas regum et dominorum sibi invicem omnino [non] subordinatorum et non obediencium, ad seipsos varie attrahencium populos et distrahencium, hinc inde dominorum [multitudo][c] alienorum a se invicem in nulloque conportancium ad invicem secundum universitatem ecclesie, sed magis concertancium et belligerancium exicialiter mutuo et quasi cornibus decem discerpencium et diventilancium universitatem sanctam ecclesie atque per orbem populos christianos secundum descripcionem in Appokalypsi coccinee bestie pleneque[d] nominibus blasphemie, habentis septem capita et cornua decem[3], prout iam est superius per plura memoratum[4] et infra multa de eodem proponentur[5].

Inde similiter multe secte et contubernia hominum se invicem emulancium. Indeque multitudo religionum novarum et particularium atque doctrinarum variarum et adinvencionum hominum. Inde eciam multa figmenta per templa varia splendida et recencia, utpote sanctarum, ut vulgo famant, statuarum, ymaginum, que faciunt signa in populis et portenta, et multitudo reliquiarum et graciarum singularium, variis locis et templis acquisitarum laboriose et excogitatarum, per que seipsos huiusmodi homines varie ad populos commendant et ad se frequenciam populorum comparant, atque perinde sibi acquirunt divicias, gloriam[e] et honores.

Omnis hec inquam varietas in familia unici veri[f] dei[g],

---

[a] Vehemot C. [b] *lacuna sequitur in A.* [c] *add. ab ed.; lacuna in A.* [d] plenaque *(sic) A.* [e] *om. C.* [f] verique *C.* [g] *add. A sup. lin.*

[1] *Cf. Job XLI. 6.* [2] *II. Tim. III. 2.* [3] *Cf. Apoc. XVII. passim.* [4] *v. supra dist. IV, c. 15.* [5] *v. libri III. tr. 6 de abominatione in loco sancto.*

Jhesu Christi, et in populo christiano valde quondam unito, atque omnis ista alienacio et diversificacio venit primum a causa iam superius assignata, puta a discessione ad mundum et carnem propriam, id est ad amorem et affeccionem eorum, relicto et amisso spiritu domini Jhesu crucifixi.

Capitulum tricesimum septimum[a]).

Quod sicud unitas patrum proficit et instruit[b]), *ita pluralitas nimia patrum, magistrorum ac dominorum non subordinatorum in ecclesia Christi destruxit universitatem*[c]).

[II] Et quemadmodum unitas dei facit valde, ut dictum est, ad esse universitatis solide et ordinate, ita unitas patris, unitas domini vel regis unitasque doctoris et magistri et similium valde nimis conferunt et necessaria sunt ad esse universitatis et ad eius conservari; et diversitas multaque et varia pluralitas istorum, non subordinata et non consentanea in eodem populo, valde nimis universitatem deordinat et destruit prepotenter.

Quapropter Christus universitatem suam instituens ecclesie sue dilecte, precepit suis et expressit, dicens[1]): „Vos autem nolite vocari Rabi: unus est enim magister vester, Christus. Omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vobis vocare super terram: unus est enim vester pater, qui in celis est. Nec vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus." Ita eciam apostolus, ubi hortatus est ad servandum unitatem spiritus sollicite, mox addit[2]): „Unus [f. 128a] dominus, unus deus, unus pater", etc.; et alibi[3]): „Nam si, inquit[d]), sunt, qui dicantur dii, sive in celo, sive in terra, (siquidem sunt [dii] multi, et domini multi): nobis tamen unus deus pater, ex quo omnia et nos in illo; et unus dominus Jhesus Christus, [per quem omnia] et nos per illum", quia nisi sit unus deus et unus dominus et unus pater ac magister in populo, universitas nequaquam ordinata[e]) institui poterit neque eciam conservari. Et similiter ad

18) Magistri, doctores etc., si prosunt universitati fidelium *A*.

[a]) *ita AC.* [b]) instituit *C.* [c]) *ita AC.* [d]) inquid *A.* [e]) *corr. ab ed.;* ordinante (?) *A.*

[1]) *Matth. XXIII. 8—10.* [2]) *Cf. Eph. IV. 5. 6.* [3]) *I. Cor. VIII. 5.*

idem Jacobus [1]: „Fratres, inquit, nolite plures magistri effici, scientes, quod gravius iudicium accipietis.“

Unde hic est advertendum, quod licet pluralitas patrum et dominorum vel regum aut magistrorum vel huiusmodi sibimet inpertinencium et non subordinatorum neque connexorum vel dependencium ab se invicem in populo et super populos valde nimis universitatem sanctam disturbet et destruat ac deroget unitati spiritus sollicite [a]), et istam talem prohibuit fieri Christus et sancti eius in ecclesia dei, tamen pluralitas deorum et dominorum, pluralitas patrum et magistrorum et similium omnium ab unico deo et domino descendens et participium perinde ac denominacionem accipiens iuxta scripturam, que dicit [2]: „Pater misericordiarum, a quo omnis paternitas in celo et in terra dominatur“, et ut supra apostolus inquit [3]: „Unus dominus, unus Christus, et nos per illum“, nequaquam officit universitati vel ei ullomodo derogat [b]), sed magis est eidem valde necessaria et utilis, quoniam quotquot sint [c]) tales dii, domini, patres nobis magistri in universitate, omnes sunt [d]) ex uno et comportant ad unum et sunt invicem subordinati legittime, consentanei et condependentes a primo usque ad novissimum, et ideo plurimum confert decori et utilitati familie Christi Jhesu huiusmodi personarum et patrum varia pluralitas, et pro eo ad commendacionem pulchritudinis ecclesie dictum est [4]: „Circumamicta varietatibus“, quemadmodum multa membra cum suis officiis in eodem corpore virginis, prout per plura superius est deductum [5]).

Propter quod omnes illi digne, quamvis participative, a Christo, unico essenciali domino et magistro, habentur et vocantur patres domini et magistri in populis et a populis christianis, qui sunt ordinarii in ecclesia, ut sunt papa et episcopi et sacerdotes curati et illi omnes, qui non seipsos ad gradus huiusmodi cupide ingesserunt, sed a Christo Jhesu et spiritu eius seu ab ecclesia Christi vocati, tamquam existentes de essencia et necessitate universitatis sancte ecclesie.

---

a) spiritus sollicite *om. C.* b) *om. C.* c) sunt *corr.* sint *A.* d) *om. C.*

1) *Jacobi III. 1.* 2) *Eph. III. 15.* 3) *Cf. Eph. IV. 6.* 4) *Psalm. XLIV. 15.* 5) *Cf. supra c. 7 et 17.*

Alii vero omnes, qui non sunt huiusmodi et tales, id est qui sunt adventicii et novi recentesque, undecumque a latere venientes in medium et in publicum, multo splendore et speciebus pietatis et virtutum seipsos coram populis commendantes segregantesque[a]) seipsos ac dedignantes communi forma et approbata subici et obedire curatis patribus plebium, sed seorsum vocantur vel vocant seipsos patres magistros et dominos in populis et a plebibus christianis, non existentes ordinarii neque subiecti ordinariis secundum superius notatam regulam[1]) et domini Jhesu et eius apostolorum primariam ordinacionem et sanxionem: illi sunt inquam et omnes tales, qui nos conturbant, id est universitatem sancte ecclesie et talium patrum dominorum et magistrorum, qui sic in nomine suo in ecclesiam veniunt et ascendunt. Multa et varia pluralitas per orbem ecclesie dilatata et corroborata valde nimis nocuit et nocet universitati eidem, quia unitatem eius [f. 128[b]] multum lesit et debilitavit et confudit ac contempsit dominacionem[b]) ac paternitatem primam et magistratum templi primarium et verum sanctum et necessarium, et splendoribus suis et commendacione sui ad plebes suppressit et vilificavit sacerdocium sacrosanctum. Dehinc adhuc amplius multiplicati super numerum illi novi[c]) patres et recentes magistri per universam ecclesiam, ad curias regum et principum ecclesie irruperunt et ipsis adheserunt et patres ordinarios propriosque sacerdotes coram ipsis varie contempserunt et post se abduxerunt. Etenim nulla[d]) via pocior, nullus modus expedicior potuit excogitari vel practicari a spiritibus astutissimis et malignis secundum communem[e]) altitudinem et operacionem Sathane ad disturbacionem ecclesie distraccionemque solide eius universitatis, quam sic per multos pseudopatres et pseudomagistros, ita nimie varios et novos, adornatos omni cultu religionis omnique specie iusticie et pietatis, et expeditos in omni sapiencia et sciencia et dilatatos ac roboratos choris fratrum[f]) conglebatis atque adherentibus sibi invicem et instructis quasi acies castrorum, quando cum omni

26) Quis modus competentissimus inventus est ad disturbacionem ecclesie Christi *D 2.*

[a]) *corr. A.* [b]) *om. C.* [c]) sancti *(sic) C.* [d]) Nulla igitur *cont. D 1. 2.* [e]) omnem *D 1. 2.* [f]) *post hanc vocem D 1. 2. contin.* Oportet namque oc. *v. infra p. 307, lin. 9.*

[1]) *Cf. supra c. 18.*

sollicitudine et serie ad congressum belli instruuntur. Et istos patres et huiusmodi magistros pseudolos[a]) vocavit omnis scriptura superius allegata, que dicit[1]): „Vos autem nolite vocari Rabi. Unus est enim magister vester Christus. Et patrem nolite vobis vocari super terram“, etc. Et iterum[2]): „Fratres, nolite plures magistri fieri“, etc.

Ymmo omnis huiusmodi, qui in populo christiano et in familia Christi Jhesu, sic reclamante scriptura et reluctante veritate, in nomine suo venit ad esse dominum patrem vel magistrum, id est ingessit seipsum ad dignitates et gradus honorificencie, cupiditate propria urgente quocumque modo, dummodo vocatus, quasi Aaron, vel a spiritu Jhesu crucifixi et ipsius ecclesia vel alias legittime non fuerit[b]), omnis inquam talis assumens sibi tale[c]) nomen et gaudens de ipso in familia Jhesu crucifixi, ipse est fur et latro, est quoque blasphemus contra Christum Jhesum, unicum deum, dominum, patrem et unicum magistrum. Et multitudo talium componunt illam bestiam, quam dicit Jo[hannes] in Apokalipsi, plenam nominibus blasphemie, habentem[d]) capita septem et cornua decem[3]). Nomina etenim blasphemie, quibus bestia plena esse describitur, sunt omnia nomina honorificencie et glorie illorum regum, principum, dominorum, patrum, magistrorum et singularium[e]), qui non sunt ordinarii in universitate ecclesie et qui acquisierunt sibi ipsis illa nomina ex ambicione undecumque, non a Christo Jhesu et ipsius commissione et participio neque induccione spiritus ipsius, sed proprio errore et ambicione inpellente. Nullus enim ambigit, quodsi quispiam in dominium[f]) alicuius inpertinens sibi seipsum ingereret ambiciose et a sua familia sibi inpertinente procuraret seipsum vocari dominum vel patrem familias, gaudens de nomine illo pro se vendicato[g]), sibi reputaret verus et proprius dominus, fieri iniuriam et singularem blasphemiam, dum hoc fieret proprio herede invito et neque vocante talem ambiciosum vel ita seipsum ingerentem atque venientem[h]). Ita si quisquam in filiis cuiusquam alterius patris veri et proprii procuraret seipsum vocari patrem, aut si[i]) inter

[a]) pseudulos *C.* [b]) non fuerit *om. C.* [c]) *om. C.* [d]) *corr. ab ed.;* habens *omnes cod.* [e]) *corr. A;* singulorum *C.* [f]) *corr. ab ed.;* dominio *A et C.* [g]) *lacuna sequitur in A.* [h]) *ita emend. ab ed.;* que (q3) auniete *ponunt A et C.* [i]) *om. C.*

[1]) *Matth. XXIII. 8—9.* [2]) *Jacobi III. 1.* [3]) *Cf. Apoc. XVII.*

liscipulos alienos gauderet se magistrum principalem vocari, ıonne is contra patrem proprium blasphemaret vel adversum[a]) nagistrum unicum et verum nomen blasphemie reportaret, f. 129a] nisi id fieret, id est talis nominis, reverencie publice ɛt honoris acquisicio et assumpcio, ordinarie et iuste, id est per participacionem et[b]) vocacionem ad id ab unico patre et vero nagistro.

Similiter accipe de familia Jhesu crucifixi, id est universa christianitate, et de illis, qui seipsos ingerunt, ıon vocati a Christo ad esse dominos vel patres et magistros n populo christiano. Sunt nempe omnes blasphemi et ipsorum ıniversa nomina sunt nomina blasphemie in Christum Jhesum, ınicum dominum, unicum magistrum et patrem verum populi christiani. Unde quibusdam in ecclesia huiusmodi seipsos segregantibus simile contigit[c]), sicut filiabus Loth, que educte cum patre de Sodomis, ne a peccatis Sodomorum et Gomorreorum inquinarentur et cum communitate ipsorum absorberentur, existentes iam solitarie in monte cum patre, errore seducte, patrem suum inebriaverunt et incestum cum suo patre npharie admiserunt. Opinabantur namque, quod ipse sole cum patre unico fuissent salvefacte super terram universam et quod genus hominum tantum per ipsarum incestum cum patre conservari in specie sua potuisset. Unde cum ambe de patre ebrio concepissent, per hoc due gentes valde magne et fortes sunt procreate, que gentes postea fuerunt filiis Israel semper offense in via eorum et nimis inpeditive ipsorum venire ad terram promissionis [1]).

Ita quedam[d]) in Christi Jhesu ecclesia filie, id est effeminate anime infirme et pusillanimes, videntes vel alias secundum faciem iudicantes multitudinem vulgi christianorum plebium perituram[e]) ob multitudinem iniquitatum et publicorum peccatorum, veluti[f]) Sodomam spiritualem et Gomorram, cum abba suo optato aut alias patre suo comparato de communitate populi christiani in montem ardue iusticie et perfeccionis confugerunt, tamquam de medio Sodome et Babilonis, ibidemque seorsum

---

15) Nota *C.*

[a]) adversus *C.* [b]) *om. C.* [c]) contingit *C.* [d]) *corr. ab ed.;* quidam *A et C.* [e]) *corr. ab ed.*; perituras *omnes cod.* [f]) cum veluti *A et C.*

[1]) *Cf. Gen. XIX.*

sibi convivium facientes, facti sunt homines amantes semetipsos segregantesque semetipsos et ex hoc filie itidem complacentes nimium in homine suo patre, inebriaverunt libidinose suum patrem, amore et delectacione ad seipsas, id est affeccione quadam, que non ex spiritu Jhesu, sed ex carne emanavit, quia perinde soporatus sompnio[a]) excecacionis et ignorancie, suis filiabus accubuit et ex eisdem vivos populos generavit, qui vivi populi, videlicet Moab et Amon mistici, se in via filiorum Israhel et ex adverso locaverunt, facti nimium inpedimento sanctis dei ad terram promissionis veniendi, meretrices comptas similiter misticas et clamorosas, nichil prorsus scientes in via et prospectu collocantes[b]), dicentesque ad parvulos et vecordes per viam gradientes[1]): „Aque furtive dulciores sunt et panis absconditus suavior.“ Quos concernit iste sermo parabolicus[2]): „Qui legit, inteligat.“

Hoc tamen ex consciencia et opinione mea puto dicendum, quod verba et textum litere prophetarum[c]) ad presencia secula reflectendo et interpretando singula, prout magis proprie valent ad statum presentem ecclesie applicari, tunc omnia et singula, que de Amon et Moab in prophetis dicuntur, notare de plano videntur illorum virorum multitudines, qui communitatem vulgi christiani fugientes segregantesque seipsos, ut paulo ante dictum est[3]), inceperunt esse[d]) homines seipsos amantes private et in seipsis et[e]) in statu suo complacentes.

Ex quibus puto esse manifeste inferendum, quod pro universitate[f]) familie Christi Jhesu seu sancte ecclesie stabilienda, confirmanda et reformanda expediens [f. 129[b]] foret et valde necessarium pluralitatem talem variam et extraordinariam patrum et dominorum et pseudochristorum magistrorum et pseudoprophetarum tollendam esse de medio et summo studio exstirpandam iuxta prophetam, qui dicit[4]): „Eo, quod populus iste appropinquat ore suo et labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, et timuerunt me man-

---

16) In nomine domini nostri Jhesu *C.*

[a]) sompno *C.* [b]) et *add. A ante corr. et C.* [c]) verba prophetarum et litere in textu *C.* [d]) *add. A in m.* [e]) *om. C.* [f]) per universitatem *C.*

[1]) *Prov. IX. 17.* [2]) *Matth. XXIV. 15.* [3]) *v. supra c. 30.* [4]) *Isaiae XIX. 13—15.*

dato hominum et doctrinis: ideo ecce, ego addam vel admiracionem[a]) faciam populo huic miraculo grandi et stupendo. Peribit enim sapiencia a sapientibus eius et intellectus prudencium eius abscondetur. Ve, qui profundi estis corde, ut a domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera." Hii sunt ceci et duces cecorum, de quibus veritas dicit[1]): „Omnis plantacio, quam non plantavit pater meus, eradicabitur. Sinite eos, quia ceci sunt et duces cecorum." De hiisdem iterum veritas ait[2]): „Quod si sal infatuatum fuerit, ad nichilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus." Et illud est, quod optat talibus apostolus, dicens[3]): „Utinam abscindantur, qui vos conturbant."

Necesse itaque esset et utile pro unione ecclesie, illam talem multitudinem variam et inpertinentem pseudopatrum et magistrorum seipsos ingerencium et glorificancium diminui et excidi aliquo bono modo aut poni ipsam in ordinem debitum atque jerarchicum primitivumque ecclesie sacrosancte, id est subordinare tales patres, magistros et[b]) dominos et coartare ad subieccionem veris, propriis et inmediatis ordinariis, utpote curatis sacerdotibus et episcopis secundum modum et formam superius descriptam[4]), ita quod quilibet ipsorum talium visitatus et requisitus, unde vel cuius est, posset de seipso iuste respondere, dicens: Sum talis curati sacerdotis aut a tali curato sacerdote, qui est talis decani, qui est istius archidiaconi, qui est istius modi episcopi[c]), qui est talis archiepiscopi, qui est pape, etc., ut supra[5]).

Capitulum tricesimum octavum[d]).

Quod sicud unitas religionis in populo instruit unionem, ita multitudo diversarum parcialium religionum derogat[e]) unice communi ecclesie universitati[f]).

[III] Dictum est dehinc superius, quod unitas religionis, unitas legis et precepti valde faciunt ad unitatem populi vel ad

---

a) miracionem *corr.* admiracionem *A sup. lin.* b) *om. C.* c) episcopus *corr.* episcopi *A.* d) *ita AC.* e) deroget *(sic) A.* f) *ita AC;* universitate *A,* universitatem *C.*

1) *Matth. XV. 13—14.* 2) *Matth. V. 13.* 3) *Galat. V. 12.* 4) *v. supra c. 27.* 5) *v. supra c. 19.*

hoc, quod sit populus unus et in solida unitate perseveret. Quod quidem potest patere ex eo, quod religio est cultus dei unius; modo in precedentibus[1]) dictum est, quod unitas est dei et domini, que maxime facit esse populum unum et ecclesiam unam, et hoc primum propter cultum unius dei et domini. Ideoque unius dei necesse est unum esse cultum et unam religionem, colligentem[a]) varios populos et naciones ad eundem unum dominum et ad solidam invicem unitatem. Nam et varietas religionum, quamvis circa unum deum et eundem collencium, supra modum varias facit habitudines populorum ad se invicem et introducit alienitatem segregacionemque christianorum ab invicem. Per[b]) quod disturbatur universitas dulcissima et destruitur unitas aut extenuatur obnubilaturque religio communis christiana. Cum nempe sit unica religio christiana[c]) ita[d]) proprie et iuste appellata, nulla alia secta vel societas aut congregacio privata et parcialis seipsam aut suum vivendi ordinem apropriatum potest appellare religionem simpliciter sine distraccione et iniuria communis religionis christiane. Non possunt inquam ullo modo plures religiones fieri vel nuncupari in eodem populo et eadem communi religione sine divisione aliquali ipsarum a se invicem et a sua communi religione.

Verbi gracia: veluti partes alicuius tocius [f. 130[a]], quamdiu manent in suo toto indivise, nequaquam sibi nomen tocius possunt vendicare, nisi cum a suo toto et a se invicem sint divise et perfecte separate, tunc et ipse partes saltem quantitative circumscripte iam et[e]) posite seorsum incipiunt habere nomen tocius per se et separatim; utpote dum una est familia unius domini, nulla societas vel congregacio fratrum manens in eadem familia communi potest censeri vel dici familia, nisi prius seipsos segregent aliquo modo et assumant sibi aliquem patrem et dominum absolutum; neque aliquis vicus communis civitatis in veritate potest dici vel esse civitas, nisi prius a civitate communi sit divisus et per se constituat absolutam civitatem. Ista enim omnia, de quibus est unum principium, religio, sunt ethro-

14) Nota bene *A.* — Nota *C.*

[a]) *corr. ab ed.;* colligens *A et C.* [b]) Propter *C.* [c]) communis et christiana *add. A, sed postea* communis et *del.* [d]) et ita *C.* [e]) eciam *C.*

[1]) *v. supra c. 34.*

gena, in quibus secundum Philosophum partes denominacionem sui tocius non debent neque possunt in veritate pro se usurpare.

Quod autem diversitas religionum in populo christiano introducit quandam alie[ni]tatem[a]) hominum ad seipsos et unitas religionis faciat et conservet notabiliter in populo unitatem, hoc valde relucet per experienciam in multitudine claustralium et, ut vulgo dicitur, religionum, puta, quomodo nunc est iam videre, quod fratres unius et eiusdem religionis vel ordinis[b]) semper invicem adherent et inter se manent uniti et conformes, assimilati sibi invicem facti, assimiles omnibus aliis in habitu et in studiis, in animis et in rebus; et quomodo rursum est videre in ipsis, quod diverse religiones[c]) vel religiosi secundum usum vulgi christiani sunt ad invicem alieni, sic se exhibent mutuo alienos et remotos et longe dissimiles, quamvis sint singuli de eadem communi religione christiana. Unde liquet, qualiter varia multitudo talium in domini Jhesu ecclesia extenuat unitatem christianorum et disponit ad scissuram, maxime per hoc, quod iam sunt nimis hii tales multiplicati, dilatati et confortati factique in ecclesia celebres et gloriosi.

Quod vero talis multiplicitas parcialium religionum deroget communi christiane religioni et obnubilet aput vulgus, maxime seculis in modernis, hoc iam superius est discussum, ubi dictum est, quod iam ad hoc est deventum in populo christiano, quod communes et plebei christiani sine omni penitencia et confessione dicti sunt homines seculares et homines huius mundi, et per consequens dicti sunt Babilon et Egiptus in comparacione multitudinis talium religionum, alias tamen existentes de communi religione et sancta christiana, et proinde existentes omnes religiosi atque sancti[1]).

Quinymmo inde venit, quod vulgares et plebei christiani assumunt sibimet magnam audaciam et libertatem vivere mundialiter et conformari huic seculo et nullo modo se obligari credunt ad vivendum religiose secundum regulam ewangelii et communis christiane religionis, sed estimant, quod qui

---

a) *corr. ab ed.;* alietatem *A et C.* b) religionis *C.* c) *post corr. A.*

1) *v. supra c. 30.*

ita vellent[a]) vivere, solum deberent intrare claustra et esse monachi vel religiosi. Verum eciam illos persecuntur et seculares christiani et religiosi, qui conantur in medio plebium vivere religiose, id est devote, caste et honeste, et expellunt de medio sui, dicentes ipsos esse Beghardos et erroneos homines. Unde iam habent: „Redire[b]) ad Christi devotos[c]) huiusmodi si cupis [et] ita sancte et religiose vivere, vade ad claustrum et assume religionem.“ Ita dicunt, ac si iam religio christiana nequaquam esset vel mereatur dici religio, sed tantum predicte parciales religiones.

Capitulum tricesimum nonum[d]).

Quod sicud unitas legis et regule vite hominum colligat et promovet populi unitatem, ita multitudo regularum et preceptorum secundum adinvenciones hominum gravat et distrahit ecclesie universitatem[d]).

[f. 130[b]] [IV] Similiter una lex facit maxime ad esse unum populum, ymmo unus populus maxime ex eo efficitur et appellatur, cum habet unam legem. Nam et inde „lex“ congrue potest derivari, puta a „lego legis“[e]), quia legit lex, id est congregat multos in unum morem, vel quia ligat diversos populos in unitatem, et populi utentes legibus diversis varii esse populi et divisi necesse est, ut dicantur. Propter quod populus christianus principaliter per hoc est unus effectus et nuncupatus, quia habet unicum legislatorem et unam legem, que est „mos vivendi“ per psalmistam appellatus, ubi dixit[1]): „Deus, qui facit unius moris habitare in domo.“ Etenim nullus alius ad hoc prevaluit, ut videlicet per latitudinem orbis et per diversitatem ligwarum, nacionum et patriarum induceret unum morem et unam legem, unum uniformemque populum ex multis facientem, preterquam solus deus et spiritus eius, prout[f]) dictum est superius[2]).

Multi equidem ante fuerunt reges et cesares illud

---

1) Nota diligenter *A alia manu.* 16) Nota de lege *A et C.*

[a]) vellet *C.* [b]) venit *corr.* redire *A.* [c]) homines *add. A, sed postea del.* [d]) *ita AC.* [e]) lego, -gis *C.* [f]) prout supra *A ante corr. et C.*

[1]) *Psalm. LXVII. 7.* [2]) *v. supra c. 1, p. 140—142.*

attemptantes totis viribus, et tamen efficere nequiverunt, quamvis per tyrannidem et armorum terrorem multos sibi populos et provincias pro latitudine mundi subiecissent.

Verum[a]) et populus Judaycus, licet habens fidem dei unius et legem eius et in se modicus solum in Palestina, tamen, quamdiu non accepit spiritum Jhesu crucifixi, ab eadem lege dei recedebat frequenter et nequaquam universus unum morem dignabatur observare.

Oportet[b]) namque dignissimam naturam hominum non violenter et timore pene trahi et legi subici cuilibet, utpote iumenta et irracionalia animalia iugo et loris pertrahuntur, sed necesse est hominem nobilissimum atque liberissime[c]) voluntatis in intimis commoveri et in affectu et in[d]) racione digna persuaderi, et ita spontanee induci ad legem unam et ad morem[e]) unum, quod[f]) proprie proprium est hominum. Illud autem nemo potest facere in latissima[g]) multitudine hominum per mundum universum, nisi tantum spiritus Jhesu Christi[h]), qui est dominus deus spirituum omnis[i]) carnis, et ipse solus potest legem nature communem omnium hominum[k]) reformare et illustrare et commovere in intimo affectum[l]) atque inducere ad legem gracie supernaturalem et perfecte libertatis et eterne veritatis. Habetque[m]) auctoritatem et potestatem dare legem omnibus hominibus et scribere ipsam in cordibus ipsorum. Ipseque[n]) solus novit omnes simul et quemlibet hominem singulariter, per quod scit et potest dare optimam legem omnibus communem et congruentissimam et cuilibet singulariter legem apropriatam[o]) in omni loco et in omni tempore et ad omnia, et circa singularia adequate et ad plenum et indeficienter competentem.

Et talem legem unicam et ab uno accepit et habet omnis populus christianus, non quidem scriptam in tabulis lapideis, ut fuit lex Moysy, neque scriptam in cartis opere hominum, ut leges gencium varie, sed scriptam in tabulis cordis et in mente operacione spiritus dei et super-

---

a) Verumptamen *A, sed del.* b) *cont. D 1. 2.* c) *ita omnes cod.* d) *om. C.* e) amorem *D 2.* f) quod *D 1. 2;* quia *AC.* g) altissima *D 2.* h) crucifixi *D 1. 2.* i) universe *D 1. 2.* k) omni homini *D 1. 2.* l) affectu *D 1. 2.* m) Habet quoque *D 2.* n) Ipse quoque *D 2,* solus *om.* o) et *add. D 1.*

naturali[a]) in spiritu humano et veritate. Propter quod lege ista vivifica et potente habundat populus christianus, pro quo dicit apostolus[1]): „Gracias ago deo meo semper pro vobis in gracia, que data est vobis in Christo Jhesu, quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in[b]) omni sciencia sicud testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nichil vobis desit in ulla gracia." Que lex dicta est magis gracia et veritas, quia spiritus Jhesu suavis habundanter in ecclesia magis[c]) proprie eam facit et adimplet, quam[d]) dat vel inscribit. Et inde ewangelista dicit[2]): „Lex per Moysen data est, gracia et veritas per Jhesum Christum facta est." Dicitur eciam eadem lex mentis, dicitur eciam spiritus, dicitur eciam unccio, quo semper et ubique et in omnibus docet intime et inclinat in affectu[e]) et confortat ad operacionem vires anime. Et ipsa est regula perfecta vite hominum et omnis veritatis et discipline, de qua regula in superioribus per multa est disputatum[f])[3]).

---

[a]) *Hoc verbum finem facit excerptorum codic. D 1. 2. ex libri III. tr. IV Tantum adiungitur in cod. D 1:* Hec de universitate ecclesie *et in cod. D 2* Hec Magister de universitate ecclesie. [b]) *om. C.* [c]) magna *C.* [d]) vel *C* [e]) affectum *C.* [f]) etc. *add. C.*

[1]) *I. Cor. I. 4—7.* [2]) *Joann. I. 18.* [3]) *v. supra libri III. tract. 1 et 2. — Auctor hic tractatus sui de ecclesia finem facit, de „multitudine regularum et praeceptorum secundum adinventiones hominum", quomodo distrahat ecclesiae universitatem (cf. titulum huius capituli XXXIX), prout et de „una consuetudine uniformi conversatione et uniformibus actibus" (cf. supra pag. 287) disputare omittens.*

Indices.

I. Index locorum.

a) Loci s. scripturae.

(Numeri, quibus antecedit colon [:], denotant paginas huius editionis; ex. gr. Gen. I. 1 : 18 = Genesis I. 1, quaere in pag. 18).

b) Loci auctorum.

II. Index nominum.

a) Nomina personarum.

b) Nomina locorum.

III. Index rerum.

III. modus nocendi universitati ecclesiae. Modus subtilissimus nocendi universitati e-ae est, quod contra universitatem communem christianorum ponantur universitates variae monachorum (religiones variae contra religionem universalem) 280—281. Conturbare universitatem videntur maxime 1° illi, qui commutant suas primordenas locationes et renuunt suos gradus, altiora petendo 281 (exempla), et 2° illi, qui distincta officia et operationes legitime in e-a confundunt et variant, aliena curiose pro se vendicantes et propria non curantes, ex. gr. cum sacerdotes implicent seipsos varie saecularibus negociis vel cum monachi irrumpant ad civitates et intromittant se de plebibus inportune et infeste 283.

Ad notionem (2). Secundum ethymologiam universitas dicta est quasi ab uno versibilitas in et ad multa, vel ad unum multorum conversibilitas, vel unitatis diversitas 283. Ex quibus sequitur, quod tres sunt respectus vel relationes principales in omnibus suppositis universitatis: 1us ad unum, 2us ad ordinem u-tis vel ad communitatem, 3us ad seipsum 283. Primus respectus facit oboedientiam deo, secundus oboedientiam suis superioribus et ordinationem iustam suis inferioribus, tertius facit hominem tenere suum gradum et in sua vocatione permanere 284 (explicatur).

Conclusiones: Omnis christianus, qui habet spiritum Jhesu, habundat hiis respectibus vel relationibus in omnibus suis actibus et studiis, et ipse est de u-te e-ae propriae et de communitate sanctorum. Et omnis christianus, qui deficit ab hiis tribus gradibus, deficit a spiritu Jhesu Christi, et non est de communione sanctorum et de universitate sanctae e-ae 284. Omnis, quanto quis habundat hiis tribus respectibus, tanto est similior trinitati, et appropinquavit ad imaginem et similitudinem dei et d. Jhesu Christi 285. Conclusiones ulteriores de iis, qui amant Christum per spiritum sanctum et inquirunt bonum s. e-ae, et de iis, qui nocent e-ae et non afficiuntur circa bona vel mala e-ae (quattuor signa) 285—286, et particulariter de hominibus seipsos amantibus (= monachi prout ethnici et publicani) 286. Quanto quis in u-te gradum continet altiorem, tanto debet hiis tribus respectibus charitatis et vigilantiae habundare 287.

Ad notionem (3). Determinatio nominis „universitas“: u. dicitur ab uno aliquo, ad quod omnia supposita habent ordinem et attributionem 287. Illud unum faciens unitatem e-ae est I. unus deus, II. unus pater, III. una religio, IV. una lex, V. una consuetudo, uniformis conversatio, uniformes actus *ib.*

I. Universitas et unitas dei (cf. DEUS). Unitas dei in populo facit ipsum populum valde unum; ipsa est primum et principale, quod facit intrinsece et essentialiter ad unitatem populi 288. Et idcirco populus christianus, quamdiu adhaesit uni deo, tamdiu fuit maxima unitas et concordantia in eo; sed cum recessit ab adhaesione dei, tunc recessit ab unitate e-ae et tunc completa est discessio *ib.* (cf. SCHISMA). Omnes christiani, qui habent spiritum Jhesu crucifixi et aguntur eodem spiritu, sunt unica e-a, sc. Christi et sponsa eius formosa et corpus eius; et ipsi non sunt de hoc mundo et istos mundus odit. Sunt tabernaculum dei et templum spiritus sancti. Et alii omnes desertati a spiritu Jhesu sunt Antichristi et

22*

vinitus inspiratam 40. Omnia ordinant, ut proficiant saluti proximorum 49. Ideo fructuosi *ib.* Jhesus Christus in hoc cognitus est utiliter praedicasse veritatem, quia fecit hoc propter utilitatem proximorum 50. Manifestavit veritatem mundo solum vel maxime, quia eum venit salvare et quia eum dilexit 50. Jhesus totus datus est deditque seipsum et exposuit et disposuit ad utilitatem et salutem huic mundo 51. Proprie agnus dictus est 51. Expendit pro nobis totam vitam et totam passionem et mortem, et demum suum corpus et sanguinem reliquit perpetue ad comedendum et bibendum. Et ut perfectius esset noster et intimus, eciam spiritum suum nobis misit et dedit, ut nobiscum maneat in aeternum, ut simus filii dei dilectissimi 51. Sicut totus se inpendit servicio veritatis et utiliter, sic veritas totum eum induit fecitque ipsum totum utilem et Jhesum sic perfectum misit et dedit illis et pro illis, qui eius testimonium veritatis susceperunt, ut ita esset superhabundanter utilis et fructuosus, veluti ipsa dei veritas est inmense fructuosa 52.

Conformiter Jhesus suos testes formavit: primum fecit eos primum in se refertos in iusticia et fructibus bonis 53, dehinc misit eos utilem veritatem utiliter praedicare, ut inpenderent et super seipsos veritati 53. Habent igitur hoc proprie proprium fideles nuntii veritatis: 1. quod seipsos ex toto obtulerunt veritati et transformant se ad veritatem, 2. quod totaliter satagunt fructum afferre, non sibi, sed veritati 58. Et in tantum sunt utiles per spiritum Jhesu Christi, ut quidquid agant, ubique aedificent virtutes et manifestent utiliter Jhesu veritatem neque habeant opus arduae literature 54 pro attestatione suae fixae veritatis (cur) 54; etiam quia honesta vita facit eos autenticos, auditores audiunt eos non sicut homines, sed quemadmodum angelos dei et ipsum d. Jhesum Christum. Cum etenim homines ipsorum fidelitatem contemplantur ad seipsos et pudicam simplicitatem ac virtutes stabiles, potenter inclinantur ad credendum et ad imitandum veritatem 54. Adversarios veritatis necesse est fieri, ut sic testimonium veritatis conpleatur et veritas perinde dilucidetur et divulgetur et dei iudicium conpleatur in illis, qui nolunt credere veritati 55.

Testes veritatis idonei latere umquam non poterunt: 1. quia ex parte sui tacere veritatem nequeunt, 2. quia ex intimo appetunt generare et fructum afferre veritati, 3. ex parte agentis veritatis, quae vult suos testes sic illustrare: propter seipsam (a) et propter ipsos testes (b) et propter eos, quibus testimonium veritatis promulgatur (c) 55 (explicatur); — *ad a)* quia veritas divina de natura sui est fecundissime virtuosa et communicativa sui ipsius 55; *ad b)* propter testes, quia vult eos facere fructuosos et per consequens suae gloriae participes; *ad c)* quia vult exercere misericordiam in bonis et resurrectionem et iudicium in ingratis et ruinam 56. Perinde etiam fit, quod huiusmodi testes veritatis non in occulto, sed manifeste quaerunt nuntiare veritatem 56. — Chorus apostolorum et prophetarum et beatorum virorum in virtute probatorum 67; viri potentes virtute *ib.*, memorantes, quia maior est deus in nobis quam in mundo *ib.*; omnes pariter ordinate et potenter Sathan sub suis pedibus contriverunt *ib.*

OENIPONTE TYPIS WAGNERIANIS.